

ശ്രീരാമവർഗ്ഗനമാവലി

ചാണക്യസൂത്രം

കിളിപ്പാട്ട്.

— ❧ —

കൊച്ചിമലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റിയിൽനിന്നു
ഒരു ലഘുവ്യാഖ്യാനത്തോടും പ്രസ്താവനയോടുകൂടി
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നു.

— ❧ —

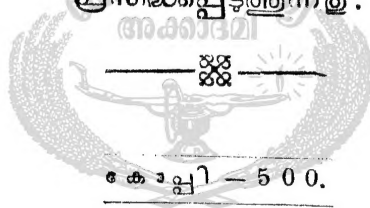
ശ്രീരാമവർഗ്ഗനമാവലി

ചാണക്യസൂത്രം

കിളിപ്പാട്ട്.

കൊച്ചിമലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റിയിൽനിന്നു
ഒരു ലഘുവ്യാഖ്യാനത്തോടും പ്രസ്താവനയോടുകൂടി
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നു.

കോപ്പി - 500.

Printed at

THE RAMANUJA PRINTING HOUSE LTD., TRICHUR.

പകർപ്പവകാശം
കമ്മിറ്റിക്കുമാത്രം }

വില അണ പര.

പ്രസ്താവന.

ജനങ്ങളുടെ നിത്യപാരായണത്തിനവയുക്തങ്ങളായ വിഷയങ്ങളാണു പുരാണഗ്രന്ഥങ്ങൾ. പണ്ഡിതപാത്ര സംഹാരണമായ ലോകത്തിനു പൊതുവേ രസപ്രദമായ ഒരു കലയാണു സംഗീതം. ഈ രണ്ടുസംഗതികളുംകൂടി ആലോചിച്ചിട്ടായിരിക്കാം ബുദ്ധിമാനായ ഏഴുത്തളുന്ന് പുരാണഗ്രന്ഥങ്ങളെ കിളിപ്പാട്ടാക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചത്. താളമേളങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ അല്പം സംഗീതഭംഗിയോടു കൂടി വായിപ്പാൻ വളരെ പാകത്തിലുള്ള കിളിപ്പാട്ടരീതി വായനക്കാരുേയും ശ്രോതാക്കളേയും രസിപ്പിക്കയും ലയിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നതാണല്ലോ.

മനുഷ്യർ കിളി (തത്ത)കളെ പിടിച്ചിണക്കി സംസാരിപ്പാൻ പഠിപ്പിച്ചാൽ അവ പഠിപ്പിച്ചുപോലെ സംസാരിക്കും; എന്നാൽ അതു്, അവ ചിലക്കുന്ന ശബ്ദംപോലെയല്ലാതെ മനുഷ്യർ സംസാരിക്കുന്നപോലെ വണ്ണവ്യക്തിതോടുകൂടിയായിരിക്കയില്ല; മനുഷ്യർ തങ്ങളുടെ ഉള്ളിലുടിക്കുന്ന വിചാരങ്ങളെ വിവക്ഷാസാരമായി അന്യന്മാരെ ഗ്രഹിപ്പിപ്പാൻ ഈശ്വരദത്തമായ ഭാഷയും അതിനില്ല; എന്നാൽ അതിനെ പഠിപ്പിച്ചുപോലെയുള്ള ചില സംഗതികളെ അതു ശബ്ദിക്കുമ്പോൾ, ശിശുക്കളുടെ 'അവ്യക്തവണ്ണമണിയ'ങ്ങളായ 'വചഃപ്രവൃത്തി'കളെ കേൾക്കുമ്പോൾ അവരുടെ അല്പനമ്മമാർ 'അച്ച, അമ്മ, കാക്ക, പൂച്ച' എന്നൊക്കെയാണു് ആ ശിശുക്കൾ പറയുന്നതു് എന്നു തങ്ങളുടെ ഇച്ഛാധീനമായി സങ്കല്പിച്ചു രസിക്കുന്നതു്

പോലെ കിളികുടുടെ ശബ്ദങ്ങളിലും മനുഷ്യർ സങ്കല്പശക്തികൊണ്ടു രസിക്കുന്നു. അതുപോലെ പൂർവ്വകവികളായ വാല്മീകി, വ്യാസൻ മുതലായവർ അവരുടെ ഭാഷയിൽ (സംസ്കൃതത്തിൽ) ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള പുരാണങ്ങളെ ഒരു മലയാളിയായ താൻ തന്റെ ഭാഷയിൽ പാടുന്നു. ഇക്കാര്യത്തിൽ തനിക്കുള്ള ചുമതല ഒരു തത്തക്കുള്ള തുപോലെ മാത്രമേയുള്ളൂ. ശ്രോതാക്കൾക്കൊക്കട്ടെ തത്ത സംസാരിക്കുന്നതു കേൾക്കുമ്പോൾ എന്നപോലെ തന്റെ ഈ നൃത്തപ്രയോഗത്തിലും, അപൂർവ്വത എന്ന ഗുണം നിമിത്തം ഒരു കൗതുകമുണ്ടാവാനവകാശമുണ്ടല്ലോ. ഈ യുക്തിയോടു കൂടിയായിരിക്കാം ബുദ്ധിമാനം വിദ്വാനും സരസനുമായ ആ മഹാകവി പുരാണകഥകളെ കിളിപ്പാട്ടാക്കിയതു്.

അല്ലെങ്കിൽ, ആദികവിയായ ശ്രീവാല്മീകിമഹർഷി തന്റെ ആദികാവ്യമായ രാമായണത്തെ സ്വശിഷ്യന്മാരായ കശലവന്മാരെക്കൊണ്ടു ശ്രീരാമന്റെ അശ്വമേധയാ ഗത്തിൽ കൂടിയിരുന്ന മഹാമാരുടെ സദസ്സിൽ മനോഹരമായി ഗാനം ചെയ്യിച്ചുകൊണ്ടാണു ലോകത്തിൽ പ്രകാശിപ്പിച്ചതു് എന്നു രാമായണത്തിൽതന്നെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതുകൊണ്ടു തന്റെ ആദ്യകൃതിയായ 'അധ്യാത്മരാമായണം'ത്തെയും ഗാനരീതിൽത്തന്നെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതു് ഉചിതമായിരിക്കും എന്നു കല്പിച്ചു അങ്ങനെ ചെയ്തു; അതിനെ ജനങ്ങൾ അത്യാദരപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു പാടി നല്കാക്കിയതിനാൽ കൃതാർത്ഥനായ കവി, ഭാരതം, ഭാഗവതം എന്ന ഇതിഹാസപുരാണഗ്രന്ഥങ്ങളെ രാമായണത്തേക്കാൾ അധികം ഗാനരീതിവൈചിത്ര്യത്തോടുകൂടി നാട്ടുകാരുടെ പാട്ടിലാക്കിത്തീർത്തു എന്നും വിചാരിക്കാം. അതു് എങ്ങനെയാക്കിയെന്നും ഇരിക്കട്ടെ.

'ഏഴുത്തുണ്ണൻപാട്ടു' നടുപ്പിൽ വന്നതിനുശേഷം ഏതുകഥയും കിളിപ്പാട്ടുരീതിയിലാക്കുവാൻ കേരളീയകവികൾക്കു്

കരതസ്സുകൂടിയവർ. ആ തത്ത്വത്തിന്റെ ഫലമായിട്ട് ആ ധ്യാനത്തിൽ അനേകം സന്തതികളുണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അതിലൊന്നിനും ആ അച്ചന്റെ അച്ചിന്റെ ഗുണം കാണുന്നില്ല. ഇത്തരത്തിലൊന്നാണ് 'ചാണക്യസൂത്രം' കിട്ടിപ്പാട്ട്. ഇക്കഥയിൽ, സ്രീലോകത്തിന്റെ പ്രവേശമെന്നല്ല പ്രസംഗംപോലുമില്ലാത്തതിനാൽ, വിദ്യാർത്ഥികൾക്കു വിരുദ്ധമായ ശ്രംഗാരസത്തിന്റെ സ്വർഗ്ഗംതന്നെയല്ല; ഇതു നിമിത്തം ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങൾക്കും പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളിൽ പലപ്പോഴും ധാരാളം സ്ഥാനം കിട്ടാറുള്ളതുകൊണ്ട് ഇതിനു നല്ല പ്രസിദ്ധിയും പ്രചാരവുമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

'പഞ്ചതന്ത്രം' കിട്ടിപ്പാട്ടും ഏകദേശം ഇതുപോലെതന്നെയുള്ള മറ്റൊരു ഗ്രന്ഥമാണ്. ചാണക്യസൂത്രത്തിലെയും, പഞ്ചതന്ത്രത്തിലെയും പ്രമേയം നീതിശാസ്ത്ര (അർത്ഥശാസ്ത്ര) സിദ്ധാന്തങ്ങളെ പ്രയോഗംകൊണ്ട് അനുഭവപ്പെടുത്തുക എന്ന ഒന്നുതന്നെയാണ്. എങ്കിലും അവയ്ക്കു തമ്മിൽ അല്പം വ്യത്യാസമുണ്ട്. ചാണക്യസൂത്രത്തിലെ കഥ വാസ്തവവും മറ്റൊരു കവികല്പിതവുമാണ്. ഒന്നാമത്തേതിൽ അർത്ഥശാസ്ത്രപണ്ഡിതനായ ചാണക്യൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണൻ, രാജരാജസമുദയസമ്പന്നനായും അധർമ്മിയായ കസേരപ്പുറത്തിലെ ക്ഷത്രിയരാജാക്കന്മാരെ നീതിതന്ത്രംനൈപുണ്യംകൊണ്ടും ബുദ്ധിപ്രഭാവംകൊണ്ടും കലശത്തോടേ മുട്ടിച്ചു; ആ സ്ഥാനത്തു ബുദ്ധിമാനും സൽഗുണയുക്തനുമായ ഒരു ശൂദ്രനെ വാഴിച്ചു രാജ്യത്തെ നിഷ്പന്നമുണ്ടാക്കിക്കി പ്രകൃതികളെയും രാജാവിനെയും രണ്ടിപ്പിച്ചു എന്നുള്ള കഥയാണ് വിഷയം. രണ്ടാമത്തേതിൽ സോമശർമ്മാവെന്ന ഒരു 'ശാസ്ത്രബ്രാഹ്മണൻ' പാടലിപുത്രത്തിലെ സുശർണ രാജാവിന്റെ പുത്രന്മാരെ ആദമാസംകൊണ്ട് 'സൽകഥാകഥനമെന്നുള്ളൊരു മാറ്റത്തുടെ' നീതിശാസ്ത്രങ്ങളെല്ലാം

പഠിപ്പിച്ച പ്രകാരത്തെയാണ് വിഷയികരിച്ചിട്ടുള്ളത്. ചാണക്യസൂത്രത്തിലെ കഥാപാത്രങ്ങളെല്ലാം വാസ്തവ മനുഷ്യർതന്നെയാണ്. അവർ നീതിശാസ്ത്രോക്തങ്ങളായ സാമാജികരുടെയും സന്യാസിനരുടെയും പ്രയോഗിച്ച കാര്യം നിവൃത്തിക്കുന്നു; പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽ സിംഹവൃഷാദികളും കാകോലൂകാദികളുമായ തിര്യഗ്ജന്തുക്കളിൽ മനുഷ്യയുദ്ധം ആരോപിച്ച ഫലസിദ്ധി വരുത്തുന്നു. ചാണക്യസൂത്രം വായിക്കുമ്പോൾ, നീതിതന്ത്രനിഷ്ണാതനായ ചാണക്യന്റെ ബുദ്ധിദൈവശലവും, സചിവായത്തസിദ്ധിയും, ധീരശാന്തനായ ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ധൈര്യസ്ഥൈര്യവീര്യാദി സാമീഹൃത്തുക്കളും, യന്ത്രമന്ത്രശാസ്ത്രാദികൾ ഉൾപ്പെടെയുള്ളതെല്ലാം, ഭീഷ്മഭീമപാണ്ഡവ, യുദ്ധദൈവഭയ്യാം, മിത്രസ്നേഹം, സ്ഥിരോത്സാഹം, സർവ്വാതിശായിയായ സാമീഹൃതം മുതലായ അമാത്യരാജാസന്റെ മന്ത്രിയുത്തരങ്ങളും, പരാജയം നേടിയതിനു ശേഷം പ്രവർത്തിച്ച് ഓട്ടത്തിൽ അതു കൊണ്ടുതന്നെ ആത്മനാശം അനുഭവിച്ച പാർവതരാജാക്കന്മാരുടെ ബുദ്ധിമതിയും, പ്രതിയോഗിയുടെ ശക്തിയറിയാതെ ഉദ്യമമായ മലയകേതുവിനു സഹായിപ്പാൻ പറ്റാത്ത ആപത്തികളെപ്പറ്റി ചിത്രവർമ്മാദി പഞ്ചരാജാക്കന്മാരുടെ അസമ്പ്രദായകാരിത്വവും, തന്റെ സർവ്വസ്വവും പ്രാണനും നശിച്ചാലും വിശ്വസ്തതയ്ക്കും മിത്രധർമ്മത്തിനും ഭാഗം വരുത്തുന്നതല്ലെന്നുള്ള സ്ഥിരനിശ്ചയത്തിൽ നിന്നുള്ളകാത്ത ശ്രേഷ്ഠപ്രവരനായ ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ധീരോദാത്തതയും മഹാമനസ്സുതയും, ശത്രുപക്ഷത്തിൽ ചെന്നുചേർന്ന് സർവ്വശൃംഗങ്ങളും സാധിച്ച് അവർക്കു വിശ്വാസം ജനിപ്പിച്ച് അവരുടെ ഹൃദയം കവർന്ന് അവസരംനോക്കി ചാണക്യന്റെ ഉപദേശങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ച ശത്രുക്കളെ തമ്മിൽ ഭേദിപ്പിച്ച് അവരുടെ ബലം ക്ഷയിപ്പിച്ച കാര്യം സാധിച്ചതിനെക്കുറിച്ചു ഭാഗ്യരാജനും, സിദ്ധാർഥനും, നിപുണനും, ഉദ്യമനും മുതലായ ചാണക്യവാരന്മാരുടെ ബുദ്ധി

ലാസവും, ചാണക്യന്റെ വിജയത്തിന് ആദ്യമുതൽ അ
വസാനംവരെ സഹായിച്ച ചാണക്യതുല്യനും ക്ഷപണക
വേഷധാരിയുമായ ഇന്ദ്രശർമ്മാവെന്ന ബ്രാഹ്മണന്റെ കടി
ലതന്ത്രങ്ങളും, അതാതാചസരത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായി കാണു
ന്നതുപോലെ നമുക്കനുഭവം വരുന്നു.

എന്നാൽ പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽനിന്നുകൊണ്ട്, കഥാപാത്ര
ങ്ങളുടെ സ്വഭാവം കവിയുടെ കല്പനാശക്തിയാകുന്ന കണ്ണാ
ടിയിൽ പ്രതിഫലിച്ചിട്ട് അതിൽനിന്ന് ഒരു മഹായാഗ്രാ
ഹിയന്ത്രംകൊണ്ടു മഹായയെടുത്തു കാണിക്കുന്നതുപോല
യോ അല്ലെങ്കിൽ അതിൽനിന്ന് ഒരു മറികൂടി മറിഞ്ഞു
ബയ്സ്കോപ്പുകളിലോലെയോ ആണു നമുക്കനുഭവം വര
ുന്നത്.

ചാണക്യസൂത്രത്തിലെ കഥാപസ്തുവിനെ ശ്രീമത്തഭാഗ
വതം പാദശസ്തസ്യം ഒന്നാമധ്യായത്തിൽ കലിയുഗത്തിലെ
രാജാക്കന്മാരെ കുറിച്ചു പറയുന്ന ഭാഗത്തു സൂചിപ്പിക്കുകയും
വിഷ്ണുപുരാണത്തിൽ സാമാന്യം വിവരിക്കുകയും, ഏകദേശം
അതുപോലെതന്നെ മത്സ്യം, വായുവും, ബ്രഹ്മാണ്ഡം
ഈ പുരാണങ്ങളിൽ പ്രസ്താവിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. സോമ
ദേവഭട്ടവീരവർമ്മയായ 'കഥാസർത്ഥാഗരം' എന്ന ഗ്രന്ഥ
ത്തിൽ കഥാപീഠലംബകം അഞ്ചാതരംഗത്തിൽ മൂപ്പു മു
തൽ മൂപ്പർ വരെയുള്ള ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഈ കഥ
സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. വിശാഖ(ദത്ത)ദേവകവിയുടെ
കൃതിയായ "മുദ്രാരാക്ഷസം" എന്ന സംസ്കൃതനാടകവും
ഈ കഥയെ വാഷ്ടികരിച്ചുള്ളതാണ്. എന്നാൽ 'ചാണക
സൂത്രം' കിളിപ്പാട്ടിന്റെ നാലാംപാദം മുതൽക്കുള്ള കഥ
മാത്രമേ ആ നാടകത്തിലുള്ളൂ. നന്ദമൗര്യന്മാരുടെ ഉത്ഭ
വവും അവർ തമ്മിലുണ്ടായ വിരോധവും നന്ദന്മാർ മൗര
്യന്മാരെ ചതിച്ചായി കല്ലായിലടച്ചു കൊന്നതും, അദ്ദേ
ഹന്റെയും സോദരന്മാരുടെയും ചാലചര്യപ്രകാരം ചന്ദ്ര

ഗുപ്തൻ നന്ദന്മാരോടു പ്രതികാരം ചെയ്യാൻ ശപഥം ചെയ്ത ജീവിച്ചിരുന്നതും, ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ചാണക്യസംഗമം ലഭിച്ചതും, നന്ദന്മാരാൽ അവമാനിതനായ ചാണക്യൻ നന്ദവംശവിനാശം ചെയ്ത തൽസ്ഥാനത്തു ചന്ദ്രഗുപ്തനെ അഭിഷേകം ചെയ്യണമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തതും, ക്ഷപണകാലി ചാരന്മാരുടെയും പദ്മതകാലിബലവാനുമായ ബന്ധുക്കളുടെയും സഹായം സമ്പാദിച്ചു സന്ധിവിഗ്രഹാഭിനയങ്ങളും സാമദാനാലുപായങ്ങളും പ്രയോഗിച്ചു നന്ദവംശവിനാശം ചെയ്ത ചാണക്യചന്ദ്രഗുപ്തന്മാർ തീർണ്ണപ്രതിജ്ഞാർത്ഥമായതും, ചാണക്യസൂത്രത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ മൂന്നു പാദങ്ങളിലടങ്ങിയ കഥകളാണ്. അതൊന്നും നാടകത്തിലില്ല. നന്ദന്മാരുടെ പൂർവ്വമന്ത്രയും നീതിശാസ്ത്രവിദ്യാലയമായ രാക്ഷസാമാത്യൻ നന്ദമന്ത്രന്മാരുടെ യുദ്ധത്തിൽ മരിക്കാതെ ശേഷിച്ചിരുന്നു; അയാൾ കൌടില്യന്റെ നീതിതന്ത്ര ഭിദ്ഗ്ഗത്താൽ സുരക്ഷിതനായ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ വധിച്ചു പകവീട്ടുവാൻ തരംനോക്കി പ്രന്തനംതുടങ്ങി ബുദ്ധിമാനം ഗുണജ്ഞനുമായ വിഷ്ണുഗുപ്തനാകട്ടെ ഇത്ര സ്വാമിഭക്തനും നയകോവിദനുമായ ഇയ്യൊളെത്തന്നെ റെറാനായ കാട്ടാനയെ പോലെ കേടുതട്ടാതെ പിടിച്ചിണക്കി മന്ത്രിസ്ഥാനത്തു കയറ്റിയെഴുന്നള്ളിച്ചാലേ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ലബ്ധപ്രതിഷ്ഠനാകയുള്ളുവെന്നു നിശ്ചയിച്ച് അതിനുള്ള കഴികളും തയാറാക്കി; ഒടുവിൽ കൌടില്യപിപ്രൻ രാക്ഷസാമാത്യന്റെ സുപ്തതന്ത്രങ്ങളേയും നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ച് അടിയറത്തു തന്റെ വശംവടനാക്കി അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ട്, അതുവരെ താൻ വഹിച്ചിരുന്ന ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ മന്ത്രിപദമുറയായ വാളെടുപ്പിച്ച് അന്യോന്യമുണ്ടായിരുന്ന വൈരകാലുഷ്യകളെക്കെല്ലാം കളഞ്ഞു കൈ കഴുകുകയും ചെയ്തു. ഇതാണ് മുദ്രാരാക്ഷസനാടകത്തിലെ കഥാപാത്രം.

ചാണക്യസൂത്രം കിളിപ്പാട്ടിന്റെ മൂലം മുദ്രാരാക്ഷസനാടകമാണെന്നു നിർണ്ണയിപ്പാൻ വേറെയും ലക്ഷ്യങ്ങളുണ്ട്.

“ആസപാദിതഭിരഭശോണിതശോണശോഭാം
സന്ധ്യാരുണാമിവകലാം ശശലാഞ്ജനസ്യ
ജുംഭാവിദാരിതമവസ്യമുഖാൽസ്തരന്തീം
കോഹസ്തുമിച്ഛതിഹരേഃപരിഭ്രയദംഷ്ട്രാം”
എന്നിത്യാദിയാമി ആ നാടകത്തിലുള്ള പല ശ്ലോകങ്ങളു-
ടേയും നേർതളമ.

“ഭിരഭപരജധിരകണസേകശോണാഭമാൽ
തെളിവിനൊട്ടുസന്ധ്യക്കരുണയായിന്നു
ശിശിരകരമഹിതകലയെന്നപോലേയൊരു
സിംഹവദനത്തിലുള്ളൊരുദംഷ്ട്രയെ
പരിചൊടുപറിച്ചുകൊണ്ടിങ്ങുപോന്നീടുവാൻ
പാരതിലേവൻനിയ്യുന്നതോക്കുനീ”

ഇങ്ങനെ കിളിപ്പാട്ടിൽ കാണുന്നുണ്ട്. അതു മഴുവനഭാരീ-
ച്ചാൽ ഈ പ്രസ്താവന ഗദ്യപദ്യങ്ങളും കിളിപ്പാട്ടും കൂടിക്ക-
ലന്ന് ഒരു മിത്രനാടകമായിത്തീരും.

‘ചാണക്യസൂത്രം’ എന്ന് ഈ ഗ്രന്ഥത്തിനു പേരു ക-
ല്പിച്ചതാണെന്നും എന്തു നിമിത്തമാണെന്നും തീർച്ചപ്പെടു-
ത്തുവാൻ വഴി കാണുന്നില്ല. ഗ്രന്ഥകാരൻ ഓരോ പാദ-
ങ്ങളുടെ അവസാനത്തിലും “ഇതി മുദ്രാറാക്ഷസേ—നവന-
ദാഭിഷേക—നവനദവയ—രാക്ഷസമലനകേതുസംവാ-
ദ—രാക്ഷസവഞ്ചന—നാമഗാനവിശേഷസ്തമാപ്തം” എന്നാ-
ണു പേർ കൊടുത്തു കാണുന്നത്. ‘സൂത്രം’ എന്ന പദ-
ത്തിനു ‘കൈശലം’ എന്ന നാടോടിഭാഷയിൽ പ്രസിദ്ധ-
മായ അർത്ഥത്തെ പുണ്യേരിച്ചുകൊണ്ട് അർച്ചാചീനന്മാരാ-
യ ഗ്രന്ഥമെഴുത്തുകാരോ അച്ചടിക്കാരോ തട്ടിവിട്ടതായിരി-
ക്കാം ഈ പേര.

അല്ലെങ്കിൽ ജ്യോതിഷം, വ്യാകരണം മുതലായ
ശാസ്ത്രങ്ങൾക്കു ‘ജൈമിനി,’ ‘പാണിനി’ മുതലായവ-
രുടെ സൂത്രഗ്രന്ഥങ്ങളുള്ളതുപോലെ, പ്രസിദ്ധമായമാ-
ണക്യൻറ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തെ നീതിസൂത്രം എന്നു ചില

പണ്ഡിതന്മാർ വ്യവഹരിച്ചുവരാറുള്ള തുകകാണ്, പക്ഷേ ആ ഗ്രന്ഥം ഇതാണെന്നു ഭ്രമിച്ചു വേറെ ചിലർ ചാണക്യസൂത്രം എന്നു പേർ പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയതോ എന്നും ശങ്കിപ്പാൻ അവകാശമില്ലായില്ല. “അല്പാക്ഷരമസന്ദിഗ്ദ്ധം സാരവദീശപതോമുഖം, അസ്സോഭനവദ്യം ച സൂത്രം സൂത്രവിഭോ വിദ്ഃ” എന്ന അഭിധാനപ്രകാരമുള്ള ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചാണക്യന്റെ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിനു ‘നീതിസൂത്രം’ എന്നു പേർ കൊടുക്കുന്നതിൽ ഒട്ടും അസാധാര്യമില്ലെങ്കിലും, നമ്മുടെ പ്രകൃതഗ്രന്ഥത്തിനു ‘മുദ്രാരാക്ഷസം’ എന്നു കവി കല്പിച്ചിട്ടുള്ള പേർതന്നെയാണു യുക്തമായിത്തോന്നുന്നത്. പുസ്തകപ്രചാരത്തിനു വൈഷമ്യം നേരിട്ടെങ്കിലോ എന്നു ശങ്കിച്ചു, തൽക്കാലം പഴയ പേരിനു യാതൊരു മററവും ചെയ്യുന്നില്ല.

ചാണക്യചന്ദ്രഗുപ്തപുരാമരുടെ കാലത്തെപ്പറ്റി നമ്മുടെ പ്രമാണഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ സ്പഷ്ടമായിട്ടൊന്നും പറഞ്ഞു കാണുന്നില്ല. എന്നാൽ വരാഹമിഹിരന്റെ ‘ബൃഹത്താതകം’ എന്ന ഹോരാശാസ്ത്രത്തിൽ ആയുർദായാല്യായത്തിൽ ‘ആയുർദായം വിഷ്ണുഗുപ്തോ/ചിചൈവം ദേവസപാമീ സിദ്ധസേനശ്ച ചക്രേ’ എന്ന പദ്യംകൊണ്ടു വിഷ്ണുഗുപ്തൻ (ചാണക്യൻ) ക്രൈസ്തവിഷതന്ത്രത്തിൽ ഒരു പൂർണ്ണചാതുനായിരുന്നുവെന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ, വിഷ്ണുഗുപ്തൻ വരാഹമിഹിരനേക്കാൾ പ്രാചീനനാണെന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. ഇനിയൊരു രണ്ടാംതരം തെളിവുകൂടിയുണ്ട്.

“അമൃതകാമതിവാഹൈവ വസതിം വസുസമ്പദാം
സ്വർഗ്ഗാഭിഷ്ഠന്ദവമനം” കൃതേപ “വോപനിവേശിതം.”

(കുമാരസംഭവം സർഗ്ഗം 6. ശ്ലോകം 37)

മേലെഴുതിയ ശ്ലോകത്തിൽ ഉദ്ധരണചിഹ്നമിട്ടു കാണിച്ചിരിക്കുന്ന പദങ്ങൾ കൌടില്യന്റെ നീതിശാസ്ത്രത്തിൽ

ഭൂതപൂർവ്വഭൂതപൂർവ്വം വാജനപദം പരശോപവാദേണ സ്വപദശാഭിഷ്യാന്വചനേന വാ നിവേശയേൽ.” എന്നു സൂത്രത്തിലും കാണുന്നു. ഇവിടെ ശാസ്ത്രകാരവചനത്തെ കവി സംഗ്രഹിച്ചതോ കവിപ്രയോഗത്തെ ശാസ്ത്രകാരൻ അനുവദിച്ചതോ എന്ന് ‘ബീജാങ്കുരന്ത്യായേന’ ഒരു വാദത്തിന് വസമുണ്ടെങ്കിലും ശാസ്ത്രപ്രസിദ്ധമായ സാങ്കേതികപദത്തെ കവി പ്രയോഗിച്ചതാണെന്നു വിധിപ്പാനാണ് അധികം ന്യായം കാണുന്നത്. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ, കൈടിമുൻ കാളിദാസനേക്കാൾ പ്രാചീനനാണെന്നു സിദ്ധമാകുന്നു.

കാളിദാസനെന്നും വരാഹമിഹിരനെന്നും “ധന്വന്തരിഷ്ഠപണക”ഇത്യാദി പദ്യംകൊണ്ടു വിക്രമാദിത്യസദസ്യജ്ഞാനി ഗണിച്ചിട്ടുള്ളതു ശരിയാണെങ്കിലുമല്ലെങ്കിലും, ചാണക്യൻ ഇവരിലൊരാൾക്കും കാരണവസ്ഥാനമുണ്ടെന്നു തെളിയിക്കാൻ മേലെപ്പറഞ്ഞ ഹോരാകുമാരസംഭവശ്ലോകങ്ങൾ, മതിയാകുമെന്നുതോന്നുന്നു. പോരെങ്കിൽ പ്രാചീനചരിത്രാനുപേഷണം ചെയ്യുന്ന പണ്ഡിതന്മാരുടെ നഷ്ടജാതകനിർമ്മാണക്രിയയെത്തന്നെ ശരണം പ്രാപിക്കേണ്ടിവരും.

ഇനി ചാണക്യസൂത്രം കിളിപ്പാട്ടിന്റെ കർത്താവിനെക്കുറിച്ചാണ് ആലോചിക്കേണ്ടത്. ഭാഷാചരിത്രത്തിൽ ചാണക്യസൂത്രവും, പഞ്ചതന്ത്രവും, കഞ്ചൻനമ്പ്യാരുടെ പേരിൽ രജിസ്റ്റർചെയ്തതും, ഗതാനുഗതികന്മാരായ പലരും അതിനെ കണ്ണടച്ചു വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ നമ്പ്യാരുടെ പഞ്ചതന്ത്രം, നളചരിതം മുതലായ കിളിപ്പാട്ടുകളും ചാണക്യസൂത്രവും തമ്മിൽ താരതമ്യപ്പെടുത്തേണമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി അവയുടെ രചനാത്തുണങ്ങളെയും, കവിയുടെ മനോധർമ്മപ്രകടനങ്ങളെയും, നൂറുലം പരിശോധിക്കുന്ന ഒരു ഭാഷാസാഹിത്യരസികൻ ചാണക്യസൂത്രവും പഞ്ചതന്ത്രവും സഹോദരങ്ങളാണെന്നു പറയാൻ യൈതുമുണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. രണ്ടു

ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെയും ആരംഭം, 'ചാടലിപ്പത്ര'മെന്ന പൂർത്തേകറച്ചുള്ള പ്രസ്താവനയിൽനിന്നു തന്നെയാണ്. പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽ 'ചാടലാധരിമാർക്കു കേളുസഭയേതപഥം' എന്നു തുടങ്ങിയുള്ള പതിനാലു വരികൾക്കൊണ്ടു വിശുദ്ധമൃതി വായനക്കാരെ കാണിച്ചിരിക്കുന്ന ചാടലിപ്പത്രത്തെത്തന്നെ ചാണക്യസൂത്രത്തിൽ "എങ്കിലോ നാകിനിതന്ത്രമതീതേനൈ" തുഗ്ഗാമതാമപുരം ചാടലിപ്പത്രമേവ" രണ്ടു വരികൊണ്ടു മൂന്നുവരികൾക്കു മുമ്പു നിൽക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞു വന്നു നാശത്തിലുള്ള ചാരിത്ര്യം എത്രത്തോളമെന്നു ചിന്തിക്കൽ ചെല്ലുമ്പോൾ അതെന്നു വിളിപ്പു പറയുന്ന ചാടലി തോന്നും. അതുകൊണ്ടു കടന്നാലും അങ്ങനെ തന്നെ. ഓരോ പാത്രങ്ങളുടെ വിവരം, വർക്ക, പ്രവൃത്തി, ഇവയിലുള്ള തന്മയത്വംകൊണ്ടു പഞ്ചതന്ത്രക്കാർക്കു കിട്ടിയിട്ടുണ്ടാകാം. ക്രമൻ മുതലായ തിര്യഗ് ജന്തുക്കളെ ശോകയജ്ഞാലാപികളും സഹൃദയാഗ്രന്ഥനായമര മരപ്പൂർ ചാടലാമങ്ങളെക്കണ്ടു ഒരു സ്ഥാനത്തിന്നു കൗശികളാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു. നേരേമരിച്ച്, ചാണക്യസൂത്രകാരൻ, അതിമരയച്ച നായായ കഥാപാത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഓരോ കാർത്തികളെ നിർവ്വഹിച്ചിരിക്കുന്നതു, സർവ്വകളിക്കാണോ പാവപ്പെട്ടതാണോ അവരുടെ ഗുണങ്ങൾ, പാപകർമ്മ മുതലായ ഉപകരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു വില അളത്തപ്രകാരം വില വെച്ചിരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ വിശേഷമായതാണെന്നു തല്ല.

ഇനി രണ്ടു കിളികളുടെയും ചാട്ടിന്റെ രീതി നോക്കിയപ്പോൾ വലിയ അന്തരം കാണാം. ഒരു സരസവും മറ്റൊന്നും, നായാവാചിയുമാണ്; മറ്റൊരു ത്രാജ്യവും പഞ്ചപും ക്ലിഷ്ടമുമാകുന്നു. പഞ്ചതന്ത്രത്തിലെ പ്രാസാദപ്രാസാദി ശബ്ദ പര്യായാശയങ്ങളുടെയും നിർമ്മാണരീതിയായതായ പഞ്ചതന്ത്രത്തിന്റെയും മായപോലും ചാണക്യസൂത്രത്തിൽ ഒന്നും കാണുവരില്ല. സാധാരണ ഭാഷാകവികൾ അതോട്, വിചോട്, പരിചോട് മുതലായ പദങ്ങളെ ചാട

പൂർണ്ണത്തിനും പ്രാസത്തിനും വേണ്ടി പ്രയോഗിക്കാറുള്ളതു പോലെ ചാണക്യസൂത്രകാരൻ 'കനിവോട്' എന്ന പദത്തെ കനിവില്ലാതെ അധ്വാനത്തു പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതിന്നു കണക്കില്ല. പഞ്ചതന്ത്രം കിളിപ്പാട്ടിൽ നമ്പ്യാരുടെ തുള്ളലുകളിലുള്ള പാദവതാനം ഹരിതപ്രയോഗങ്ങൾ അവിടവിടെ കാണാനുണ്ട്. ചാക്യാർകൃതിയിൽ പൗഷ്പമംബരയെന്ന പേരുള്ള പ്രയോഗിക്കാറുള്ള രാജസംവകനാരുടെ കപടതന്ത്രങ്ങൾ മിക്കതും നമ്പ്യാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽ പലേടത്തും സന്ദർഭത്തിനു തക്കവണ്ണം പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. നമ്പ്യാർക്കു സഹജമായ ഈ വക വോകാനുകരണമെന്നോണം ചാണക്യസൂത്രത്തിൽ കാണാൻ പാലുമില്ല. നമ്പ്യാരുടെ കൃതികളിലെല്ലാം സാമാന്യമായും, പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽ സ്വദീശേഷമായും കാണുന്ന 'ചെണ്ടകൊട്ടിക്ക്' 'കമ്പളിക്ക്' 'ഉരുപമാക്കുക' മുതലായ ശൈലികളും 'വരത്തിപ്പ' 'ഗോക്കട' 'കള്ളപ്പേനിതാകുവാ' 'വാഴ്ത്തം' തുഹ്നതി ഭേദഗ്രാഹാപ്രയോഗങ്ങളും ചാണക്യസൂത്രത്തിലില്ല. എന്നാൽ ഭണ്ഡാപ്പെടിക്കു ഭണ്ഡാ'മഞ്ച' എന്നു് ഒന്നിലധികം സ്ഥാങ്ങളിൽ പ്രയോഗം കാണുന്നുണ്ട്. ഭൂപതിക്കു 'മഞ്ച' എന്നുള്ള വ്യാഖ്യാനം തൃശ്ശിവപേരൂർ മുതൽ വടക്കോട്ടുള്ള ഭൂമികേരളപ്രദേശങ്ങളിലേ നടപ്പുള്ളവെന്നു തോന്നുന്നു. ഇതുപോലെ വേറേയും രണ്ടു മൂന്നു തെളിവുകളായ സന്ദേശമായ ഈ ഒരൊറ്റത്തെളിവുകൊണ്ടു മാത്രം കവിതയോ കവിയുടെ ഭേദഭാവമോ തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതു കേവലം ഗ്രാഹ്യമായിരിക്കുന്നതല്ല. എങ്കിലും കഷ്ടതാധ്വനിയുടെ കൃതികളിൽട്ടാരു ചാണക്യസൂത്രം കിഴപ്പുറ്റുപാടിയിൽ അല്ല ഇതല്ലെന്നു തീർച്ചയാക്കുവാൻ മനോഹരമായ ഗ്രന്ഥങ്ങളും തെളിവുകളും ചർച്ചാപുസ്തകമായിരിക്കാമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

ഇപ്പോൾ കിട്ടുന്ന ചാണക്യസൂത്രം കിളിപ്പാട്ടിന്റെ

പ്രതികര. ചില അച്ചുകൂടങ്ങളിൽ അച്ചടിച്ചവതാകയാൽ അവയുടെ ലിപിവിദ്യാസൗകര്യത്തിൽ അന്യോന്യം ചില ഭേദങ്ങളുണ്ട്. ചില വാക്യങ്ങൾക്ക് അർത്ഥം മനസ്സിലാവാൻ വൈഷമ്യം വരുത്തുകയുണ്ടാകുന്ന പദഭേദങ്ങൾതന്നെ ഇല്ലെന്നില്ല. ഈ വ്യാഖ്യാനശാസ്ത്രവാൻ എനിക്കു കിട്ടിയ പുസ്തകത്തിൽ ഇതുപോലെ ചില സംശയങ്ങൾ സംഭവിച്ചപ്പോൾ വേറെ അച്ചുകൂടങ്ങളിലെ ചില പുസ്തകങ്ങളെസ്സമ്പാദിച്ചു തെറ്റുവരുത്തിയപ്പോഴാണ് ഈ വ്യത്യാസം വെളിപ്പെട്ടത്. അതിനാൽ അച്ചിൽ പിഴയാണെന്നു തോന്നുന്ന ചില സ്തംഭിതങ്ങളെ ഞാൻ തീർത്തിട്ടുണ്ട്. ഇതിലധികം ശുദ്ധമാക്കേണ്ടതെങ്കിൽ ശുദ്ധി യും പഴക്കവുമുള്ള ചില കയ്യെഴുത്തുഗ്രന്ഥങ്ങൾ കിട്ടണം. അതിനു തരമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ആ ഭാഗം നിർത്തിവക്കേണ്ടിവന്നു.

ഈ വ്യാഖ്യാനം വിദഗ്ദ്ധർക്കുകൂടി ആവശ്യമായിരിക്കണമെന്നുദ്ദേശിച്ചു, അനവധിപ്പാൻ പ്രതാപമുള്ള വാക്യങ്ങളുടെ അനവധിത്വവും, സമസ്തപദങ്ങളുടെ വിഗ്രഹവും സമാസവും ചില പദങ്ങൾക്ക് പര്യായങ്ങളും അഭിധാനങ്ങളും ചേർത്തു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. നീതിശാസ്ത്രപരമായോർത്തോടുകൂടി കാണിക്കേണ്ടുന്ന പട്ടികകളിൽ അവയും കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഈ അദ്ധ്യായങ്ങളും വിട്ടുകളഞ്ഞിട്ടില്ല.

ശുഭമസ്തു.

കുറുപ്പി ഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റി മെറ്റീസ്, തൃശ്ശിവപേരൂർ. 1100 മി. 22-ാം നം.	കമ്മറ്റി പണ്ഡിതർ, കെ. പരമേശ്വരമേനോൻ.
---	---

ചാണക്യസൂത്രം

കി ഭി പ്ല ഓ ട്.

ഒന്നാം പാദം.

1. പാപൊത്തമൊഴിതുകശാരികത്തജ്ഞാനിനി
ചാലേതന്നീടുംമധുസേവിച്ചാലസ്യാതിർത്ത
2. രാലെത്തുമനമതിൽമോദത്തെവളർത്തുവാൻ
കാലത്തെക്കളയാതെ ചാല്പുകവിശേഷങ്ങൾ
3. ദൂരത്തുനിന്നുപറന്നിങ്ങുചോരുന്നനേരം
ചാരത്തുകണ്ടവിശേഷങ്ങൾനീപറയേണം
4. മോദത്തോടതന്നേരംനല്ലപൈകിളിപ്പെണ്ണ
വേദത്തെകളഞ്ഞുചാല്പിടിനാൾതെളിവോടെ:—
5. ബുദ്ധി സാമത്വമില്ലെ ചാല്പുവാനിനിക്കേതും
ബുദ്ധിയുണ്ടെന്നാകിലേവാക്കുകൾഫലിച്ചീട്ട
6. ശക്തിയാകുന്നതെല്ലാംബുദ്ധിയെന്നറിഞ്ഞാലും
ബുദ്ധിതാനൊന്നതെന്നുസ്പഷ്ടമാക്കിക്കുന്നു
7. ബുദ്ധിയുള്ളവർകൾക്കുസാധ്യമല്ലാതെയൊന്നും
ഇതിലോകത്തിങ്കലില്ലെന്നറിഞ്ഞുമല്ലോ.
8. ഉത്തമനായുള്ളൊരുചാണക്യമഹീസുരൻ
ബുദ്ധിയാകുന്നശക്തികൊണ്ടുചെയ്തവസ്ഥകൾ
9. കാൽക്കാരംവോൾചണകാത്മജപ്രയോഗങ്ങൾ
എത്രയുംചിത്രമത്രെയെന്നതേപറയാവൂ.
10. ഇങ്ങിനേകിളിമകൾചൊന്നതുകേട്ടനേരം
തിങ്ങിനമോദത്തോടേ ചാല്പിനാരെല്ലാവരും
11. എങ്കിലോശ്ശുകകലമാലികേപറകെടോ!
മംഗലനായുള്ളൊരുചാണക്യൻതൻറകഥ.
12. എന്നതുകേട്ടുകിളിപ്പൈതലുംകുനിയോടേ
വന്ദിച്ചുഗണനാഥൻതന്നെയുംവാണിയേയും

അക്കുസമനായവിപ്രനെക്കണ്ടുനൃപൻ	
അപ്തപാദ്യാദികളെക്കൊണ്ടുപൂജിച്ചീടിനാൻ	28
മാമുനിപാദംകഴുകിച്ചുനീർകോരിത്തൻറെ	
ഭാമിനിമാത്തെളിച്ചീടിനാൻഭക്തിയോടേ	29
അന്നോരമൊരുതുളളിവെള്ളംപോയ്ഞെരിച്ചിതു	
കന്നൽനേർമിഴിമുരതന്നുടെഭേദത്തിന്മേൽ	30
വെട്ടുതുളളിസുനന്ദാഖ്യതൻമേലുംവീണ	
കവിതശരീരയാസ്തന്നിതന്നോരമവരം	31
ഭക്തികൈക്കൊണ്ടുധരിച്ചീടിനാറുമുരതാനും	
ഭക്തിയെന്നിയേധരിച്ചീടിനാറുമറവളും	32
ഭ്രമിചാലകൻതൻറെഭാഗ്യമാരുടെഭാവം	
മാമുനികണ്ടങ്ങറിഞ്ഞുള്ളത്തിലതുന്നേരം	33
ഭദ്രയാമുരതനിലെത്രയുംമോദംപൂണ്ടാൻ	
ക്ഷുദ്രയാമറവളിൽശ്രോധവുംതേടീടിനാൻ	34
പിന്നെയത്തപോനിധിവന്നകാശ്വത്താലുടൻ	
മന്നവൻതന്നെക്കണ്ടുപറഞ്ഞുപോയിടിനാൻ	35
അക്കാലംതനപംഗിയായുള്ളൊരുമുരതനിൽ	
ഉൾക്കാമ്പിൽതെളിവോടുഗർഭമുണ്ടായ്ത്ത	36
പത്തുമാസവുംതികഞ്ഞുത്തമാംഗിയാമവരം	
ഉത്തമനായുള്ളൊരുപുത്രനെപ്പറ്റാളല്ലൊ	37
ചിത്രവാനായുള്ളൊരുപുത്രനുമഹീപതി	
മെഴുതുനെന്നൊരുപേരുമിട്ടിതുസന്തോഷത്താൽ	38
പുത്രനുവേണ്ടുംകമ്തമൊക്കവെകഴിച്ചവൻ	
അസ്രുശസ്ത്രാദികളുമഭ്യസിപ്പിച്ചീടിനാൻ	39
വീര്യവുംവീര്യവുമായവുമേറിവന്ന	
വീരനാമവന്നുദിനമെന്നറിഞ്ഞാലും	40
ശ്ലാഘയേറുന്നൊരുമെഴുതുനെക്കണ്ടുനൃപൻ	
ഏറിനമോഹപൂണ്ടങ്ങിരിക്കുംകാലത്തിങ്കൽ	41
നാരിമാർകൾക്കുമാകിയസുനന്ദയ്ക്കും	
ഏറിനമോഹത്തോടേഗർഭമുണ്ടായല്ലൊ	42

പ്രേമമുൾക്കൊണ്ടു ചിലരക്ഷകൾ ചെയ്തിടുന്നാൻ	
മേദിനീപതിയുടെ പണിക്കുനിരന്തരം	43
മാസവും പത്തു തികഞ്ഞീടുന്നാരന്തരം	
മാംസപിണ്ഡത്തെ പ്രസവിച്ചിതു സുനന്ദയും	44
മനവനതുകണ്ടു ഭുജിച്ചുണ്ടായ നേരം	
തിണ്ണമൊരശരീരിവാക്കുകേൾക്കാത്തു	45
“ഭൂപതികലമണിഭീഷമേ! മനക്കാമ്പിൽ	
താപമുണ്ടായിടരുതൊമ്പതു സുതരുണ്ടാം”	46
വാക്കുകേട്ടു നേരത്തിങ്കലുറുപനുള്ളിൽ	
ഭുജിച്ചുണ്ടായതേതും പോയതു മില്ലതാനും	47
രൂക്ഷമാനസനായരാക്ഷസനതു നേരം	
കാൽക്ഷണം നിരൂപിച്ചിട്ടിങ്ങിനെ തോന്നി ബലാൽ	48
വെട്ടുവണ്ണിച്ചുടൻ മാംസപിണ്ഡത്തേതെല-	
കുംഭങ്ങളുടയെ കത്താക്കി രക്ഷിച്ചിടുന്നാൻ	49
കാലവും കുറഞ്ഞതാണു ചെന്നപ്പോളൊരിക്കലേ	
തെലകുംഭങ്ങളുടത്തുണ്ടായികുമാരന്മാർ	50
ജാതകർമ്മാദികളും ചെയ്തിതു നരപതി	
ജാതകേശതുകും വളന്നീടിനാരുവർകളും	51
അസ്രശസ്ത്രാദികളും ശിക്ഷിച്ചു ചരിച്ചു പർ	
ശത്രുസംഹാരത്തിനു ശക്തരാ യ്ന്നീടിനാർ	52
യൗവനം വന്നു പരിപൂർണ്ണമായ് ചമഞ്ഞതി-	
ശാസ്ത്രീതന്മാരായുള്ള പുത്രരെക്കണ്ടുറുപൻ	53
മന്ത്രികളേയും നിജപുത്രന്മാരെയും വിളി-	
ച്ചതികേവരത്തിക്കൊണ്ടീവണ്ണമുരചെയ്താൻ	54
“മന്ദതനയന്മാരുണ്ടല്ലോ പുനരിനി-	
ക്കൊമ്പതിലൊരുവനെ ഭൂപതിയാക്കിവെച്ചു	55
കാനനം പൂക്കുതപം ചെയ്തുകൊണ്ടു നദിനം	
ഉനമെന്നിയേ ഗതിവരുത്തിടുകവേണം	56
വെട്ടുപേരിലാരേവേണ്ടു വെന്നുള്ളതിനി	
കമ്പമെന്നിയേ നിരൂപിച്ചു ചൊല്ലേണം നിങ്ങൾ	57

- മെഴയ്ക്കനെസ്സേനാപതിയാക്കിവെക്കണംതാനും
ശെഴയ്ക്കമുണ്ടവനതുദരിപ്പാൻപാത്രമല്ലോ” 58
- നന്ദഭൂപതിതൻറവാക്കുകേട്ടനേരം
അന്തരാനിരൂപിച്ചുമെഴയ്ക്കനുംപലതരം 59
- എന്തൊരുകഷ്ടതാതൻദാസ്യകർമ്മത്തിന്നൊരു
ചിന്തചെയ്യാതെകല്പിച്ചീടുവാൻമുഖമെന്നെ 60
- സ്നേഹമില്ലായ്മതന്നെകേവലംനിരൂപിച്ചാൽ
മോഹമിനാധികമായില്ലെന്നിക്കൊണ്ടുകൊണ്ടും 61
- ശ്രേഷ്ഠതമിനിക്കില്ലെന്നാകിലുംനിരൂപിച്ചാൽ
ജ്യേഷ്ഠനായുള്ള പത്രൻതാനെന്നവരുമല്ലോ 62
- ദാസ്യമായുള്ള കർമ്മമോത്തുകാണുന്നനേരം
ഹാസ്യമായ്തമിനിലുസംശയമേതും 63
- രാജതപംകിട്ടീടുവാനാഗ്രഹമിനിക്കില്ല
നീചതപംമമജാതിക്കുണ്ടെന്നുസിലുമല്ലോ 64
- ദാസതപമനുഭവിച്ചീടുവാനൊരുനാളും
ഭോഷതപമില്ലുപബീജതപമുണ്ടാകയാൽ 65
- നാട്ടിലെങ്ങൊന്നുമൊരുദേശമെങ്കിലുംമമ
പാട്ടിലാക്കേണമെന്നതാനതോന്നീലല്ലോ 66
- ഇന്നിതുനിരൂപിച്ചാലൊന്നുതോന്നുന്നുതാനും
മന്നവൻതനിക്കിതുതോന്നീയതല്ലതാനും 67
- പത്രരോമന്ത്രികളോചെന്നിതുചൊല്ലിടിനാൻ
ധാത്രീപാലകൻതന്നോടില്ലസംശയമേതും 68
- ഇക്കണ്ഡരിക്കുപനരൊന്നുതാൻചെയ്തീടുവൻ
ഇക്കുമാരന്മാർതമ്മിൽപിണക്കമുണ്ടാക്കുവൻ 69
- ഈവണ്ണനിരൂപിച്ചുകല്പിച്ചീടുവൻതാനും
ഭൂപതിവീരൻതന്നോടിങ്ങിനേചൊല്ലിടിനാൻ 70
- “എന്തിനുപലതരംചിന്തചെയ്യുന്നുതാതൻ
അന്തരംകൂടാതെകണ്ടാവതിലൊരുവനെ 71
- ചന്തമോടരചനാസ്താഴിച്ചുമാറുള്ളോരെ
സന്തതമവനുടേത്യുരാജ്ഞച്ചീടണം” 72

മനാവനതുകേട്ടചൊല്ലിനാനവനോട്	
“ചൊന്നതുന്നല്ലനീവൈചമ്യമുണ്ടാസ്തം”	73
നക്രനാസാഖ്യനാകുംമന്ത്രിതാനതനേരം	
ശുക്രനതുല്യനവൻമനാവനോട്ചൊന്നാൻ	74
“നന്ദരാജ്യത്തെപകുത്തൊമ്പതാസ്തിഭാഗിച്ചു	
നന്ദനമാർക്കുകൊടുത്തിടുകമഹീപതേ!”	75
അപ്പൊഴുതര ചയ്താൻമെയ്യൻ“മെന്നാലിപ്പോൾ	
ഇപ്പരംസ്വപ്നതുല്യാപത്രരിലാർക്കുവേണ്ടു?”	76
ഇത്തരംമുരാസുതൻവാക്കുകൾകേട്ടനേരം	
ചിത്തതാരികുലിതംചിന്തിച്ചുരാക്ഷസനാ	77
എന്തൊരുകഷ്ടംവൃഷലീസുതനാകുമിവൻ	
അന്തരമിതുകൊണ്ടുരാജപുത്രന്മാർതമ്മിൽ	78
ഭേദമുണ്ടാക്കുമതിനില്ലസംശയമേതും	
ഭോഷമോസാപത്ര്യാഞ്ഞപ്പോലെമറൊന്നമില്ല	79
ഞാനിഹജീവിച്ചിരുന്നീടിനകാലത്തിങ്കൽ	
ആനമിദ്രാസീപുത്രനായിടുമിവന്റെ	80
ശാഠ്യങ്ങൾഫലിക്കയില്ലെന്നുകല്പിച്ചിട്ടിതി	
അഷ്ടനായകമാരന്മാരോടു ചൊന്നാനേവം:—	81
“നല്ലതുകൊല്ലിടുവൻനിങ്ങളോടിനിഞാനും	
വല്ലതുമല്ലൻപറഞ്ഞാലതുകേട്ടീടണം	82
ചൊല്ലെഴുംപുഷ്പപുരമാകുമിപ്പുരത്തിനു	
തുല്യമായെടുപുരംതീറ്റിച്ചതവൻഞാൻ	83
പററുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളൊക്കെവേവിഭാഗിച്ചു	
പററമെന്നിയേതരംഭൂപതിനിങ്ങൾക്കെല്ലാം	84
ഓരോരോവ്യവസ്ഥകൾവരുത്തേണ്ടതിന്നിനി	
പാരായണപരീക്ഷകൾചെയ്തുകൊള്ളുകയുമാം	85
ഈശ്വരപരീക്ഷകൾചെയ്തതിൽവരംവണ്ണം	
ഈശ്വരഭാവമനുഭവിക്കുന്നതേയുള്ളു.”	86
ഇത്തരംമന്ത്രിന്ദനാരാക്ഷസൻപറഞ്ഞപ്പോൾ	
ഉത്തരംമന്ത്രിതംചെയ്തുകൊല്ലിനാൻമെയ്യൻ	87

- “ഇപ്പുരംപോലെചമച്ചീടുവാനൊരുത്തർക്കും
ചിത്തത്തിൽനിരുപിച്ചാലാവതുമില്ലയല്ലൊ 88
- പാകശാസനൻതൻറരാജധാനിയുമിതി-
ന്നേകദേശമില്ലപാതുതുകാണുന്നാനേരം 89
- ഇന്നിതുപോലെചമച്ചീടുവാൻതോന്നുന്നതി-
ന്നൊന്നുമേപറയാവതല്ലല്ലോനിരൂപിച്ചാൽ.” 90
- അപ്പൊഴുതുകേട്ടുചൊല്ലിനാർകുമാരന്മാർ
“ഇപ്പുരമിരിക്കല്ലെന്നാകിൽഞാൻവനംപുക്ക 91
- കെല്ലോടുതലമെയ്യുകാനന്തതീന്തന്നെ
ശില്പമായ്ഗതിവരുത്തിടുവെന്നൊരവർ” 92
- “ഏകിലോരാജ്യത്തിങ്കൽപുത്രന്മാരെല്ലാരെയും
സങ്കടംവരാതെവാഴിക്കെന്നാൻമുരാസുതൻ” 93
- അന്നേരമുരചെയ്യുന്നഭൂപതിതാനും
“അന്യോന്യമുപേക്ഷയുണ്ടാത്തമതുചെയ്താൽ 94
- മന്നിടമിതുബഹുനായകമാകുന്നേരം
എന്നമിപ്രജകൾക്കുസൗഖ്യവുമുണ്ടാത്തരാ 95
- ഓരോരോസംവത്സരമോരോരോതനയന്മാർ
പാരാതെരാജ്യംരക്ഷിച്ചീടുകനല്ലനും 96
- അല്ലായ്യിൽകലഹമുണ്ടായ്താരുമിൽപ്പിന്നെ
വല്ലതുംചൊല്ലിമുഖമെന്നതോദൃഢമല്ലൊ” 97
- മാനവവീരൻതൻറവാക്കുകേട്ടനേരം
മാനസംതെളിഞ്ഞിതുമന്ത്രികൾക്കെല്ലാവർക്കും 98
- “മുമ്പിനാൽനാടുരക്ഷിച്ചീടുവാൻതുടങ്ങുന്ന-
തൊമ്പതുപേരിലാരുവേണ്ടതെ”നപ്പോൾമെയ്യൻ 99
- രാജപുത്രന്മാരപ്പോൾ ചൊല്ലിനാരൊരുപോലെ
“രാജതപമുമ്പിലിരിക്കല്ലെങ്കിൽപോയീടുവൻ” 100
- ഇങ്ങിനേമെയ്യൻതൻറവാക്കുകേട്ടവർകളും
തിങ്ങിനലോഭംകൊണ്ടുപേപറയുന്നാനേരം 101
- എത്രയുകഷ്ടമിതെന്നോർത്തതിനയത്തോടേ
ശക്തനാംരാക്ഷസനുചരോടുമെയ്ക്കാൻ 102

“അന്ധനാമിവൻപറയുന്നതുകേട്ടുനിങ്ങൾ അന്ധകാരങ്ങളോന്നുംചിന്ത ചെയ്യാതെകണ്ടു	103
ബന്ധവായുള്ള ജനംചൊന്നതുകേട്ടതന്നെ സന്തതംപരിപാലിച്ചീടുകരാജ്യമിപ്പോൾ	104
അച്ഛനെന്തിമതമായതെന്നറിഞ്ഞുകൊ- ണ്ടിച്ഛയോടതുതന്നെചെയ്തിലേമതിവത്ര”	105
രാക്ഷസനായമന്ത്രിസത്തമൻപലതരം ശിക്ഷിച്ചീവണ്ണംപറഞ്ഞീടിനോരനന്തരം	106
മന്ദമാനസന്മാരാജ്യേവീടുന്നൊരുനവ- നന്ദനന്മാരുമനുവദിച്ചാർപണിപ്പെട്ട്	107
നന്ദപ്രതിതാനുംപ്രീതിപൂണ്ടെന്നന്തരം നന്ദനന്മാരെയഭിഷേകവുമായിപ്പിച്ചു	108
ഭൂപകുമെല്ലാംനവനായകമാക്കിവെച്ചു രാജതപന്തനയമാക്കാക്കിനാൻകുന്തിവോടേ	109
ചേണാൻപടഭരിച്ചീടാനായിക്കൊണ്ടു സേനാധിപതിയാക്കിവെച്ചിതുമെയ്യുൻതന്നെ	110
നന്ദനന്മാരേതമ്മിൽഭേദിപ്പിച്ചീടമെന്നു നന്ദപ്രതിമുരാപുത്രനെശ്ശങ്കിക്കയാൽ	111
മന്ത്രികളായിടുന്നരാക്ഷസാദികളെയും മന്ത്രിശ്വയത്തിങ്കലാക്കിനാൻവഴിപോലെ	112
രാജഭാരത്തെപുത്രന്മാരിലങ്ങാക്കിക്കൊണ്ടു പ്രാജ്യകീർത്തിയാംഗുപൻകാനന്തനിന്നുപോവാൻ	113
കല്പിച്ചുപറപ്പെട്ടനേരത്തുചെരജനം അത്ഥിച്ചുമുഖമിരുന്നീടനാൻപുരത്തിങ്കൽ	114
നാടുതുചാത്താൽബഹുനായകമെന്നാകിലും കേടതിനണ്ടായില്ലമന്ത്രികൾവൈഭവത്താൽ	115
മെയ്യുന്നമതുകാലാപുത്രന്മാരൊരുപോലെ വീഴുവാന്മാരായൊരുനൂറുപേരുണ്ടൊണ്ണ	116
പുത്രന്മാരെല്ലാവർക്കുംപ്രീതിപൂണ്ടവൻതാനും അസ്രശസ്ത്രാദികളുംശിക്ഷിച്ചുപരിപ്പിച്ചാൻ	117

ചൊല്ലേറുമുരാസുതൻതന്നെപുത്രന്മാരിൽ	
ഉള്ളതിലനുജനപന്ത്രപൂനെനല്ലൊ	118
നാമമാകുന്നതൂണോൽക്കഷ്ടമോഷ്ടനാനേരം	
തുമയോടെല്ലാവർക്കുംജ്യേഷ്ഠനായ്മല്ലൊ	119
നാട്ടിലുള്ളവർക്കുളോടേറവുംപേൻകൊണ്ടു	
പാട്ടിലാക്കിനാനവൻഭൂമിയേയനുദിനം	120
ഓരോരോസംവത്സരംകഴിയുന്നേരത്തിങ്കൽ	
പാരാതെരാജപത്തിന്നന്തരംവരികയാൽ	121
ഭൂമിയെരക്ഷിപ്പതിനൊട്ടുമേനിരൂപിച്ചാൽ	
ഭൂമിപാലകന്മാർക്കുശക്തിയുമില്ലാതായ്	122
സേനാധിപത്യത്തിന്നനിത്യതപമുണ്ടാകയാൽ	
മാനാദിഗുണമുള്ളപുത്രസന്ധത്തികൊണ്ടും	123
കൗശലംനീതികളിലേറെയുള്ളതുകൊണ്ടും	
ആശയത്തിന്നല്ലശ്രദ്ധയുണ്ടാകകൊണ്ടും	124
ക്കൈവേനന്ദരാജ്യമോത്തുകാണുന്നനേരം	
മിക്കതുംമെഴുന്തൻറെവശത്തായ്ചമഞ്ഞുതേ	125
അക്കാലംഗ്രഹമാർക്കുംരാക്ഷസാദികൾക്കുമ-	
ങ്ങുൾക്കാമ്പിലതുകണ്ടുസഹിയാഞ്ഞതുമൂലം	126
ഗാഢമത്സരംകൊണ്ടുമോഹിതന്മാരാമവർ	
ഗ്രാഹമായ്ത്തമ്മിൽനിരൂപിച്ചിതുപലതരം	127
“എന്തൊരുകഷ്ടംനിരൂപിച്ചുകാണുന്നനേരം	
സന്തതംനമുക്കുനവേപ്പാനുള്ളഭൂമി	128
ജാനനവശയാകുംവാരനാരിയെപ്പോലെ	
മെഴുന്നവശയായതെത്രയുംലജ്ജാകരം	129
പാർഥിവരായുംചിലർമന്ത്രികളായുംചിലർ	
പുത്രിയേപ്പരിപാലിച്ചിരിക്കുകാലത്തിങ്കൽ	130
ഭൂതനവശമായിവന്നിതുരാജ്യമെന്ന-	
തെത്രയുംനാണക്കടാമെന്നതേപറയാവൂ	131
പണ്ടിവൻവിദേഹത്തെസ്സുവിപ്പിച്ചതനേരം	
കുറുന്മാരായനമുക്കേതുമേതിരിഞ്ഞില	132

ശത്രുവാസ്തുമിവിവർത്തനമുക്കനിരൂപിച്ചാൽ	
പുത്രപൈത്രാദികളുംവർദ്ധിച്ചിതവനിപ്പോൾ	133
ഇന്നിവർക്കെന്നക്കലവെ പയ്യീലെന്നാകിപ്പിന്നെ	
നിണ്ണയംനമ്മക്കലവെ പയ്യമെന്നറിഞ്ഞാലും	134
ലോകരഞ്ജനവന്നമെഴുതുന്നോടേപ്പൂന്നേരം	
ആകവേനശിക്കുന്നാമിപ്പസംശയമേതും	135
രണ്ടുപുനമാത്രതംഭ്രമിപാവകന്മാരും	
ഉണ്ടൊരുപറമ്പടക്കെന്നവന്നീടുല്ലോ	136
എന്നതുകൊണ്ടുചതിവെയ്ക്കുകൊല്ലുകേയുള്ളു	
തിണ്ണമാറ്റുന്നമതുവൈകരുതിനിയേതും”	137
എന്നുകുറ്റിച്ചരാജ്യസാദികൾചെന്നഭ്രമി	
തന്നിലക്കൊരുമന്ത്രമണ്ഡപമതുംതീർത്താർ	138
ദീപ്തമായുടനായിപാതാളംപോലേയതിൻ	
മാഗ്നമാകുന്നിതകംവിസ്താരംപെരുതല്ലോ	139
ഭ്രമിയിൽകഴിമുളളിൽപെട്ടതുകെട്ടിനന്നായ്	
തുമയിൽപന്നിതീർത്തൊന്നെതെപറയേണ്ടു	140
മന്ത്രമണ്ഡപമതിൽമന്ത്രികളോടുംകൂടി	
മന്ത്രാലയങ്ങളിനാർസന്തതമവർകളും.	141
മെഴുത്തുംപുത്രന്മാരുംമന്ത്രികൾഗൃഹന്മാരും	
കാർയ്യങ്ങൾനിരൂപിച്ചുപോരുന്നകാലത്തിങ്കൽ	142
ഏകദാമെഴുത്തൻതൻറമന്ത്രിരമകംപുകീ-	
ട്ടേകനായൊരുപുമാനവന്നോടുവെയ്ക്കാൻ	143
“മന്ത്രമണ്ഡപത്തിങ്കൽമന്നവരെല്ലാവരും	
മന്ത്രികളോടുംകൂടികാർയ്യത്തെവിചാരിപ്പാൻ	144
നിന്നുവൈരവുംപാർത്തിരിക്കുന്നവർകളും	
തിണ്ണംനിസൃതരോടുംപോരികവൈകിടാതെ”	145
എന്നതുകേട്ടുമെഴുത്തൻസംഭ്രമരേതോടുംകൂടി	
തന്നുതെന്തയരുമാരുടെപുറപ്പെട്ടാൻ	146
ചെന്നവർനിത്യമതിവിരങ്ങുന്നതുപോലെ	
മന്നവരുണ്ടെന്നോർത്തിട്ടിറങ്ങിപ്പിന്നാരല്ലോ	147

കഷ്ടമനേനരംഗമാപ്തവൃക്ഷമഞ്ചിത നിഷ്ഠരന്മാരാമവർപാഷാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു്	148
പോക്കാമോവരുവാൻ ഉൾപത്തുനിരൂപിച്ചാൽ നീക്കാമോവിധിയുടെകുറ്റിതംശിവശിവ!	149
ഇങ്ങിനേഗുഹാമാഗ്ഗ് മടച്ചുകണ്ടനേരം തിങ്ങിനരാപത്തോടേമെയ്യുന്മാപുത്രന്മാരും	150
ചെന്നടൻഗുഹോദരംപുക്കുതുന്നേരമതിൽ മന്നവരാമില്ലമന്ത്രികളാരുമില്ല	151
അത്രയുമല്ല ചിലവല്ലെവിഹനങ്ങളുണ്ടു തത്രവെച്ചിരിക്കുന്നുഎന്തെന്നുരചെയ്യാം	152
ഭോജനംകൊണ്ടുപരിപൂർണ്ണമായിരിക്കുന്ന ഭോജനംഏറുണ്ടതിൽകാണമാനെന്നറിഞ്ഞാലും	153
പ്രത്യേകമോരോവിളക്കുണ്ടതിൽകൊളുത്തിവെ- ച്ചത്വന്തമെരിഞ്ഞുകത്തിടുന്നടീപങ്ങളും	154
ചൊല്ലുവാനരുതേതുംപിന്നെയുള്ള വസ്ഥകൾ കൊല്ലുവാനുള്ള പാരമിങ്ങിനെയാകുന്നുപോൽ	155
ഇങ്ങിനെകണ്ടനേരമുള്ള സന്ദേശമവ- കെങ്ങിനേപറയുന്നകണ്ണനീർതു കിത്തുകി!	156
തങ്ങളിലോരോതരംചിന്തിച്ചുപറകയും തിങ്ങിനശോകത്തോടേതങ്ങളിൽതഴുകയും	157
“ഓഷ്ഠരാമമാത്മഭൂമിപാലകന്മാരും കഷ്ടമാംവണ്ണംനമ്മെച്ചതിച്ചാരയ്യോപാപം	158
ഏതുമേരുവകുശമില്ലിതുമെല്ലീടുവാൻ ഏതുമൊന്നവരോടുകൊള്ളമില്ലല്ലോനാം	159
വല്ലതുംപ്രവർത്തിച്ചുഭിവസംകഴിപ്പാനും- യുള്ളതിനല്ലാതെകണ്ടൊന്നിനുംപോയില്ലല്ലോ	160
മണ്ഡപമവനിയിൽകഴിച്ചുസൃഷ്ടിച്ചതും ചണ്ഡരാമവരുടെമന്ത്രയോഗവുംപിന്നെ	161
വന്നനമ്മോടുപറഞ്ഞിടീനപുരുഷനും ഭുന്ന്യമിതൊക്കവേയെന്നറിഞ്ഞില്ലല്ലോനാം	162

- ഇഷ്ടമല്ലാത്തതാലിതം ചതിച്ചുകൊല്ലേണമോ
സ്രഷ്ട കല്പിതം തടുക്കാവതുമല്ല പാതാൽ 163
- എന്തിനിവേണ്ടതെന്നു ചെയ്താലാബിച്ചനാം
ചിന്ത ചെയ്യൂണ"മെന്നു ചൊല്ലിനാൻ മനാസുതൻ 164
- പിന്നെയും ക്ഷണമാത്രം മാണസേനിരൂപിച്ചി-
ട്ടൊന്നു രചെയ്താൻ വൻ നന്ദനന്മാരെ നോക്കി 165
- "ഒന്നുമേ നിരൂപിച്ചാലാവതല്ലാതെയുള്ള
ഒന്നു യമേ മുമ്പൻ ചെയ്ത സങ്കടത്തിങ്കൽ 166
- ഈ ശപഥമതമെന്നെ നിന്തെ കൂടായ്ക്കയാൽ
വിശ്വസിച്ചെല്ലാവരും കേൾക്കേണമെൻ റവാക്യം 167
- ഭോജനമിതു തന്നെ കൂട്ടിയങ്ങൊരുമിച്ചു
ഭോജനമൊന്നിലാക്കി സ്സുക്ഷിച്ചു വഴിപോലെ 168
- ഭീഷ്മമൊന്നു കഴിച്ചൊക്കുവേകെടുത്തിതിൽ
ജീവിതം ധരിച്ചിരുന്നീടേണമൊരുവൻ താൻ 169
- ആര്യപേക്ഷണമായി വിളമ്പിക്കിടക്കുന്ന
ചോരൊടുങ്ങീടും മുമ്പേ വൈദത്തിൻ നിയോഗത്താൽ 170
- നിശ്ചിതമിപ്പതിന്നൊരു കഴിവുണ്ടാകിൽ ശ്ലാ-
വശ്വതെയൊടുക്കുവാൻ യത്നവും ചെയ്തീടേണം" 171
- ഇങ്ങിനെ താൻ ചൊന്ന വാക്കുകേട്ടവർക്കും
ഇങ്ങിനെ മറുത്തു വർമരിക്കുന്നതും കണ്ടു 172
- വന്ന സങ്കടമൊക്കെ സ്സഹിച്ചു ഞ്ചിരിപ്പാനും
പിന്നേയ പ്രതിക്രിയ ചെയ്യാനുമശക്തരായ് 173
- ഒന്നുമേ മിണ്ടാതെ കണ്ടിരുന്നാരുവർക്കും
അന്നേരമെല്ലാവർക്കും തവിയായ്ക്കേ വീടിന 174
- ചന്ദ്രനുസമനാകും ചന്ദ്രനുപമനായുള്ള
നന്ദനൻ തന്നെത്താൻ നോക്കി നാൻ ദുഃഖത്തോടേ 175
- ബാലനാമവനപ്പോൾ ധീരനായുരചെയ്താൻ
"മാലകതാരിൽ താൻ നേതുമുണ്ടാകവേണ്ടാ 176
- താതന്നു രചെയ്ത വണ്ണം ഞാൻ ചെയ്തീടുവൻ
ഏതുമിപ്പതിന്നൊരു സംശയമറിഞ്ഞാലും 177

ജീവിതംധരിച്ചതിലിരിക്കുന്നതുമുണ്ടു	
പോവതിനൊരുക്കഴിവുണ്ടാകിൽപ്രതിക്രിയ	178
ധീരതയോടുകൂടിയതുമുണ്ടുചിന്നെ	
പാരിതപരിപഃലിച്ചിരിക്കുന്നതുമുണ്ടു”	179
ധൃഷ്ടനാംചന്ദ്രഗുപ്തനിത്തരംപറഞ്ഞപ്പോൾ .	
തുഷ്ടരായ് ജ്യേഷ്ഠന്മാരുമുപ്തനുമൊരുപോലെ	180
ബാലനെയെല്ലാവരുംഗാഢമായ് തഴുകിക്കൊ-	
ണ്ടാലുന്നനേത്രജലംകൊണ്ടവരവൻതന്റെ	181
മെയലിയിലഭിഷേകംചെയ്തനെല്ലാവരും	
മേളമോടവൻതനിക്കാശിയുംചൊല്ലിടിനാർ	182
“ബാല!നീചിരകാലംജീവിക്കുരിപ്പുള്ളേ	
തോലാതെജയിക്കായിവരികവിശേഷിച്ചും	183
ആരുമേസഹായമുണ്ടായിലെന്നിരിക്കിലും	
വൈരിവശ്ശ്വത്തെയോടുകീടുംനീമഹാമതേ”	184
ധീരതകൈക്കൊണ്ടൊരുചന്ദ്രഗുപ്തനുംപിന്നെ	
ചോരണ്ടങ്ങതിലിരുന്നീടിനോരനന്തരം	185
മറേവർചിലദിവസങ്ങൾപോയൊരുശേഷം	
തെറെറന്നമരിച്ചിതുക്ഷേണമില്ലായ്കയാൽ	186
മെയ്യുനെസ്സതരോടുകൂടവേചതിച്ചുടൻ	
ഘോരമാംവണ്ണംകൊലചെയ്തുവൃത്താന്തംകേട്ടു	187
നാട്ടിലുള്ളവരെല്ലാംരാജഭീതിയാലുഴ-	
ന്നൊട്ടൊട്ടുകരഞ്ഞിതുസങ്കടമുണ്ടാകയാൽ	188
നന്ദ്രപാലന്മാരെയൊഴിച്ചുള്ളവക്കൊരാ-	
നന്ദമുണ്ടായില്ലോമെയ്യുനാശത്താലഹോ.	189
അങ്ങിനെമുന്നമാസംകഴിഞ്ഞൊരനന്തരം	
വംഗദേശാധിപതിയാകിയനരാധിപൻ	190
ഘോരനായൊരുസിംഹവീരനെകൂട്ടിലിട്ടി-	
ട്ടാരുഡഗർഭംചിലരെക്കൊണ്ടെടുപ്പിച്ചു	191
വാടലിപുത്രപുരത്തിങ്കലേക്കുച്ചിതു	
വാടവമേറേയുള്ളവംഗദേശാധിപതി	192

“കൂടതുപൊളിയ്ക്കാതെസിംഹത്തെപുറത്തിടു പേടികൂടാതെകളഞ്ഞീടേണ”മെന്നുണ്ടൊരു	193
സന്ദേശമതുതുകൊണ്ടുരാജ്യം തന്മാർചെന്നു നന്ദദ്രുപന്മാർമുമ്പിൽവെച്ചുവന്നിപ്പോകുമാന്നാർ	194
“വംഗഭൂപതിനിങ്ങക്കായിതുകാഴ്ചവെപ്പാൻ മംഗലകീർത്തനംകൊടുത്തയച്ചുവിട്ടീടിനാൻ	195
പഞ്ചരംഭേജിയാതെസിംഹത്തെദ്രവിപ്പിച്ചാൻ അഞ്ചുസാനിരൂപിച്ചുകൊരുകയുംവേണമല്ലോ”	196
എന്നതുകേട്ടുനവനന്ദദ്രുപന്മാരും ചെന്നുടൻമന്ത്രിവരന്മാരായ് നിരൂപിച്ചു	197
കൂടതിൽപഞ്ചാസ്യനെക്കണ്ടതുനേരമവർ പേടിച്ചോടോടിചാങ്ങിപ്പോന്നുചിന്തിച്ചീടിനാർ	198
കണ്ടതില്ലപായങ്ങൾഒന്നിനാലുമേയെന്നു കുഞ്ഞായുഴന്നുനിന്നീടിനോരനന്തരം	199
ചൊല്ലിയെന്നൊരുമെയ്യൻതന്നുടെബന്ധുവായ നല്ലനാമന്ത്രിവിശിഖാഖ്യനുംചൊന്നാനപ്പോർ	200
“നല്ലനാമകുടുംബം ചന്ദ്രഗുപ്തനുള്ളിൽ വല്ലഭമിതിനൊരുപായമുണ്ടാക്കുമവൻ	201
ശിപ്തശാസ്ത്രത്തിന്നവനോത്തുകാണുന്നനേരം കല്പകവൃക്ഷംതന്നെമെയ്യുന്നദന്മാർബാലൻ	202
എന്തൊരുഫലമതു ചിന്തിച്ചാലിനിയിതി- കനന്തൊരുകഴിവെന്നുകണ്ടുമില്ലതാനും”	203
എങ്കിലോചന്ദ്രഗുപ്തനിരിക്കുന്നല്ലീയെന്നു ശങ്കകൊണ്ടുതുനേരംനന്ദദ്രുപാലന്മാരും	204
ചെന്നുടൻഗുഹാമുഖംകഴിച്ചുതുടങ്ങിനാർ പന്നഗാരികൾചെന്നുകഴിക്കുന്നതുപോലെ	205
ദുഷ്ടരാമരന്മാർ ചന്ദ്രഗുപ്തനേതരിൽ ശിഷ്ടനായ്തെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകണ്ടിട്ടവർ	206
ഹൃഷ്ടരായതിലിഴിഞ്ഞോടിച്ചെന്നവർകളും പുഷ്ടകൈതുകുംഭാപെരുതുമോടുകൊള്ളാൻ	207

- “വത്സ! നീപുറത്തിങ്ങുപോരികവൈകീടാതെ
മത്സരാദികൾനിന്നോടില്ലത്തങ്ങൾക്കേതുമേ” 208
- നിബ്ബന്ധമതുകേട്ടചന്ദ്രഗുപ്തനമപ്പോൾ
നിശ്ചിതപ്രതിനേരമാശയങ്ങെന്നാകിലും 209
- കണ്ണനീർവാർത്തുമായിട്ടുചീണ്ടുരുളവൻ
മന്നവന്മാരോടേവംചൊല്ലിനാൻ : കാപടത്തോടേ 210
- “ഇപ്പോഴിപ്പൊന്നിന്നേതുംപോരികെന്നുള്ളതിനി-
യപ്പോഴേജ്യേഷ്ഠന്മാരുംകൂടാതെപോന്നീടുവാൻ 211
- മുന്നത്തൊന്നവരോടുകൂടിയല്ലയോപോന്ന
പിന്നെയെങ്ങിനെപിരിഞ്ഞങ്ങുഞാൻപോന്നീടുന്നു? 212
- ജ്യേഷ്ഠന്മാർജനകനുംപട്ടിണികിടന്നിതിൽ
കഷ്ടമായുരിച്ചുപോകുന്നതുംകണ്ടുകണ്ടു് 213
- പ്രാണനുംപോകാതെകണ്ടിരിക്കുമെന്നിങ്ങൾ
നാണയത്തിനുവെട്ടിക്കൊല്ലുകേതിനിവേണ്ടു്” 214
- ഇങ്ങിനേപലതരംപറഞ്ഞുകരയുന്ന
മംഗലശീലനായചന്ദ്രഗുപ്തനോടവർ 215
- പിന്നെയുംനാണമകലക്കുള്ളത്തുരചെയ്താൻ
“നിന്നുതൊതാദികൾത്തങ്ങളെന്നാകിനി 216
- ഏതുനീകരത്തഴൽതേടുവാനവകാശം
ചിന്തകൊണ്ടെന്തുഫലംപോരികകുമാര!നീ 217
- വണ്ടുമുണ്ടല്ലോനിങ്കൽസ്നേഹമീത്തങ്ങൾക്കെല്ലാം
കണ്ടുകൊൾകതിൻഫലമിനിപയന്നിറങ്ങാലും” 218
- ഇപ്രകാരങ്ങളുസരിച്ചുപറഞ്ഞിട്ടും
വിപ്രിയംഗുപന്മാർക്കുവന്നുപോവതിനാൻ 219
- നിശ്ചിതമീലപുനരെന്നതുകണ്ടിട്ടവർ
മിക്കനെമെയ്യുൻതനിക്കുള്ള ഭണ്ഡാരമെല്ലാം 220
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻറമുമ്പിൽകൊണ്ടുപോയ്തൊഴിച്ചിടാൻ
മന്ദമായപ്പോളവൻപുറത്തുപുറപ്പെട്ടാൻ 221
- മന്നവശ്രേഷ്ഠന്മാരുംമെയ്യുന്നന്മാനന്തന്നെ
മാനിച്ചമനംതെളിയിച്ചുടൻവഴിപോലെ 222

- പഞ്ചരത്തിങ്കൽകിടന്നോടുന്നസിംഹത്തേയും
മഞ്ഞുമാകുംശ്ലോകാർത്തേയുംകാട്ടീടിനാർ 223
- ചന്ദ്രഗുപ്തനമതുകണ്ടുവിസ്മയംപൂണ്ടു
മന്ദമാസവുംകലർന്നിങ്ങനേനിരൂപിച്ചാൻ 224
- പഞ്ചാസ്യമിതുമഹാവിഗ്രഹമെന്നാവിപ്പോരും
പഞ്ചരത്തിന്റെറകഴലിടകളുടെയെന്നും 225
- മോചിപ്പാനെളുതല്ലയെന്നല്ലതുകൊണ്ടുതന്നെ
വ്യാജത്താൽകൃതമിദമില്ലസംശയമേതും 226
- സന്തതംസിംഹത്തിന്റെറപേഷ്ടകൾസൂക്ഷിക്കുമ്പോൾ
യന്ത്രമുണ്ടിതിനുള്ളിലെന്നതോന്നുനന്താനും 227
- വണ്ണരോമാദികളുംപാർത്തുകാണുന്നനേരം
നിണ്ണയശില്പികളാൽകല്പിതമനോഹരം 228
- “ദ്രാവ്യതാം”എന്നുണ്ടൊരുവാക്യമെന്നതുകൊണ്ടു
ധാചനംവരേണമെന്നുള്ളതുമില്ലയല്ലോ 229
- ദ്രാവ്യത്തിനുയോഗ്യമായ്ക്കരുതെന്നാലിതു
കേവലമെഴുകുകൊണ്ടെന്നതേവരൂതാനും 230
- നിശ്ചയിച്ചറിഞ്ഞുള്ളിലിങ്ങനെയെല്ലാചവൻ
അശ്വശ്ചംജനങ്ങളുംകൊടുവാനായിക്കൊണ്ടു 231
- പഞ്ചരംഉയരത്തുവെപ്പിച്ചിട്ടിരിമ്പുകോ-
ലഞ്ചസാമുട്ടുപഴുപ്പിച്ചുസിംഹത്തിന്മേയ്ക്കേൽ 232
- വെച്ചതുനേരമെങ്കിലെച്ചാക്കവേവെറത്തുപോ-
യച്ചത്തിൽചിരിച്ചിതുഭ്രമിരാജാക്കന്മാരും 233
- മന്ത്രികൾജനങ്ങളുംകണ്ടുവിസ്മയംപൂണ്ടു
ചന്ദ്രഗുപ്തനെബഹുമാനിച്ചുനിന്നിടിനാർ 234
- രാജപുജിതന്മാരായ്ക്കോയിതുപിന്നെചംഗ-
രാജദൂതന്മാരൊക്കെച്ചെന്നിതങ്ങളറിയിച്ചാർ. 235
- രാക്ഷസനതുകാലമുൾക്കാമ്പിൽനിരൂപിച്ചാൻ
“രൂക്ഷമാനസനായമെഴുന്നന്ദനനിവൻ” 236
- എന്തിവൻചെയ്യുന്നതെന്നിങ്ങനേനിരൂപിച്ചു
സന്തതംശങ്കമുഴുത്തിരുന്നാനവന്താനും 237

നന്ദനന്മാർക്കുമെയ്യൻതനിക്കുംശേഷക്രിയ	
ചന്ദ്രഗുപ്തനെക്കൊണ്ടു ചെയ്തി ചൂർണ്ണപന്മാരും	238
ഇവയണ്ണമുള്ള വസ്തുസാധിക്കേണ്ടകിലിനി	
കേവലംചന്ദ്രഗുപ്തൻനമുക്കുണ്ടതുകൊണ്ടു	239
ശത്രുതപമുള്ളോർകളിൽശേഷിച്ചൊന്നെന്നാകിലാ	
പുത്രനെപ്പോലെപരിപാലിച്ചീടുകവേണം	240
അശപാദികളിലാധി പത്രുമുണ്ടാക്കീടിനാൽ	
വിശ്വാസംവരായല്ലോശത്രുതപമുണ്ടാകയാൽ	241
ഒന്നിനുംആക്കീലെന്നവന്നുപോയാലുമിവൻ	
ഒന്നിനുംപിന്നെയൊരുപാത്രമല്ലാതെവരും	242
രണ്ടുനഭാവിച്ചിരുനീടിലുമതുമൊരു	
ഭണ്ഡമാസ്തുരുമതിനില്ലസംശയമേതും	243
അഗ്രഭോജനത്തിനവിപ്രന്മാർവരുണേരും	
യോഗ്യരെക്കുണിപ്പതിനാക്കുകനല്ലന്താനും	244
ഇവയണ്ണകല്പിച്ചുവരാക്കിനാരവനെയും	
ദൈവത്തിന്മതമാർക്കുതടുത്തുകൂടായല്ലോ	245
താതസോദരരുടെനാശവുമനുഭവം	
ചേതസാനിനച്ചുള്ള ഖേദവുംമറച്ചവൻ	246
നഞ്ചകുംവെന്തുവെന്തുകോപവുംജപലിച്ചുള്ളിൽ	
ചഞ്ചലംകൂടാതെകണ്ടുഗ്രഭോജനത്തിങ്കൽ	247
വിപ്രരെകല്പിക്കയെന്നുള്ള തിങ്കലേക്കതി-	
തല്ലാനായിട്ടിരുനീടിനാനതുകാലം	248
നല്ലൊരുസഹായമാരുള്ളതെന്നനുഭവം	
വല്ലഭമുള്ള മെയ്യുനന്ദനൻചിന്തിച്ചുള്ളിൽ	249
തള്ളിവന്നീടുംപടുബുദ്ധിവൈഭവംകൊണ്ടു	
വല്ലതെങ്കിലുംതടുക്കാസ്തുരുമതുന്താനും	250
ബുദ്ധിശക്തിയുംമഹാസൈന്യശക്തിയുംതമ്മിൽ	
ബുദ്ധിശക്തിക്കുതുല്യമൊന്നുമില്ലെന്നിട്ടവൻ	251
ബുദ്ധിയുംനയവുമേറീടുന്നവിപ്രന്മാരേ	
നിത്യവുമനേപഷിച്ചുകൊണ്ടുവനിയന്നാതെ-	252

നല്ലാസത്തോടുപലരോടുമായുരചെയ്ത
നല്ലപൈങ്കിളിമകൾത്താനുമന്നടങ്ങിനാൾ.

253

ഇതി മുദ്രാരാക്ഷസേ നവനന്ദാഭിഷേകനാമ ഗാനവിശേഷം ഡമരപ്പു

രണ്ടാം പാദം.

- ബ്രഹ്മ! സുശീലേ! ശുകകലമാലികേ!
കാലേപരകഥകളിനിയുംനീ 1
- പാലംപഴുവുംഭൂജിച്ചതെളിഞ്ഞുടൻ
കാലംവൃഥാകളഞ്ഞീടാതെചൊൽകെടോ 2
- നല്ലകഥയിതുകേൾക്കുന്നനേരത്തു
ചൊല്ലാവതല്ലൊരാണമിനിക്കളമിൽ 3
- എന്നതുകേട്ടതെളിഞ്ഞുചൊല്ലിടിനാൾ
മുന്നമുരചെയ്തതിന്നുമേല്ലൊട്ടവൾ 4
- ഏകിലോമെയ്യതനയനൊരുദിനം
മംഗലശീലൻകസുമപുരത്തിങ്കൽ 5
- സഞ്ചരിക്കുന്നോരുനേരത്തുദൂരവേ
തഞ്ചനാകാന്തികലനോരുവിപ്രനെ 6
- പലതിമലേവസിച്ചുകൊണ്ടത്രയും
കൃഷ്ണനായേഖലകത്തിപ്പറിച്ചുടൻ 7
- ചുട്ടതിൻ ഭസ്മംകലക്കിക്കുടിച്ചതി-
രുഷ്ടനായ്നില്ക്കുന്നതുകണ്ടവൻതാനും 8
- ചെന്നടികവിട്ടുദൂരത്തുചാങ്ങിനി-
ന്നൊന്നുമഹീസുരൻതന്നോടുചൊച്ചാൻ 9
- “ഭൂസുരശ്രേഷ്ഠകുലോത്തംസമേ! വിഭോ!
ഭാസുരകാന്തികലന്ദയാനിയേ! 10
- എന്തിനപല്ലതുകത്തിപ്പറച്ചിഹ
ചന്തമായ് നീരിൽകലക്കിക്കുടിച്ചതും?” 11

- അപ്പോളതുകേട്ടമെയ്യുസൃതനോടു
കെല്ലോടുകൊല്ലിനാൻപ്രത്ഥിസരേന്ദ്രനും 12
- “ഇപ്പല്ലപാദേതടഞ്ഞുഞാൻവീഴ്ചയാൽ
ഉൾപ്പെട്ടിപ്പല്ലങ്ങായകോപംപൊറായ്ക്കാൽ 13
- നാരായണവേരോടുകൂടെപ്പറിച്ചുഞാൻ
പാരതെച്ചുകുലക്കിടക്കിമൃതം.” 14
- ചന്ദ്രഗുപ്തനതുകേട്ടുകൊല്ലിനിനാൻ
“എന്തുഭവാനിബ്ബേസിതംകുടിക്കുന്നത്?” 15
- എന്നുചോദിച്ചാരുമെയ്യുസൃതനോടു
മന്നിടഭവനംപാതുക്കൊല്ലിനിനാൻ 16
- “ക്രോധാഗ്നിമൈകാദൃവിപ്പിക്കുമല്ലായി.
ലേതുമതിനൊരുസംശയമില്ലകേൾ” 17
- എന്നതുകേട്ടവനംപറഞ്ഞീടിനാൻ
“ഉന്നതരായുള്ള മന്നവന്മാർ ചിച്ഛർ 18
- ഘോരമായുള്ള പരാധങ്ങൾ ചെയ്തിലോ
ധീരതയോടെത്താ ചയ്യാഭവാൻപിന്നെ?” 19
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻതന്റെവാക്കുകേട്ടപ്പോൾ
മന്ദമാസംപൂണ്ടവനോടുകൊല്ലിനാൻ:— 20
- “ബാലനായുള്ള നീയെന്തറിഞ്ഞുമമ
ശീലഗുണങ്ങളുംബുദ്ധിവിഭാസവും 21
- മത്തഗജങ്ങളുംമശംഗജങ്ങളും
പത്തിവരന്മാരുമൊത്തരഥങ്ങളും 22
- ചിത്രമായുള്ള രഥമന്ത്രവിഭാസവും
ഏതയുമേറുന്നതൊന്നൊന്നുചെയ്യും 23
- ഇത്തരമല്ലോനരപാലകന്മാർക്കു
നിത്യമാകുന്നാരുശക്തിധരിക്കനീ 24
- ഇങ്ങിനെയുള്ള തുറന്നുടൊപ്പുദ്ധിയും
തങ്ങളിലെത്രവിശേഷമറിഞ്ഞാലും 25
- മാമകമായമതിവൈഭവംകൊണ്ടു
തുമയോടെത്തൊന്നുസാദ്ധ്യമല്ലാത്തതും?” 26

ഇതഥാകർണ്ണമഹീസുരവാക്കുകൾ	
ഉത്തമനാകിയമെഴുത്തനയനം	27
ഭക്തികൈക്കൊണ്ടമകൃഷ്ടിത്തൊഴുതനി-	
ന്നത്തരമായവൻതന്നോടു ചൊല്ലിനാൻ:-	28
“ആരെന്നറിഞ്ഞതില്ലല്ലോഭവാനെ ഞാൻ-	
ആരെന്നരുൾ ചെയ്തുവേണംമഹാമതേ!	29
എങ്കിലോകേൾക്കത്താനാരെന്നതാശ്ചര്യം	
ശങ്കാവിഹീനംപറഞ്ഞുതരുവൻഞാൻ	30
ചാണക്യനെന്നപ്രസിദ്ധനായേററവും	
മാനിയായുള്ളോരുഭൂസുരൻഞാനെടോ	31
പേരിനിരണ്ടുണ്ടിനിക്കതു കേൾക്കുന്നീ	
പാരിൽപ്രസിദ്ധനാംകൈഴിച്ചെന്നതും	32
വിഷ്ണുതാൻനിത്യവുംരക്ഷിച്ചുകൊൾകയാൽ	
വിഷ്ണുപുഷ്പൻപുനരെന്നതുമുണ്ടെടോ	33
നന്ദാഗ്രഭോജനംകേട്ടിട്ടുഞാനിഹ	
നന്നായ് ഭജിച്ചതിനായിവന്നീടിനേൻ	34
യോഗ്യൻപരമാവരക്ഷണിച്ചീടുവാൻ	
ഭാഗ്യവാന്മാരായമന്നവരാക്കീട്ടു	35
കേട്ടിതൊരുവൃഷലൻപോലതാകുന്ന	
തുട്ടുശ്രമിച്ചുകഴിപ്പാനമിന്നവൻ	36
ഏതൊരുദിക്കിലിരിക്കുന്നതെന്നു	
യേതുമേവൈകാതെ ചൊല്ലിത്തരികെടോ”	37
തങ്കഴൽകൃഷ്ടിത്തൊഴുതവൻ ചൊല്ലിനാൻ	
“എങ്കിൽവൃഷലനവൻഞാനറിഞ്ഞാലും	38
തപ്താദരേണക്കൾകൊണ്ടിനിയെകാതെ	
യിപ്പരംശ്രദ്ധമാക്കേണംമഹാമതേ!	39
ഇന്നിവിടെബ്രഹ്മാവനതുകാരണം	
നന്ദവംശമിനിവർദ്ധിതമാസ്തിതം”	40
മെഴുത്തുവണ്ണംപറഞ്ഞൊരുനേരത്തു	
ശൈത്യമേറീടുന്നചാണക്യഭൂസുരൻ	41

ലജ്ജിതനായ് മുഖത്താഴിയിന്നനേരം അച്ചിരിപ്പുണ്ടവന്തന്നോടുമെന്തായ്	42
“അയ്യോവ്വചലനെന്നിങ്ങിനേചൊന്നതു പൊയ്യല്ലവിപ്രജാരി. സ്വഭാവമെങ്ങോ	43
രാജാവുതന്നുടെപെരുനല്ലോഭവാൻ ആചാരമല്ലാതെചൊന്നെന്നറിയാതെ	44
സജ്ജനങ്ങൾക്കതുകൊണ്ടേതുമില്ലെങ്കിൽ ഇജ്ജനങ്ങൾക്കതുപെരായ്തായ്ത്താ	45
ലജ്ജയുണ്ടേറുമിനിക്കതുകൊണ്ടിഹ നിശ്ചയമിന്നതുപോലെവാനായ്ക്കാണ്ടു	46
നല്ലവരങ്ങൾതന്നതുമുണ്ടിനി വല്ലഭമോടതുവരങ്ങൾക്കുഭവാൻ	47
എത്രയുംസ്നേഹമാകുന്നിതുന്നിന്റെ പ്രശ്നംകണ്ടിട്ടിനിക്കെന്നറികനീ”	48
ചാണക്യനിങ്ങനേചൊന്നതുകേട്ടവൻ താനക്കഴലിണകമ്പിട്ടുചൊല്ലിനാൻ	49
“നിത്യവുമിങ്ങിനേതന്നോവ്വചലന - ന്നൊരയുമാദരവോടരുമെന്തല്ലോ	50
മറെറാണമില്ലതിന്നൊത്തവരമിനി മുറുമിനിക്കെന്നറികമയാനിയേ!	51
തപസ്കൃപകൊണ്ടിനിമറെറാണവേണ്ടകിൽ മൽകുടിചിങ്കുലയ്ക്കുണ്ടെഴുന്നള്ളുന്നം	52
ആശ്രമത്തിന്നെഴുന്നള്ളുന്നനേരത്തു വിശ്രമിച്ചാൻതക്കവണ്ണമതിതാനും”	53
“അങ്ങിനെതന്നെയതെ” നുപറഞ്ഞിതു തിങ്ങിനമോദംകലൻചാണക്യനും	54
പിന്നെയുംഭൂസുരനാഥനെമെയ്യുന്നും നന്നായ്ക്കളിഞ്ഞുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയിനാൻ	55
പോകുന്നനേരംവഴിയിന്നുമെയ്യുന്നും ആകലത്തോടവൻതാതവിനാശവും	56

സോദരനാശവുംതന്റെറവിശേഷവും	57
മേദിനിപാലകന്മാരുടെവൃത്തവും	
ക്ഷേവചാണക്യനോടുചൊല്ലിടീനാൻ	
ഉൾക്കരളിലവനേറികരുണയും	58
ഉരനംവരാതേമഹീസുരാചാര്യനെ	
സ്നാനാദികൾകഴിപ്പിച്ചിതുമെഴുതും	59
ഭോജനശാലയുംകാട്ടിക്കൊടുത്തഥ	
രാജപെരുതൻഗൃഹത്തിന്നുപോയിടീനാൻ.	60
വേഗംകറച്ചഥമെഴുതൻവഴിയീനു	
പോകുന്നനേരമീവണ്ണനിരൂപിച്ചാൻ	61
ദൈവബലംകൊണ്ടെനിക്കുമനോരഥം	
കൈപനീതിപ്പോളുതിനില്ലസംശയം	62
ഇപ്പിടിചീസുരൻതന്നെയാശിച്ചുഞാൻ	
കെല്ലോടുചെയ്തൻപ്രതിക്രിയനിണ്ണയം	63
ഉഗ്രനായുള്ളൊരുചിപ്രനവന്തനി-	
ക്കഗ്രാസനംനപോലകന്മാരവർ	64
എന്നുംകൊടുക്കയില്ലെന്നുവരുംപിന്നെ	
മന്നവന്മാരുമുപമുടിഞ്ഞുപോം	65
എന്നാലിനിക്കുവരേണ്ടതുംസാധിച്ചി-	
തെന്നിങ്ങിനേനിരൂപിച്ചുമെഴുത്തുതജൻ	66
ധന്യശീലൻതെളിഞ്ഞെററമതുനേരം	
ചെന്നുനിജപുരംപുക്കുമരുവിനാൻ	67
ഭൂതിശാലാന്തരേചെന്നുചാണക്യനും	
തത്രകുനീവോടുനോക്കിയനേരത്തു	68
പൊന്നിൻതളികകളൊമ്പതൊരുപോലെ	
മാന്യങ്ങളായിക്കിഴക്കുനോക്കീട്ടുവ	69
വെച്ചിരിക്കുന്നിതതിന്നുനേരെപിന്നേ	
വെച്ചിരിക്കുന്നിതൊരുപൊൻതളികയും	70
വെള്ളത്തിലേന്നുരചോലേയതിൽച്ചില	
വെള്ളിത്തളികകളായിരമുണ്ടല്ലോ	71

മാണക്യനിങ്ങളേകളോരുനേരത്തു	
മാനിച്ചപാപകന്മാരോടുചോദിച്ചാൻ	72
“സ്വർണ്ണമരമൊരുപാത്രംവിശേഷിച്ചു	
മാന്യസ്ഥലത്തുതെളിവോടുവെച്ചതും	73
പിന്നെയൊരൊമ്പതൊരുപോലെവെച്ചതും	
ഇന്നവക്കുണുപറഞ്ഞീടുവിൻനിങ്ങൾ.”	74
ഇതഥംപറഞ്ഞൊരുവിപ്രനോടനേരം	
ഉത്തരമായുരചയ്ക്കാവർകളും.	75
“നന്ദനരാധിപന്മാക്കിവയൊമ്പതും	
പിന്നെയങ്ങേതിഹവന്നവിപ്രന്മാരിൽ	76
അഗ്രാസനത്തിനുശേഷംഗ്രന്ഥായ് പൂജനായ്	
ഭാഗ്യവാനായുള്ളവനെനറിഞ്ഞാലും	77
വന്നവക്കൊക്കവേമറ്റുള്ളവയതിൽ	
ഒന്നികലിപ്പോൾഭവാനുമിരുന്നാലും”	78
എന്നതുകേട്ടോരുകൾകുടിച്ചുഭൂസുരൻ	
“ഇനിവിടേക്കവന്നീടിനവിപ്രരിൽ	79
അഗ്രന്ഥായുള്ളതുതൊ”നെന്നുചൊല്ലിയ-	
അഗ്രാസനേചെന്നിരുന്നാൻകനിവോടേ	80
രാജപ്രവരാംസ്നാനംകഴിച്ചു	
ഭോജനശാലയിൽവന്നോരുനേരത്തു	81
അല്പവയസ്സാർചിജനെയഗ്രാസനേ	
കെല്ലോടുകണ്ടതുനേരമുരചയ്ക്കാർ	82
“ഏതുവടുവിവൻ അഗ്രാസനത്തിന്മേൽ	
ഏതുമേശകുകൂടാതെകരയേറി	83
ധൃഷ്ടതയോടുമിരിക്കുന്നതാരിവൻ?	
കഷ്ടമനാഭ്രശ്ശശ്ശവാകുന്നതും	84
കള്ളക്കരങ്ങിനെത്തല്ലിയിടച്ചുടൻ	
തള്ളിപ്പറത്തുകളവരിന്നാരുമേ	85
യില്ലയോനമ്മുടെചോദിന്നവൻ	
എല്ലാവരമെങ്ങുപോയാരിതുനേരം?”	86

ഇത്തരമെന്നവൻചൊന്നതുകേട്ടവൻ	
ഇത്തരംശ്രദ്ധനായുത്തരംചൊല്ലിനാൻ	87
“മക്കടനെങ്കിലുംതസ്തരനെങ്കിലും	
മത്സമനാനിട്ടൊരുത്തനങ്ങെന്നാകിൽ	98
അഗ്രാസ്ഥനത്തിങ്കൽനിന്നിറങ്ങിപ്പോകാൻ	
ഉഗ്രമായ് നിങ്ങളുപദേശമാലിറങ്ങുമോ?	89
നാലുവേദങ്ങളും ആറുശാസ്ത്രങ്ങളും	
വേലകൂടാതെദ്രവ്യമായിട്ടുള്ളതെന്നു	90
എന്നെപരീക്ഷിക്കവേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ	
വന്നുപരീക്ഷിച്ചുകൊള്ളുകവൈകാതെ	91
ഗർവ്വിതനാരായണിങ്ങളെപ്പേടിച്ച്	
ഒറ്റാക്കുകേട്ടിറങ്ങിപ്പോകയില്ലതാൻ”	92
രോഷംസമിച്ചുടൻന്യായംപറയുന്ന	
ഭൂസുരശ്രേഷ്ഠനായുള്ള ചാണക്യനെ	93
ഭൂതജനങ്ങൾകുടുംബമുററിപ്പിടി-	
ച്ചെത്രയുംകഷ്ടമാക്കിപ്പിടിച്ചവർ	94
ഭോജനശാലയിൽനിന്നുപുറത്തിങ്ങു	
രാജഭൂതന്മാർപിടിച്ചുതള്ളിപ്പിടിക്കാൻ	95
ഒഴുർപിടിച്ചുവലിക്കുന്നതേരത്തു	
കഷ്ടമഴിഞ്ഞുകുടുംബംവസ്ത്രവും	96
വൃദ്ധനായിട്ടുനമരൊരുവിപ്രനെ	
സത്പരമഗ്രാസ്ഥനായിത്തരക്കിനാൻ	97
ചാണക്യനപ്പോഴുടിച്ചോതുകോപത്തെ	
ഞാനെങ്ങിനേപറയുന്നുശിവശിവ!!	98
പല്ലതടഞ്ഞുവീണോരുത്തരമതു	
നില്ലാതെകോപേനകത്തിപ്പിറച്ചുടൻ	99
ചുട്ടുകലക്കിക്കുടിച്ചമഹീസുരൻ	
കഷ്ടമിക്കോപംസമിക്കുന്നതെങ്ങിനെ	100
പാരമ്യമുള്ള രോഷംജടലി ചുവൻ	
പോരമാവണ്ണംപ്രതിജ്ഞചെയ്തിപ്പിടിക്കാൻ	101

- “മുഖ്യനായ”പൂജ്യനായുള്ളൊരുഞാനിന്നു
ധിഷ്ഠിതനായതുകൊണ്ടു മന്ത്രിജൻ 102
- പൂജിതനായതുകൊണ്ടു ഹൃദയം
നീചരാനിങ്ങളെ വെട്ടിവധിച്ചു 103
- മരൊരുശുഭ്രനെവാഴിച്ചിവിടെഞാൻ
തെറ്റൊന്നുമുഡയെക്കെട്ടുന്നതുണ്ടല്ലോ 104
- ദുഷ്ടിമാർക്കു ത്രിയക്ഷദ്രുര! മുഡരേ!
പെട്ടെന്നുഞാനതു ചെയ്യുമറിഞ്ഞാലും” 105
- ഘോരമായീത്ഥംപ്രതിജ്ഞയുടെ ധ്വജവൻ
ധീരനായ് കോപിച്ചുപോകുന്നനേരത്തു 106
- കണ്ടുനിന്നീടുന്നസജ്ജനമൊക്കെയേ
മിണ്ടാതെന്നിനിതുകണ്ഠധാരേറവും 107
- “ക്ഷുൽഭാന്തികൊണ്ടുവിവശനായിടുന്ന
വിപ്രൻ പറയുന്നഭാഷിതംകേട്ടില്ലേ” 108
- ഭൂമിപന്ഥാർപരഞ്ഞുന്യോന്യമിങ്ങിനേ
കാമമാംവണ്ണംഭൂമിച്ചുകൊണ്ടീടിനാൻ 109
- ചാണക്യൻ ചെന്നെമെഴുതുവാൻപക്ഷേ
മാനമുൾക്കൊണ്ടവൻതന്നോടൊചാല്പിനാൻ 110
- “നന്ദരാജ്യത്തിങ്കലേയ്ക്കു നീരജാവു
മന്ത്രിയാകുന്നതുംഞാനെന്നറിഞ്ഞാലും” 111
- ചാണക്യൻ ചാക്കുകളിങ്ങിനെകേട്ടവൻ
താണുതൊഴുതുവിനീതനായ് ചൊല്പിനാൻ 112
- “എന്തിങ്ങിനെയരുൾ ചെയ്യുന്നതുഭവാൻ
എന്തെന്നെനിക്കുള്ളിലുണ്ടായതില്ലേതു” 113
- എന്നതുകേട്ടഥവിണ്ണുതുപ്പൻതാനും
മനവർചെയ്തധിഷ്ഠാരവുംതന്നുടെ 114
- ഘോരമായോരുപ്രതിജ്ഞയുമന്വോട
മെഴുതുന്നോടൊക്കെയുംപറഞ്ഞീടിനാൻ 115
- ചന്ദ്രതുപ്പൻതാൻനിരൂപിച്ചിരുന്നതി
ന്നന്തരംക്രോധത്തുകേട്ടുസന്തോഷിച്ചു 116

തൽപദംകവിട്ടവനെശ്ശിവൻ	
കല്പിച്ചുസഖ്യംചെയ്തിതുതങ്ങളിൽ	117
മെയ്യുന്നോടൊക്കെപ്പറയേണ്ടതുംപറ-	
ഞ്ഞാൽമതിയായചാണക്യഭൂസുരൻ	118
യാത്രയുംചെന്നയവനോടുകൂടെ	
ധാത്രിസുരൻതന്നിടത്തിന്നുപോയിനാൻ	119
മെയ്യുന്നതന്നെയുംചാണക്യവിപ്രനും	
കാൽക്കളഞ്ഞോന്നുകണ്ടുപറഞ്ഞതും	120
തങ്ങളിൽസഖ്യംതെളിവോടെചെയ്തതും	
എങ്ങുമേയായമറിഞ്ഞതുമില്ലല്ലോ	121
തന്നിടംപക്ഷോഭവിഷ്ണുപുഷ്പൻപിന്നെ	
തന്നുടെസബ്രഹ്മചാരിയാശ്ശേവുന്ന	122
ഇന്ദ്രശർമ്മാവവിപ്രനോടൊക്കുവേ	
നന്ദഭൂപാലന്മാർതന്നോടെചെയ്തതും	123
ഘോരതരമായ് പ്രതിജ്ഞതാൻചെയ്തതും	
നേരോടുകൂടിയിച്ചുനന്ദരം	124
ജോതിഷത്തിങ്കലുംമന്ത്രവാദത്തിലും	
ചാതുര്യമേറീടുമിന്ദ്രശർമ്മാവതാൻ	125
സർവ്വകാൽക്കളവനോടുകൂടെ	
സർവ്വനന്ദന്മാർകലഞ്ഞയൊടുകൂടാൻ	126
ഉൾക്കനംകൈക്കൊണ്ടുദ്രയമിട്ടവൻ	
പൊക്കണംകെട്ടിപ്പറത്തിട്ടുധീരനായ്	127
ഭസ്മവുംതേച്ചതിനിസ്സ്പർശനായഥ	
വിസ്മയമൊഴൊരുയോഗിവേഷപൂണ്ടാൻ	128
പീലിയുംകെട്ടിയെടുത്തഥരദ്രാക്ഷ-	
മാലയുംമാപ്പിലണിഞ്ഞുവിനീതനായ്	129
ബലമനിമതംആശ്ചര്യചിന്തയും	
ചിത്തമുറപ്പിച്ചുനന്ദരാജ്യത്തിങ്കൽ	130
മുറമിരുത്തിവസംകഴിച്ചവൻ	
മറ്റൊന്നിന്നുമൊരുകാംക്ഷയുക്തനെ	131

ശ്രാവകേത്യേവംപറഞ്ഞുമനികളെ	
പാവനശീലനാമിട്ടുക്ഷപണകൻ	132
കിഞ്ചനവഞ്ചനസംശയക്രൂടാതെ	
ചഞ്ചലംകൈവിട്ടുസഞ്ചരിച്ചീടിനാൻ	133
കഷ്ടമായുള്ളോരുവിപ്രനിരാസവും	
നിഷ്ഠുരമായവൻചെയ്തശപഥവും	134
കേട്ടുവിഷാദവുംഭീതിയുംപൂണ്ടഥ	
ശിഷ്ടനാമന്ത്രികലോത്തമൻരാക്ഷസൻ	135
ഭീശ്വരായ്ക്കുണ്ടഭയംപൂണ്ടതിനൊരു	
മാഗ്ഗമെന്തെന്നുവിചാരംതുടങ്ങിനാൻ	136
ഭൂതത്തുകളെകുറിച്ചുവന്തേതാനും	
ആഭിപാരങ്ങൾചെയ്തിട്ടുമല്ലോദൃഢം	137
ചന്തമോടിനിയ്ക്കുന്നിത്തുവാനാരെന്നു	
ചിന്തിച്ചിരുന്നിതുമന്ത്രിപ്രവരനും	138
മററൊരുമാഗ്ഗമുണ്ടെന്നതറിയാതെ	
മററുമിതനീരൂപിച്ചിരുന്നിടിനാൻ	139
അക്കാലമൊന്നുകേട്ടീടിനാനിങ്ങിനേ	
യുറക്കാമ്പുഴന്നിരിക്കുന്നോരുരാക്ഷസൻ	140
ഉണ്ടുപോലെന്നൊരുത്തൻമന്ത്രപാദിയായ്	
കണ്ടവക്കൊക്കെപ്പുറത്തിച്ചുനിത്യവും	141
ഉണ്ടായശരൂബാധാദികൾപോക്കുവാൻ	
കണ്ടിട്ടുമില്ലവനെപ്പോലെയാരെയും	142
നാട്ടിൽനിന്നുടക്കുന്നതുണ്ടവനെനാതു	
കേട്ടതെളിഞ്ഞൊരുമന്ത്രികലോത്തമൻ	143
കാലവിളംബനംക്രൂടാതവനെയും	
ആളയപ്പിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോന്നിഹ	144
മോദനൈവനവൻതന്നോടരാക്ഷസൻ	
ചോദിച്ചിതു“ഭവാനാരെന്നുചൊല്ലുക”	145
ഇതഥമാത്രൻപറഞ്ഞതുകേട്ടവൻ	
എത്രയുംതാണുവിനീതനായ്ചൊല്ലിനാൻ	146

“മന്ത്രിപ്രവരമഹാമതേ!ഞാനൊരു മാന്ത്രികനാകുന്നതോഗീയാകുന്നതും	147
ജ്യോതിഷഹിന്ദുവാദിങ്ങുളൊന്നുജ്ജ്വലി- ന്നേതുമോരുക്കുറവിലെന്തറിഞ്ഞൊരും	148
ജീവസിദ്ധിയെന്നിനിക്കുപേരാകുന്നു കേവലംഭോജനംതന്നാൽമതിതാനും”	149
ഇതഥംക്ഷപണകൻചൊന്നതുകേട്ടവൻ ചിത്തേനിരൂപിച്ചുകൊണ്ടൊന്നതുമനേരം	150
സത്യമിബ്രാഹ്മണതംക്ഷപണനാഥം നിത്യവുംവൈരമേറീടുംപരിഷ്കരം	151
എന്നതുകൊണ്ടുവിപ്രാഭിമാരാദികൾ ഇനിവനെക്കൊണ്ടുനിന്നുനളുത്താൻ	152
നിശ്ചയിച്ചേവമുറച്ചഥരാക്ഷസൻ വിശ്വസിച്ച്പ്പോളവനോടുചെയ്യാൻ	153
വിപ്രകോപാദികളൊക്കുവേയുംപുന- രപ്പോൾക്ഷപണനതുകേട്ടുചൊല്ലിനാൻ	154
“ശ്രാവകശ്രേയ്!മഹാമതേ!മാനസേ താപവുണ്ടീരിയുമുണ്ടാകരുത്തേതും	155
അന്തണരൈന്തമോടുമുഖനാരവർ ചിന്തിക്കിലെത്രയുംഭീരുക്കളല്ലയോ?	156
കൈയ്യുക്കുമില്ലാപടയുമില്ലാപാതാൽ മെയ്യുക്കുമുട്ടിലുണാനതിവീരന്മാർ	157
പിന്നെചിലരതിലാഭിമാരാദികൾ നന്നായ്വിരിക്കുഭിവസംകഴിപ്പാനായ്	158
ഏതാനുമൊന്നതുകൊണ്ടുചെയ്തീടുകിൽ എന്തെങ്കിലുംതട്ടത്തിടുവാനാളുത്താൻ	159
ഇന്നതിനെനോട്ടതുല്യനായാരുമി- ല്ലെന്നതറിഞ്ഞിർക്കേണംമഹാമതേ!”	160
ഇതഥാപലവുംപറഞ്ഞുമലിപ്പിച്ചു ചിത്തംതെളിഞ്ഞൊരുരാക്ഷസനനോരം	161

മാനിച്ചവനെത്തെയിയിച്ചിരുത്തിനാൻ	
ഉയറുവരാതെയിരുന്നവൻതാനും	162
പുതുമ്പീവതികൾക്കവനമതു കാല-	
മെത്രയുംപാരംജപരംപിടിപ്പിച്ചുതേ	163
“മാണക്യനെനവൻചെയ്യാഭിമാരമീ-	
ക്കാണുന്നതെ”ന്നുപറഞ്ഞുക്കുപണകൻ	164
തജ്ജപരംപീലിയിച്ചിത്തുശമിപ്പിച്ചാൻ	
വിജപരമാരായിവന്നിതവർകളും	165
“ഇതുമോരോന്നുചെയ്തവിപ്ര”രെന്നതു	
സത്യമായെല്ലാവരോടുംപറഞ്ഞവൻ	166
സമ്മതിപ്പിച്ചുപ്രവാളരക്തക്കാണ്ടവൻ	
ബ്രഹ്മസ്വമായുള്ള സദ്യമുടക്കി ച്ചാൻ	167
നന്ദപ്രവാളരക്തപിന്നെക്കുപണകൻ	
ഭ്രാന്തുപിടിപ്പിച്ചുടനേശമിപ്പിച്ചാൻ	168
ഭ്രാന്തുംപനിയുംകളഞ്ഞതായയോഗിക്ക	
സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടുരാജപ്രവരന്മാർ	169
എണ്ണമില്ലാത്തോളമുള്ള രത്നങ്ങളും	
ചൊന്നുംചെന്നവുകൊടുത്താരസംഖ്യമായ്	170
മംഗലകാന്തികലന്നരത്നങ്ങളും	
മങ്ങാതെയുള്ള സുവർണ്ണങ്ങളുമവൻ	171
കല്ലുകൊണ്ടങ്ങുമിങ്ങുമെറിയുംപോലെ	
കില്ലുകൂടാതെയെറിഞ്ഞുകുളഞ്ഞുതേ	172
അന്നുതുടങ്ങിക്കിതിപാലകന്മാരും	
മന്നവക്കിഷ്ടനാമന്ത്രിപ്രവരനും	173
എത്രയുംവിശ്വാസമോടവനെക്കുറി-	
ച്ചതുന്തവിസ്തയമോടിയന്നീടിനാൻ.	174
പിന്നെകറഞ്ഞതായകാലംകഴിഞ്ഞപ്പോൾ	
മന്നവന്മാരോടുംചൊന്നാൻകുപണകൻ.	175
“ഞാനിഹലക്ഷണംകൊണ്ടുപറയുന്നു	
മാനിയായുള്ളൊരുചന്ദ്രഹ്ണിവാൻ	176

നാട്ടിലിരിക്കുന്നതൊട്ടുമാകാദൃശം ആട്ടിക്കുളകപുറത്തിനിവൈകാതെ.”	177
എന്നതുകോട്ടൊരുനന്ദദ്രുപാലന്മാർ ചെന്നടനാട്ടിക്കുളമന്താരവനെയും	178
ആരുമറിയാതെപിന്നേക്കുപണകൻ മെയ്യുൻറപിന്നാലെകൂടെപുറപ്പെട്ടാൻ.	179
പുഷ്പപുരത്തിങ്കൽനിന്നൊരുനാല്പതും ശില്പമാനുഷ്യമക്കാരുംവഴിയുള്ള	180
വലംമാനാഖ്യമാംഗ്രാമേതിരഞ്ഞവൻ എത്തിയവനെയവിടെയിരുത്തിട്ട്	181
പാടലിപുത്രമാകുന്നപുരാതിക- ലോടിവന്നീടിനാനാരുമറിയാതെ	182
മാന്ത്രികനാകുംകുപണകനിഷ്ഠിനേ ചിന്തിച്ചുപിന്നെയുംലക്ഷണംചൊല്ലിനാൻ.	183
“കാട്ടിലിരുന്നുരഹസ്യാമായിട്ടൊരു കാട്ടാളരാജനോടുകൂടൊരുമിച്ചു	184
ക്ഷുദ്രപുഴയാഗങ്ങളുംചെയ്യുന്നതുണ്ടൊരു വിപ്രനെനുള്ളതുതോന്നുന്നിതിക്കാലം	185
എന്തിനിവേണ്ടതതിനെന്തെന്തിങ്ങളും ചിന്തിച്ചുകല്പിച്ചുകൊള്ളുകവൈകാതെ.”	186
മന്നവന്മാരുതുകേട്ടുകോപിച്ചഥ മുന്നംശബരേശപരന്നുനൽകീടുന്ന	187
ജീവിതവുംമുടക്കീടിനാരക്കാലം കോപിതനായതുമുഖംബലാലവൻ	188
നാട്ടിനായൽനാടുവാഴിയായുള്ളൊരു കാട്ടാളനുംവിപരീതമാണ്യനുതേ.	189
മെയ്യുന്നതുവഴിപോലെയാറിത്തഥ വീഴ്ചാനാകുംകിരാതായിനാഥനെ	190
പാവനമാനസൻപൈതൃകാത്മംകൊണ്ടു ജീവിതവുംനൽകിമിത്രമാക്കീടിനാൻ.	191

പിന്നെയുംതാതന്നെസ്നേഹമുള്ളാർക്കുള്ള നന്നായ്ക്കുശിഷ്ടീടിനാൻമെയ്യുന്തം.	192
ചാണക്യനുപനരിന്ദ്രശർമാവിനെ. താനേപറഞ്ഞങ്ങയച്ചോരനന്തരം	193
പുഷ്പപുരത്തിന്നേരേവടക്കോട്ടു കെല്ലോട്ടുപോയാനൊരുനൂറുയോജന	194
ഗർവ്വീതനാതവിടമരുചീടുന്ന പശ്ചാത്തകാഖ്യനാംമേൽപ്പാടിനാഥനെ	195
ചെന്നുസേവിച്ചിതുബലിബലംകൊണ്ടു തന്നുള്ളിലുള്ളതെല്ലാംപറഞ്ഞീടിനാൻ:—	196
“മേൽപ്പകലേശപര!വീരശിഖാമണേ! സ്വപ്നമതേ!നിൻകൃപയൊഴിഞ്ഞില്ലമേ	197
നന്ദനാമാങ്കിതന്മാരായ്ക്കുവന്ന മന്ദമതികളാമെന്നവർചെയ്തൊരു	198
ധിക്രിയകൊണ്ടുകപിതനായോരന്താൻ അക്ഷലമൊക്കെയൊടുക്കിക്കളഞ്ഞുടൻ	199
മെയ്യുന്തരാജ്യംകൊടുത്തീടുവെന്നു യെയ്യുമോടേവംപ്രതിജ്ഞചെയ്തീടിനേൻ.	200
ഇന്നതുമെന്തിനായിനാരുമില്ലാഞ്ഞിഹ വന്നേനഹമെന്നറികൂപാനിയേ!	201
വൻപടയോട്ടമൊരുമിച്ചുപോന്നുനീ കമ്പമിയലാതെന്നന്ദരാജാക്കളെ	202
വെട്ടിക്കൊലചെയ്തുവെങ്കിൽഭവാനന്താൻ. നാട്ടാലൊരലുംപകത്തുതന്നീടുവൻ	203
ബന്ധുവായിനുഭവാനതുമെന്തിനോ സന്ധിച്ചുകൂടുംമനോരഥമൊക്കവേ”	204
ഭൂസുരനാകിയചാണക്യനിങ്ങിനെ ഭാസുരമായിപ്പറഞ്ഞതുകേട്ടവൻ	205
വമ്പരിൽമുമ്പനായെത്രയുംശക്തനാം തന്ധിയായുള്ളൊരുവൈരോധകനോടു	206

തത്രമലയകേതുപ്രമുഖന്മാരാം	
പുത്രരോടുംനിജമിത്രജനത്തോടും	207
ബുദ്ധിയേറീടുമമാത്യജനത്തോടും	
ചിത്തമൊത്തേറ്ററംവിവാദംതുടങ്ങിനാൻ	208
“നീതിമാനേറ്ററമീച്ചാണക്യഭൂസുരൻ	
ഏതുമതിനില്പുകിപ്പെന്നറിയേണം	209
ശത്രുബലാബലവുമറിയുന്നവ-	
നൽരാജ്യംലഭിച്ചീടുമിതുചെയ്താൽ	210
തുറന്നല്ലോമുറാപെഴുതുന്നതുകൊണ്ടു	
നിശ്ചയമൽമല്ലാകവേയെന്നതും”	211
മന്ത്രിച്ചതമ്മിലീവണ്ണംവിചാരിച്ചു	
മന്ത്രിപദംവിഷ്ണുഗുഹ്യനൽകിനാൻ	212
അന്യരാംമേറ്റുപതികളാംപറ്റുത-	
മനാരെയുംവശത്താക്കിനാൻചാണക്യൻ	213
നന്ദരാജ്യത്തിനുകൂട്ടുന്നതുപട-	
യെന്നുള്ളതാരുമറിയാതിരിപ്പാനായ്	214
മറ്റൊരുഭൂപനോടേല്പതിനെന്നവർ	
തെറ്റൊന്നൊരുചോഷവുംനടത്തിടിനാൻ	215
റീരനായുള്ളൊരുപറ്റുതരാജനം	
ധീരനായുള്ളൊരുവെരോധകൻതാനും	216
പുത്രനായുള്ളമലയകേതുതാനും	
ഏതയുമുടക്കുള്ളമന്ത്രിജനങ്ങളും	217
ബന്ധുക്കളുംപഞ്ചസേനാധിപന്മാരും	
സിന്ധുനിവാസികളായശകന്മാരും	218
പാരസീകന്മാർവനഗണങ്ങളും	
വീരരായിട്ടുനബന്ധുജനങ്ങളും	219
ആനന്ദേർകാലാർകുതിരപ്പടകളും	
ആനകശ്രംഗമുദംഗാദിവാദ്യവും	220
കൈവേതിക്കിത്തിരക്കീട്ടതെക്കോട്ടു	
വെക്കുന്നടന്നുകുലങ്ങിധരിത്രിയും	221

നന്ദരാജ്യത്തിന്നുപോകുന്നതെന്നതും	
ഒന്നുമറിഞ്ഞീലതിലുള്ള വർകളും	222
ചാരത്തിരിക്കുന്നവർക്കറിയാത്തതു	
ദൂരത്തിരിക്കുന്നവർക്കറിയാവതോ?	223
ചാണക്യചാരന്മാർപോക്കൽനിന്നുക്കഥ	
മാനസേനനായ് ഗ്രാമിച്ചുക്കുപടനുകൻ	224
ചെന്നടൻനന്ദസേനാധിപന്മാരോടു	
ചൊന്നാൻരഹസ്യമായ് പ്രത്യേകമനോരം:—	225
“ആശാധമകൃഷ്ണപക്ഷാദിക്കുഷ്ണസിന്ദു	
ഭോഷന്മാരേ! കരുവാഭരണപുഷ്പനം	226
കെല്ലോടുകൂടവേവന്നുവളയുമി	
പ്പുഷ്പപരമതിനില്ലൊരുസംശയം	227
അന്നുപടയ്ക്കുപോയിടുന്നതാകിലോ	
വന്നുപോംമുതലുദവാണെന്നറിഞ്ഞാലും	228
കാലഭോഷംഭവാനേറയുണ്ടിക്കാലം	
ഏലാതെനിന്നുകൊറം വാൻകരുതിടെടോ!	229
ഇന്നിനിക്കേററവുംസ്നേഹമുണ്ടാകയാൽ	
വന്നുഭവാനോട്ചൊന്നേൻരഹസ്യമായ്	230
ഒന്നുമൊരുത്തരോടുമറിയാടായ്	
നന്നല്ലതിൽ ചിലഭോഷങ്ങളുണ്ടെടോ	231
മുമ്പിലിതുപോഷംകൊണ്ടുവന്നാകിലോ	
വമ്പടവന്നുവളയുമതുനേരം	232
ഒന്നുമുപായമില്ലാതെവലഞ്ഞുപോം	
എന്നതുകൊണ്ടുഞാൻപിന്നെയുംചൊല്ലുന്ന്”	233
പ്രത്യേകമോരോജനത്തോടുഗ്രാമമായ്	
“സത്യമിതെ”ന്നുപറഞ്ഞുബോധിപ്പിച്ചാൻ..	234
ലക്ഷണക്കാരനിവൻപറയുന്നതു	
സത്യമാണെന്നുവരുമെന്നുറച്ചവർ	235
അന്നുപടയ്ക്കുപോകേണ്ടിവരുമെന്ന	
തന്നുള്ളിച്ചുള്ളൊരുപേടിപൂണ്ടല്ലാതും	236

ഓരോരൊകാർച്ചമുണ്ടെന്നുപറഞ്ഞുടൻ	
ഓരോരോദിക്കിൽപുറപ്പെട്ടുപോയിനാർ.	237
ഘോരതരമാംപടയോട്ടക്കൂടവേ	
ധീരതയോടഗപർച്ചതരാജനും	238
അതർമാത്രികുടൻ ചന്ദ്രഗുപ്തൻവാഴും.	
ഉത്തമദേശത്തുവന്നാൻകന്ദീവോദേ	239
അപ്പോൾ ചെന്ന കാത്മജാകതിയാൽമെഴുത്തും.	
ശില്പമാക്കിയൊരുമാമന്മം പകുത്തതിൽ	240
പാതിയുംപർച്ചതരാജനനല്കിനാൻ	
ചാതുർമോടുബന്ധു തപശ്ശാജ്ഞവാൻ.	241
രാത്രിയുംപിന്നെക്കഴിഞ്ഞേതാരനന്തരം	
യാത്രയുടങ്ങിരിളകിപെരുമ്പട	242
പർവ്വതരാജനുംചാണക്യവിപ്രനും	
ഗർവ്വാനടിച്ചോരുവൈരോധകാദിയും.	243
മൃഗഗുണങ്ങളുംപാരസീകന്മാരും	
ഉച്ചത്തിലാമ്മാർനിലവിളിച്ചുക്കുവേ.	244
പുഷ്പപരിഷുവടക്കുംകിഴക്കുമായ്	
കെല്ലോടുചെന്നുവളഞ്ഞാരതുനേരം	245
മെഴുത്തനയനംകാട്ടാളരാജനും	
വീര്യമേറീടുംകതിരപ്പടകളും	246
മറെറപ്പറമേയടുത്തിരുഭാഗവും	
തെറെറന്നുചെന്നുവളഞ്ഞാരവർകളും.	247
ശത്രുക്കൾചെന്നുവളഞ്ഞതുകേട്ടഥ	
ശക്തരായിട്ടെന്നനന്ദരാജാക്കളും	248
യുദ്ധസന്നദ്ധരാസ്തില്ലാധരിച്ചതി	
ശ്രദ്ധരായ് സേനാപതികളെയൊക്കുവേ.	249
ചെന്നുവിളിച്ചതുനേരമൊരുത്തരും	
വന്നതുമില്ലമരണഭയത്തിനാൽ	250
ഒട്ടുചിലരുഴന്നങ്ങമിങ്ങുംപോയാർ.	
ഒട്ടുചിലരകുപുക്കൊളിച്ചീടിനാർ	251

അപ്പാരംനിലവിളിച്ചെത്തിയലോകം	
പുഷ്പപരമേന്ദുവിളക്കു ജനങ്ങളും	252
കൈവേളിയിതൊരുലക്ഷമുണ്ടതിൽ	
ചിങ്ങനെപ്പാതിപ്പടയോടുളവേ	253
ചന്ദ്രഗുഹകൾറമതിവീഴുമൊക്കവേ	
യന്തരാവിസിച്ഛവിന്തിച്ചരാക്ഷസൻ	254
രക്ഷണാഗ്നില്ലംധരിച്ചയുദ്ധത്തിനായ്	
ദക്ഷിണഗോപുരത്തുടേപുറപ്പെട്ടാൻ.	255
മെയ്യുസൃതനുംകിരാതാധിനാഥനും	
വീഴുന്നടിച്ചുനില്ക്കുന്നതിനിപ്പുറം	256
അണ്ണചംപോലേപരന്നപടയുമായ്	
ചെന്നുനിന്നീടിനാൻമന്ത്രിപ്രവരനും	257
തേരിലേറിപ്പുറപ്പെട്ടുസന്നദ്ധരായ്	
വീരമകുടമണികൾഗുഹനാഥം	258
കുംഭവുംകൊമ്പുംപൊതിഞ്ഞഥചൊന്നിനാൽ	
കമ്പമില്ലാത്തൊരുകുംഭിവരനാഥം	259
കാറ്റിനെക്കാൾവേഗമോടുംരഥങ്ങളും	
തെറ്റൊന്നുപായുംകുതിരപ്പടകളും	260
വാളുംചരിചയുംവില്പുംശരങ്ങളും	
മുറുക്കുന്നതിനെക്കുടഞ്ഞചക്രങ്ങളും	261
കുന്തംചവളങ്ങളുംവേലുകളീട്ടികൾ	
ചന്തമിയലുന്നതോമരജാലവും	262
പട്ടസംനല്ലഗദകൾശതംസ്തരികൾ	
നിഷ്ഠൂരമായമുസലശൂലങ്ങളും	263
ശക്തികൾവെണ്മഴുവെന്നിത്തരമുള്ള	
ശസ്ത്രങ്ങളുക്കോടെടുത്തുസന്നദ്ധരായ്	264
ചട്ടയുംതൊപ്പിയുമിട്ടുകെട്ടിക്കൊണ്ടു	
ധൃഷ്ടരാജ്യേച്ചുന്നപത്തിവരനാഥം	265
നല്ലവടികളെടുത്തുനിലവിളി-	
ച്ചുള്ളതെളിഞ്ഞുള്ളകാഴ്ചപ്പടകളും	266

ശംഖമുദംഗപടഹാദിവാല്യവും	
ശങ്കവെടിഞ്ഞഥരാജപ്രവരരും	267
ചിത്തമുറപ്പിച്ചൊരുമിച്ചുചെന്നു	
ഉത്തരഗോപരത്തുഭേദപ്പെട്ടാൽ.	268
പവ്വതരാജപ്പടയോടുകൂടവെ	
ഗർവ്വംനടിച്ചുനേറാരവർകളും	269
യുദ്ധത്തിയാക്കിയൊന്നുനൂറ്റിപ്രവരനെ	
ബലസന്നാഹനായ്ക്കുണ്ടൊരുമെന്തെന്നും	270
താണുതൊഴുതുനിവിരേഖിച്ചവൻ	
മാനമോഭവംമോശിപറഞ്ഞീടിനാൻ:—	271
“മന്ത്രികലോത്തമ!കേരക്കമഹാമതേ!	
മന്ത്രശാലാന്തരാജത്തിങ്കലിട്ടുനീ	272
പട്ടിണിയിട്ടുകൊല്ലിച്ചിലയോചൊല്ലു	
കഷ്ടംഭവാനുചെയ്തെടുത്തൊക്കയും	273
രാജപുത്രപമുണ്ടാകയാൽത്തങ്ങൾക്കു	
രാജൈകദേശമവകാശമുണ്ടോ!	274
ന്യായമായുള്ള വകാശംതരികിലി-	
ന്നാതുമതേ!ശമിപ്പിക്കാമഹാരണം.”	275
ഇത്ഥമുരചെയ്തമെന്തുനോടനേരം	
ക്രമനായ് രാജസന്താനമുരചെയ്തു:—	276
“പാപമതിയായനിന്നുടേറ്റുനയം	
കേവലംഞാനിഹേറിഞ്ഞിരിക്കുന്നിതും	277
പോരുമിനിപ്പരുഷങ്ങൾപറഞ്ഞതും	
പോരിന്നുനേരെവരികവിരവിൽനീ.”	278
വമ്പനാംരാജസന്താനമെന്നുകേട്ടവൻ	
മുമ്പിൽപറഞ്ഞതുപിന്നെയുംചൊല്ലിനാൻ	279
“ഇന്നവകാശംതരികെ”ന്നുമെന്തെന്നും	
“വന്നുനീപോർചെയ്തു”യെന്നുമന്ത്രിനും	280
എന്നിങ്ങനെവിവാദിച്ചതന്നേയവർ	
നിന്നാർകലഹംതുടരാതിരുവരും.	281

പുതുതനമ്പലംചെയ്തപ്രകാരംതങ്ങളിൽ	
ഉപ്പികുപ്പുകൾപരിചുപാർമ്മയ്ക്കിതു	282
തുടയോടേറുപൊരുന്നതുനേരത്തു	
ഭവമഴപോലേമൊരിങ്ങുശരങ്ങളും	283
വന്നടമണ്ടുപുറത്തുമഴുതരി-	
കമ്പമകനുംപാർചെയ്യുന്നതുനേരം	284
അഭ്യാസമുള്ളജനങ്ങളുണഞ്ഞു	
പില്ലാട്ടവാങ്ങാതെറൊട്ടിനടക്കയും	285
ധൃഷ്ടിയുള്ളവർക്കെടുത്തുകൊണ്ടും	
നീളമൊരുമിപ്പോലുംപോകയും	286
കത്തുകൾകൊണ്ടുകൊണ്ടുതരികയും	
ചത്തുമുറിഞ്ഞുമാറട്ടാക്കിയിരിക്കയും	287
ശുരതയുള്ളവർക്കെടുത്തുകൊണ്ടും	
വീടുകൾക്കുതരിശിങ്ങുമരികയും	288
ഭീരുക്കളായവർപിൻപെട്ടിരിക്കയും	
ഓരോജനങ്ങളെയുംകൊണ്ടും	289
മാണുഷ്യസുരനുജനങ്ങളും	
നാണയത്തിന്നുപോലുംകൊണ്ടും	290
കാണികൾക്കുമിടയ്ക്കുതരികയും	
ആനകൾചത്തുമരികയും	291
വെട്ടുകൾകൊണ്ടുതലകൾതരികയും	
തട്ടുകൾക്കുകൊണ്ടുതലകൾതരികയും	292
തട്ടിയുകൾക്കുവെട്ടിയിരിക്കയും	
ഒട്ടുകൾക്കുപെട്ടുകിടക്കയും	293
കൂറമ്പുപോലുംപോലുംചെയ്തുകൊണ്ടും	
“പോലുംപോലും”കൊണ്ടുകൊണ്ടുകൊണ്ടും	294
രണ്ടുപുറമുണ്ടാക്കിയൊരുതള-	
വണ്ടായസംഗമമത്രയേകും	295
നന്ദപ്രവാഹമെപ്പൊഴിക്കും	
അന്തകാലംസംഗമമിപ്പോലും	296

വാളുംപരിവയ്യക്കൈക്കൊണ്ടുമാവാൻ	
ചീലെന്നുതേരിനിറങ്ങിയണഞ്ഞാൻ	297
പശ്ചത്താജപ്പെയമ്പടക്കൂട്ടത്തിൽ	
നിപ്പിമാരന്മാരതാമ്രവെണുമാടിനാൻ.	298
മേൽമുഗ്ദ്ധങ്ങളുംചെട്ടുകൊണ്ടെന്നും	
പാച്ചിൽപിടിച്ചുരുണേരത്തുമാണക്യൻ	299
വമ്പടപേഗേനപായുന്നനേരത്തു	
മുമ്പിൽക്കടന്നുതടുത്തുചൊല്ലിടിനാൻ;	300
“മണ്ടുന്നതിപ്പോളെവിടേക്കുനിങ്ങളെ	
ക്കൊണ്ടുപന്നോരുത്താൻകണ്ടിങ്ങിരിക്കുമോ?	301
വെതുപേർതുപന്മാരേയിവരുള്ളു	
കമ്പകളഞ്ഞുപടയ്ക്കട്ടെതിട്ടുവിൻ	302
കൊടിമരിപ്പാനണഞ്ഞതുപന്മാരെ	
പേടികളഞ്ഞുപകാലമൊയ്ക്കുകൊതെ”	303
എന്നതുകേട്ടുപരാകെത്തിരിഞ്ഞിങ്ങു	
നന്നായണഞ്ഞുപോർചെയ്തുടങ്ങിനാൻ.	304
പശ്ചത്താമ്രംവൈരോധകൻതാനും	
പശ്ചത്തപുത്രൻമലയകേതുതാനും	305
പഞ്ചസേനാധിപന്മാരുമൊക്കിച്ചു	
ചഞ്ചലമനേന്ദ്രയടുത്താരതുനേരം.	306
കൂട്ടത്തിലാശ്രയിക്കുന്നുകൊണ്ടെന്നേരം	
ചെട്ടുകുരളിച്ചുനന്ദപ്രപഞ്ചം	307
വെട്ടുകൊണ്ടുറവിളിന്നിതതുനേരം	
ചെട്ടിതന്നകന്തൊരിരംമേൽമുഗ്ദ്ധം	308
തെറ്റുന്നനന്ദപ്രപഞ്ചമേയന്നേരം	
ചുറ്റുംവളഞ്ഞുപോർചെയ്താരികളും	309
തങ്ങളേയുമെന്നപ്പോളുമെന്മാൻ	
മങ്ങാതെന്നിനുപോർചെയ്താരുതരേ	310
പശ്ചത്തകാലികൾചെട്ടിങ്ങലെയ്ക്ക	
സമുന്നന്ദന്മാരെക്കൊന്നോപദയണ്ടു.	311

- സ്വപ്നലോകത്തിന്നുവരൂപനായും
നീറ്റമിച്ഛിടിനാർപോരിൽമരിക്കയാൽ; 312
- പേടിയോടോടിനാർശശാലി പൂവർക്കളും
കൂടയങ്ങോടിയണഞ്ഞാരരികളും 313
- വമ്പകെട്ടുണ്ടെന്നോയോവാഷവും
വമ്പച്ചരികൾനില്പിളിംഭോഷവും 314
- കേട്ടുകട്ടാകുലപ്പെട്ടുതോപൂണ്ടു
ചെട്ടന്നവിടേക്കൊന്നിതരാക്ഷസൻ 315
- പാരതിൽവീണുകിടക്കുന്നതുകണ്ടു
മോരയണിഞ്ഞതുപമാമൈമവൻ 316
- ഇങ്ങിനെകണ്ടതുമേരത്തവനകം
തിങ്ങിനശോകേനകണ്ണനീരുംവാതു 317
- അന്തഃപുരംപുക്കുസ്താത്മനാഭിഭൂയ
വന്ദിച്ചവർനാടതെല്ലാമറിയിച്ചാൻ 318
- മക്കൾമരിച്ചതുകേട്ടുമഹിപതി
ഓഖംമുഴുത്തുമാഞ്ഞു ചീനീടിനാൻ 319
- മന്നനെച്ചെന്നുപിടിച്ച്ചിതരാക്ഷസൻ
പിന്നെയുണർന്നിലാപംതുടങ്ങിനാൻ 320
- “അയ്യോമതിച്ചിതോവൃദ്ധനാമെന്നെയും
മെയ്യഴകളു കമാന്മാരേ!നിങ്ങൾ 321
- നിങ്ങളുവാഴിച്ചുപോവാനിരുന്നതൊ-
നിങ്ങിയന്നേനിതുകാണമതിന്നാശമൊ! 322
- ഉണ്ണികളേ!നിങ്ങളോടുചീരിഞ്ഞുഞാൻ
ഇന്നുമഹിതലേവാഴുന്നതെങ്ങിനേ? 323
- മന്നിടരക്കുഴിപ്പിതിന്നുഞാൻനിങ്ങളെ
മന്നവന്മാരായിവാഴിച്ചു കാണനം 324
- പുക്കുഗതിവരുത്തിടുകെന്നുള്ളതും
കൈവേനിങ്ങൾകഴിച്ചിതോക്കലവമേ!” 325
- എന്നുപറഞ്ഞുകരയുന്നമന്നനെ
ചെന്നുപറഞ്ഞുകീടിനാൻമന്ത്രിയും 326

മാണക്യശാസനം ചൈകൈകാണ്ടാപിനെയം ഘോഷാൻവർത്തരാജൻവചയായ്	327
ഘോഷാൻവർത്തരാജൻവചയായ് സന്നാമമുദൈകാണ്ടാനന്നാസ്തുതേ.	328
മാനിയായുക്തോരാരാക്ഷസനനോരം സേവാബലംകുറഞ്ഞീടുകകൊണ്ടുവൻ	329
ഘോരിനാസ്തുനേപുറപ്പെട്ടതുമില്ല ധീനോദ്ധരപുരമരുവീടിനാൻ.	330
മുറുമുഖമുത്തീർക്കുന്നമിപുഷ്പം അററമില്ലാതകവച്ചുതുടങ്ങിനാൻ	331
മുറുമുഖമുത്തീർക്കുന്നമിപുഷ്പം തെററന്നുമാണക്യനോട്ചെല്ലീടിനാൻ:—	332
“മുപ്പോളരാജകമായപുരമിതു കൈല്ലാടുരക്ഷിച്ചുകൊൾകുവാനിനി”	333
ഇതഥംപ്രജകൾക്കുറഞ്ഞതുകേട്ടതി- ന്നുതെരമായുരചെയ്തുവർണക്യാനം	334
“ശത്രുവായുക്തോരാരാക്ഷസമാത്യനം വൃദ്ധനായുക്തോരായുവർത്തരാജൻവചയായ്	335
അന്തഃപുരഗതിമുണ്ടല്ലൊക്കൊണ്ടിഹ സന്തതംനിങ്ങളുടെക്കുറവ്	336
ശക്തിയുണ്ടെങ്കിൽപുറത്തുപുറപ്പെട്ടി- യുദ്ധംവിരോധമുണ്ടായെങ്കിൽ	337
മാക്കുകയല്ലാതിരിക്കുന്നവർക്കുപോ- ശിശ്വമുണ്ടാണു പുറത്തുപോയിടണം	338
മാകിലുംപോകിലുമില്ലാത്തതും അതുകേവേലിനാത്തതുംകൊള്ളുവൻ”	339
പെരുമജനമതുക്തേക്കേട്ടതായ്- നോരോരംപറഞ്ഞീടിനാരിങ്ങിനെ:—	340
“മക്കളുമാറവരാജനങ്ങളും കൈവേലത്തിനിശേഷമുണ്ടാർക്കു	341

നാട്ടിൽപൊറുതിയില്ലാതെ ചമഞ്ഞിതു കാട്ടിയറ്റുനയകൊണ്ടുതന്നേദ്രവം	342
ദുഷ്ടരായുളളാരുമന്ത്രകൾമന്ത്രിച്ചു മന്ത്രപ്രചിതകാണായതെല്ലാം	343
ദമന്ത്രികളുളള ഭൂമിപാലനാർ കമ്മമീവണ്ണമകപ്പെട്ടാനിണ്ണയം	344
ഒന്നകിൽശത്രുക്കളെക്കൊലപെയ്തിനി ന്നനായിത്തങ്ങളെരക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം	345
അല്ലായിവിപ്രോളോഴിച്ചുപറപ്പെട്ടു വല്ലേടുംപോയിരുന്നുകൊണ്ടിടണം"	346
പെരുമജനങ്ങളീവണ്ണപറയുന്ന ഘോരവചനങ്ങൾകേട്ടമഹീപതി	347
മന്ത്രിനായുളളാരുരാക്ഷസൻ രാ.നമായ് ചിന്തിച്ചുദയങ്ങൾകൊക്കിച്ചുപിന്നെയും	348
രാക്ഷസനോടുകൂടെപ്പറപ്പെട്ടു - നക്ഷിതിപാലൻതപോവനംപിടിച്ചു	349
മാണക്യനപ്പോൾജയംവന്നതുമ്പോൾ മാനിച്ചുപെരുമജനത്തോടുകൂടി മാല്പിനാൻ -	350
"ആത്മനിവവിളിച്ചിടേണമെല്ലാരു ആത്മമോദംപുരത്തുപ്രഭുവരിപ്പാൻ	351
താപമുൾകൊണ്ടവർമാണക്യകല്പിതം ആപതിപ്പെന്നുകല്പിച്ചുചെയ്തിടിനാൻ	352
രാക്ഷസനെബാധപ്പെട്ടും പുനരവർ തൽക്ഷണംമാണക്യനെനായകനാക്കുകൊണ്ടും	353
തത്സമയത്തിങ്കൽവേണ്ടുന്നകമ്മങ്ങൾ ഉത്സാഹമില്ലാതെചെയ്യാതെവിചാരിച്ചു	354
ആത്മവിളിച്ചുജയിച്ചുപറയടി - ചാത്തമോദംപുരിപുരാരവർകളും	355
പദ്യതരാജനെയുംകൊല്ലുന്നേയ്യം - ഒടുവ്വരാഭേദകലോത്തമൻ മാണക്യൻ	356

നല്ലോരുമന്ദിരത്തിങ്കലിരുത്തിനാൻ	
വെല്ലാവതല്ലവൻകാഴ്ചകളോരോന്നേ	357
പട്ടുതരാജനെവിശ്വാസമില്ലാത്തതു	
ലിപ്യമരപേഷ്ടപുരത്തിലിരുത്തീല	358
ഓത്തുകണ്ടാനഥചാണക്യനാപിനെ	
പ്പാത്താലിവൻമൃഗമുനാഥൻമന്ദാബലൻ	359
കാലംകുറഞ്ഞൊന്നുചെല്ലുന്നനേരത്തു	
ശീലഗുണമുള്ളനമ്മുടമയ്യെന്ന	360
ബാധിക്കുമെന്നാലിവനെയുംകൂടെത്താൻ	
നീതിബലംകൊണ്ടുകൊന്നൊടക്കീടവൻ,	361
മന്ത്രികലോത്തമനാകുന്നരാക്ഷസൻ	
ഹന്തവ്യനല്ലൊന്നുകൊണ്ടുംനിരൂപിച്ചാൽ	362
നല്ലനയമുള്ളമന്ത്രിജനമിന	
ഭർപ്പഭോരതിനിലൊരുസംശയം	363
മന്ദമിവനെത്താനേതുചെയ്തുകീലും	
ചന്ദ്രപൂർത്തന്റെമന്ത്രിയാക്കീടവൻ	364
നന്ദകലത്തിലൊരുത്തനുണ്ടെന്നാകിൽ	
എന്നമതിനെളുതല്ലെന്നനിണ്ണയം	365
എന്നതുകൊണ്ടിഹസർവ്വാത്മസിലിയെ	
ക്കൊന്നുകുളഞ്ഞാൽമനോരഥംസാധിക്കും.	366
അല്ലെങ്കിലുണ്ടൊരുവേഷമുമിനവൻ	
നല്ലനാംരാക്ഷസനോടുമൊരുമിച്ചു	367
വല്ലപ്രകാരവുംമെയ്യുതനയനെ	
കൊല്ലപുനരവനെനെയുംകൊന്നീടും.	368
വല്ലതുചെയ്തുമസ്സർവാത്മസിലിയെ	
കൊല്ലുകേയുള്ളഅതിനില്ലസംശയം	369
പിന്നെയുംമന്ത്രിപ്രവരനാംരാക്ഷസൻ	
എന്നമടങ്ങുകയില്ലെന്നനിണ്ണയം	370
മരൊരുരാജാവിനെച്ചെന്നുസേവിച്ചു	
തെറ്റുന്നിവിടെപ്പടയ്ക്കുവരുമെന്നാൽ	371

വല്ലഭകൊണ്ടുതടുത്തുനിൽത്തീടുവൻ അല്ലാതെയെന്തിവൻ ചെയ്യുന്നതുപിന്നെ	372
ഒന്നുകൊണ്ടുകഴിവില്ലെന്നുറയ്ക്കുമ്പോൾ വന്നിവിൻകാക്കൽ ചീണീടുമല്ലോദയം	373
ഇതഥനിരൂപിച്ചുറച്ചുപാണക്രന്ദം നിത്യവുംമെയ്യുമോടെങ്ങുംപിരിയതെ	374
സത്യവ്രതൻനിജസത്യവുംസാധിച്ചു ചിത്തമുറപ്പിച്ചീടുന്നാനതുകാലം	375
ഇതഥമരുൾ ചെയ്തതതയുമത്തൽതീ- ത്തിത്തരംഞാനിനിനാളയുചൊല്ലുവൻ	376
ആതതമോഹംപറഞ്ഞല്ലാവരോടുമ- ങ്ങാസ്ഥയാപാലംകുടിച്ചീടുന്നീടിനാൾ.	377

ഇതി മുദ്രാക്ഷരസമ്പന്നവനരു ചധംസംക്ഷേപിഃ സമാപ്തം.

മൂന്നാം പാദം

പാപബാത്തമൊഴിയാളേ! ശാരികേ! മനോഹരേ! മാലോകർക്കിതമുള്ള നിന്നുടെവചനങ്ങൾ	1
ഓരോരോതരമതി ചിത്രമായ്ക്കേൾക്കുന്നോർ പാരതെവളയ്ക്കുന്നതുകെട്ടുകമിനിക്കുള്ളിൽ	2
ഓഹവുതളച്ചുയംതീർത്തുടൻതെളിഞ്ഞുനീ ഓഹനമായകഥാശേഷവുംപറകെടോ	3
വീരനായോരുമന്ത്രിരാക്ഷസനതുകാലം ധീരതയോടു ചെയ്തതെന്തെന്നുപറകുനീ	4
എന്നതുകേട്ടുകിളിപ്പെരുതലുംചൊല്ലീടിനാൾ ഇന്നതുപറവതിനെത്രയുംപണിയത്രേ	5
വൈഷമ്യംകഥയ്ക്കിതിന്മേലേടുമുണ്ടാകയാൽ ജീവജമുപറഞ്ഞുകൊൾവാൻമുണ്ടിങ്ങതാലും	6

- നന്ദവംശത്തിലല്ലേന്നുണ്ടെജനനവും
 എന്നതുന്നിരൂപിച്ചാൽസംശയമില്ലേതുമേ 22
- അന്യവംശത്തിലുള്ള പദ്യതരജാവിനെ
 ചെന്നുസേവിക്കുന്നതുചെയ്യുമതിയത്രേ 23
- സ്നേഹമോനമ്മ ലുള്ള തിന്നുണ്ടായതുമല്ല
 മോഹാകാശോദാരനോംവന്നുപോകേതുന്നം 24
- എന്നെയിന്നുപേക്ഷിക്കുന്നുള്ള തുറോന്നുപ്പോര
 ഒന്നുമേനിരൂപിച്ചാൽചെയ്യുമതല്ലോ” 25
- രാജനാമാത്മനവംകിഴിഞ്ഞുപറഞ്ഞപ്പോൾ
 സാക്ഷാലിന്നിതുന്നേരല്ലെന്നു കല്പിച്ചുചെയ്യുൻ 26
- ചെന്നടൻചാണക്യനോടിക്കഥപറഞ്ഞപ്പോൾ
 മന്നിടസുരവരനിക്കിനെചൊല്ലിടിനാൻ; 27
- വ്യാജനാലെന്നാകിലുമാത്രയിച്ചവർകളെ
 രാജാക്കന്മാർ പരിചാലിച്ചുചെയ്തിയാവൂ 28
- എന്തതിൻപ്രേരംഗമെന്നുള്ള തുറഞ്ഞീടാം
 ചന്തമന്യറഞ്ഞനന്ദരിച്ചുവെക്കേണന്നാം” 29
- ഇങ്ങിനേചാണക്യനുംചെയ്തുനാപലതരം
 തങ്ങളിൽനിരൂപിച്ചുകൈക്കൊണ്ടാരവനേയും 30
- കേവലംചതിപ്പാനാർരാജസനതുകാലം
 ഈവണ്ണമെയ്യുൻതന്റെമന്ത്രി മായ്യാണീടിനാൻ 31
- കാനനത്തിങ്കൽമരുവീടിനറ്റാൻതന്റെ
 മാനസത്തോടുകൂടിച്ചെയ്യുന്നെയൊടുക്കുവാൻ 32
- ഗാവമത്സരമുള്ളിൽചെയ്തുകൊണ്ടാത്മനം
 ഞ്ചമോർചിലരെയുംകല്പിച്ചാനതുകാലം 33
- മന്ത്രിപൻശിരിവെല്ലെന്നെവിവർമററുംചിപ-
 ശസ്ത്രമോരുംചിഷ്ടംകൊടുക്കുന്നവർകളും 34
- രാജസപ്രയുക്തന്മാരാമിവക്കൊരുത്തർക്കും
 തൽക്ഷണം ഞ്ചപ്പെന്നെക്കലവെയ്ക്കുവാൻ 35
- ഒന്നുമേയാരുപഴുതുണ്ടായിവതുകൊണ്ടു
 യതുരിയുമുവൻചന്ദ്രപ്പെന്നെവിത്തെയും 36

വൃദ്ധനായിരിക്കുന്നസർപ്പാത്മസിലിതപ്പോൾ എത്രയുവിശ്വാസമുണ്ടീടുന്ന ചാരമാക്ക	37
താപസഭവേഷധരിച്ചിപ്പവരടെകയ്യിൽ ചാപമാനസനൊരുബലമേറിയവനൊ	38
ഔമാരമായുള്ള വിഷേനീതിലിട്ടമുക്കി മെയ്യുതകൊടുക്കുന്ന ചൊല്ലിയങ്ങയച്ചിതു	39
വാണകൃന്തന്റെ ചാരമാരതുധരിച്ചുടൻ ഊനമെന്നിടയവഴിയിന്നവരങ്ങുവോൾ	40
മറെറായലന്തപ്പഴുത വിടൈവച്ചുതങ്ങൾ തെറ്റററവിഷ്ണുനമനത്തുടടുത്തുടൻ	41
മന്ദമെന്നിരുന്നരുളുപറന്ന ചന്ദ്രകണ്ട വന്ദിച്ചുവന്തപ്പഴംകൊഴി വേവെച്ചു വാനാർ	42
“നിന്തവടക്കിതുഭൂമിപ്പാൻലന്തപ്പഴം മാന്തമാടമാത്യൻതാൻ തന്ത പട്ടിലിക്കുന്ന്”	43
എന്നതുകേട്ടുനന്ദൻ ചൂതപ്പുറമെടുത്തുടൻ തിന്നതുകേൾവെത്തുചീന്തിതു നരുളുപൻ	44
താപസഭവേഷമാരുബലമേറിയവനിന്ന താപമുണ്ടായിലേതു മെയ്യുന്നമതു കാലം	45
സർപ്പാത്മസിലി “സില” പെട്ടുപോയെന്നവാൽ സർപ്പരൂപാന്തരുകുട്ടിടിനാനമാത്യനും	46
ബന്ധശൈലിമുഴക്കുകൊണ്ടുതാനപ്പാഴുതി- കനത്തുകാരണമെന്നമിണ്ടാതെ ചാനിടിനാൻ	47
സർപ്പാത്മസിലിമരിച്ചിടനേരനന്തരം സർപ്പകാഷ്ഠം തങ്ങളും വിഷ്ണുവമായെങ്കിലും	48
രാക്ഷസാമാത്യൻ മന്ദ്രതുപ്തനെക്കൊന്നിട്ടുവൻ ശ്രദ്ധ നാമ് പ്രയത്ന ശ്രദ്ധപിന്നെയും വെളിയിടിനാൻ; മെയ്യുന്നെണ്ണ വെച്ചിരുനീടിനകമെവൻ	
ആരുമേ മറിയാതെ പറ്റുത മാജനയും	50
ഭേസവിച്ചതുക്കുടിനാനക്കാലം പറ്റുതശൻ ഭാവക്കണ്മ നിന്തരുമെയ്യുതമേൽ തന്നെക്കൊള്ളാൻ	

- സന്തതമുപാസയം നിന്നിച്ഛമിന്നിച്ഛകം
 പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം 52
- മന്ത്രിയുടേ തുകാലം പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 ശബരൻ നന്നുളള താക്കം പോകയുചില്ലെന്നും 53
- ശബരൻ നന്നുളള താക്കം പോകയുചില്ലെന്നും
 ചുരുക്കം പ്രിയനായിവന്നിനെ നന്നിത്താലും; 54
- “വല്ലഭമെന്തെല്ലാ പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 വല്ലഭമെന്തെല്ലാ പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം” 55
- എന്നപട്ടം തന്നോടും തൽപുത്രനോടും പൂന-
 രുന്നതന്നെയുള്ള തന്നോടും താവിനോടും നന്നാമ് 56
- താക്കസൻ പറഞ്ഞു: ബ്രഹ്മാവിന്റെ ഉദ്ദേശമിന്നും
 അന്നു പന്നകനോടും ഗുഡമായുതൽപുത്രനും; 57
- “നമ്മുടെ സ്വർഗ്ഗം വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു കാരണമായ
 നിമ്മരിയായിരിക്കും മലയ്ക്കുനെക്കുന്നീടുവൻ 58
- എന്നൊരുപാടായ മെന്തെല്ലാ പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 മെന്തെല്ലാ പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം” 59
- എന്നതുകൊണ്ടു പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 “ധന്യനായുള്ള ഭവാനും ബ്രഹ്മാവിന്റെ ഉദ്ദേശമിന്നും 60
- വല്ലഭമെന്തെല്ലാ പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം 61
- പോന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 ആരംഭിച്ചിട്ടുള്ളതിന്നു നീ ഗുഡമായ് 62
- അന്നിയെ ജപ്തിച്ചു മാന്ത്രികം ഏതുവൻ
 നന്നായിരിക്കുന്നോരു മോമവും തുടങ്ങിനാൻ 63
- മോമകണ്ഡത്തിൽ നിന്നുണ്ടാക്കിയ തുടന്നും
 കാമരൂപിണിയാക്കോ മോമകണ്ഡം വിട്ടുപോയ 64
- ജനകീഭവിയെട്ടു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം
 മാനമോടതിങ്കൽ നിന്നു തന്നെയായ പോലെ 65
- ധന്യനായുള്ള ഭവാനും ബ്രഹ്മാവിന്റെ ഉദ്ദേശമിന്നും
 കന്യകതന്നെയുള്ള പൊന്നുവെന്തിവന്നിതു മന്ത്രിയുടേ തുകാലം 66

- മന്ത്രിവിരൻറെകയ്യിലെത്രയും നിഗൂഢമാണ്
 മന്ത്രികവരൻകൊടുത്തിടേന്നേല മാല്പിടിനാൻ 67
- “മാനിനീ മണിയായോരിവളെ ചുംബിക്കുമ്പോൾ
 ഉതുമെന്നിടമരണമേന്മയുപഭിച്ഛിതം 68
- ഏകനെയാലംഗനാചെയ്തുകൊന്നിട്ടുവിവരം
 പോകയുണ്ടെ ചെയ്തവിനേക്കാളെയുമ്പ്പതാനും” 69
- രാക്ഷസനതുകേട്ടുകന്യകാരത്നത്തെയും
 സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്രയുംസന്തോഷത്താൽ
 മേല്പുരാജനശ്രീമദഗുഹ്യവനിത
 നിശ്ചയമതിയല്ലെന്തെന്നുചുരുക്കിക്കൊണ്ട് 71
- കാലവുംകുറഞ്ഞതാനുപോയോരുശേഷത്തിങ്കൽ
 മാലിയിനിലിരിക്കുന്ന രാക്ഷസനെത്തന്നെ 72
- മോദമുറക്കൊണ്ടു ചിന്തയുണ്ടെന്നു പ്രകാശിപ്പി-
 ച്ചാദരവോടു വണകാത്തജനോടു ചെന്നാൻ 73
- “മന്ത്രിയുടേ കൈകളിൽ നിന്നായുണ്ടൊരു
 മന്ത്രിഭിരാമമുഖിയായൊരുവിധാ നിനീ 74
- എന്തെടുത്തു നിനിക്കുണ്ടു ചരമമെന്നു
 മനസ്സു ചിന്തയായുള്ള വളറിഞ്ഞാലും 75
- സമുദ്രമോറനരൂപമാവട്ടെക്കൊണ്ടു പ്പോൾ
 യെത്തന്നും സമചമാക്കിട്ടുകമതയ്ക്കുൻതൻറെ” 76
- മാണക്യനേതുമറിഞ്ഞീലതാനെന്തോടി-
 “മേല്പാക്കിതന്നെ ചരത്തിട്ടുക”ന്നുരചെയ്താൻ 77
- രാക്ഷസനതുകേട്ടുതന്നെടുത്തുപെക്ക
 തൽക്ഷണേ വിഷനാരിതന്നെയുംകൊണ്ടുവന്നാൻ. 78
- കണ്ടിവാർകഴലിയെക്കൊണ്ടുവന്നതുകണ്ടു
 തണ്ടലർബാണമേറുകണ്ഠരാമെല്ലാവരും 79
- സന്ധിതമാ മുമ്പാചരതുംനോക്കിനോക്കി
 വിസ്മയപ്പെട്ടുനിന്നാണെന്നുത പറയാവു. 80
- അന്നേരംശതമന്ദര രത്തിൽ പ്രവേശിപ്പാൻ
 വന്നിതുസമയവും മാണക്യനതന്നേരം 81

- മന്ദമനീശ്വരയാരുസംഭ്രമനടിച്ചുള്ളിൽ
മന്ദമാസവുംചെയ്തു പലരുനീക്കുന്നരം 82
- നീതിമാനായകലമന്ത്രിരാക്ഷസനോടു
ആദരവോടേവിളിച്ചിങ്ങിനേ വാല്മീകിനാൻ. 83
- “പറ്റുതരാജനിന്നുപൊതു കാണുന്നനരം
സർപ്പദാനമുക്കൊരുവസ്തു ചെന്നറഞ്ഞാലോ 84
- സ്ത്രീത്വമുതന്നെപറ്റുതരാജാവിനു
പാദാദൈകാടുകേണമില്ലസംശയമേതും. 85
- ഇനിതുമെയ്യുൻതനി കൈനുകല്പിക്കുന്നേരം
നിണ്ണമമിവനൊരുവൈരവുമുണ്ടായിടും. 86
- താനാണൊട്ടൊഴിഞ്ഞിട്ടുവസ്തു പാജനങ്ങൾ
സന്തോഷിച്ചിടയല്ലോകാരുമാകുന്നതേയോ” 87
- നീതിമാനായചെന്നകാതരാജനിനോടു
നീതയിൽസമഷ്ടന്തുനിന്നുചെയ്തനരം 88
- ഉത്തരംതിന്നാനുംകാണാഞ്ഞു മന്ത്രികല
സതതമനസ്സുചെയ്തിങ്ങിനെയെന്നു വാണാൻ 89
- ഇക്കഥപറ്റുതകൻ തന്നോടുപറവാൻ
തക്കമില്ലാതെവന്നരാക്ഷസനതുന്നേരം 90
- ഏതാമോ ചാനക്യൻറടുനായമോരെന്നന്ന
മിന്നിച്ചു മന്ത്രി പരൻദൂരത്തു പാങ്ങിനിന്നാൻ 91
- പഞ്ചബാണാത്തിപുണ്ടു പറ്റുതരാജൻതാനും
മഞ്ചചമിഴി നോട്ടംകൂടവേശിച്ചാഹരം 92
- പ്രാപിച്ചമെയ്യുൻതന്നെക്കല്ലുപാ നിരുന്നവൻ
ആപത്തുതനിക്കുവന്നടുത്തതറിയാതെ 93
- രാത്രിമിലവളെച്ചെന്നാശ്ശോചിച്ചവയ്ക്കുനരം
ധാതിമിൽവീണമരിച്ചിടി നാൻ വിധിവശാൽ. 94
- പറ്റുതകനെക്കൊന്നരാക്ഷസനെത്തന്നാളെ
സർപ്പംപറഞ്ഞിടമെന്നുള്ളഭയത്തിനാൽ 95
- മന്ത്രിയിൽതന്നെപുറപ്പെട്ടരാക്ഷസനുതൻറ
മേത്രമായ് പ്രാനസ്സേനാമയ്യുചിടുന്നരം 96

മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
മംഗിത്തിങ്കൽകൊണ്ടുവെച്ചുകുളത്തു	97
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
ചന്ദ്രമംഗിത്തിങ്കൽകൊണ്ടുവെച്ചുകുളത്തു	98
സന്തതപരിപാലിച്ചിട്ടുവാനായി കൊണ്ടു	
ബന്ധുവാംശകടദേശപ്രദാനംകൊടുത്തു	99
അറമില്ലാതെയുള്ളോരർക്കുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	
മറുപുറത്തുനിന്നുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	100
എത്രയുംനൂറുമാക്കിപ്പിച്ചുവെച്ചു	
രാത്രിയിൽതന്നെപുറപ്പെട്ടുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	101
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	102
ചോരക്കുളത്തിൽനിന്നുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	103
എന്നതുകൊണ്ടുനിന്നുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	104
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
ജീവനംവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	105
പാരതിൽകൊണ്ടുകൊടുത്താക്കി	
വാർജമിഴിയാക്കുകൊണ്ടുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	106
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	107
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
“എന്നതുകൊണ്ടുനിന്നുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി”	108
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	109
“രാജനിനൂറുമാക്കിപ്പിച്ചുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി”	
എന്നതുകൊണ്ടുനിന്നുവെച്ചുകൊടുത്താക്കി	
മാനക്രമസനായകചട്ടിവർത്തകൻതന്റെ	111

- കണ്ടുവെച്ചപ്പോൾ ഏതൊരു ന്യായം ഉണ്ടാവാൻ
 മണ്ടി വന്നു "അങ്ങനെയൊക്കെ തന്നെ" എന്നു പറഞ്ഞാൽ
 "പറ്റുതരാജാവിനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു" എന്നു
 സർവ്വതാപരനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു എന്നതിൽ 118
 അപരം പാദം ഇങ്ങനെയായിട്ടുണ്ടുപോകുന്നു
 ഉപാധിയാൽ നിരൂപിച്ചാൽ നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 ഉപാധിയാൽ നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 "മറ്റൊരു ന്യായം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത" 115
 ചെറുതാൽ നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 പാദം മറ്റൊരു ന്യായം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 116
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 കൊന്നു കൊണ്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 117
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 118
 പറ്റുതരാജാവിനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു എന്നതിൽ
 സർവ്വതാപരനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു എന്നതിൽ 119
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 120
 ചെറുതാൽ നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 121
 ഭാഗം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 ഭാഗം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 122
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 123
 "നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 വിശ്വാസം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 124
 ചെറുതാൽ നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത
 നിന്നിതു നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത പാദം നന്നായിട്ടുണ്ടുണ്ടതില്ലാത്ത 125
 പറ്റുതരാജാവിനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു എന്നതിൽ
 സർവ്വതാപരനെ രാജാക്കന്മാർ കൊന്നു എന്നതിൽ 126

ശങ്കക്രൂടാതെപുനരവനോദിതുകാലം	
നൃപമുജ്ജ്വാലാഭയംപറഞ്ഞുഭിഷിപ്പിച്ചു	127
വേഗമോടിവിടുന്നു പറഞ്ഞുണ്ടായേക്കണം	
പാകത്തിൽനിന്നുതന്നെവേണമെന്നറിഞ്ഞാലും	128
ഇഷ്ടമായതുതന്നെപറഞ്ഞുകൊണ്ടാലവൻ	
ഇഷ്ടനാസ്തിഭവാനില്ലസംശയമേതും	129
ഇത്തരംകേരളിലുണ്ടെന്റവാഴ്ചകേട്ടവൻതാനും	
സുതപരംപുതുതകുവേണ്ടെന്നുകണ്ടു	130
ഇഷ്ടനാതായാലെയവിടേകൂടെതെയൊരുദിനം	
ധൃഷ്ടനാമേറ്റുപുറപ്പെട്ടുനോട്ടമെന്താ	131
“രാജനന്ദന! ഇണവരിയേ! മഹാമതേ!	
വ്യജാമാരോന്നഭവാനറിഞ്ഞില്ലല്ലോകഷ്ടം	132
രാജസനല്ലകലമെയ്യതുപിതാവിനെ	
രൂക്ഷരോഷകനായ ചാണക്യനറികെടോ	133
രോഷംകൊണ്ടുതൃപ്തംനീയിനിപ്പലരോടും	
രോഷംകൊണ്ടിടുന്നാകിൽനിന്നെയുംകൊല്ലമറൻ	
താതെന്റകമ്മമതെന്നുള്ളിൽനീപ്പിച്ചുകൊ-	
ണ്ടേതുചെയ്തവകാതിനിപ്പൊയ്ക്കാൾകുറ്റമെന്തോ	
നിമ്നവിയാദിചണ്ഡകാത്മജനെന്നുള്ളതു	
സമ്മതമല്ലാത്തതെന്നുനീധരിച്ചാലും	136
കണ്ടിടുംകേട്ടിട്ടില്ലാതൊരുദിക്കിൽവന്നാൽ	
കണ്ഠതപംപിണയംതെപോവാൻപണിയതെ	137
ആക്കാൻവേണ്ടിവന്നു ചാടിയാലുള്ളാപത്തു	
പോക്കാവരുല്ലതാത്താൻകണ്ടുനില്ക്കണമേടോ	138
അന്ധകാരങ്ങൾമിന്നതെയൊരുപുരംപൂകി-	
ട്ടെന്തിനിവേണ്ടതെന്നുചിന്തിച്ചിടുകവേറൻ	139
ഭാഗ്യമായണമെന്നുപറഞ്ഞുവാഴ്ചകേട്ടു	
വേഗമുറക്കൊണ്ടുഭേദപ്പെട്ടെന്റേറ്റുസുതൻ	140

- പ്രേതകൃത്യങ്ങളൊന്നും ചെയ്യാതെയത്തോടെ
പാതിരാന്തേരം പുറപ്പെട്ടു സുപോയിടിനാൻ. 141
- നീതിമാനായ ചണകന്തേജനതുകാലം
ചാതുര്യമോടു പറഞ്ഞീടിനാനെല്ലാരോടും 142
- “ഇന്നു പർവ്വതപുത്രനങ്ങളുപോയ്ക്കുവതി-
നെന്നുടെ മതം കൊണ്ടു പോയിതെ”ന്നു രചെയ്താൻ ()
അക്കാലം പർവ്വതകനേക്കലമെ വയിപ്പിച്ചു-
തുറക്കാമ്പിൽ ചാണക്യനെന്നുള്ള തുശകിച്ചവർ 144
- എന്തൊരു കഷ്ടാഭിമുഖ്യം ജനക്കൊല്ലിപ്പിച്ചു-
തന്തെന്താർ ചരനായ ചാണക്യനെ നല്ലോന്നാം 145
- ശങ്കിച്ചതല്ലെന്നുള്ള തിന്നു നിണ്ണയവെന്നു
എങ്കിൽ താൻ പർവ്വതകപുത്രനെയെ യ്ക്കുമോ? 146
- ശത്രു ശാഷത്തെ വെച്ചുകൊള്ളുമോ ചാണക്യനി-
ന്നത്ര ഭോഷതപമുള്ളോ നല്ലെന്നു ദൃഢമല്ലോ 147
- ഭോഷത്തെ ഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ ഭോഷതപനേക്കത്രെ
ഘോഷിക്കാത്തതു ഭാഗ്യമെന്നതേ പറയേണ്ട 148
- സംശയമേതു മില്ലരാക്ഷസൻതന്നെയതെ-
ന്നാശയത്തിങ്കലുറച്ചീടിനാനെല്ലാവരും. 149
- ഉത്തമനായ മന്ത്രിരാക്ഷസനതുകാലം
ഉത്തമമായ പുഷ്പപത്തനത്തിങ്കൽനിന്നു 150
- നൂറു യോജനവഴിവടക്കുകിൽ പോയി-
ട്ടാരുമങ്ങറിയാതെ മെയ്യുന്നെക്കൊന്നീടുവാൻ 151
- എന്തൊരു പായമെന്നു ചിന്തിച്ചു ചിന്തിച്ചുള്ളിൽ
സന്തതമിരുന്നിതു മറെറൊന്നും നിനയാതെ 152
- അക്കാലം പർവ്വതകപുത്രൻ റഗമനത്തെ
ചൊല്ലൊണ്ടോരമുന്യാരാക്ഷസനും കേട്ടീടിനാൻ. ()
നല്ലൊരു പഴുതെന്നു കണ്ടവൻ പുറപ്പെട്ടു
നല്ലനാമലയകേതുവിനെച്ചെന്നു കണ്ടു 154
- വല്ലഭമോടു നേരിച്ചു വന്നു കേതു കാലം
.. ചാല്ലിനാനിതു മുളവാക്കുകൾ മന്ത്രിനും 155

- “മെന്തുനാംപശുവിനെനിഗ്രഹംചെയ്തരാജ്യം
വീര്യപാനായഭവാനാശ്വാന്തന്തനീട്ടവൻ 156
വാട്ടമെന്നിയേരിപുക്കുട്ടത്തെയാട്ടക്കുവാൻ
കൂട്ടുകവേണപെടക്കോപ്പകളറിഞ്ഞാലും” 157
പാർവതപുത്രനിരഥംരാക്ഷസൻപറഞ്ഞപ്പോൾ
ഗർവ്വമാടമാത്രനാക്കിടി നാനവനേയും. 158
രാക്ഷസനമാത്രസ്ഥാനത്തെയുംകെ. ടത്തവൻ
തൃക്കനായപ്രതിജ്ഞയുമിങ്ങിനേമാല്ലീടിനാൻ ()
അപ്പനെക്കൊല്ലിപ്പിച്ചാരിലനെക്കൊല്ലാതെത്താൻ
നിശ്ചയശേഷകൃത്യംചെയ്തിട്ടനതുമില്ല 160
ഇതുപണ്ണപ്രതിജ്ഞയ്ക്കൊയ്ക്കവൻമേൽപ്പറഞ്ഞ
ദീപഃശുഭിലേക്കയച്ചൊക്കവേവരത്തിനാൻ 161
രാക്ഷസൻഗരുഭേരംചെയ്തതിനായിക്കൊണ്ടു
സൂക്ഷ്മബുദ്ധ് കളാതന്തന്തെചാരന്മാരെ 162
ചൊയ്ക്കൊണ്ടപ്പൊഴുപ്പുരത്ത് തലേക്കയച്ചുടൻ
ഉൾക്കരുത്തോടരഞ്ചിപ്പിച്ചാൻമേൽപ്പറഞ്ഞ
യുദ്ധത്തിനാവസരപാളുവാതെത്താരമ്പട്ട
ബദ്ധമാദത്തോടിയനീടിനാനതുകാലം. 164
നിശ്ചലവൃത്തനാംമാണക്യമഹീസുരൻ
മേൽപ്പറഞ്ഞനൻറയുംരാക്ഷസമാത്രനൻറയും 165
കൂടിക്കാഴ്ചയുടേയോദ്യോഗവ്യപ്രതിജ്ഞയും
പാടവമുള്ള ചാരന്മാൻപറഞ്ഞൊക്കേക്കേട്ടാൻ 166
പിന്നേയുംപരിഭ്രമംകൂടാതെവിഷ്ണുഗുപ്തൻ
തന്തടെപക്ഷത്തിലുംശത്രുപക്ഷത്തെയും 167
ഉള്ളവൃത്താന്തമറിഞ്ഞീടുപാനായിക്കൊണ്ടു
നല്ലസാമർത്ഥ്യമുള്ള ചാരന്മാരെയുംവിട്ടാൻ 168
മാണക്യമഹീസുരൻപിന്നെയങ്ങൊരുദിനം
മാനവകലത്രോഷനാകിയമെന്തുംതൻറ 169
പുഷ്പമന്ദിരപുവേശത്തെയുംകല്പിച്ചാൻ
ശിശ്നികളെയുംവിളിച്ചിങ്ങിനേമാല്ലീടിനാൻ 170

- “മന്ത്രമുപ്സന്നനാളെഴുതാൻതരികുന്ന
മന്ദിരപ്രവേശത്തിനുള്ളപോൽമുഹൂർത്തവും 171
- ചൊൽക്കൊണ്ടുപുണ്യപുരാനിടയ്ക്കു മതിനില്പൊൾ
കൈവേലങ്കരിച്ചീടുകവേണമല്ലോ 172
- തോരണനാട്ടിക്കൊണ്ടിത്രകുറുത്തു കീടേണം
ചാരുവാവെണ്ണ ചിത്രമെഴുതുകയുംവേണം 173
- ഗോപുരങ്ങളുംകേട്ടതിൻലങ്കരികേണം
വാചികുരൂപങ്ങളുംനിമ്നലമാക്കീടേണം” 174
- സൂത്രകാരന്മാരുടേകൂട്ടവനോടു ചൊന്നാൻ
“ധാത്രിപാലകനായ മരുതൃന്ദനനൻതന്നെ 175
- നന്ദമന്ദിരപ്രവേശമിത്രകാലമുണ്ടാം
എന്നുകല്പിച്ചുദാരുവർമ്മാവാംശിലിവരൻ 176
- കാഞ്ചനതോരണവർത്തിത്തുവെച്ചിരിക്കുന്നു
ചഞ്ചലമില്ലത്തങ്ങൾകണ്ടുവെന്നറിഞ്ഞാലും 177
- വിശൈലകമനോഹരതോരണമതുപാത്താൽ
വിശ്വകർമ്മാറിനൊക്കുംദാരുവർമ്മാവമിച്ഛാൾ 178
- രാജസഭായുള്ളൊരുതോരണമെടുപ്പിച്ചു
രാജമന്ദിരദാരുക്കൊണ്ടുവന്നവനില്പൊൾ 179
- ശില്പമാതലങ്കരിച്ചീടമെന്നറിഞ്ഞാലും
ശില്പശാസ്ത്രത്തിന്നവനൊന്നവരാരുമില്ല 180
- തെറ്റൊന്നുചൊന്നതുകൊണ്ടുവെണ്ണതന്നെ
മറയ്ക്കുവണികളുംതെങ്ങൾതീർത്താമല്ലോ” 181
- സൂത്രകാരന്മാരിൽമഹാപാണ്ഡുടേകൂട്ടനേര
ഉത്തമനായവിണ്ണുപുഷ്പസംഗീതാപിച്ചാൻ 182
- ദാരുവർമ്മാവാകുന്നസൂത്രകാരകനോടു
തോരണമുണ്ടാക്കേണമെന്നുതാൻപറയാതെ 183
- തോരണംമുമ്പെയ ചൻതീർത്തതുമരുതൃന്ദനൻ
മരണത്തിന്തന്നെയില്ലസംശയമേതും 184
- ഓഷ്ഠതയേറുന്നോരരാക്ഷസമാത്മന്തനി-
കണ്ഠനായുള്ളൊന്നിചെന്നെന്നിശ്വരംവന്നു 185

- വേണ്ടതില്ലതുകൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ മറേറപ്പറം
 കണ്ടിട്ടുണ്ടായ മെന്നിങ്ങിനേ നിരൂപിച്ചാൻ 186
- ഭാരവർമ്മാവിനേയും മേറാവും പ്രശംസിച്ചു
 ധീരനാകെഴുതിലുനം ശിരീകുളാടുകൊണ്ടാൻ 187
- “തോരണം മുഖെചണിതീർത്തുകൊണ്ടുതന്നെ
 ഭാരവർമ്മാവിനെ ചിത്തത്താണെന്നറിഞ്ഞാലും 188
- സപാമിയെ സ്നേഹമവനേറയുണ്ടെന്നുവന്നു
 തുറയോടവനനുഭവിക്കുമതിൻ ഫലം 189
- വെണ്മിനി നിങ്ങളോരോപണികൾ തീർത്തിടുവിൻ
 വന്നിതു മറ്റു ന്താവും കാലവുമിടപാരം” 190
- എന്നതു കേട്ടു സൂത്രകാരന്മാരുടേറോടെ
 വെന്നോരോപണികളും വേദഗണതുടങ്ങിനാർ 191
- തോരണം കൊണ്ടു നാമഗോപ്യമുപദേശത്തിങ്കൽ
 ഭാരവർമ്മാവിനെ വിത്തിടുന്നാൻ തെളിവോടെ 192
- അർദ്ധാതികമുറ്റത്തൊന്നിങ്ങു തെറ്റുപാടും
 ഉത്തമവിപ്രകുലശ്രേയസ്സനാരിഷ്ടഗുഹൻ 193
- ശിരീകുളേയം പൈശരന്മാരെ യമതുനേരം
 ശിരീകുളം സമാനിച്ചു മാനസം തെളിയിച്ചു 194
- മുഖിതരർ പരഞ്ഞ തിനന്തരം വരാജ്ഞാനാദേ
 വമ്പക്കുമവനായ പദ്മേശ്വരൻ തന്റെ 195
- വീര്യമുള്ള നന്മനാമെവരോധകനെ വൻ
 മരുതൃണാടൊപ്പമൊരു ചീറുക്കിനേഴലവെച്ചു 196
- നന്ദരാജ്യത്തെ നരനെ നാനായി വിഭാഗിച്ചു
 ചന്ദ്രഗുഹനെ കൊണ്ടു മാണക്യനാൽ രാജ്യം 197
- വൈശദേധകനെ കൊടുപ്പിച്ചിതുകനിവോടെ
 വൈശ്വാനരനെ വൻ തെളിഞ്ഞു വാണിടിനാൻ 198
- രണ്ടു രാജ്യത്തിങ്കലേക്കു മവനതുനേരം
 രണ്ടുപേരെ യമഭിഷേകവും ചെയ്തിട്ടു ചൂൺ 199
- പണ്ഡിതൻ പ്രാഗല്ഭ്യത്തിനടിന്നേരവൻ
 ശിരീകുളം യമന്റെ നെറ്റിപ്പറഞ്ഞു പിന്നേനിത്തി 200

പർവ്വതഭ്രാന്താവിനെപട്ടവുകെട്ടിപ്പിച്ചു സർപ്പാംഗമലങ്കരിപ്പിച്ചിതുവഴിപോലെ	201
പൊന്മുഖമായിട്ടൊരുപട്ടയുമിട്ടുകെട്ടി വെണ്മയിൽമിന്നുംമണികടമണിയിച്ചു	202
കാതിലവളകളുംമാലകൾകാഞ്ചികളും ചാതുര്യമോടങ്ങലങ്കരിച്ചുപരന്നത്തരം	203
മെഴുതുൻറഗജപരൻതന്നെപ്പുറത്തുടൻ വീരനാംവൈരോധകൻതന്നെയുംകരയേററി	204
പെരുന്താരോടുവിഷ്ണുപൂജമതുനേരം പാരായണകവടിനടന്നീടുവിന്നൊൻ	205
അനേരംസമസ്തരൂപപർവ്വതഭ്രാന്താവിനെ മന്നനാംചന്ദ്രഗുപ്തനെനങ്കല്പിച്ചിടിനാൻ	206
എത്രയുപരിവയമുള്ളവർകളുംകൂടി രാത്രിയിലാകുകൊണ്ടുളളുനന്നറിഞ്ഞീല	207
വെങ്കൊറക്കടത്തഴവെണ്ണരികളോടും ശംഖമദ്രുഭേലീമുദംഗാദ്യങ്ങളും	208
പായുന്നകുതിരകൾപൊന്നണിഞ്ഞാനകളും ആയുധപാണികളുമായഥപുഷ്പപുരം	209
മുന്നിട്ടുപുറപ്പെട്ടുഗോപുരപാരത്തിങ്കൽ വന്നടുക്കുന്നനേരംഭാരമൊരാമവാൻ	210
യന്ത്രപ്പാവകൾതിരിഞ്ഞീടുചാനെന്തുംചൊല്ലി യന്ത്രത്തോരണച്ചുരടയപ്പാൻനോക്കിനിന്നാൻ	211
അനേരംചന്ദ്രഗുപ്തൻതന്നെപ്പുറത്തുടൻ നിന്നിതുപുറത്തെല്ലാംചാനകൃൻപറകയാൽ	212
ചന്ദ്രലേഖയാകുന്നഹസ്തിനീമുതുക്കേറി യന്ത്രത്തോരണത്തിങ്കലടുത്തുവൈരോധകൻ	213
അനേരമൊത്യാക്ഷനാണെൻറബദ്ധപായ ചന്ദ്രലേഖാംബുജനാഞ്ചിപ്പുകഴ്ചെൻതാനും	214
രാക്ഷസാജ്ഞയെപെണ്ണൻമെഴുതുന്നൊത്തിട്ടവൻ തൽക്ഷണേവധിപ്പാനാസ്താളറയുരീടിനാൻ	215

- വാളിരയൂരിക്കണ്ടനേരത്തുകരിണിയും
ചിട്ടെനന്നടന്നിതൂഭീതിപൂണ്ടുനേരം 216
- ഭാരവത്താവുംഗതിവേഗത്തെയറിയാനെ
പാരാതെവിട്ടിടിനാൻയത്രതോരണമപ്പോൾ 217
- പ്രഭൃഷ്ടലക്ഷ്യമായിത്തോരണമതുനേരം
അംബഷ്ടൻതൻറമുഖാവിങ്കൽവീണ ചൻ ചത്താൻ()
തന്നടെയത്നമതുനിഷ്ഠചമാകുകൊണ്ടും
നിണ്ണയമാത്മ പിനാശത്തിനുണ്ടാകുകൊണ്ടും 219
- ഗോപുരത്തിൻറമുകളേറിയങ്ങിരിക്കുന്ന
പാപമേവതന്നനായഭാരവത്താവുംമപ്പോൾ 220
- ഗോപുരമുകളിൽനിന്നാനന്മൽ ചാടിവീണ
കോപിതനായിപുറത്തേഴപാഞ്ചാതാവിനെ 221
- മെയ്യുന്നെന്നോത്തുമഴികൊണ്ടവൻമുഖാവിങ്കൽ
മെയ്യുമുറക്കൊണ്ടുവെട്ടിക്കൊന്നാനെന്നതേവേണ്ടു.
മേറ്റുപുറംപെരുന്നായമനോരംകോപത്തോടെ
തച്ചുകൊന്നിതുപിന്നെദ്രാരുചിനേയും 223
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻറപുരപ്രാപ്തിയുംവിഷ്ണുഗുപ്തൻ
മന്ദമെന്നിയെപിന്നെഘോഷിച്ചുകഴിപ്പിച്ചാൻ 224
- അക്കാലമഭയഭത്തവ്യനെനൊരുവെട്ടൻ
ചൊല്ലൊണ്ടോരമാത്മരാഷ്ട്രസൻറനിഃയാഗത്താൽ
ചന്ദ്രഗുപ്തൻകൊടുത്തിടുവാനായിട്ടൊരു
സിന്ധുപ്പൊടിവിഷമിത്രമായൊണ്ടുവന്നാൻ 226
- മെയ്യുന്നെക്കണ്ടുപറഞ്ഞീടിനാനഥവെട്ടൻ
“മീയുമേറീടുന്നോരുമുണ്ണമാണ്ടൻറകയ്യിൽ 227
- തൃഷ്ടധമിതുഭവാൻസേവിച്ചീടുന്നാകിലോ
ഭോഷണശുഭമത്തിലുണ്ടാകയില്ലൊരുനാളും” 228
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻമപ്പോൾചെന്നടനതുഭൂമി-
വൃന്ദാരകേന്ദ്രനായ മാണക്യനോടുചൊന്നാൻ. 229
- അനേരംമാണക്യനുംചിന്തിച്ചുങ്ങറിഞ്ഞുള്ളിൽ
ചെന്നവനോടുവിഷമുണ്ണുവാങ്ങിക്കൊണ്ടു 230

- ചൊന്നുകിണത്തിലിട്ടതിരുമിനോക്കുന്നേരം
 വണ്ണകൊണ്ടതുവിഷമുണ്ണമെന്നറച്ചവൻ 231
- ചൊല്ലിനാൻ "ഓട്ടുപുനോടി" തുകൊണ്ടുനാവൻ
 കള്ളനായുള്ള വെട്ടുനില്പുസംശയമേതും 232
- മുണ്ണത്തിൽവിഷമുണ്ടെന്നുള്ള തുധരിക്കനി
 വണ്ണകൊണ്ടറിഞ്ഞുതാൻസേവിച്ചീടരുതല്ലോ 233
- നിന്നെക്കൊല്ലുവാൻതന്നെരാക്ഷസനയച്ചു
 വന്നവനിവ"നെന്തമെയ്യുനോടുചെയ്യാൻ 234
- വൈദ്യനോട ചൻചൊന്നാൻ "മുമ്പിലിച്ഛുണ്ണമിഹ
 വിഭാഗാനുഭവാൻകറഞ്ഞൊന്നുസേവിച്ചീടേണം 235
- രാജാക്കന്മാർമുമ്പിലൊന്നു മരക്കുഴിക്കുന്ന-
 താചാരമല്ലെന്നതുകേട്ടിട്ടില്ലയോഭവാൻ? 236
- വിശ്വാസമില്ലായ്ക്കൊണ്ടെന്നതുശങ്കിക്കേണ്ടാ
 വിശ്വേശ്വരവെട്ടുൻഭാരാനെറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു" 237
- എന്നതുകേട്ടുവെട്ടുൻമുണ്ണത്തെകറഞ്ഞൊന്ന
 ത് നാനുനേരംതൊണ്ടവററിറീണ്ടടൻ ചത്താൻ 238
- പിന്നെയുപ്രമോദകനെന്തപേരായിട്ടേകൻ
 മന്നവൻമെയ്യൻ തന്റെശയനാധികാരിയായ് 239
- രാക്ഷസപ്രയുക്തനായ് ചന്ദ്രപുനക്കൊൽവാൻ
 അക്ഷയനവാനായപ്പരേചാണീടിനാൻ 240
- രാക്ഷസൻകൊടുത്തുള്ളാരത്നംകൊണ്ടുനല്ലോര
 നിക്ഷേപംവാങ്ങിക്കൊടുത്തുതുടങ്ങിനാൻ. 241
- അന്നേരം ചാണക്യനുംചാനസേനീരൂപിച്ചാൽ
 ഇന്നിവനത്നംകനത്തീടുവാൻനത്തുമുഖം 242
- ഇങ്ങിനേനിരൂപിച്ചുചാണക്യമഹീസുരൻ
 മംഗലശീലൻവിളിച്ചു നോടുചെയ്യാൻ. 243
- "നിന്നുടെയന്താഗമമെങ്ങിനേപറകനി
 മന്നവൻ ചന്ദ്രപുനനിനക്കതരികയോ?" 244
- എന്നതുകേട്ടുഭയപ്പെട്ടവനോരോതരം
 ഒന്നിന്നൊന്നായിപ്പറഞ്ഞീടിനാനുനേരം 245

വാക്കിനുനേരില്ലായ്ക്കൊണ്ടു ചാണക്യനത്ത്-

മൊക്കെയും പഠിച്ചു പൻതന്നെയും കൊല്ലിപ്പിച്ചാൻ. ()

പിന്നേയുമൊരുദിനം രാക്ഷസനയിച്ചിട്ടു
മന്നവൻ ഹൃദയപൂരങ്ങളെന്നേരത്തിങ്കൽ 247

ആരുമേയറിയാതെയൊടുക്കിക്കളവാനായ്
ഘോരരായുള്ള ബീഭത്സാദികളെന്നകൂട്ടം 248

ധാത്രിയിൽ ചോട്ടെത്തുന്നായുധങ്ങളുമായി
രാത്രിയിൽ ചെഴയുൻ കിടന്നുറങ്ങുമറയുടെ 249

താഴത്തു സുരംഗധാരതീർത്തിലിരുന്നിതോ
ശൃംഗത്തിൽ പുറപ്പെട്ടുകൊല്ലാമെന്നു ചുവർ 250

യെയ്യും മേറ്റിട്ടു നന്നാരു ചാണക്യനൊരുദിനം
മെഴയ്ക്കുൻ മണിയറതന്നിൽ ചെന്നിരിക്കുമ്പോൾ ()
ഭിത്തിക്കുതാഴെ നിലത്തന്നേരം ചാണക്യനും

ഏതായും ചെറുതായ സുഷിരങ്ങളിൽ കൂടി 252

കണ്ടഭക്ഷ്യങ്ങളെടുത്തീറ്റവും മാത്രമിങ്ങേ
കണ്ടിതു പുറത്തു സഞ്ചരിക്കുന്നതു മവൻ. 253

മണ്ണിനു കീഴേതു രന്നിരിക്കുന്നുണ്ടു ചിലർ
ഏതെന്നാരു ശങ്ക കൊണ്ടു ബുദ്ധിമാൻ വിഷ്ണുഗുപ്തൻ 254

അന്നിലംകിളപ്പിച്ചു നോക്കിയെന്നേരത്തിങ്കൽ
മണ്ണിൻ കീഴൊഴുകൂട്ടമിരിക്കുന്നതു കണ്ടാൻ. 255

ചോറുരുളയുമവിൽ നാളികേരങ്ങളിവ
മുറുമുറോരോരോരം സഖണ്ഡങ്ങളിവയല്ലാം 256

ഭാണ്ഡമായ് കെട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നവരശന്നാത്ഥം
ഭണ്ഡമെന്നീയെ സുരംഗാന്തരൈവാണീടുന്നു. 257

ബീഭത്സാദികളോടു മംഗ്രഹത്തോടുകൂടി
ക്ഷോഭമുറക്കൊണ്ടു മരിപ്പിച്ചു ചാണക്യനും 258

തീപിടിപെട്ടനേരം ബീഭത്സാദികളൊക്കെ
ചേപെട്ടു പൂരം കൊണ്ടു മാഗ്ഗവും തിരിയാതെ 259

അററമില്ലാതോരണിജപാലകൾ പിടിപെട്ടു
പാററകൾ പോലെ പൊരിഞ്ഞൊക്കുവെ ചത്താരവർ

- ഇതുവണ്ണസദാകാലമെഴുതനെക്കൊണ്ടു
സാധനത്തോടൊന്നിടിനാൻവിഷ്ണുപുൻ 261
- അഞ്ചു സാനന്ദരാജ്യമൊക്കവേകൂറത്തൊലെ
രഞ്ജിപ്പിച്ചിതുതൻറനീതികൊണ്ടെന്നദിനം 262
- എത്രയുംപ്രധാനപുരുഷന്മാരായിട്ടെന്ന
ഭദ്രഭോദികൾക്കുനീതിമാൻചാണക്യനും 263
- മെഴുതുപുതുനെക്കൊണ്ടുകൈതവമാജ്ജിച്ചവൻ
കാർയ്യങ്ങൾമെഴുതിപ്പിച്ചുമെന്തപ്രകാരം
രാജസാമാന്യൻതൻറപക്ഷപാതികൾമിലർ
തൽക്ഷണേനയമേറുമന്ത്രിവീരന്മാരെയും 265
- ഭദ്രശീലന്മാരായിവിക്രമന്മാരായി
ഭദ്രഭോദിപ്രധാനന്മാരായവരെയും 266
- ചന്ദ്രപുഷ്പനാഭയന്തർകാരികളവനായ്
ചന്തമായ് പ്രസന്നനായ് ജീവിതാനന്തകാലം 267
- സർവ്വവുമായുരിച്ചുകാലംകൈയടിച്ചുനും
പറ്റുതപുതനേയുരോക്ഷസാമാന്യനേയും 268
- തങ്ങളിൽവിശ്വാസക്കേടല്ലാക്കിച്ചുമാപ്പാനായ്
മംഗലശീലനായഭാഗ്യായസ്സൻതന്നെ 269
- ശ്രദ്ധമാണിട്ടിച്ചമയേണ്ടതുചരമേശി-
ച്ചുശങ്കയതുകമായ് ചീടിനാൻകനിവോദേ 270
- മററുള്ള ഭദ്രഭോദിപ്രധാനന്മാരപ്പോൾ
തെറ്റൊന്നവിഷ്ണുപുൻതന്നെടനിയോഗത്താൽ 271
- കാർയ്യങ്ങൾമെഴുതുന്നതൊക്കവേയരിച്ചുടൻ
മെഴുതുന്നൊടൊരവൈരവ്യാജേനഭാവിച്ചവർ 272
- “ഒട്ടുമേയാകാമെഴുതു”നെന്നരമെഴുതുകൊണ്ടു
നാട്ടീനപുറപ്പെട്ടുവേഗനവോധിടിനാൻ. 273
- എങ്ങിനെരാജസന്ദമലയകേതുതാനും
തങ്ങളിൽപിന്നക്കണമെന്നതുനിരൂപിച്ചു 274
- മെഴുതുന്നെന്നൊക്കുവിചാരിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ
മെഴുതുകൾക്കൊണ്ടുമാജ്ജിച്ചിടിനാൻചാണക്യനും 275

- ഇത്തരമുരചയ്ക്കുന്നതയുമതുനേരം
ഉത്തമശീലംതെളിഞ്ഞ ക്രമാശേഷമിനി 276
- അത്തൽതീൻതെ ചയ്ക്കുന്നതയുമെന്നപറ-
ഞ്ഞത്രയുസേവിച്ചുവാണീടിനാളതുകാലം. 277

ഇതി ഭൂഭാരം ക്ഷേപേ രക്ഷേപപ്രയോഗേ രക്ഷസമലയഃ കതു
സംവാദഃ നാമ ശാസ്ത്രവിശേഷഃ സമാപ്തഃ.

നാലാം പാദം

- ശുക്രതണിസാദരസുശീലംതൂണഭാസുരം
തവമധുരഭാഷണംവൃദയംസുഖപൂരണം 1
- മഹിതനയഭോഹനംസകലജനമോഹനം
സർവ്വമോദാപഹാസർവ്വശോകാപഹം 2
- പലവുമിതിവിത്രമായ് കേട്ടവനാകിലും
പലവുമിതി പിന്നെയുംകേൾപ്പതിനാശയം 3
- പലവുമിതിനങ്ങളൊപപവഴിയിലായതൊ
ഹലമധുസിനാദിയുപപവുമുപഭോജ്യതാം 4
- കഥയിതുമുഷിച്ഛിമില്ലായ്കൊണ്ടാശ്രമീ
ക'മയകഥയാദരാലിക്രമാശേഷവും 5
- കിളിമകളമതുചൊഴുതതെളിവിനൊട്ടെചാല്പിനാൾ
കെതുകുമുൾക്കൊണ്ടുകേൾപ്പിനെല്ലാവരും 6
- നന്ദനീപുണനായ ചാണക്യമരിസുരൻ
നന്ദയിൽമെഴുതുന്നെക്കാത്തിരിക്കുംവിധേയ 7
- മനാൻമെഴുതുന്നെസ്സേഹമുജ്ജ്വാർകളി-
മിന്ദവരില്ലാത്തവർകളെന്തെല്ലതും 8
- നന്നായറിവതിന്ദാശ്രമചാണക്യനും
മുന്ദമയപുനീപുണകനെമ്പൻ 9
- നന്ദപടവുമായുപൻചേരൂരിണതുകൊ-
ണ്ടമിതയമഭക്തിപൂണ്ടല്ലാമറിഞ്ഞവൻ 10

- അതിനിപുണനമനിപുണകന്മദീവനത-
 നായ് വാണക്രമനശ്ചിന്തീടിനാൻ 11
 നിപുണകനോടുപൊഴുതുകനിവിനോടുചൊല്ലിനാൻ
 ദീപിമാനായുള്ള ചാണക്യഭൃസുരൻ [൯
 അതിസുമുഖചൊല്ലാ ചൊല്ലവിജ്ഞാപ്യതവ-
 മാകവൈമത്യുനെസ്സാമിച്ചിതോജനം 13
 നയമുടയനിപുണകനുമരാഴ്ത്തുചൊല്ലിനാൻ
 നാഥാപുനരതിനെത്തൊരുസംശയം 14
 അഖിലനരപതികൾകവമകമണിമെഴുത്തുനേ-
 ടാരവിചരീതമായില്ലകേവലം 15
 മൂന്നുപുരുഷരല്ലാതാരമില്ലിവർ
 മൂന്നുപേരുചൊന്നരാക്ഷസൻതന്നെ 16
 ബന്ധുക്കളായവർപണ്ടുവർകൾക്കു
 മന്ത്രിപ്രവരനെശ്ശരണഭയം 17
 മെയ്യുനാമെന്നവൻതന്നുടെമെയ്യും
 വീയുവുശ്രീയുംപ്രതാപവുക്കേളിയും 18
 ഒട്ടുംസഹിക്കുന്നതല്ലിവർമുവകു-
 മിഷ്ടമില്ലായ്ക്കുവധിയില്ലേതുമെ 19
 തദനനിപുണകവചനമിങ്ങിനെകേട്ടുടൻ
 ദ്വിജവരനുമുത്തരംകോച്ചുചൊല്ലിനാൻ 20
 അവർകളിഹമുവരഞ്ജീവിച്ചിരിക്കയി-
 ല്ലവനിയിലതിന്നിനിസംശയം മില്ലെങ്കോ 21
 നയനിപുണനൂണുനേനചൊല്ലവർനാമവും
 നിപുണകനമിഷ്ടിനെകേട്ടുചൊല്ലിനാൻ 22
 അവർകളുടെനാമവുംചൊല്ലിത്തരുന്നതു-
 ളഭാമോദമുറക്കൊണ്ടു കട്ടുകൊൾകഭവാൻ 23
 മന്ത്രിപ്രവരനസന്തരംബന്ധുവാം
 മാന്ത്രികശ്രേഷ്ഠൻകവചനകെന്നവൻ 24
 നമ്മുടെബന്ധുവാംപട്ടുതരാജനെ
 നിമ്മിദിയാദമൊട്ടുക്കുവാൻപണ്ടിവൻ 25

ഉമ്മന്ത്രവാദാൽവിഷ്ണുനാരിതനെയും ഉമ്മതിനിമ്നിച്ചതെന്നറിഞ്ഞീടുക	26
മാണക്യനപ്പോളതുകേട്ടനേരത്തു മാനിച്ചിതേറ്റവുമാത്രശർമാചിനെ	27
നന്നുനന്നെതയുമിത്രശർമാവെന്ന് പിന്നയുപിന്നയുമോർത്തുസന്തോഷിച്ചാൻ	28
“രണ്ടാമതാരെ”ന്നവനോടുതന്നുള്ളിൽ ഉണ്ടായരോഷേണചൊല്ലിനാൻമാണക്യൻ	29
ശങ്കപ്പെടിഞ്ഞവനുപറഞ്ഞീടിനാൻ “എങ്കിലോരാക്ഷസമാത്രമുന്മിത്രവും	30
ഇഷ്ടനായുള്ളശകടദാസാവ്യനാം ഉഷ്ടനായുള്ളകാശ്യസ്ഥനറിഞ്ഞാലും	31
പറ്റുറ്റപ്പുൻതന്നെനിഗ്രഹിച്ചീടാൻ മന്ത്രിപ്രവരൻനിയോഗിച്ചവർക്കെ	32
സന്തതരക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നിതുമവൻ അന്തരമില്ലശകടദാസൻപലൻ”	33
എന്നതുകേട്ടോരുമന്ദഹാസംപൂണ്ടു തന്നുള്ളിലേവനിത്രപിച്ചുമാണക്യൻ	34
“എത്രയുണ്ഡലിമാനായുള്ളനമ്മുടെ സിദ്ധാത്മകനെഞാൻഗ്രഹമായല്ലിച്ചു	35
കാശ്യസ്ഥനാശകടദാസനാവൻ മായത്തിലുള്ളദൈവമത്രമണ്ണാഴ്ന്നു”	36
പിന്നെയുംചൊന്നാൻനിപുണകൻതന്നോടു “മൂന്നാമവൻപുനരാഭരണമെല്ലെനി”	37
എന്നതുകേട്ടവൻപിന്നെയുംചൊല്ലിനാൻ “ധന്യമതേപറഞ്ഞീടുവൻകേട്ടാലും	38
രാക്ഷസമാത്രമരണ്ടാമതുള്ളൊരു സാക്ഷാൽഹൃദയമായെന്നുമരുവുന്ന	39
പുഷ്പമലപരമായനഗരത്തിൽ ഇപ്പോൾമണികാരശ്രേഷ്ഠനാണാഴ്ന്ന	40

ചന്ദനദാസനാകുന്നതറിഞ്ഞാലും നിന്ദനമോടവനോളമില്ലാക്കുമേ	41
രാക്ഷസൻതന്റെകളത്രത്തെയുമവൻ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുമഹാമതേ	42
മന്ത്രിപ്രവരൻപറപ്പെട്ടുപോയനാൾ ചന്ദനദാസനാംചെട്ടിമരുവുന്ന	43
മന്ദിരേകൊണ്ടുപോയ്തുചിതുന്നിണ്ണയം ചന്തമായ്തന്റെകുഡുംബങ്ങളൊക്കവേ”	44
ചണകസുതനിതിരിച്ചുണക്കോക്കതികൾകേട്ടഥ ചന്തത്തിൽമാനസേചിന്തിച്ചിതന്നേരം	45
മന്ത്രികളോത്തമനാകിയരാക്ഷസൻ ചന്ദനദാസകലിനുകളത്രത്തെ	46
വെച്ചിരിക്കുന്നതുമോത്തുകാണുന്നേരം നിശ്ചയമായ്തമില്ലാരുസംശയം	47
തന്നോടുതുല്യരായുള്ളജനങ്ങളിൽ തന്നേവലിയവർചെന്റിപ്പിട്ടുടനം	48
ഇതഥംനിരൂപിച്ചുവിണ്ണുതൂക്കുവുന്ന- രുത്തരമായവൻതന്നോടുചൊല്ലിനാൻ	49
“ചന്ദനദാസനായുള്ളവൻതന്റെ മന്ദിരത്തിങ്കലുമാത്മകളത്രത്തെ	50
വെച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നുള്ളതിന്റെരണ്ടു നിശ്ചയംനിങ്കലുണ്ടായതുമെങ്ങിനേ”	51
ചണകസുതവചനമിതികേട്ടോരനന്തരം ചാതുര്യോടവൻതന്നോടുചെയ്താൻ	52
“അഖിലനയസഭനേ!കനിവോടതിൻനിശ്ചയം അംഗവീചിതുകണ്ടാൽവരുമല്ലോ”	53
സഖലുപനരംഗവീചിതുകെട്ടത്തുടൻ സാരംചാണക്യനുകൊടുത്തിടീനാൻ	54
അംഗവീചിതുകെട്ടത്തുചാണക്യനും തൻകരതാരിൽപിടിച്ചുനോക്കുന്നേരം	55

ശിക്ഷയിലുണ്ടതീൻമേലങ്ങെഴുതിട്ട് 'രാക്ഷസൻ' എന്നൊരുനാമവുമുദേശാൽ	57
സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ട ചാണക്യനന്ദനരം ചിന്തിച്ചിതൻകയ്യിൽവന്നിതുരാക്ഷസൻ	58
കെട്ടിപ്പിടിച്ചുസുരനിങ്ങിനേകല്പിച്ചു കേട്ടതീത്തവമവനോടൊപ്പമയ്ക്കാൻ	59
"വിരുളയെന്നീച്ചുചിന്താശ്ലീലനാശമം വിരവിനോടൊപ്പമല്ലാതെന്നെന്നെന്നത്രയും"	60
അഥനിപുണകാഖ്യസംചാണക്യചിപ്രനോ- ടതിനിപുണമാസ്താനത്തിടിനാനിങ്ങിനേ	61
"ഗുണമുടയചാണക്യസുതവിപ്രമുഖാമണേ കേട്ടുകൊണ്ടാലുംകെട്ടിത്തതുംചെല്ലുപൻ	62
തവവചനമഴകിനൊടുക്കെക്കൊണ്ടുപോയതാൻ താനേയമപടവായിച്ചുനീളുവേ	63
കൈപടവേഷനായ് സഞ്ചരിക്കുന്നനാൾ ഒരുദിവസമാകിലപ്പുറന്നുമാസനാം	64
നഗരമഹികാണാമെട്ടിതൻചീട്ടിലും തിരമാട്ടനവ്വിടവിടകൊണ്ടെന്നറിഞ്ഞാലും	65
യമപടവമഴകിനൊടുതത്രനിവിത്താൻ യമകഥകളാക്കുവായിക്കുംദശാനന്ദരേ	66
അതികൂലകമുൾക്കൊണ്ടുകത്തുനെന്നത്രയും അഞ്ചുപയസ്സായാരകേൾമോഹനൻ	67
മാളിവരുണോരുനേരമകത്തുനി- ന്നുണ്ടായിതിങ്ങിനേയുള്ളുകോലാഹലം	68
അയ്യോ! കിടവിടെച്ചെന്നുപിടിക്കേണം പൊയല്ലരിനൊരാപത്തുവരുമെന്നും	69
ഉണ്ണിപ്പുറത്തുപാകാതെയെന്നുംചില- പെണ്ണുക്കൾതങ്ങളിൽമന്ദംപറകയും	70
കണ്ടിടന്നോരമൊരുസുന്ദരാംഗിതാൻ മുണ്ടിവന്നാശുവാതിൽമറഞ്ഞിട്ടുപാ	

കോമളമായുള്ള കൈകൊണ്ടുബാലനെ കാമനീശാശംപിടിപ്പിച്ചുജ്ഞാപിയെ	71
ബാലനതംകറഞ്ഞിടിനാനന്നേരം നിവദിച്ചാലനാശാശംപിടിപെട്ടാൽ	72
അപ്പോൾപുരുഷൻ ചിരശ്ലോചകത്തിനായ് ശില്പമായിത്തുളച്ചാരംഗുളിമുദ്രിക	73
കനൽമിഴിയുടുകൈവിരൽമേൽനിന്നു തിണ്ണമഴിഞ്ഞു നിലത്തു ചീന്നാപോയി	74
ഏതു മറിയത്തിപെട്ടതുമെന്തെ പാദത്തിന്നോടുമുണ്ടു വന്നുബലാൽ	75
ഞാനതുകാലിൻ ചുവപ്പിലാക്കിപ്പറ- ത്ര നംഗരാതെയടുത്തുകൊണ്ടിടീനേൻ	76
രാക്ഷസനെ നതിന്മേലഴുതീടിനോ- രക്ഷയ്ക്കേകണ്ടു പിന്നു വിളിച്ചാറവും	77
ഞാനതുകൊണ്ടു മണ്ടിപ്പോന്നുവന്നടൻ മനഃചാദാശ്രമം വാനനൽകീടിനേൻ	78
അംഗുളിമുദ്രലഭിപ്പുപ്രകാരവും ഇങ്ങിനെയുളളാന്നാദികമഹാമതേ"	79
ചന്ദനകുസുമനിഷിന്നെ വരമ്പു നുകോക്കതികൾ പരിവിനൊട്ടുകുടുംതെളിവിനൊട്ടു വാല്പിനാൻ	
"നന്നനന്നത്രയുനിന്നുടെ സാമന്ദ്യ- മിനിതിനേതു മേസംശയമില്ലേടാ"	81
ഏതു പറഞ്ഞുടൻമെയ്യെന്നെക്കൊണ്ടഥ മിന്നുന്ന കാരിലുകൈ ചുളുപട്ടുകൾ	82
ഇത്തരമൊക്കെക്കൊടുപ്പിപ്പിതാദരാൽ ഉത്തമനായനിപുണകനന്നേരം	83
അശാലമിങ്ങിനെ പറഞ്ഞുശ്രീസുരൻ ഉൾക്കാമ്പിലോത്തുകണ്ടാൻ മഹാബുദ്ധിമാൻ	84
പദ്യതരാജനുള്ളാദരങ്ങളെ സദ്യതഃരാക്ഷസാമത്സ്യനവിശ്വനരം	85

ഇതഥംനിരൂപിച്ചുകല്പിച്ചുചാണക്യൻ	
ഉത്തമരായവിഭാവസുവാദിയാം	86
മൂന്നുപേർവിപ്രരെച്ചൊല്ലിവിട്ടാത്തതാൻ.	
മന്നവനാംചന്ദ്രഗുപ്തനെക്കൊണ്ടഥ	87
മൂന്നാഭരണങ്ങളുംകൊടുപ്പിച്ചവൻ	
പിന്നേയവർകളോടിക്കൂടിനേചൊല്ലിനാൻ.	88
“ഇഷ്ടമനിങ്ങൾമറച്ചുമാത്രേന്ദ്രനു	
വില്ലേണമാഭരണങ്ങളിവുമുനാം”	89
“അങ്ങിനേതന്നെയൊരന്തരമെന്നിയേ	
ഞങ്ങളിതുകൊണ്ടുചെന്നുചന്ദ്രീന്ദ്രനു	90
വില്ലെന്നതാണെ” അരചെയ്തയാത്രയും	
വെക്കമറിയിച്ചുപോയാരവർകളും.	91
ഇതഥംചന്ദ്രീസുരന്മാരെപറഞ്ഞതും -	
ചൂഷണനായുള്ള ചാണക്യനക്കാലം	92
പെരുജനങ്ങൾപറഞ്ഞുകേട്ടിടീനാൻ	
“ഘോരനാശമുപ്സരാജൻപടക്കൂട്ടത്തിൽ	93
അഞ്ചുപേർസേനാധിനായകരുണ്ടുപോൽ	
ചഞ്ചലമെന്നിയേരാക്ഷസനോടവർ.	94
ചേന്നുചരുന്നതിക്കാലമേററവും	
ഉന്നതനായുള്ള താല്പകരാജനാം	95
ചിത്രവർമ്മനും, മലയാളപനായ	
ശത്രുവിഭാവംസനൻസിംഹനാഭൻതാനും	96
ഗ്രീഷ്മസമാനൻപ്രതിയോഗികൾക്കൊരു.	
കാശ്മീരനായുള്ള പുഷ്പരാജൻതാനും.	97
സിന്ധുനിവാസിയായുള്ള ശകാധിപൻ	
സിന്ധുഷണാഖ്യനായുള്ള രാജവീരനും	98
പാരസീകനാഷ്ട്രനാഥനായുള്ള രാജ	
ഘോരപരാക്രമമുള്ള മേലാങ്കനും”	99
ഇതഥംചരന്മാർപറഞ്ഞറിഞ്ഞിടീനോ -	
അത്തമൻചാണക്യനിത്തരംചിന്തിച്ചാൻ	100

വ്യാജമായോരുകറിയെഴുതിച്ചുഞാൻ	
രാജപുത്രനാമിത്രചർമ്മംഭിയെ	101
ഭേദമുന്മാലിന്നുകൊടുപ്പിച്ചുമാത്രനെ	
നിശ്ചലാമൃതമെഴുതിപ്പനേഷണാൻ	102
ഇതഥാവിരൂപിച്ചുവിഷ്ണുഗുഹ്യൻചെന്ന	
സുതപരംചണ്ടുകടന്നുപടർത്ത	103
മിത്രമായ് താൻപറഞ്ഞാക്കിമരുവുന്ന	
സിദ്ധാത്മകനായരാജപുത്രനെ	104
മന്ദമരീകേവിളിച്ചുതിഗ്രശമായ്	
മന്ദമാസപൂണ്ടുവന്നോടു ചൊല്ലിനാൻ	105
“ധന്യമതേനാണ ചരീരേകേളഭോ	
നിന്നുണ്ടെല്ലവിമലാസംഭവകൊണ്ടിനി	106
വേണ്ടുന്നകാര്യങ്ങളെനമുക്കുള്ളവ-	
ന്നുണ്ടാകവേണംസമുഖനിൽമാനസേ	107
മുമ്പിനാൽവേണ്ടതുചൊല്ലിത്തരുവൻഞാൻ	
കമ്പംവരാതെശകടനൈക്കൊണ്ടിനി	108
ചെന്നൊരുലേഖയെഴുതിക്കയ്ക്കവേണം	
ഇന്നതുവാചകമെന്നുചൊല്ലിത്തരാം—	109
“ഭൂതാനുമോനമൊന്നുണ്ടൊരുത്തന.	
നേരുകൊടുത്തായുധവിളിച്ചു”നാം	110
“ഉപഹൃതസ്വപ്നംവാച്യ”മെന്നുമതിൽവേണം	
ബാഹ്യനാമങ്ങളെഴുതുകയുംവേണ്ട	111
ഇത്തരമെങ്കൽരണ്ടുകൊണ്ടുസാഹചര്യം	
വ്യക്തമല്ലാതൊരുലേഖയെഴുതിച്ചു	112
ലേഖനംകൊണ്ടുനിവോദിവിഭേദ	
വേഗമുറ കൊണ്ടുചരികയുംവേണംനി	113
ഞാൻ ഇചൊന്നതെന്നുള്ളതുചൊല്ലുകിൽ	
ഉത്തരമുണ്ടുവരുമെന്നറിഞ്ഞാലും	114
എന്നതുകൊണ്ടിതുനന്നായ്തൊഴുതീ	
ചെന്നുവരിയുമെഴുതിച്ചുകൊണ്ടുവാ”	115

അങ്ങിനേതന്നേയതെന്നുരചെയ്തവൻ	
ഇങ്ങിനേവിപ്രൻപറഞ്ഞവണ്ണത്തന്നേ	116
കാശ്യസ്ഥനായശകടനൈക്കൊണ്ടൊരു-	
പായംപറഞ്ഞവൻപത്രമെഴുതിച്ചു	117
വിരചിനൊടുചണകതനയാലയംപ്രാപിച്ചു	
വാചികപത്രികയുടേകൊടുത്തിടിനാൻ	118
വാചകംപോക്കിചണകതനയനം	
വായിച്ചുവന്നോടുചിന്നെയുചൊല്ലിനാൻ	119
“രാക്ഷസാമാത്യനുള്ളംഗുഹീമുദ്രയെ	
ശിക്ഷയിൽവെച്ചിതിന്നൊപ്പമിടുകനീ”	120
ഇത്ഥമുരചെയ്തുമുദ്രയുപേതവും	
സിദ്ധാർഥകൻപക്ഷലാശ്വനല്ലീടിനാൻ	121
ചണകസുതവചനമിതുശക്തസിദ്ധാർഥകൻ	
മലവിമിതപത്രത്തിലൊപ്പമിട്ടീടിനാൻ	122
സുവിനയമൊടുവനമഥമാണക്യവിപ്രനെ	
സാരേരവന്ദിച്ചുചൊല്ലിനാനിങ്ങനെ	123
“എന്തിനിങ്ങാനെന്നുരോണ്ടുവെന്നുള്ളതും	
അന്തരമെന്നിയരുടെചെയ്തസാമ്പ്രതം”	124
അതുപെടുത്തുമാണക്യവിപ്രനുംചൊല്ലിനാൻ	
“അതിവിരുതനായനീയൊന്നുണ്ടുവേണ്ടതും	125
മുദ്രയാമുദ്രിതപേത്രവുമുദ്രയും	
ഭദ്രനീക്കൈക്കൊണ്ടുടനെപുറപ്പെട്ടു	126
മുന്നംശകടദാസൻതന്നെക്കൊല്ലുവാൻ	
തിണ്ണമരക്കുകുറിട്ടുകൊണ്ടുപോയ്	127
ചാതുര്യമൊടുക്കഴിവേററുവാനഥ	
ഛൊതുക്കന്മാർതുടങ്ങീടുംശാന്തരേ	128
കൂരനായ് ഛൊതുക്കന്മാരോടണങ്ങുന്നീ	
കുലാരങ്ങമുറയവചനങ്ങൾചൊല്ലണം	129
ഛൊതുക്കന്മാരതുനേരമെല്ലാവരും	
കീ.നിയുഹ്യാജ്ഞപൂണ്ടുമണ്ടുവിധയത	130

- കുലിതമുദമഥശകടോസനെസ്സാരം
കുലനിചമതികുന്ദവേർപ്പടുത്താശ്ശനീ 131
- സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടു ചെന്നുയൊക്കെപ്പോയ്
മന്ത്രിപ്രവരനെച്ചെന്നുസേവിക്കേടോ 132
- അതുപൊഴുതിചഥശകടോസനെക്കൊത്തി-
നാളിമുഖ്യത്തോടുകൂടവേരാക്ഷസൻ 133
- വല്ലതുമാണുനിനക്കുസമ്മാനിക്ക-
മില്ലെന്തസംശയമെന്നാലതുംവാങ്ങി 134
- മുദ്രയുപിന്നെക്കൊടുത്തമാത്രേന്ദ്രൻ
ഭദ്രമായ്ക്കുന്നീസേവിക്കയുംവേണം 135
- പടവരവൃത്തമളവഥവഴിയിൽനിന്നുനീ
പരിചിന്നൊടുപുതുതപത്രനായുതവാ 136
- കാട്ടിക്കൊടുക്കാപുനരപൻനിന്നോടു
മുട്ടിച്ചുനിർപ്പുന്ധമാശ്ശുചെയ്തുംവിയെഴ 137
- വാചകെന്നാസ്താഞ്ഞരിയിച്ചുനീ
സാധിച്ചുമുള്ളൊരുരാക്ഷസമാത്യാന 138
- മേൽക്കുന്നെക്കൊണ്ടുപേക്ഷിച്ചുസുതപരം
നിശ്ചയവിത്തനാസ്തോന്നു കളുകൻ" 139
- ചെന്നുകസുതനി ചപലതുമചെന്നൊടുപദേശിച്ചു
ചഞ്ചലമെന്നിയെമുദ്രയുപതൃവാ 140
- കുലിതമുദമതിചതുരനായസിദ്ധാർത്ഥകൻ
കരമതിലവൻകൊടുത്തിരുന്നെമാല്ലിനാൻ 141
- "അതിസമൃദ്ധകംഗ്യാംസാധിച്ചുനീയമി-
ന്നഴകിനൊടുപോരുകെ"നാമിയൊമാല്ലിനാൻ 142
- അഥചാനകസുതമരണവദനമെല്ലാപൻ
അതിമുദിതനായ്നടന്നീടിനാനന്നേരം 143
- നന്മതിപുണമതിചെന്നകതനന്തനാനന്തരം
നിതിമാനാകാക്ഷപണകൻതന്നെയും 144
- നിജനികളു വിവിരവിനോടുവിളിച്ചുപൻ
"നമുദേശതു പാർരാക്ഷസൻതന്നെയും 145

ഉന്നതനാംശത്രുവോജനത്തെത്തന്നെയും ചെന്നുനീതങ്ങളിൽഭേദംവരുത്തുക”	146
എന്നപക്ഷേ ശത്രുവനോടു ശ്രദ്ധമായ് വിനയവൽകം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും	147
ഉന്നതനാംശത്രുവാശികൾത്തന്നെയും തിണ്ണുവിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവർക്കിടയിൽ	148
“ക്ഷിതിപതികൾക്കുടനീളമെത്തുൻപറകയാൽ ക്ഷപണകനെയും ക്ഷണലോട്ടിക്കളയണം	149
നമ്മുടെബന്ധുവാംപട്ടുതരാജനെ ഭക്തനായിരായവൻകൊന്നുതരിഞ്ഞാലും	150
സ്വദിതിപുനഃപിശകുടോസത്തെത്തന്നെയും ചായിലുമിട്ടുകഴിവിന്മേലേറുവിൻ	151
ശക്തനീയരാക്ഷസന്മാർക്കുപറകയാൽ പ്രാപ്തമാകുന്നതെന്നൊക്കുന്നോടുകൂടിയാൽ	152
ചിലവിവിടെയെല്ലാവർക്കുംകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും ചിലവിടെയെല്ലാത്തതുംതന്നെ”	153
അവർക്കുള്ളതുകേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുംകുറുപ്പും പ്രഥമമതുളളിനാൽഭയമൊടവനോടിനാൽ	154
അഥശക്തോസനെസ്വദിതിവിടിപെട്ടവ- രതികുചിതരായുടൻകയറരയിലട്ടമൊ	155
കൊലകരുതിയാത്തതുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും അഭിനോദപോലോത്തതികുചിതനായ്കൊ	156
അതുലബലംപോലാത്തതെന്നോടുകൂടിയതും നഥശക്തോസനെത്തത്രസിലാത്മകൻ	157
കുതിരിയൊഴുപ്പിച്ചുകൊണ്ടവനോടുമായ് പരിവിനോടുപോയിത്തൊക്കുസംവീക്ഷിതം	158
നീതിമാനാകിതവിണ്ണുതന്നെയും ഭൂതനെപ്പിന്നാവിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാൻ	159
“മനഃസന്തോഷമെളിപ്രവരനെ മനുഷ്യാതിഷ്ഠിതനീകൊണ്ടുവാ”	160

ചണകസുതവചനമിതികേട്ടുവരിച്ചവൻ	
മന്ദദാസൻനമിരമ്പുക്കടൻ	161
പെട്ടിക്കുലത്തുയുദ്ധനക്കണ്ട ചാല്പിനാൻ	
ശ്ലേഷകുലാതഭയശ്ലേഷൻദശാസനാൽ	162
“ശ്ലേഷിപ്രവര!ധനപതെ!ഭൂസുര”	
ശ്ലേഷനായുള്ള ചാണക്യനയച്ചുഞാൻ	163
വന്നെൻദവാനെയുംകൊണ്ടുണ്ടുചല്ലവാൻ	
തിണ്ണപ്പറപ്പുപുറികയുവേണം”	164
എന്നതുകേട്ടാരുമന്ദദാസനും	
നിന്നവിചാരമുടക്കിനാനിങ്ങിനെ	165
“അയ്യോ!മഹാപാപി ചാണക്യനെന്തൊന്നും	
പയ്യവെകല്പിച്ചിരിക്കുന്നതീശപരാ!	166
ചാണക്യനെന്ദകുട്ടിടുന്നതേത്തു	
താനറിയാതെനടുക്കുമെല്ലാവരും	167
ഇതുകൃപയുമില്ലാതവരെമറ്റു	
ധാത്രിയെക്കൊണ്ടുനടുക്കുമില്ലാത്തവൻ	168
ഏതുമൊരുപിഴച്ചൊരുതവർകൾക്കു-	
മാതങ്കമുണ്ടെങ്കിലാണക്യപിപ്രനെ	169
ഏറ്റാമപരായമുള്ളൊരിനിക്കുമ	
മറ്റുംപൊരുതിയില്ലാതെവരുമെല്ലാ	170
എന്നവന്നാലിന്നമാതൃകളത്രത്തെ	
തിണ്ണമിവിടെന്നുവാങ്ങിച്ചുകൊണ്ടുഞാൻ	171
ചെന്നുകണ്ടുവാനായുചാണക്യനെ	
പിന്നെയമാതൃകളത്രത്തെയുമവൻ	172
എന്നൊടുകൊണ്ടുവരികെന്നുചൊല്ലുമ്പോൾ	
എന്നുമിനിക്കുകൊടുത്തുകൂട്ടവും	173
ആളയച്ചുനേരമാത്രചാണക്യാനും	
നീക്കുശിരയിക്കുമെൻഗൗരവം കൽ	174
കണ്ടീലയെന്നവരുനോന്നത്തരം	
ഉണ്ടാവതെല്ലാമനുഭവിക്കേയുള്ളു.	175

വിശ്വാസവഞ്ചനചെയ്യാലമാത്യൻ- ലീലപരംവിപരീതമാസ്തന്നപോം	176
എന്നെഭംവുമല്ലിച്ചിഹരാക്ഷസൻ തന്നപ്പെത്രകളുതാദികളെയും	177
എന്നുടെനിരത്തികലാക്കീടിനാ- ലെന്നാലിനിക്കിതുരക്ഷിക്കയുംവേണം	178
ഇന്നിതുകൊണ്ടു ചരണതനുഭവി- ക്കെന്നുവന്നതമരാരാവതില്ലേതുചെ”	179
ഇതുംനിരൂപിച്ചുകല്പിച്ചതന്നുടെ ഭൃത്യനായുള്ള ധനദാസനോടവൻ	180
“തെറ്റെന്നാമാത്യകളത്രമിവിടുന്നു മരാരാഭേടത്താക്കൊണ്ടുപോയിടൂനീ”	181
ഇതഥാധനദാസനോടുപറഞ്ഞവ- നത്യന്തമാകിലന്നന്തങ്ങളും	182
വട്ടുകളാലോന്നങ്ങളെസുവണ്ണങ്ങൾ ചെട്ടികളിൽനിറച്ചുവെട്ടെപ്പിച്ചു	183
ചന്ദനദാസൻപുറപ്പെട്ടുപോയ മന്ദിരഗോപുരമെന്തെന്നിനീടിനാൻ	184
ചാണക്യതന്നോടുതദനുഭൂതനാലൊല്ലിനാൻ “ചന്ദനദാസൻവിടകൊണ്ടുപോകുന്നു”	185
എന്നതുകേട്ടു ചാണകതന്ത്രജ്ഞം ചെന്നതുമനാചൻതന്നോടുചൊല്ലിനാൻ	186
“ചോദ്യമെന്താടുമെന്തെന്നുതരവോ- നാത്യാമരാരീനിക്കെ”ന്നിതുമെന്തെന്നും	187
രാജനിയോഗവുംകൈക്കൊണ്ടവനഥ രാജപുരുഷനേ. ടി.ലിനെചൊല്ലിനാൻ	188
“ചന്ദനദാസനോട്കിങ്ങുപരാമെന്നു ചെന്നുപറകനീ”യെന്നതുകേട്ട ചൻ	189
ചെന്നുപറഞ്ഞാലതുകേട്ട ചൻതാനും മന്ദന്ദന്ദകാപുക്കൻവിശീതനായ്	190

അവനിസുരവരനെത്തവനാശ്ശുകവിട്ടുതാ-	
നാചാരവുംചെയ്തുവാങ്ങിനിന്നീടിനാൻ	191
ഉചിതമതിനഥസഖലുചണകസുതനഭരാൽ	
മാനിച്ചവനോടുമല്ലവേചൊല്ലിനാൻ	192
“ചന്ദനദാസ!നിന്നെക്കണ്ടിനിക്കൊരാ-	
നന്ദംവരുവതുചൊല്ലാവതല്ലെടോ	193
കഷ്ടംനടന്നുവലഞ്ഞിതെല്ലൊരാ-	
നൊട്ടുമേവൈകാതിരിക്കുപലകമേൽ”	194
സമ്മാനവാക്കുകൾകേട്ടവൻചൊല്ലിനാൻ	
“ധർമ്മമല്ലാത്തതരൾചെയ്തതല്ലോ	195
ഇപ്പൊഴുംചിതമായുള്ള സമ്മാന-	
മിപ്പരിഷ്കണ്ണപാത്രുകാണുന്നോരും	196
ഭുജത്തിനുള്ളതുതന്നെനിരൂപിക്കിൽ	
കൈയറിഞ്ഞതളുന്നിതല്ലോഭവാൻ	197
ഞാനീനിലത്തിരുവീടെന്നരുൾചെയ്തി-	
ലുനംവരാതെന്നിന്നീടണമാവൊളം	198
വൈശിഷ്ട്യമുള്ളഭവാനരുൾചെയ്തില-	
മൗചിത്രമായതേചെയ്തുകൂട്ടഭംഗം”	199
“ഞങ്ങളോടൊപ്പമിരിപ്പാൻഭവാനിപ്പോ-	
ളെങ്ങുമൊരുക്കുവില്ലെന്നറിഞ്ഞാലും	200
തന്നപലകമേലേറിയിരിപ്പതി-	
നിന്നുമടിയായ്ക്ക”യെന്നുചാണക്യനും	201
കഷ്ടമിക്കശുലനൊന്നുണ്ടുകണ്ടിട്ടു-	
മൊട്ടുമെന്നോടുചിലിക്കയില്ലെന്നവൻ	202
കല്പിച്ചിരുന്നാൻനിലത്തുതന്നെപുന-	
നപ്പോളുമെഴുതുകെഴിപ്പിച്ചിപ്പനും	203
“ശ്രേഷ്ഠപ്രവര!ധനപതേ!സാമ്പ്രതം	
ശ്രേഷ്ഠനായുള്ളഭവാനവിശേഷിച്ചു	204
വാണിഭങ്ങൾക്കുകശലമൊസന്തതം	
നാണിയത്തൊടുലാഭങ്ങൾവരുന്നിതൊ”	205

- “ആയുനായുജ്ജഭവാൻഠഗുണംകൊണ്ടു
കായുജ്ജഭവാൻഭിജ്ജഭവാൻകൊണ്ടു
206
- “ചന്ദ്രപൂർണ്ണനരപാലകനായാൽ
നന്ദനരവരമാരാമവർക്കളെ
207
- മേദാൽനിരൂപിച്ചുപീഡയുണ്ടാതാ
മേദിനിതനിൽപ്രജകളിലാക്കാൻ”
208
- ചന്ദനദാസനതുകേടുകണ്ണങ്ങൾ
നന്നായ്ക്കരംകൊണ്ടുപൊത്തിനിന്നീടിനാൻ
209
- “നല്ലനാമെഴുത്തൻനരപതിയാകയാൽ
ചൊല്ലാവതല്ലൊരുകെഴുതുകമെല്ലാക്കു
പെഴുത്തുമാസിക്കുളിച്ചീടുന്നചന്ദ്രൻ
210
- പൂണ്ണഗുണമുള്ള ചന്ദ്രപൂർണ്ണനാൻ
ഏതുംവിശേഷമില്ലപ്രജകൾക്കിഹ
പെയ്തൊരാൻനന്ദിനയെന്നതേയുള്ള”
211
- “രാജഗുണത്താൽപ്രജകൾക്കുസന്തോഷ-
മാശയത്തിങ്കലുണ്ടെങ്കിലിതുകാലം
213
- എല്ലാവരുംനരപാലകനായൊണ്ടു
വല്ലതുമിഷ്ടമായുള്ളതുചെയ്യണം”
214
- മോദമുൾക്കൊണ്ടിഹചന്ദനദാസനം
മേദിനിദേവനോടിക്കിനെചൊല്ലിനാൻ
215
- “എന്തൊന്നെന്തിന്നുചെയ്യേണ്ടതെന്നുള്ള
തന്ത്രരഹിതമാകരുതെന്തെന്നുവേണം
216
- അർത്ഥമേതാനുഗ്രഹനൽകീടവാ-
നെത്രവേണമെന്നരുൾചെയ്തുകൊള്ളുക”
217
- മാണക്യനമതുകേടുകണ്ണവരിയാതെ
മാനിച്ചവനോടുകൂടുന്നൊരുചൊല്ലിനാൻ
218
- “ചന്ദനദാസ!നീയൊന്നുധരിക്കണം
ചന്ദ്രപൂർണ്ണനെൻറരാജമിതോക്കുനീ
219
- നന്ദരാജമെന്നൊരുനിയമമുണ്ടെങ്കി-
വിന്ദതന്നെമതുദൂരമുള്ളകുനീ
220

- നന്ദഗുപ്താക്കൊത്തമാഗ്രഹമുള്ള - 221
- തിന്നമെഴുത്തൻതന്നിക്കില്ലെന്നറിഞ്ഞാലും 221
- അർദ്ധലാഭംകൊണ്ടുസന്തോഷവുംപുന - 222
- രിത്രയുമില്ലാമുരാപെഴുത്തൻമെടൊ 222
- ചന്ദ്രഗുപ്തനിപ്രജകൾക്കുനിത്യമാ - 223
- നന്ദമുണ്ടെങ്കിൽപ്പിയമതെന്നോക്കുനി" 223
- ചന്ദനദാസനുംചൊന്നാനുനേരം 224
- "ചന്ദ്രഗുപ്തൻമഹാരാജനത്രെദൃഢം 224
- അർദ്ധമല്ലാതെയെന്തൊന്നാശ്വഗുപ്തിന്നു 225
- ചിത്തമോദംവരുത്തേണ്ടതിഹവയം" 225
- ശ്രേഷ്ഠികൾക്കുത്തമൻചൊന്നതുകേട്ടുടൻ 226
- ശ്രേഷ്ഠനാംചൊന്നകൃതിത്തരംചൊല്ലിനാൻ 226
- "രാജാവിനോടുവിപരീതമായായ - 227
- മാചരിച്ചീടാഞ്ഞിലേററുപ്രിയമെടൊ" 227
- "യാതൊരുത്തൻഗുപ്തനോടുവിരുദ്ധമായ് 228
- നീതിശാസ്ത്രാംബുധകാട്ടുന്നതുമിപ്പോൾ"? 228
- ശങ്കകൂടാതെപറഞ്ഞുതുരുവൻഞാൻ 229
- "എങ്കിൽനീതന്നെയെന്നുധരിച്ചാലും" 229
- അയ്യോശിവ!ശിവ!ഞാനൊദയാനിയെ! 230
- പൊയ്യെപറയുംവിലക്കുകൊണ്ടായ്യാൽ 230
- ഇന്നുരുന്നങ്ങുപിന്നങ്ങുമാവഹ്നിയോ - 231
- ടെന്നുള്ളതുംവേദനോത്തമമേണമെ" 231
- "എങ്കിലുംതുടങ്ങിപ്പുനരിക്കാലം 232
- സങ്കടമില്ലതുകൊണ്ടിങ്ങറഞ്ഞാലും 232
- മെഴുത്തനാഭൂപതിതന്നോടികുകാലം 233
- വൈരാഗ്യമില്ലിക്കുണാരമാത്യൻറ 233
- പുത്രകുളിത്രാദികളെയുംനീതവ 234
- പത്തനെവെച്ചുരക്ഷിക്കുന്നതില്ലതൊ?" 234
- "പൊയ്യായവാക്കുകേളവംവേദനോടു 235
- മെഴുത്തൻതൊരിക്കലുമിശ്ചര!" 235

ഭൂപാലവീരരോതേതാനമൊന്നുകൊ-	
ണ്ടാപത്തകപ്പെട്ടൊണ്ടുമാരെജനം	236
നട്ടിലെങ്ങാനുചിപ്പെതാജനത്തിന്റെ	
വീട്ടിലവരുടെസമ്മതംകൂടാതെ	237
കൊണ്ടുപോയ്ത്തന്റെകുടുംബത്തെ യുവൈച്ചു	
മണ്ടിമറുനാട്ടുതേട്ടമറികുറീ	238
എന്നാലതിനെമറയ്ക്കു മാർദ്ദിയാരം	
നീനൊക്കയാഴിച്ചുധരണിയിൽനിണ്ണയം"	239
"അങ്ങിനെകേട്ടതുനേരതന്നെപുന-	
രെങ്ങുമതിന്നൊരുവാട്ടമിപ്പോതുമെ	240
മന്ത്രിപ്രവരൻപറപ്പെട്ടുപോയനാ-	
ളുനിക്കവൻപുനരെന്റെഗൃഹത്തു ജൽ	241
കൊണ്ടുവന്നാക്കികളത്തെയുംചിനെ	
കൊണ്ടുപോയാനുദിക്കുന്നതിനുമുന്നമെ"	242
"മുമ്പിൽപറഞ്ഞുനീയില്ലെന്നതുതന്നെ	
പിന്നെപ്പറഞ്ഞിതുണ്ടെന്നതുമെങ്ങിനെ?	243
വാക്കിനതങ്ങളിൽമേച്ചുനീല്ലേതുമെ	
ഭോജ്യപറഞ്ഞാൽമടങ്ങുകയില്ലെടൊ	244
നേരുകേടാ പിപ്പായുന്നേരൊ	
മേരുന്നതെപറഞ്ഞാൽനിരപ്പുടയ്ക്കേ"	245
നേരുകേടേതുംപറഞ്ഞാൽഞാനിന്നു	
നേരൊഴിഞ്ഞുതുമിനിക്കില്ലനിണ്ണയം"	246
"മാന്ദനമാസംഭാൻമാനാനുകേരക്കുനീ	
എന്തിനോരോതരൊച്ചൊരുക്കുക്കുന്നു?	247
മന്ത്രിപ്രവരന്റെഭാര്യയെ നന്നാക്കുക	
മാത്രമല്ലാമനീനാഥനായെക്കണ്ടെടൊ!"	248
"ആയുധമാണക്യ! മഹീസുരന്മാരെ!	
മെരുതുരമീ, പരിക്കുകൊടുത്തിട്ടാൻ	249
രാക്ഷസമാതൃകളുതുമെന്തിനെ	
സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചു പിക്കുന്നതുമില്ലൊൻ	250

അന്നക്കലശരിൽകൊണ്ടുവന്നീടിനാൻ	
പിന്നെപ്പുറംകാലെക്കൊണ്ടുപോയിടിനാൻ”	251
“എങ്കിലെവിടേക്കുകൊണ്ടുപോയാനെന്നു	
ശങ്കാവിഹീനം പറയുംവേണമേ”	252
“എങ്ങുപോകുന്നതുഞാനറിഞ്ഞീലതു -	
മെങ്ങിനെത്തന്നെയുമുണ്ടായിരുന്നില്ല”	253
മന്ദമന്ദം സന്ദേശം വാണകൃതം	
മന്ദമാസംപൂണ്ടുപിന്നെയുംചൊല്ലിനാൻ	254
“മന്ദമന്ദം സന്നിഗമ്യതിനല്ല”	
ഉന്നതങ്ങളുണ്ടെന്നു മറിഞ്ഞുപോ	255
എന്നുമാണു മറിയുന്നതില്ലേവോൻ?	
ചേതസ്സെന്നായ് നിരൂപിച്ചു ചൊല്ലിനി	256
ആചത്തു പന്തലിൽ കേൾക്കുന്നവൻ -	
ലാവതെന്തെന്നു ചൊല്ലിക്കേൾക്കേണ്ട	257
നന്ദനപുരുഷനെക്കൊന്നു പോലെ	
ചന്ദ്രൻതന്നെ നന്ദന സമാത്മനാ	258
നാശംവരുത്തുന്നതല്ല നിനക്കു മേ -	
ശാശ്വതം സാധിക്കുന്നില്ലെടൊ	259
നയവിപുലബാധ മൗനമുണ്ടായുള്ളതു	
നന്നം സാധിക്കുകുന്നമന്ത്രികൾ	260
തെളിവുണ്ടാകുമെന്നു പരിചയമുള്ള നാൾ	
തിരമൊടിമലക്കുഴിയെക്കുട്ടിനിർത്തിടിനാൻ	261
അക്കുട്ടിച്ചുണ്ണാൻ മെത്രാന്തന്നെയും	
നല്ലൊട്ടെയെന്നു വെച്ചു കെട്ടിയിടുന്ന	262
ഇക്കുട്ടിച്ചു കെട്ടിപ്പോൻ ചാരിവി -	
ലിക്കുണ്ടുവരമില്ലെന്നറിഞ്ഞാലും	263
ദീപവരയധികളെന്നു കേൾക്കുന്നവൻ	
തെളിവിനൊടു ന്യായമെന്നു മറയ്ക്കുന്ന	264
ശിശിരകരമന്ത്രികളെന്നു ചൊല്ലിക്കൊടു -	
സിംഹവദനത്തിലുള്ളതല്ലെന്നു മറയ്ക്കുന്ന	265

- പരിചോടുപരിച്ചുകൊണ്ടിങ്ങുപോന്നീടുവാൻ
ചാരതിലേവൻനിന്നെക്കുന്നതോക്കുനീ” 266
- വിവിധമിതികൂട്ടാൻശ്രേഷ്ഠപ്രവരനും
വിഗതഭയമിങ്ങിനേമിന്നമെന്തിനിനാൻ 267
- “പലവിധതുപാക്കിനുണ്ടെന്നുവരികിലും
പാലമിനിയറിഞ്ഞുകൊള്ളാമെന്നതേവേണ്ടു” 268
- അഗ്രകലാത്തമനാകിയ ചാണക്യ-
നഗ്രമേന്തിന്നെയുംചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ 269
- “ശ്രേഷ്ഠികൾശ്രേഷ്ഠകേട്ടാലുമെങ്കിൽനീ
കാട്ടുന്നമുന്നിയംകൊണ്ടുള്ള നഭവം 270
- മുഴുന്ന്ഷപണകൻചെയ്തുദോഷംകൊണ്ടു-
നംഗിനപോയതുകേട്ടില്ലയെന്നുഭവാൻ 271
- ചിന്നേശകദാസൻചെയ്തുദോഷത്താൽ
ചെന്നവൻകാലപുരിപുക്കിരിക്കുന്നു 272
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻമഹാരാജനീതുകാലം
ചന്ദനദാസനിൻശാസ്ത്രകർമ്മങ്ങളെ 273
- ഒട്ടുംസമിക്കയില്ലെന്നുവന്നാൽഭവാൻ
കഷ്ടമാംഭണ്ഡമനുഭവിക്കുമെല്ലൊ 274
- എന്നതുകൊണ്ടുനിനക്കുഞാൻബന്ധുവായ്”
ചൊന്നതുകേൾക്കുന്നല്ലതവനിണ്ണയം 275
- കാൽക്ഷണംവൈകാതെരാജാജ്ഞയാഭവാൻ
രാക്ഷസൻതന്റെറകളത്രത്തെയുംനൽകി 276
- ചിത്രമായുള്ളരാജപ്രസാദങ്ങളും
എത്രയെന്നായനുഭവിച്ചിടേടൊ” 277
- “ഉള്ളതേതന്നെകൂട്ടമമനിണ്ണയം
ഇല്ലാത്തതെങ്ങിനെനൽകുന്നുഞാനെഹൊ 278
- “ഇല്ലയൊരാക്ഷസൻതന്റെറകളത്രത്തെ
ചൊല്ലുനീവെമുരക്കിക്കുന്നതില്ലയൊ 279
- നിന്റെറകളത്രത്തെയുംപ്രാണനെയുമാ-
രാന്റെറകളത്രത്തെക്കൊണ്ടുതടുത്തുനീ 280

കാത്തുകൊണ്ടീടു ചാനാവിളി ചിക്കനിൻ വിത്തത്തിലെനെട്ടു ചാമ്പരുന്നിണ്ണയം”	281
“ഭീഷണമായുള്ള വാക്കുകളെ നീറാ ഭോഷ ചിമീനാ നാമെന്നോടു ചൊല്ലുന്നു	282
സത്യ മോശ്യകളത്രമെൻപത്തനെ നിത്യവുമെച്ചുരക്കിച്ചുകൊള്ളുന്ന ഞാൻ	283
ഏ നാശരിക്കയ്മില്ലെന്നിണ്ണയം ഏ നാശവരത്തു വതൊക്കെ വരത്തുക	284
ഇല്ലെന്നു നൂറു ചൊല്ലിയാലുപേന- രില്ല ചിശ്വാസമെന്നാലേ ഇതൊക്കെയും”	285
“ഇത്തൊഴിൽ താവകം നന്നല്ലനിണ്ണയം മിത്തത്തിൽ നിശ്ചയം വന്നിതൊക്കെല്ലെനീ”	286
“നന്നായുറച്ചിളകാതൊരു നിശ്ചയം വന്നുകിടക്കുന്നിരില്ലൊരു സുശയം”	287
ഇത്തരം സാമനാദികൾക്കൊണ്ടവൻ മിത്തമിളകാതെ കണ്ടു ചാണക്യനും	288
ഏതയും ചന്ദനദാസനെ മാനിച്ചു ചിത്രമിവൻ തൊഴിച്ചെന്ന നിരൂപിച്ചാൻ	289
ചിന്നെയും ശ്രേഷ്ഠവരനോടു ചൊല്ലി നാൻ നിണ്ണയം നന്നായി വന്നിതൊമാനസേ?”	290
ഏ നാ ചാണക്യൻ പറഞ്ഞതാരനത്തരം “നിണ്ണയം വന്നിതെ” നാൻ മണിപ്പാരനും	291
അതുകൊണ്ടിതനായുടൻ ചാണക്യ ചിപ്രൻ- മസിലരയുലച്ചു നിന്നിങ്ങിനെ ചൊല്ലി നാൻ	292
“സ്വദിതിതവ ഗളതലമുറപ്പനിനോഷ്ഠാൻ ചന്ദ്രനൂപ്താപനീശാജ്ഞയാമുദമതെ	293
ഖലവണിജശരം ഹൃദയേ! സാപ്രതം നിന്നെയും കാത്തുകൊണ്ടീടു മോരക്ഷസൻ വന്നിപ്പോൾ”	294
വാളുമെടുത്തുകോപിച്ചു ചാണക്യനും ചീളെന്നു പറഞ്ഞു വരുന്നതുകണ്ടഥ	295

ചന്ദനദാസനം ചഞ്ചലം ക്രോധം	
മന്ദമാസം കലിന്നിങ്ങിനെ ചാല്പിനാൻ	296
“ഏതുമോദഭയമില്ലമമഭവാൻ	
ചാതുര്യമോടുതലയറുത്തീടുക	297
എന്നുകെകണ്ഠവുമങ്ങു ചുവടുമാ-	
യൊന്നിച്ചുവന്നാൽ മടിക്കേണമോ പിന്നെ	298
ആശമിഹവന്നുകൈപിടിപ്പാനില്ല	
നേരേതലവിതാവെട്ടീടുകഭവാൻ”	299
ചന്ദനദാ വനീവണ്ണപറഞ്ഞപ്പോൾ	
മന്ദിച്ചുവാങ്ങിനിന്നാൻ ചണകാത്മജൻ	300
ഉൾക്കളിൽ കിളയന്നോരു കോപേന	
മിക്കനെച്ചാണക്യവിപ്രകലോത്തമൻ	301
അക്കാലപാശികൻതന്നെയുമന്നേരം	
മൂർച്ഛനാകുമണ്ഡപശ്ശികൻതന്നെയും	302
ചന്ദനമോടാശുവിളി ഉദീടിനാനന്ദ	
കന്തവുമേന്തിപ്പിടിച്ചുവരുവന്നാൻ	303
“അന്യനായുന്തിക്കബന്ധവായിടുന്ന	
ചന്ദനദാസനായുള്ളോരിവനെയും	304
ബന്ധിച്ചിവൻറെകളത്രപുത്രാദിയും	
ബന്ധമുളയവനുള്ള ജനത്തെയും	305
കൊണ്ടു ചെന്നന്യതാമിസ്രാസമാനമാം	
കുടുംഭത്തെതിലിട്ടീടുകവൈകാതെ	306
ഏനല്ലിവനുള്ള ഭണ്ഡാരമൊക്കുവെ-	
തിണ്ണംകൊന്നിങ്ങുകൊണ്ടുപോന്നീടുക	307
ചാതുര്യമുൻപു പനിങ്ങിനെകല്പിച്ചു	
ചന്ദനദാസനോടൊന്നിത്തീട്ടുവാൻ”	308
ചണകസുതവ ചന്ദനമകുടമയൊടു കേട്ടോരു	
ചന്ദനദാസനമന്തരാചിന്തിച്ചാൻ	309
“സുഹൃദിമമകരുണപുനരേതദുഷ്ടാകയാൽ	
സുഹൃദപരമാനിവരുകെന്നതുവന്നു	310

ബന്ധുനിമിത്തംവരുന്നവിചിത്രകൾ സന്തതമൊക്കെസ്സമിക്കുന്നതവത്രു"	311
എന്നനിരൂപിച്ചുനിൽക്കുന്നനേരത്തു ചെന്നുപിടിമുറ്റുചന്ദനഭാസനെ	312
കാലാന്തകൊപന്മാരായുരുവുനാ കാലപാശാഖ്യനുംഭണ്ഡപാശാഖ്യനും	313
കാലംകുരവുമ്പരിഞ്ഞവൻതന്നുടെ കാലദോഷത്താലവർകളിരുവരും	314
പുതകുളത്രാദികളോടുകൂടിയ- ക്കൈത്രയംഭീഷണമായിപ്പറഞ്ഞവർ	315
കണ്ടകപാഷാണസഞ്ചിതമായുള്ള കണ്ടറത്തിൽപിടിച്ചുതള്ളീടിനാർ	316
വാതിലുംപിന്നെയുംമുപ്പുതീടിനാൻ ഭീതിപൂണ്ടയ്യോവിധിബലമെന്നോർത്തു	317
ധേനുവിവരണാരാധപൂണ്ടവർകളും ആതുരന്മാരായതിൽകിടന്നീടിനാർ	318
പിന്നെയവർകളുംമററുള്ളവരുമായ് ചന്ദനഭാസന്റെറവീട്ടിലകംപൂക്കു	319
അററമില്ലാത്തോളമുള്ളനിധികളും അററമില്ലാത്തുള്ളരാജാക്കന്മാരും	320
വൈധ്യപുരത്തരാഗേന്ദ്രനീലാഭിയാം വൈശിഷ്ട്യമുള്ളരത്നങ്ങൾനിറച്ചുള്ള	321
രത്നകുടങ്ങളുവധികൂടാതെയും രത്നപതിച്ചുള്ളമന്ത്രഗണങ്ങളും	322
സ്വപ്നങ്ങൾകണ്ടിക്കണക്കിൽനിമ്നിച്ചുള്ള - തെണ്ണമില്ലാത്തോളമെന്നുപറയാവു	323
പട്ടുകുളോരോതരംനിറച്ചീടുന്ന പെട്ടികളുമോലപ്പെട്ടിപാത്രങ്ങളും	324
ദൈവകുത്തിക്കുവൻകൊണ്ടെന്നവർ വെക്കംഗുപരക്കുമുമ്പിൽവെച്ചീടിനാർ	325

ചന്ദനദാസനുള്ള നമെപ്പേരുമെ	
ചന്ദ്രഗുപ്തൻതനിക്ക്ക്കായോനന്തരം	326
സന്തോഷമുണ്ടാക്കേണ്ടകൗടില്യവിപ്രനും	
അന്തഃശരണത്തിലിങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചാൻ	327
“രാജ്യസാമാന്യനെച്ചൊല്ലിയിവനിന്നു-	
പേക്ഷിക്കുമെല്ലാനിജമായജീവിതം	328
ചന്ദനദാസനെകൊല്ലുന്നനേരത്തു	
മന്ത്രിപ്രവരൻമരിക്കുമെന്നുദ്രുഹം	329
സാരമായുള്ളതുസാധിപ്പതിനൊരു-	
കാരണമായ്താനുംചന്ദനദാസനും”	330
ഇതുമോരോതരംചിന്തിച്ചുചിന്തിച്ചു	
പുത്ഥപീസുരേന്ദ്രനിമിഷമുദശാന്തരേ	331
ഭദ്രഭേദനംപുരുഷഭേദത്താലും	
ഭദ്രബലമുള്ളധീരകാരന്താനും	332
വമ്പനായുള്ള ബലഗുപ്തനുംചിനെ	
കമ്പമില്ലാതെ അരാജംസനന്താനും	333
ഉത്തമനായുള്ള രോഹിതാക്ഷൻതാനും	
ശക്തൻവിജയവർമാവെന്നവീരനും	334
ഉത്തമമന്ത്രിയായ്കരുവാണീടുന്ന	
ബുദ്ധിമാനാംഭംഗരായണനെനവീചർ	335
മുനംപുറപ്പെട്ടുപോയതുചിന്തിച്ചു	
വന്നിതുസങ്കടംനടിച്ചുള്ളാർകൾക്കും	336
കൗടില്യനെല്ലാവരോടുപാഞ്ഞവ-	
ക്കാടല്ലുണ്ടായതുംപോക്കിനാനനേരം	337
വിഷ്ണുഗുപ്തനെറനിയോഗവുംകൈക്കൊണ്ടു	
ധൃഷ്ടനാകുംഭംഗരായണമന്ത്രിയും	338
വീരവിനൊടുബതമലയുകേതുതന്നെക്കണ്ടു	
വിശ്വാസമുണ്ടുള്ളാരുമന്ത്രിയായിടിനാൻ	339
അവനമതുകാലമപ്പറ്റുതരാജാനും-	
യെ വിശ്വമായതുചാത്തുവെപ്പിടിനാൻ	340

- “വരസവിവനായുള്ള കാഷ്ടസമന്ത്രിക
തുമയോടൊന്നുസമ്മാനിക്കയുംവേണം” 341
- പ്രിയസവിവനയവാനിശമനദശാന്തരെ
പദ്മതപത്രനുംരാക്ഷസമാത്സ്യനെ 342
- ചൊല്ലിവിട്ടിങ്ങവരുത്തിയവനോടു
ചൊല്ലിനാനൈത്രയംനല്ലേധൂരമായ് 343
- “കോപ്പകളൊന്നുഭോനില്ലാഞ്ഞൊരാ
ഉറപ്പുവിലുണ്ടൊരുവേദമിനിക്കൊ 344
- സ്വാമിവിനാശംനിനച്ചുവാനൊരു
കാമമൊന്നിങ്കലുമില്ലനിരിക്കിലും 345
- ഞാനൊരുഭ്രഷണതെന്നാലതുഭവാൻ
മാനിച്ചലംകരിക്കേണംമൊരാമതേ” 346
- ഇതമമുരചെയ്തതെൻറകഴുത്തിന്നു
സതപരനല്ലൊരുമാലയഴിച്ചവൻ 347
- മന്ത്രിപ്രവരനുകാട്ടിയനേരത്തു
സന്താപമുറക്കൊണ്ടവനുമുരചെയ്താൻ 348
- “ശ്രോ!സുകുമാര!വീരശിഖാമണ!
തീരാതഃഖങ്ങളുണ്ടെന്നിരിക്കിലും 349
- ചിന്തിക്കുമാരില്ലമന്ത്രികഴിഞ്ഞതു
എന്തുഫലമതുചിന്തിച്ചിനിക്കൊരാ 350
- നിന്തിരുവുള്ളമെന്നെക്കുറിച്ചുണ്ടെയി-
ചെന്തിനിക്കുള്ളതുസങ്കടംഭൂപതെ 351
- വീര്യവുകോപവുംനാണവുവേദവും
ശൈത്യുവുമില്ലാതെയുള്ളഭോമത്തിന്മേൽ 352
- പേരുകയില്ലാഭവാൻതന്നഭ്രഷണം
പോരാത്തതൊന്നെന്തുചാങ്ങുന്നതാപിനെ 353
- മെയ്യുനിരിക്കുമഴുനിലമാടത്തിൽ
വീര്യമരീടുന്നസിംഹാസനമേറ്റി 354
- കാണാൻഭവാനെയവകാശമുണ്ടെങ്കിൽ
വാങ്ങാമിതന്നൊന്നേതുമെടിയാതെ” 355

എന്നതുകേട്ടമലയകേതുതാനം	
മനുഷ്ഠിതംചെയ്തവനോടുചൊല്ലിനാൻ	356
“അതിനെളുതുതവമനസികാരണ്യമുണ്ടെങ്കി-	
ലന്തരുവാന്തിതല്ലെന്നറികെടോ	357
ഇന്നിതുവാങ്ങുകവേണംഭവാൻപുന-	
രെന്നെക്കുറിച്ചൊരുകാരണ്യമുണ്ടെങ്കിൽ”	358
ഇങ്ങിനെകേട്ടുപറഞ്ഞാനമാത്യനും	
“അങ്ങൊത്തവണ്ണമനുഷ്ഠിച്ചുകൊള്ളുക”	359
പദ്യപത്രനതുകേട്ടനേരത്തു	
ദിവ്യമായുള്ളൊരപൊന്നണിമലയും	360
മോദമുൾക്കൊണ്ടമന്ത്രിന്ദ്രൻകഴുത്തില-	
ങ്ങൊരപൂർവ്വമലംകരിച്ചീടിനാൻ	361
സന്തോഷമാൻചന്ദയാത്രചറഞ്ഞിതു	
മന്ത്രിപ്രവരൻപുരംപുക്കുമേവിനാൻ	362
“രാക്ഷസനായുള്ള മാത്രിപ്രവരന	
സാക്ഷാൽസഖിയോംവിരായഗുപ്താഖ്യനും	363
കെൽപ്പുള്ളരാക്ഷസൻതന്റെറനിയോഗത്താൽ	
ശില്പമായോരാഹിതൃണ്ഡികരോഷമായ്	364
പാമ്പിൻകലകൾകെട്ടിയെടുത്തവൻ	
പാമ്പുമാടിച്ചുനടന്നുകൊണ്ടെക്കാലം	365
പുഷ്പപുരത്തിങ്കലുള്ളൊരുവൃത്താന്ത-	
മെപ്പേരുമേയറിഞ്ഞിങ്ങുവന്നീടിനാൻ	366
ഉത്തമമന്ത്രിതൻമുമ്പിലവൻതാനും	
മിത്തംകലതയാചെന്നതിന്നീടിനാൻ	367
നല്ലനായുള്ള വിരായഗുപ്തൻതന്നെ	
വല്ലാതെയുള്ള ഹിതൃണ്ഡികവേഷമായ്	368
കണ്ടതുനേരമാത്രിപ്രവരന-	
മുണ്ടായതില്ലവനാരെന്നതുംതദാ	369
പിന്നെയുംപിന്നെയുംസൂക്ഷിച്ചുനേരത്തു	
ധന്യനാമന്ത്രിക്കുതന്നുള്ളിലുണ്ടായി	370

ഉണ്ടായനേരമാത്യപ്രവരൻ-	
മുണ്ടായപ്പോൾ വേഗംചെഴുന്നേറ്റു	371
കണ്ണനീരോലോലപീഠംപെർവശാൽ	
നന്നായവനെമുറകുതഴുകിനാൻ	372
കയ്യുംപിടിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോന്നതാൻ	
പശ്ചിമസീമനിന്നായിരുത്തിനാൻ	373
ശാന്തമിരുത്തുവൻതന്നോടു	
ഭിന്നനായേവപറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ	374
“കഷ്ടംകുറവൻറെവേഷംധരിക്കയാ-	
ലൊട്ടുംഭവാനെയറിഞ്ഞീലൊന്നനുമോ	375
മംഗലരൂപനായ്ക്കുണ്ടൊരുനിന്നെത്താ-	
നിങ്ങിനെകണ്ടെത്തുകാലമിശ്ചര.	376
ഭൂപാലവീരനായുള്ളോരുനമ്മുടെ	
ഭേവനംസർപ്പാത്മസിദ്ധിയുള്ളോരുനാൾ	377
ആപാദമൃഗമണിനരാരോണങ്ങൾ-	
ഭാഷാമുഖമുഖപദവിയോടുകൂടി	378
കേവലംനിന്നെത്താൻകാണമാറാകുവാ-	
നാവതില്ലല്ലൊവിധിവിഹിതമിദം”	379
ഇത്ഥംപറഞ്ഞുജോരോന്നെനിരൂപിച്ചും	
ചിത്തവിഷാദാൽകരഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ	380
മന്ത്രിപ്രവരൻകരുന്നതുനേര-	
മന്ത്രരക്താതവനുരുശോകം	381
മന്ദമന്ദമോടിയിരിക്കാണ്ടമാത്യനെ	
മന്ദാവിരാധഗുപ്തൻപറഞ്ഞീടിനാൻ	382
“അലമലമിതരുതരുതടുചൊമഹാമതെ	
ആശുഭവാനിഹന്തരുളെയൊക്കവെ	383
കനിവിനൊടുപണ്ടുള്ള പോലേപദവിയെ	
കാലാന്തരംകൊണ്ടുഭവിപ്പിച്ചീടും”	384
നീതിമാനാകിയരാക്ഷസൻപിന്നെയും-	
മാതൃനായവൻതന്നോടുകൊല്ലിനാൻ	385

ഞാനെന്തുകാര്യംനിരൂപിച്ചറിയിച്ചാൽ	
മാനസ്യഭൂപനകാൽമതുതന്നെ	401
ബന്ധു ചാര്യമുള്ളൊരുചന്ദനദാസന്റെ	
മന്ദിരത്തിങ്കൽ കടുംബത്തെ യുവൈച്ചു	402
യെയ്യുമുറക്കൊണ്ടുപറപ്പെട്ടുപോന്നുഞാൻ	
കാൽമല്ലാതൊന്നു ചെയ്തുമില്ലെടൊ	403
ബന്ധുജനമനോയെയ്യുമുണ്ടാവതി-	
നെന്നൊന്നുവേണ്ടതെന്നാലതും ചെയ്തൊൻ	404
തീർക്കുന്നനായുള്ളൊരുമെയ്യുനെക്കൊല്ലുവാൻ	
തീർക്കുന്നരസവാദികളെയുംകല്പിച്ചു	405
അതിനവർകളേരിച്ചിട്ടുചാനായിഞാൻ	
അഥശകടദാസനെകല്പിക്കുകയുചെയ്തു	406
അനുഭവമരാതിവൃത്താന്തമറിവതി-	
നതിനിപുണരാക്ഷപണാദികൾതമ്മെയും	407
കസുമപുരിതന്നിലങ്ങാക്കിട്ടുമുണ്ടൊരാ	
കിമിഹരഫലമെന്നുതോന്നുന്നതുണ്ടെങ്ങോ	408
എന്നുടസുചാമിയാംസർവ്വതത്ത്വസിദ്ധിതാൻ	
തന്നുടമക്കളാംമെയ്യുലിറ്റുടൊ	409
ശുദ്ധപോതങ്ങളെപ്പോലെപോറ്റിനാൻ	
നിർദ്വന്ദ്വിനവരിൽവെച്ചൊരുഭൃംഗൻ	410
കാരണമന്യസഭൂപനനാശവും	
മാറുമൊതുപമിനിക്കതു വിന്തിച്ചാൽ	411
എന്നതുകൊണ്ടുഞാൻകാലാന്തരംകൊണ്ടു	
മാനസസ്തംഭനചന്ദ്രഗുപ്തൻതന്നെ	412
കൊന്നുപരിഭവംതീർത്തുകൊൾവൻമൈവ-	
മിന്നൊരുവർമ്മമായ് നിന്നീലവനെങ്കിൽ	413
കുതിവിനൊടുകസുമപുരവൃത്താന്തമൊക്കവെ	
കഥയകഥയാശ്രുകൾക്കേണമെക്കൊസംഖ്യ	414
ഇത്ഥമാകണ്ണുവിശാധകൃഷ്ണാനന്ദ-	
മുത്തമാരാത്രനോടേതുചൊല്ലീടിനാൻ	415

“ഏതൊരുദിക്കുവിട്ടിച്ചുപറയേണ്ട തേതുമറിഞ്ഞീലത്തൊന്നൊരിത്താലും”	416
എന്നതുകേട്ടുകലമന്ത്രിവീരനും ചൊന്നാൻ പിശാധഗുപ്താഖ്യുനാടിക്കിനെ	417
“ചന്ദ്രഗുപ്തൻറപ്പുരപ്രവേശാഭിയും മന്ദനാമെയ്യനെക്കൊന്നുകൂ ചാനായ്”	418
നീക്കു് ണരസവാദികളാമവർകളും രൂക്ഷതയോടേതു ചയ്ക്കതെന്നുള്ള തും	419
ഭാരവമ്മാവുമംബഷ്ടനുംവെദ്യനും ഘോരമാ യെന്നൊന്നു ചയ്ക്കതെന്നുള്ള തും	420
ശത്രുജനത്തിൻപ്രവൃത്തിയെന്തെന്നതും ഇത്തരമൊക്കെപ്പറകനീവൈകാതെ”	421
എന്നതുകേട്ടുപിശാധഗുപ്തൻതദോ മന്ദസ്തിതംചയ്ക്കു ചനോടുചൊല്ലിനാൻ	422
“ഒന്നുപെരിച്ചീലചെന്നുവർകൾക്കു വന്നിതുനാശമെന്നുപറയേണ്ടു	423
ഭാരവമ്മാവിൻറയന്ത്രപ്രയോഗങ്ങൾ മെയ്യുന്നല്ലംബഷ്ടനായിപെരിച്ചിതു	424
ഭാരവമ്മാവഥമെയ്യെന്നോത്തുള്ളിൽ വൈരോധകതെയുംകൊന്നാനതുനേരം	425
പെരുജനങ്ങളുംമൃഗ്ഗജമാണിനെ ഭാരവമ്മാവിനേയുമാച്ചുകൊന്നിതെ”	426
ആർക്കറിയാമഹൊ ചാണക്യനീതിക-	
ഈക്കവേയുമാവൻതൻറപ്രയോഗങ്ങൾ	427
ഭോഷനായുള്ള ഭീഷക്കിനെക്കൊണ്ടവൻ ഭോഷമുണ്ണുതുതന്നെഭജിപ്പിച്ചു	428
കൊല്ലിച്ചിതു ചാനകാത്മജൻപിന്നെയും നല്ലധനവാൻപ്രമാദകൻതന്നെയും	429
ക്ഷോഭമുൾക്കൊണ്ടുധനജനുകൊല്ലിച്ചു ബീഭത്സനാദികൾതന്നെയുംകൊന്നിതെ”	430

ബന്ധുവൃത്താന്തങ്ങളിടയിനെകേട്ടു-	
നന്തരാദിഭേദമൊല്ലിനാൻരാക്ഷസൻ	431
“അയ്യോനിരൂപിച്ചുകാഞ്ചനീമയയ്ക്കൻ	
ദൈവാനുകൂല്യങ്ങളെത്തുടരാലൊത്തും	432
കുറ്റമവനെ വധിപ്പാൻനിമോതിച്ചു	
സർവ്വമനോഹരിയാംവിഷ്ണുകന്യകാ	433
ഉദ്വീപതിയായമെയ്യുന്നതട്ടാതെ	
പദ്മതരാജനകളെപ്പട്ടിതുബലാൽ	434
അർദ്ധരാജ്യത്തെഹരിപ്പാനിരുന്നവൻ	
ചത്തതുംമെയ്യുന്നൊരുനമസ്തേ	435
കണ്ണൻപുമാനൊരാൾതന്നെ	
വിണ്ണവർനാഥൻകൊടുത്തൊരുവേൽകൊണ്ടു	436
അയ്യുന്നൻതന്നെക്കേവെവയ്യവേണമെ-	
ന്നജപലവീര്യനാശ്വാഭാശാന്തരെ	437
കൃഷ്ണനിരവടി, തൻവൈഭവംകൊണ്ടു	
ജ്ഞാതവിന്നേലാതെവേലതുകൊണ്ടഥ	438
നന്നായുരന്നൊലുപോലുംവനാകിയോ-	
രെന്നെക്കേവേലയെന്നൊക്കീടിനാൻ;	439
എന്നപോലെത്താൻജപനകൻതന്നൊരു	
കന്യാവിഷംകൊണ്ടുമെയ്യുന്നൊക്കെല്ലാവാൻ	440
കല്പിച്ചതാശ്വാമാണക്യൻതന്നെകൊണ്ടു	
കെല്ലോടപദ്യതരാജനാക്കീടിനാൻ;	441
കണ്ണൻറവേൽകൊണ്ടുതെൻവിഷ്ണുവിഷ്ണു	
നിണ്ണമൊരുപുമാനൊക്കെല്ലാകയ്യുള്ള	442
തെക്കുകീഴവർക്കാലോരുതന്നിഷ്ണു	
യെങ്ങുമൊക്കിന്നുതട്ടിയതുവല്ല;	443
വിഷ്ണുവല്ലനിന്നപൊതുക്കൊണ്ടെന്നൊ	
കൃഷ്ണൻനിരവടിക്കൊത്തവൻനിണ്ണതും;	444
നന്നതന്നേറാനയങ്ങളൊന്നൊ	
മെന്നതുതന്നൊന്നൊരുമുട്ടുവല്ല!	445

- പിന്നെതെല്ലാപ്രയോഗിച്ചതുവെന്ന്?
 എന്നതുകേട്ടുപിരായശ്ശൻചൊന്നാൻ
 “പിന്നെപ്രവർത്തിച്ചതെങ്കിലൊക്കട്ടാലും 446
 പറ്റുതരാജനെക്കൊന്നതുമുഖമായ്
 നിറുപ്പിച്ചുമാൻമുഖപദമകനെക്കുറുത്തു 447
 ദാരുവർമ്മാദിപരിപാലനംകൊണ്ടു .
 ചോരമാംവണ്ണംശക്തനാവാൻ
 കൊന്നശ്രവണിനേമലിപ്പോന്നതരം 448
 ചന്ദനദാനുനോടൊതു ചാണക്യനും 449
 ചെന്നുവെറുക്കൻറകളത്രമുണ്ടെന്നിട്ടു
 എന്നുവെന്ന്കൊടുത്തിലതുകൊണ്ടു 450
 ബന്ധിച്ചുപുത്രകളത്രാദികളോടും
 അന്ധകാരക്കുണ്ടയിലിട്ടിടിനാൻ 451
 അർദ്ധമവനുള്ളതെപ്പോലോമഹിനാ
 കത്തിക്കുവരിച്ചുകൊണ്ടുപോയിടിനാൻ” 452
 ഇത്തരംകേട്ടുപിന്നാലിച്ചുരാക്ഷസൻ
 മിണ്ടുമുന്നവനോടുചൊല്ലിടിനാൻ 453
 “ബന്ധുജനങ്ങൾക്കടുത്തുവെക്കുവാൻ
 അന്ധനാത്തൊന്നൊരുകാരനായാലോ 454
 നന്ദപിനാശോരരിയായ്കൊണ്ടുപോ
 ചന്ദനദാനുനോടൊതു ബന്ധുക്കൾ 455
 അന്തമില്ലാത്തോളമുള്ളഭവങ്ങളും
 എന്നൊരുക്ഷമനഭവിക്കുന്നതും 456
 മോഹമോശോനാനിനമുനിനമുതൊൻ
 ഹാഹാമരിയാതിശന്നേനിതുകാണാൻ 457
 വിശ്വാസമെന്ന ചന്ദനദാനുനും
 നിശ്ശേഷനാശംഭവിച്ചുതെല്ലാശിവ 458
 ത്രാണിശോഭനമനുഭവിച്ചുനരോ
 ശ്ചിത്തമുണ്ടുനല്ലശക്തനും” 459

- ഇങ്ങിനമന്ത്രിപ്രവരൻപറകയും
തിങ്ങിനശോകചൊറാഞ്ഞുകരകയും 460
- മന്ത്രിപ്രവരനീവണ്ണവിഭാപിപ്പൊ-
രന്ധനേപ്പോലെമരുവുണ്ടശാന്തരെ 461
- “ഉണ്ടുചരണശകടഭാസ”നെന്ത
മണ്ടിവന്നിങ്ങറിയിച്ചാനൊരുത്തൻ 462
- അപ്പോളതുകേട്ടമാത്ര പ്രവരനും
ഉൾക്കാമ്പിലുണ്ടായമോദകലതയാൽ 463
- ചൊന്നാൻവിരാധഗുപ്താഖ്യന്താ“ടെന്തമോ-
വനത്തെതിപ്പോൾമരിച്ചശകടനും”? 464
- എന്നതുകേട്ടുചരണപറഞ്ഞീടിനാൻ
“കൊന്നുകളവാന്നരയ്ക്കുകയറിട്ടു 465
- കൊണ്ടുപോകുന്നൊരുനേരത്തെവിടുന്നു
കണ്ടുത്താൻചിന്നെയുഴറിവന്നീടിനേൻ 466
- ഇതശപരാനഗ്രഹംകൊണ്ടുചാകാഞ്ഞതും
ഇതശപരനുംവിപരീതമല്ലോക്കുകോ” 467
- അഥശകടഭാസനുംസിദ്ധാർത്ഥകന്തമായ്
അതിവിനയമോടമാത്രംവണങ്ങീടിനാൻ 468
- അതുചൊഴുതിലഥശകടഭാസനെയെച്ചുന്നവൻ
അതികതുകമോടുഗാഢാലിംഗനംചെയ്താൻ 469
- കരമതുപിടിച്ചുരികഞ്ഞിരുത്തിക്കൊണ്ടു
കണ്ണനീർവാർത്തവൻതന്നോടുചൊല്ലിനാൻ 470
- “അധിശകടമരണമിഹവന്നുനിന്നെക്കണ്ടോ-
രാനരുമുള്ളിൽപറയാവതല്ലോ 471
- തവമരണഭയമകലുവതിനുപുനരെന്നമോ
പ്രിയസുമുഖകാരണംചൊല്ലുചൊല്ലാത്തുനീ” 472
- സമിവചാരവചനമിതികേട്ടോരനന്തരം
ശകടനതികൈതുകുപുണ്ടുചൊല്ലീടിനാൻ 473
- “വിരവിനൊടുകലനിലമമന്നിതുഞാനേമോ
പ്രിയതരസുഹൃത്തായസിദ്ധാർത്ഥകനിവൻ 474

അതുട്ടിക്കളഞ്ഞുടൻഘാതകന്മാരെയും കൂട്ടിയിടക്കെന്നയുംകൊണ്ടുപോന്നീടിനാൻ”	475
ശകടഗിർമിങ്ങിനെകേട്ടോരനന്തരം സന്തോഷമുള്ളിൽനിറഞ്ഞുവഴികയാൽ	476
പൊല്ലിനാനിങ്ങിനെരാക്ഷസാമാത്യനും സല്ലാപമോടഥസിദ്ധാത്മകനോടും	477
“സിദ്ധാത്മനായിതുഞാനുമെടോസഖേ! എങ്ങനാരുവസ്തുതരേണ്ടതിതിന്നെന്ന	478
ചിന്തിച്ചുകണ്ടാലിതിന്നൊത്തസമ്മാനം ഏതുമില്ലെന്നുവരികിലുംഞാനിപ്പോൾ	479
തരുവനിതുതവ”പുനരിവണ്ണപറഞ്ഞവൻ തടൻറകഴുത്തിൽകിടന്നോരുപൊന്മാല	480
പണ്ടുമലയകേതുക്കൊടുത്തൊന്നതും ഉണ്ടായമോദാൽകഴുത്തിന്നഴിച്ചവൻ	481
സിദ്ധാത്മകനുകൊടുത്താനതുനേരം ബലമോദത്തോടുവാങ്ങിടിനാനവൻ	482
മാലയുംവാങ്ങിച്ചുമന്ത്രിപ്രവരൻറ കാലിണകവിട്ടവനുമരചയ്ക്കാൻ	483
“മുനമിവിടെക്കുമന്ത്രികളോത്തമ വന്നുപരിചയമില്ലിനിക്കേതുമേ	484
എന്നതുകൊണ്ടുവോനുവിശേഷിച്ചു- മെന്നെക്കുറിച്ചുകാരണ്യമുണ്ടാകേണം	485
ഇങ്ങിനിക്കുണ്ടൊരുമോഹമിതുകാലം അങ്ങുന്നിനിക്കരുന്തുള്ളൊരുഭ്രഷണം	486
അംഗുലീയമിതുകൊണ്ടുടയാളമി- ട്ടിങ്ങുളഭണ്ഡാരമഞ്ചയിൽവെയ്ക്കണം	487
പിന്നെയൊരിക്കലൊരാവശ്യമാകുമ്പോൾ തന്നാൽമതി”യെന്നവനുരചയ്ക്കപ്പോൾ	488
രാക്ഷസൻതൻറനിയോഗാൽശകടനും തൽക്ഷണേഭ്രഷണംവാങ്ങിച്ചുവനോടു	489

ഉണ്ഡാരമഞ്ചയിൽവൈപ്പതിനായിട്ടു കൊണ്ടുപോകുമ്പോളമാത്രനാമാങ്കിതം	490
അംഗുലീയംകണ്ടമാത്രനോടോതിനാൻ “അങ്ങുള്ള നാമമീച്ചുദമേൽക്കാണു”	491
രാക്ഷസനപ്പോളവനോടുവാങ്ങിച്ചു സൂക്ഷിച്ചനേരത്തുകണ്ടനിരൂപിച്ചാൻ	492
“പണ്ടുതാനിങ്ങുപറപ്പെട്ടുപോരുമ്പോൾ വണ്ടാർതഴക്കഴലാളായകാന്തയും	493
ഉണ്ടായശോകംപൊറാഞ്ഞതുനേരമുൾ- ത്തണ്ടാർവിനോദാത്മമായവളെന്നുടെ	494
കൈവിരൽമേൽനിന്നുഴിച്ചുകൊണ്ടാളവൾ ഏഴമിവന്നതുകിട്ടിയതെങ്ങിനെ”	495
ഇതുംനിരൂപിച്ചരാക്ഷസനന്നേരം സിദ്ധാത്മകനോടുചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ	496
“അയിസുമുഖപരകതവകുയിലിതുകാല- മംഗുലീയമിതുകിട്ടിയതെങ്ങിനെ”	497
കനിവൊടുതുകേട്ടവനുംപറഞ്ഞീടിനാൻ “കസുരപുരവാസിയാംചന്ദനദാസന്റെ	498
ഗൃഹനികടഭൂമിയിൽവീണുകിടന്നിതു കിട്ടിയിരിക്കുന്നറികമഹാമതെ!”	499
“ഒക്കമൊക്കമതെന്നപ്പോളമാത്രനും ഇക്കണക്കേയുള്ളവയ്ക്കുപലതരം	500
വാണിഭക്കാരുടെപീടികമുററത്തു വീണുകിടക്കുമതിനില്പുസംശയം	501
ഓരോജനങ്ങൾക്കകിട്ടുമതിങ്ങിനെ അരുമതുതിരക്കിടുമാറില്ലല്ലോ”	502
അതുപൊഴുതുശകടനവനോടുചൊല്ലിടിനാ- “നംഗുലീയമിതുമന്ത്രിനാമാങ്കിതം	503
മതിയിൽമതിവരുമുവുമത്ഥംതരാമെടോ മാനിച്ചുമന്ത്രിക്കിതുന്നീകൊടുക്കേണം”	504

ശകടഗിരമീജിനെകേട്ടുസിച്ചാത്മാകൻ	
“വികടമകലേക്കുള്ളേത്തനെനഞ്ചൊല്ലിനാൻ	505
ഏതുമൊരുക്കില്ലതിനിലല്ലോസഖേ	
ചേരസ്സിലേററംപ്രസാദമത്രേമമ	506
മുറുമമാത്യുതന്നെയുള്ളൊന്നിതു	
ചെററുക്കവേഷമുമിക്കില്ലത്താൻതരം”	507
ഇതഥംപറഞ്ഞവനംഗുലീമുദ്രയു-	
മുത്തമാമാത്യുപ്രവരണനല്ലിനാൻ	508
“ഒന്നുണ്ടിനിക്കുപുരുക്കിപ്പറയേണ്ട-	
തെന്നവൻമന്ത്രിചരണോട്ചൊല്ലിനാൻ”	509
“എങ്കിൽപറകെന്നരാക്ഷസൻചൊല്ലിനാൻ	
ശങ്കാവിഹീനംപറഞ്ഞാനവൻതാനം	510
“സരികചണകാപത്യവിപ്രിയംചെയ്യയാൽ	
അവനെയാരുപേടിയുണ്ടകേയാൽമാനസ	511
പാടഖീപുത്രപുരത്തിന്നുപോവതി-	
നാടലുണ്ടേററമതുകൊണ്ടുഞാനിനി	512
നിത്യമമാത്യനെശുശ്രൂഷയുചെയ്തു	
ചിത്തമോദത്താലിവിടേവസിക്കുന്നേൻ”	513
“അങ്ങിനേതന്നെയോരന്തരമില്ലിതി	
നെങ്ങിനെന്നിന്മനമെന്നറിയാഞ്ഞുഞാൻ	514
മുമ്പേപറയാഞ്ഞതെന്നറിഞ്ഞീടുന്നീ	
കമ്പംകളുഞ്ഞിവിടേത്തന്നെവാഴ്ക്കേടോ”	515
ഏതപറഞ്ഞൊരുരാക്ഷസമന്ത്രിക്കും	
നന്നായവനിഷ്ടസേവകനായിതെ	516
തുഷ്ടനായുള്ള ശകടനംരാക്ഷസ-	
നിഷ്ടനായുള്ളൊരുപേവകനായിതെ	517
പിന്നെയുംമന്ത്രിവിരാധഗുപ്തൻതന്നോ-	
ടന്ത്യനരാഗംപറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ	518
”വിരവിലിവർകനിവിനൊടുമദ്ധ്യേവരികയാൽ	
വൃത്താന്തശേഷംപറഞ്ഞുചില്ലല്ലൊ	519
ചന്ദ്രഗുപ്തൻറവജകരംകുന്നമ്മിലും	
നന്ദഗുപ്തനിലുംസ്തംഭമറഞ്ഞിതൊ?”	520

- മോദമുൾക്കൊണ്ടു നേവംപറഞ്ഞപ്പോൾ
 മോദമുൾക്കൊണ്ടു വിരംഗപ്പൂൻചൊന്നാൻ 521
- “പ്രജകളിഹവിരവിനൊടുപോരുമല്ലാവരും
 ചാരംപൊറ്റി കേടുണ്ടവക്കൊക്കവേ 522
- ഭദ്രഭോദിപ്രധാനപുരുഷന്മാർ
 മരിച്ചുപിടന്നുപോയാതീഞ്ഞാലും 523
- പശ്ചാത്തകാരുണ്യമുൾപോന്നോരനന്തരം
 സർവ്വകാര്യത്തിന്നു മന്ദരംകാണുന്നു 524
- ചാണക്യനും ചന്ദ്രഗുപ്തനും തമ്മിൽ -
 ലൂണിച്ചിതു വൈരമെന്നുണ്ടുതോന്നുന്നു 525
- ചാണക്യവിപ്രൻറെ കല്പനാശക്തികൾ
 മാനസമെഴുതൻസമീക്ഷണതല്ലേതും 526
- ഏതൊരുശക്തിയുണ്ടെന്നു പറയേണ്ടു
 നിണ്ണാംവന്നീലപക്ഷേവരുമെടോ!” 527
- ചാനകസുതമെഴുതവൈരാകുരാരോടും
 ശക്തരാരോടുകൂടി പ്രവാസവും 528
- ദേവതാമോളം കലനന്ദരക്ഷസൻ
 പെട്ടെന്നുവന്നുമാനിച്ചുയച്ചവൻ 529
- സ്തനകലശനെനൊരുവൈരാളികനോടു
 താല്പര്യമുൾക്കൊണ്ടു ചാല്പിനാഭിനെ 530
- “കുസുമപുരമഴകിനൊടു ചെന്നുപുക്കാശ്ശനീ
 കാര്യം ചിലതിനിവേണ്ടതുണ്ടുണ്ടോ 531
- മെയ്യൻറെ കല്പനകെട്ടിലു ഭൂസുരൻ
 വൈരമുൾക്കൊണ്ടു ഭംഗങ്ങൾ വരുത്തുമ്പോൾ 532
- മെയ്യനായുളളൊരു ഭൂപതിതന്നുടെ
 വീയുങ്ങൾവാഴ്ത്തിത്തീർക്കണമാശ്ശനീ” 533
- കനിവൊടുവന്നെപ്പറഞ്ഞുവമയച്ചുടൻ
 കരഭകനെയും വിളിച്ചിങ്ങിനെ ചാല്പിനാൻ 534
- “കുസുമപുരവൃത്താന്തമൊക്കെയറിഞ്ഞുനീ
 കനിവൊടു പറകെ” നയച്ചു പറഞ്ഞു 535

ശകടനതുപൊഴുതു ചിലവിപ്രർകൊണ്ടെന്നിട്ടു	
ശോഭതേടുന്നൊരുമൂന്നാഭരണങ്ങൾ	536
വില്പതിന്നായിത്തുടങ്ങുന്നതുകണ്ടു	
ക്ഷിപ്രമമാത്രനെക്കണ്ടുചൊല്ലിടിനാൻ	537
“ഭാസുരമായിതാമൂന്നാഭരണങ്ങൾ	
ഭൂസുരന്മാർ ചിലർ വില്പാൻ തുടങ്ങുന്നു	538
കൊള്ളേണ്ടുവാനൊരുത”ന്നിങ്ങിനെ കേട്ടപ്പോൾ	
കൊള്ളുവാനാശമുഴഞ്ഞൊരുരാക്ഷസൻ	539
മുമ്പിലെഭ്രഷണം സിദ്ധാർത്ഥകൻതനി-	
ക്കുമ്പിൽകൊടുത്തൊന്നു മില്ലായ്കൊണ്ടുവൻ	540
തന്നുടെമെയ്യെലലംകരിച്ചീടുവാൻ	
നല്ലതരമായൊന്നുവെങ്കൊടുത്തവൻ	541
ശോഭിതമായതിഭാസുരമായിടും	
ആഭരണത്രയംകൊണ്ടൊന്നതന്നേരം	542
സന്തുഷ്ടനായഗമന്ത്രിപ്രധാന-	
മന്ത്രികരണത്തിലിങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചാൻ	543
മെത്രെൻ മഹാരാജനുമായിത്തൊന്നൊരു	
വീർവുമാവിച്ചിരിക്കുന്നിതിക്കാലം	544
മന്ത്രിവെദവെങ്കൊണ്ടുവനിക്കാലം	
നന്മയിൽപ്പുതുമിട്ടുനായിവാഴുന്നതും	545
എന്നൊരുധിക്കാരമുണ്ടുചാണക്യനും	
എന്നതുകൊണ്ടുദിശേഷിച്ചുപിന്നെയും	546
ആധിപത്യമിന്നുകീട്ടിയെന്നേകനും	
സാധിച്ചിതുമൽപ്രതിജ്ഞയെന്നേകനും	547
ഉണ്ടാകകൊണ്ടുമിരുവർക്കുമന്ത്രിയാത്ര-	
മുണ്ടാംവിരോധമതിനല്ലസംശയം	548
ഇതഥമോരോന്നേനിരൂപിച്ചുരാക്ഷസൻ	
ചിത്തമോദത്തോടിയന്നാനതുകാലം	549
ആവതല്ലേതുമിനിക്കിനിചൊല്ലുവാൻ	
ആമെങ്കിൽനാളെയുംചൊൽവെന്നെങ്കിളി-	550

കൈപ്പതൽ പറഞ്ഞുപലരോട്മിങ്ങിനെ
ചൈതീർത്തിരുന്നാൾ പരിചോടുകാലം.

551

ഇതി മുദ്രാരക്ഷസവഞ്ചനാനുഗാനവിശേഷം

സ മ ട പ്ല ട.

അഞ്ചാംപാദം

- ശാരികമാർമെഴുതിമാലേ! മനോരമേ!
ചാരശീലേ! കഥാശേഷവും ചൊല്ലുനീ 1
- ആയു ചാണക്യനതുകാലമെന്തൊന്നു
ധീരതകൈക്കൊണ്ടു ചെയ്തതുമോമഖ! 2
- മെഴുതുന്നായുള്ള മഹീപതിവീരനും
കാൽക്കളഞ്ഞൊന്നു ചെയ്തതെന്തുള്ളതും 3
- പാലിളന്നീരും മധുവുനുകുന്നീ
മാലകലം പരിചാശ്രുചൊല്ലീടെടോ! 4
- ശാരികപ്പെതലതുകേട്ടനേരത്തു
ചാരതരമായ് പറഞ്ഞു തുടങ്ങിനാൾ 5
- ആയു ചാണക്യൻ റനീതി പ്രയോഗവും
മെഴുതുന്നായുള്ള മഹീപതിതന്നെ വെറും 6
- ശേഷമിനിക്കു ചെയ്തതിന്നേറവും
വൈഷമ്യമുണ്ടതു ചൊൽവാനരുതേതും 7
- ആർക്കറിഞ്ഞുകൂടാതൊന്നിതെങ്കിലും
കേൾക്കുന്നതിനുള്ളിലാഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ 8
- ചൊല്ലുവാനേതും മടിക്കുന്നതില്ലൊന്നും
ഉല്ലാസമാണിതുകേൾപ്പിനെല്ലാവരും 9
- ആയുനായുള്ള ചാണകസുതനൊരു
കാൽമിതുകാലമിങ്ങിനേ മിതിച്ചാൻ 10

- “മെത്രയുനോടായൊരുപ്രാജ്ഞാർക്കൊണ്ടുതാൻ
 വൈരവുംഭാവിച്ചിരിക്കേണമിക്കാലം. 11
- രാക്ഷസാമാത്യൻകലഹമിതുകേട്ടു
 ഭൂക്ഷമായ്ക്കൊണ്ടുവരുംപടനിണ്ണയം. 12
- പുഷ്പപരികുടത്തിടുന്നാനരത്തു
 കെൽപ്പുള്ളമാത്യനേമുറ്റാനക്കൊണ്ടുതാൻ. 13
- നല്ലനയപ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ടുററവും
 കള്ളനാക്കീടുമതില്ലൊരുസംശയം” 14
- ജന്മമനിരൂപിച്ചാച്ചുമാണക്യനും
 പൃഥ്വിപതിയുമായുള്ളൊത്തുതങ്ങളിൽ. 15
- ദാരോരൊകാശ്ശങ്ങൾകൊണ്ടിടത്തുററവും
 വൈരവുംഘോരമാസ്ത്രന്നോമനന്തരം. 16
- ചന്ദ്രഗുപ്തൻമഹീപാലകനെന്നൊരു
 ചന്ദ്രമോത്തുവംഘോഷിച്ചുകല്പിച്ചാൻ. 17
- മാണക്യനപ്പോളതുകേട്ടുകാപിച്ചു
 മാനിച്ചതിനെമുടക്കുവുപെയ്തതേ. 18
- ആജ്ഞയ്ക്കുഭംഗംവരുത്തിയനേരത്തു
 വിജ്ഞാനമേറിയ ചന്ദ്രഗുപ്തൻറുചൻ. 19
- രോഷംനടിച്ചൊരുദൂതനെവിട്ടുടൻ
 ദോഷരഹിതനായുള്ള മാണക്യനെ. 20
- രാജസഭയിൽവരുത്തിവിരവോടു
 പൂജയുമാദരവോടുപെയ്തൊറവും. 21
- മാണക്യഭൂസുരശ്രേഷ്ഠനെറകാലിണി
 താണതൊഴുതുമസ്സരിച്ചീടിനാൻ. 22
- തൻപദംകമ്പിട്ടമെത്രയുനാമന്നനെ
 സംഭ്രമത്തോടെഴുന്നേല്പിച്ചുസാദരം. 23
- “ശ്രീ!സുകുമാര!മെത്രയുമഹീപതെ!
 വീരനായുള്ള ഭവാനവിജയങ്ങൾ. 24
- പിന്നെയുംപിന്നെയുംവന്നുവന്നോറവും
 ധന്വനാധിടുക”ന്നാശിയുംചൊല്ലിനാൻ. 52

- ആശീർവ്വചനങ്ങളിങ്ങിനെ കട്ടഥ
ദേശികൻതന്നോടുമെന്തുനംചൊല്ലിനാൻ 26
- “നിന്തിരുവുള്ള മെല്ലെനിരൂപിക്കിൽത്തൊ-
ന്നതമിളൊരുഭൂപനസ്സാണതൊ 27
- ശതപ്രയോഗങ്ങൾനീങ്ങുപ്രയോഗവും
മിത്രമതിൽപരമെന്തഹോവേണ്ടതും” 28
- ഇതമമുരയെയുമന്നവൻതന്നോടു
ചിന്തനെയിങ്ങുകെട്ടിപ്പറഞ്ഞുചൊല്ലിനാൻ 29
- “എന്തുപ്രലോഭമെന്നെവരുത്തുവാൻ
മിന്തിതമെന്തെന്നുരചയ്ക്കവെകാതെ” 30
- പാരിടത്തിന്നധിനാഥനാമെന്നനും
പാരാതെകെട്ടിപ്പറഞ്ഞുചൊല്ലിടിനാൻ 31
- “ധർമ്മസ്വരൂപനാമെന്തുനുകേവലം
കാമൊനപേക്ഷയുണ്ടാകതന്നെവിളോ” 32
- ഇത്തരമൊന്നൊരുമന്നവൻതന്നോടു
പ്രത്ഥമീസുരനാചിരിച്ചുചൊല്ലിടിനാൻ 33
- “പോരുമിപ്രശ്നംകൊണ്ടുള്ളതൊക്കവേ
കാൽമെന്തെന്നിഹമൊല്ലുകവെകാതെ 34
- കാൽമെന്തെന്നിഹമൊല്ലുകവെകാതെ
കാൽമെന്തെന്നിഹമൊല്ലുകവെകാതെ 35
- എന്നതുകൊണ്ടുതഭിപ്രായമെന്നീ
മന്നവന്മാർമുടിതമേചൊല്ലേടോ 36
- കെട്ടിപ്പറഞ്ഞിനെചൊന്നോരുന്നതരം
പാടവമേറുന്നമന്ത്രപുസ്തകം 37
- കിഞ്ചനവൈരനടിച്ചുസഭയിന്ന
ചഞ്ചലംകൈവിട്ടുചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ 38
- “ചന്ദ്രോത്സവമുടക്കീട്ടുവാണെന്നുഹോ
നിന്ദയൊമഹാനുഭവകാൽമെന്തെന്നീ 39
- മന്ദമാസംപൂണ്ടുവന്നുപുസ്തകം
ചന്ദ്രോത്സവമുടക്കീട്ടുവാണെന്നുഹോ 40

- “ഇതഥപരഃപരവതിനോഭവാൻ
സതപരമെന്നവരുത്തുവാൻകാരണം?” 41
- “ആയുനോടുണ്ടോപരഃപരഞ്ഞുത്താൻ
കായുപറഞ്ഞതേയുള്ളമഹാമതേ!” 42
- “കായുചരിയാതെകല്പിക്കയില്ലത്താൻ
കായുഭവാനറിവേറെയില്ലേതുമേ 43
- പാത്താൽഭവാൻമമശിഷ്യനത്രേദ്രവ-
മോതുപരയേണമെന്നോടിവയെല്ലാം” 44
- “സത്യമത്രേശിഷ്യനല്ലെന്നിരിക്കില്ല
ഭൂതനല്ലീയെന്നുസംശയമുണ്ടുള്ളിൽ 45
- കായുചരിയാത്തവരെന്നുചാലി ചാൽ
കായുചരിഞ്ഞവർചൊല്ലിക്കാട്ടുക്കണം” 46
- മാണക്യനമതുകേട്ടുചൊല്ലിടീനാൻ
ക്ഷാണിക്കനാഥനാംമരുതുനോടിക്കിനെ 47
- “മൂന്നുപ്രകാരമായുള്ള നൃപതികൾ
മൂന്നുപറയാതെമുളിഞ്ഞുകേട്ടീടനീ 48
- സ്വായത്തസിദ്ധികളായുംചിലർസചി-
വായത്തസിദ്ധികളായുംചിലരെടോ 49
- രണ്ടുസമങ്ങളായുംചിലരിങ്ങിനെ
കണ്ടുപാരന്നുനൃപന്മാരെശ്ശിയിൽ 50
- മൂന്നുപ്രകാരംപറഞ്ഞതിലിന്നനീ
നിണ്ണയിക്കിൽസചിവായത്തസിദ്ധിയും 51
- എന്തിനുപിന്നെനീയോരോന്നുകൂടവ-
നാത്തരാപുഷ്കയക്ഷ്ണിതുമെടോ? 52
- മുറുന്റുപതിയാസ്താശ്ശനീയുഴിയിൽ
മറെറാന്നുമനേപണംചെയ്തവണ്ടെടോ” 53
- ഇത്തരംകെഴിളുപാക്ഷകൾകേട്ടതി-
നത്തരമൊന്നരിയാടാതെമരുതുനും 54
- രോഷമുഴുത്തുമവുമതിരിച്ചഥ
വേഷവുമൊന്നുപകന്നോരനത്തരം 55

മന്ത്രിപ്രവരനയച്ചവൈതാളിക-	
നന്തരംകൊള്ളാമിതെന്നു കണ്ടുനേരം	56
വന്ദിപ്രവരൻ 'സ്തനകലശൻ' ചെന്നു	
ചന്ദ്രഗുപ്തൻ തന്റെ രമ്യയിൽനിന്നാദരാൽ	57
വീര്യം അറവാഴ്ന്നിപ്പതിച്ചു തുടങ്ങിനാൻ	
"മെഴുതു മഹീപതിവീര! ജയ! ജയ!!	58
ഭാതാവൃതന്നുടൈവൈഭവമോഷ്ടവോരും	
ചേരോഹരമെന്നതേ പറഞ്ഞീടാവു;	59
ഓരോജനങ്ങൾ ധൂപനാരവനുക-	
ങ്ങോരോതരം സേവ ചെയ്തു കംഠേരി	60
ക്ഷോണീശനായിത്താനെന്നാഹംഭവിച്ചു	
വീണ്ടുപോകുന്നതരികയുമില്ലമോ!;	61
മത്തഗജത്തിൻ കഴുത്തിൽ കരയേറി	
ചിത്തമുറപ്പിച്ചിരുന്ന ചേവകൻ	62
കുത്തുകൊള്ളു കണ്ടൊഴിച്ചു ഗജോപരി	
ചിത്തമിളകാതെ തന്നെ വസിക്കയും	63
ചിത്തത്തിലിരുത്തുവരുമെന്നൊരുമത-	
മിത്തിരപോലും വിചാരവുമില്ലല്ലോ;	64
വാരിധിക്കുള്ളിലടങ്ങിയ ഭൂമിക്കു	
മെഴുതുന്നൊരുത്തനധിപതിയെന്നുമോ	65
സത്യലോകത്തോളമുണ്ടൊരു കേളിയും	
ചിത്രമത്രെ പുനരിത്തൊഴിലെത്രയും;	66
രാജാവുകല്പിച്ചൊരാജനെ നടത്തുന്ന-	
താചരിയാതവരില്ല മഹീതലേ;	67
സവാദേണമലംകരിച്ചാൽ ധൂപ-	
സവീപതിയാകയില്ലെന്നറിഞ്ഞു	68
ആജ്ഞയ്ക്കൊരന്തരം കൂടാതെ നിത്യവും	
പ്രാജ്ഞനായുള്ള രാജാവു രാജാവല്ലോ;	69
ഇത്തരം ദോഷങ്ങൾ കൂടാതെ ഭൂപനാ-	
യുത്തമഭൂപതെ! നിത്യം ജയ ജയ!"	70

ഇത്തരമൊഴീവ് ചെന്നങ്ങരുകേട്ടപോ-	
തുത്തമൻകെരടിപ്പുനിക്കിനെ ചിന്തിച്ചാൻ	71
മന്ത്രിപ്രവരനയച്ചുവന്നോനിവ -	
നന്തരംകൊള്ളാമിതെന്നുകണ്ടിക്കാലം	72
കോപപ്രവർണ്ണമെന്തെന്നായിവൻ	
ഭൂപതിതന്നെസ്തുതിച്ചാനവകാശം	73
രാജസന്ദർശനയോഗങ്ങളു, റിത്തയുത്താൻ	
സൂക്ഷ്മമെന്നാകിലുപറുകയില്ലമോ	74
ചിത്തത്തിലിതമനിരൂപിച്ചു ചാണക്യ-	
നിത്തരിനേരമിരിക്കുഭഗവത്തരെ	75
ഉത്തമചിത്തനാം ചന്ദ്രഗുപ്തൻനിജ-	
ഭൃത്യനെത്തത്രവിളിച്ചു ചൊല്ലിടിനാൻ	76
“പട്ടംപുടവയുമാഭരണങ്ങളു -	
മൊട്ടുമേവൈകാതെ ചെറുളികുന്നീ	77
കൊണ്ടുവന്നാശ്രകൊടുത്തയച്ചിടുക	
കണ്ടിട്ടിമിപ്പിവന്നെപ്പോലെയാരെയും”	78
അപ്പോൾഗുഹനോടുമാണക്യവിപ്രനും	
കെല്ലോടുകോപംനടിച്ചു ചൊല്ലിടിനാൻ	79
“ഭണ്ഡാരമായുള്ള തെപ്പേരമിന്നീ	
കണ്ടുവെക്കുകകൊടുക്കുന്നു കല്പിച്ചാൽ	80
വല്ലാതെവന്നുപോമെന്നറിഞ്ഞീടുക-	
യെല്ലാമിനക്കൊത്തവണ്ണം വരാദ്രവം	81
സ്ഥാനത്തുവേണം വൃയങ്ങളുൾക്കൊള്ളുവാൻ	
സ്ഥാനവൃതികൃമംസാധ്യവുമല്ലേടോ”	82
മെയ്യുന്നതുകേട്ടുകോപംകലർത്തി	
ആയുനോടിക്കിനെപൊതു ചൊല്ലിടിനാൻ	83
“ആജ്ഞയുൾക്കൊള്ളുവാൻ നേരം	
പ്രാജ്ഞനത്രേ വാനില്ലാത്തസംശയം	84
ഒന്നുമിനിക്കൊത്തവണ്ണം വല്ലായ്മയാൽ	
ഭണ്ഡാപ്രജകൾക്കുമുണ്ടെന്നറിഞ്ഞാലും”	85

ഇത്തരംകേടുപാടുകൾ ആജ്ഞ-	
മുത്തരംചൊന്നാൻപചയമിരിക്കുവ	86
“കേവലമൊത്തവണ്ണമെന്നീടുകി-	
ലിവണ്ണമുള്ളദോഷങ്ങളകപ്പെടും	87
ഇച്ചൊന്നതേതുംസഹിക്കുന്നതല്ലെങ്കിൽ	
വെച്ചുഞാനിന്നധികാരമറിഞ്ഞാലും	88
നീനിനക്കൊത്തവണ്ണമെന്നീടുകിൽ	
നാനമരികൾക്കുഭൃത്യനായ്നീടും	89
എങ്കിലിനിപ്പെടുവതമതുകൊണ്ടു	
സങ്കടമേജ്ജാളമില്ലെന്നറിഞ്ഞാലും;”	90
“കെരമുദിനാമമായുള്ള മഹോത്സവം	
ഭൂമിദേവശ്രേഷ്ഠനായഭവാനിപ്പോൾ	91
എന്തു മൂലംമുടക്കീടുവാനെന്നുള്ള-	
തന്തരമില്ലപറഞ്ഞമതിയാവൂ”	92
വിഷ്ണുപുൻചന്ദ്രഗുപ്തനോടനേരം	
ഉണ്ണിച്ചുചൊന്നാൻവിനയവംകൂടാതെ;	93
“കെരമുദിനാമോത്സവാതുടങ്ങീടുവാൻ	
കാമിച്ചതെന്തെന്നിരിക്കുമറിയാം”	94
“ആജ്ഞക്കഭംഗംവരുത്തുമെന്നോത്തുഞാ-	
നജ്ഞാനിയാതിതുകല്പിച്ചതുമില്ലാൾ”	95
“ഞാനമതുതന്നെവാഞ്ചമിച്ചതുമെടോ	
മാനമേറിടുന്നചന്ദ്രഗുപ്തപ്രഭോ!	96
ഉഴഴിയിലുള്ള ഗുപന്മാരെനിന്നുടെ	
കീഴാക്കിവെച്ചതമാരെന്തോന്നുന്നു?	97
ആരുമറിയാത്തതല്ലേതോനിന്നുടെ	
ധീരതയേറുംപ്രഭുതവുമ്പ്രൈശ്വര്യം”	98
“അത്രവൈശ്വര്യംഭവാനുമുണ്ടെങ്കിലോ	
ഭദ്രഭാഷിപ്രധാനജനത്തെയും	99
രാക്ഷസമാത്സ്യനയംകളഞ്ഞീടുവാൻ	
ശ്രദ്ധമായെന്തപരാധമുവർക്കുമോ!”	100

“എങ്കിലോകേടുകൊടുകെന്നചാണക്യനും ശങ്കകൂടാതെപറഞ്ഞതരുവൻഞാൻ	101
വാരണാശ്വക്ഷനാംഭദ്രഭേനശപ- കാരകനായപുരുഷഭത്താഖ്യനും	102
മദ്യപാനംചെയ്തമത്തരായേററവും ഹൃദ്യമാരായുള്ളനാരിജനങ്ങളെ	103
കണ്ടേടമെത്തിപ്പിടിപെടുപുൽകയും കണ്ടജനങ്ങളെക്കൊന്നുമടിക്കയും	104
തങ്ങൾക്കുവേണ്ടുംപ്രവൃത്തിയ്ക്കുകൈവിട്ടു തിങ്ങിനിറഞ്ഞൊരുമാനമടങ്ങും	105
ഇതവണ്ണമുള്ളധിക്കാരങ്ങൾകണ്ടുഞാൻ ജീവിതംനീക്കിപ്രവൃത്തിവിരോധിച്ചു;	106
കോപിച്ചുപോയാരവരുമതുകൊണ്ടു സേവിച്ചിതുചെന്നുപറ്റുതരാജനെ.	107
രാജഭണ്ഡാരങ്ങൾവെച്ചുരക്ഷിക്കുന്ന രാജസേനൻതവസേവകനാമവൻ	108
ഭണ്ഡാരമോഷണംചെയ്തതന്നെയവ- നങ്ങായിതുധനമെന്നറിഞ്ഞീടനീ,	109
എല്ലാവരുമറിഞ്ഞീടുന്നനേരത്തു കുള്ളനാംതാനെന്നശങ്കമുഴുത്തവൻ	110
ഉൾക്കനംവിട്ടുപറപ്പെട്ടുപോയുട- നക്കനാംമേറ്റുനെയ്യുന്നസേവിച്ചതും;	111
പിന്നെബലഗുപ്തധിക്കാരതന്മാർക്കു മന്നാവനീകൊടുത്തിടുന്നജീവിതം	112
ലോഭമുഴക്കയാൽപോരായ്ക്കയന്നിട്ടു ലാഭമിതിലേററമുണ്ടെന്നുകണ്ടവർ	113
തിണ്ണമലയകേതുക്കിതിനാഥനെ ചെന്നുസേവിച്ചാരവർകളുംഭൂപതെ!;	114
പിന്നെയുംകേൾഭാഗ്യായണനാമവൻ മുന്നമെപറുതസേവകനാകയാൽ	115

- തൽപ്പത്രനോടൊന്നു ചെന്നു പറഞ്ഞു പോൽ
'തപ്തിതാവേഷലഖയ്ക്കുതു ചാണക്യൻ' 116
- ഇതഥപറഞ്ഞുമലയകേതുതന്നെ
സതപരതന്നിടത്തിന്നയച്ചീടിനാൻ; 117
- ചന്ദനദാസൻ തുടങ്ങി മുളളാർകരുകൾ
നിന്ദനെന്നെക്കുറിച്ചുണ്ടായ, തുമുലം 118
- ദണ്ഡമകപ്പെട്ടുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു
കണ്ഠനായ് ചെന്നവൻ മേൽക്കുന്നേഴുവിച്ചാൻ; 119
- 'എന്നുടങ്ങീവനെരക്കുറിച്ചതു മിവൻ'
എന്നു നിരൂപിച്ചു പവ്തപുത്രനും 120
- അപ്പുനെസ്സെന്തുമുള്ളൊന്നെന്നു കാക്കയാൽ
മേൽക്കുന്നേഴുവിച്ചാൻ തുറയുന്നെന്നെത്തദാ 121
- മന്ത്രിപ്രവരനാക്കിക്കൊണ്ടു നന്തരം
സന്തോഷമുൾക്കൊണ്ടിരിപ്പുന്നിതികാലം; 129
- മാനമേറീടുന്നലോഹിതാക്ഷൻ താനും
ജ്ഞാനമില്ലാത്ത വിജയവർമ്മാചാര്യൻ 123
- പുത്രഭയത്തെ വെറുപ്പിച്ചു തുമുലം
ഉത്തമനാരായണാലകന്മാരവർ 124
- വീട്ടിൽ പാറുതിയില്ലാതെ പറപ്പെട്ടു
കഷ്ടം പരവശപ്പെട്ടു കരഞ്ഞവർ 125
- സങ്കടമെന്നോടറിയിച്ചു തുമുലം
നിൻ കഴൽ കൂപ്പിച്ചു ബാലകന്മാരെ ഞാൻ 126
- അത്ഥമേതാനുമവകുകൊടുത്തഥ
വിത്തം തെളിയിച്ചു വെച്ചോരെന്നന്തരം 127
- ഒട്ടുമതിനെ സഹിയാഞ്ഞവരുടെ
ധൃഷ്ടിയായുള്ള പിതാക്കളിരുവരും 128
- കണ്ടു പോൽ ചെന്നുടൻ പവ്തരാജനെ
പണ്ടിതു ചെയ്യുമാറില്ലെന്നറിഞ്ഞാലും; 122
- ഇതഥ മവകുപരാധങ്ങളാകുന്നു
ധാത്രിപതെയരിച്ചീടുകമാനം സ" 130

ഇത്തരമുള്ള ചാന്നകാരന്മാരോടുകൂട-	
ട്ടത്തരം ചാന്നാനവനോടുകൂടിയതും	131
“ഓരോജനങ്ങൾക്കുപരായമിങ്ങിനെ	
ഓരോതരത്തിലുണ്ടാണെന്നിങ്ങനെയും;	132
വീര്യപുഷ്പങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നിരിക്കിലും	
കാശ്യംമാന്തംകൂട്ടുമാമമാമഹീസുര!	133
പെച്ചുകൊള്ളാതെകളഞ്ഞതെന്തിങ്ങിനെ	
പിച്ചയല്ല ചൊന്നതെന്നുധരിച്ചാലും”	134
എന്നതുകൂടുകയടിച്ചുനടന്നുചൊല്ലിനാൻ	
“ഇന്നതുകൊണ്ടിവിടെക്കൊന്നുവെ”	135
മനോഹരപൂർണ്ണമേനമിങ്ങിനെ	
ചന്ദ്രപൂർണ്ണമിതിനായകൻചൊല്ലിനാൻ;	136
“കൈശലമില്ലായ്ക്കൊന്നുണ്ടാകുമോ?	
വശിവിടിച്ചതൊഴിച്ചുകൊടുക്കുമോ?”	137
“നീതിക്കുകൗശലംപോരായ്ക്കൊണ്ടല്ല	
ചാതുര്യമോടുകൂടി ചൊല്ലിത്തരുവൻഞാൻ	138
നാട്ടിൽപ്രജകൾക്കുരാജാവിനെക്കുറി-	
ച്ചൊട്ടുമോശമില്ലാത്തവരുവിടെയു	139
രണ്ടുപ്രകാരംപ്രതിവിധാനമുണ്ടു	
രണ്ടുപറയാമനുഗ്രഹംനിഗ്രഹം	140
ഭദ്രഭയംപുഷ്പങ്ങൾതാഴെ	
ക്ഷുദ്രമതികളായിട്ടുകൊണ്ടുണ്ടോ	141
സപ്തവൃന്ദനങ്ങൾക്കൊണ്ടുപ്രമത്തരായ്	
ക്ഷിപ്താധികാരികളായുള്ളവർക്കുള്ള	142
രണ്ടാമതുമതിന്നാക്കീടുകിത് പുന-	
രണ്ടാമതിനാലനേകമനസ്സുണ്ടാ	143
ഹസ്തികലത്തെയുംശപഥത്തെയും	
പ്രത്ഥവീപത്തെയുംചീട്ടമറികുനീ;	144
ഏവമനുഗ്രഹമേകുന്നിതുമെടൊ	
കേവലമോഷമല്ലാത്തയില്ലേതുമെ,	145

ഏതിലൊക്കേരക്കുമഹീ പതെ! പിന്നെയും	
‘ഡിങ്കാരതാഴെൻ’ ബലഹൂപ്തനെനിവർ	146
എത്രയുംലുബ്ധപ്രകൃതികളാകയാൽ	
ധാത്രിയെത്തന്നെ കൊടുത്തുവെന്നാകിലും	147
പ്രീതിവരാതവക്കെക്കുടിനെഭൂപതെ!	
ചേതസിചാത്താലനഗ്രഹംനൽകുന്നു?	148
രാജസേനൻഭാഗുരായണനരൂപിനെ	
രാജധനപ്രാണനാശഭയത്തിനാൽ	149
ഏറ്റവുംപരവശപ്പെട്ടവക്കെക്കുടിനെ	
മുറുമുറുഗ്രഹംനൽകുന്നുസാംപ്രതം?	150
ലോഹിതാക്ഷാബ്ധിവിജയവർമ്മാബ്ധി	
സാഹസകാരികളാകകൊണ്ടല്ലയോ	151
പുത്രഭോഭോരുംമരുത്ത, വക്കെക്കുടിനെ?	
ധാത്രിശനൽകുന്നതിപ്പോളനഗ്രഹം;	152
രണ്ടുപക്ഷംഞാൻപറഞ്ഞതിൽമുന്നേതി-	
ലുണ്ടെന്നിരൂപിച്ചുകണ്ടാലവകാശം?	154
പിന്നെപ്പറഞ്ഞപക്ഷത്തിനുവൈഷമ്യ-	
മെണ്ണരുതാരോളമുണ്ടെന്നറിഞ്ഞാലും	154
നന്ദരാജ്യംനിനക്കിന്നുലഭിക്കയാൽ	
നന്നായിണക്കീലനാട്ടിലുള്ളൊരെല്ലാം	155
എന്നുവരുമ്പോൾ “പ്രധാനജനങ്ങൾക്കു	
ദണ്ഡമകപ്പെട്ടപ്പോൾ” ലെന്നുകേൾക്കുമ്പോൾ	156
വിശ്വാസമില്ലാതെയാം പ്രജകൾക്കിഹ	
വിശ്വൈകവിര! മഹീപതെ! നിണ്ണയം;	157
എന്നതുകൊണ്ടിഹനിഗ്രഹാനഗ്രഹം	
മന്നവ! രണ്ടിനുംഭോഷ്യമുണ്ടാക്കുനീ	158
പവ്വതപുത്രൻമലയകേതുപ്രഭു	
ഗർവ്വിക്കനായ്നമുക്കുള്ള ജനത്തെയും	159
രാക്ഷസമാത്രനേയുമവന്തന്നുടെ	
പക്ഷത്തിലാക്കിവെച്ചാദരവുവകം	160

- മേൽപ്പാൽചെരുന്നടയോടുമൊരുമിച്ചു
വാച്ചവിലോഷമകത്തുവർഷിക്കയാൽ 161
- യുദ്ധത്തിനായൊരുമ്പെട്ടവൻനമോടു
ബലരോഷത്തോടിരിക്കുമശാന്തരെ 162
- ഉത്സവത്തിന്നൊരുമ്പെട്ടതെന്തിന്നുനീ-
യുത്സാഹമുണ്ടെങ്കിലൊന്നിഹവേണ്ടതും 163
- അസ്രശസ്ത്രാഭ്യാസവുംചെയ്തുകിഴുവും
ധാതൃശവണ്മതിൽ, കോട്ട, കിടങ്ങുകൾ, 164
- നന്നായുറ്റിച്ചശത്രുപരംവിധൗ
നിന്നുകൊൾവാൻകരുതീടുകമാനസം; 165
- എന്നതുകൊണ്ടുതാൻചന്ദ്രമഹോത്സവം
ചന്ദ്രതുല്യാവനീനാഥ! വിളക്കിനേൻ” 166
- പാടവമേറുന്നകെരടിലുദ്രസുരൻ
കേട്ടരീതിത്തവംചറഞ്ഞൊരൻതരം 167
- മെയ്യുന്നായുള്ള നരവശേഷേന്ദ്രനും
ആയുനോടിങ്ങിനെപാത്തുചൊല്ലിടിനാൻ; 168
- “ബന്ധുപാഠനമ്മുടെപുത്രപുത്രനെ
എന്തുമാലോചനാർക്കുണ്ടുണ്ടത്?” 169
- “എങ്കിലോകേൾക്കനീ ചന്ദ്രതുല്യപ്രഭോ!
ശങ്കകൂടാതെപറയാമതുമെക്കാൾ! 170
- പുത്രപുത്രനിവിടെയിരിക്കുമ്പോൾ
പുപ്പംപ്രതിശ്രുതമായുള്ള രാജ്യത്തിൽ 171
- പാതിപകത്തുകൊടുക്കുമൊവേണ്ടതും
ചേതസിപാതതാൽവധിക്കുമൊവേണ്ടതും 172
- കൊന്നാലാവനതെന്തൊന്നെന്നെന്നും
നിണ്ണയംനാമെന്നുചൊല്ലുചൊല്ലാവതും 173
- ആനമതിനാൽകൃതപ്രണമനമുള്ളൊരു
നാനായംനീളെനടക്കുന്നമുക്കുകൊ 174
- നാടിഹപാതിപകത്തുകൊടുക്കിലും
കേടതിനുണ്ടെന്നറികൾപാപതെ! 175

മോനി പാപവൃത്തരാജനെക്കൊന്നതിൽ	
നന്നംകൃതമല്ലതമഃരൂപമെങ്കൊ!	176
ഇതെല്ലാന്നതൊക്കെ നിരൂപിച്ചുകണ്ടുഞാൻ	
മേലുപുതനെക്കളവാൻ വകാശം;	177
“മന്ത്രിപ്രവരനാരാക്ഷസൻ തന്റെ	
അന്തർഗതത്തിൽ വാഴും ശാന്തരെ	178
എന്തൊന്നു കണ്ടിട്ടുപേക്ഷിച്ചതു മെന്ത്	
ചിന്തിച്ചതോന്നീലിനി കൈ”ന്നുമെഴുത്തും;	179
“ഓലാലാമതു ഹൃദയം നീക്കേളൊ!	
വല്ലായ്കാട്ടു നാദമന്ത്രിരാക്ഷസൻ	180
ഉള്ളിൽ കിടന്നാലവനിഹനമെയും	
വല്ലവകാരവ്കൊല്ലമറിഞ്ഞാലും	181
ഭരതകുറിക്കളഞ്ഞാൽ പുറത്തിരു-	
ന്നാരായെ ചെന്നു സേവിച്ചുകൊണ്ടുവൻ	182
കാട്ടുന്നതു തട്ടിപ്പോയെന്നതു മെ	
വാട്ടമില്ലെന്നു റിക്തമീപതെ!”	183
“എങ്കിലെന്തായ്തും പായം പ്രയാഗിച്ചു	
സങ്കടം കൂടാതെ രാക്ഷസാമാത്മനെ	184
ഭരതകുറിക്കളഞ്ഞതിനെ നെന്ത്	
നേരെ പറകെ”ന്നു ഓലാലിനാൻ മെഴുത്തും	185
“എന്തിന്റെ വാണേനറമുപായം	
ഉന്തരം കൂടാതെ മായ്ക്കുമാത്രേ ന്തനെ	186
ഉള്ളിൽ തറച്ചിളകാതെ കിടക്കുന്ന	
ശല്യം പരിച്ചുകളയുന്നതു പോലെ	187
തള്ളിക്കളഞ്ഞ തറിഞ്ഞീലൊരവോ-	
നല്ലെന്നതോന്നു വാനെന്തൊരു വിഭവം!”	188
“അത്ര ചെലവുണ്ടു കിരീടം വാനെന്തു	
വിശ്രമം ചെയ്തു പാടാതിരുന്നതെന്തും?”	189
“വിശ്രമിച്ചാലതിന്നുണ്ടെങ്കിലൊ വെച്ച-	
മുറക്കുത്തു നന്നായി കലോത്തമൻ	190

പ്രാണൻകളയുമതല്ലാത്തതിന്നുടെ ചേണാന്നവൻപടകൊന്നുമുടിചീടും	191
രണ്ടുപ്രകാരവെന്നൊക്കിലുമാകാ കണ്ടുകളഞ്ഞുതൊന്നൊന്നിത്തീടുന്നീ	192
ഏറ്റുമരിച്ചുവെന്നൊക്കിലതിനൊരു കുറന്നുനജ്ഞനല്ലൊമന്ത്രിസത്തമൻ	193
കാട്ടിൽകിടക്കുന്നകാട്ടാനയെപ്പോലെ വിട്ടിൽവരത്തുവാൻതന്മുഖമെന്തീ	194
ആയുസ്സുപറഞ്ഞാൽപടക്കുവാനുള്ള കാലമറിയുന്നവർകളിൽവെച്ചുഹൊ	195
രാക്ഷസമാത്രംനാടൊത്തവരാരുമി- ല്ലിക്കിതിരുന്നിയിതില്ലസംശയം	196
“കൈമൊക്കുമെടൊരാക്ഷസമാത്രന- ങ്ങിക്കാലമെന്തെന്നതിശയമാമതു?”	197
“ഏതുമറിഞ്ഞതില്ലെങ്കിൽവോരത്താൻ ഭൂതധാതൃഭവ!ചൊല്ലിത്തരാമിപ്പോൾ	198
നന്ദനപതികൾനിത്യമാണ്ണാഴുന്ന മന്ദിരമിങ്ങുവളിച്ചോരനന്തരം	199
തന്നിൽനിന്നച്ചകാലംനീജദാസിതം നന്നായിവന്നിതെന്ദിപ്പാമനന്ദിമ	200
കല്പിതംസാധിപ്പതിനറിയാതെന്നാം കല്പാത്തവംവന്നിചീടുകയോഗമൊ?	201
വാണാനതുമുഖ,മേറുപ്രജകൾക്കു കാണാതെയായ്ക്കുന്നമമിലന്തരാഗം	202
ഭൂസന്ദനാകിയചാണക്യനമതി- ഭാസുരമായതിനന്തരംചൊല്ലിനാൻ	203
“രാഗംപ്രജകളിലേറിച്ചമകയു- മേകത്രവാസംവളരക്കഴിക്കയും	204
നന്ദനപതിയെക്കൂറുള്ളവർകൾക്കു നിന്ദകൂടാതെചരിക്കയുഭൂപതെ	205

അന്ധപ്രഭുവാരുണ്ടാകയുംനിജ-	206
ബലിവിധിവാസംവിളങ്ങിച്ചമകയും	
കുറുത്ത ബന്ധുക്കളേറയുണ്ടാകയും-	207
മേറുന്നഭക്തിരൂപനിലുണ്ടാകയും	
ഇത്തരമുള്ള തുകൊണ്ടമാതുൻപണ്ടു	208
ചിത്തമുറപ്പിച്ചിവിടെവസിച്ചതും;	
രാക്ഷസമാതുനതന്നുള്ളിലുണ്ടാണു	209
സാക്ഷാൽകിടന്നു മുറുകുന്ന സന്തതം	
നന്ദനപന്മാരെയാക്കെവധിപ്പിച്ചു	210
ചന്ദ്രമൂലപ്രഭോനിന്നെത്താനദരാൽ	
ഭൂമിപ്പന്നാഥനാസ്താഴിച്ചതുപോലെ	211
കാമിച്ചിരിക്കുന്ന പവ്വതപുത്രനെ	
വാഴിപ്പതിന്നഭവാൻകൈവെക്കയ്ക്ക	212
ഭോജനപമേറുന്നരാക്ഷസൻകശുലൻ	
നന്ദനെക്കൊന്നതുംനിന്നെവാഴിച്ചതും	213
പട്ടാംഗലചാല്പനീമറന്നതായതും	
ഭൃഷ്ടനാരാക്ഷസൻനോക്കിപ്പിരിക്കവെ	214
ധൃഷ്ടനായ് ചെയ്തോരവസ്ഥകളൊന്നുമെ	
ത്തൊല്ലയൊചൊല്ലുമത്സരംകൈവിട്ടു	215
മാനമുഴഞ്ഞൊരുമെയ്യുമഹീപതെ!"	
"ദൈവമത്രെനവനന്ദനപന്മാരെ	216
ഇയവണ്ണമാക്കിച്ചമച്ചതറിഞ്ഞാലും	
ആയുരനന്ദമേളാരഥഭോവമുണ്ടങ്കിൽ	217
മെയ്യുന്നെന്തുള്ള തിന്നിക്കണ്ടുതോന്നുന്നു"	
"ദൈവംപ്രമാണീകരിക്കുന്നവർകളെ	218
ക്കേവലംമൃഗമെന്നുള്ളതറികനീ"	
"മൃഗമല്ലാത്തവർവന്യപരയുമൊ	219
പ്രേതസ്ഥിയെക്കൂട്ടമൊവിപ്രകലപതെ!"	
ഇത്തരംവാക്കുകൾകേട്ടുവാണകൃതം	220
ചിത്തത്തിലേററംവളന്നിതുകോപവും	

ഓരുംവിരപ്പുകളുണ്ണാമ്യവത്തിക്കൊണ്ടു	
ധാതൃശനോടുപറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ	221
“പോരുമെന്നോട്നീയിത്തരംചൊന്നതു	
മേറ്റുപറഞ്ഞുപോകാതെമുരാത്താവെ	222
ഭൂത്യനാടെന്നപോലേനീപലതരം	
ജ്ഞരംഭൊന്നതുപോരുംജളപ്രഭോ	223
സത്യംവൃഷചനല്ലോനീനിരൂപിക്കി-	
ലുത്തമനായുള്ള ഭൂസുരൻഞാനെടോ	224
മന്നവരാംനവനവധരംകൊണ്ടു	
മന്ദമടങ്ങുന്നമത്യുദനനെ	225
ഉജപലിപ്പിക്കയാചാശ്ശനിനക്കിന്ന	
നിശ്ചയംനാശംവികാംജളപ്രഭോ	226
ഏനീൽവലിയവൻരാക്ഷസനെനൊന്നു	
നിന്നുള്ളിലുണ്ടങ്കിലേതുമേവെകാതെ	227
വാളിതാവെക്കൊടുക്കനീരാക്ഷസ-	
ന്നാളല്ലതാനിത്തരങ്ങൾക്കറിഞ്ഞു ചും”	228
ഏന്നുപറഞ്ഞഥവാളുമെറിഞ്ഞാശ്ശ	
തിണ്ണമെഴുന്നോറു ചാണക്യഭൂസുരൻ	229
മന്നനോടൊന്നുമെമിണ്ടാതെന്നോക്കാരെ	
തന്നിടംപെക്കിയനീങ്ങിനെചിന്തിച്ചാൻ	230
“രാക്ഷസനിപ്രയോഗങ്ങളെപ്പോരുമെ	
സൂക്ഷ്മതരമായറിഞ്ഞവനൊക്കവെ	231
ചാണക്യനോടുവിപരീതമാക്കിത്താൻ	
തന്മമിച്ചത്രാപ്താവനിനാഥനെ	232
ഇപ്പോൾജ്ഞിക്കുന്നതുണ്ടെന്നുവെ	
കെൽപ്പോട്ചെയ്യാപ്രയോഗങ്ങളൊക്കവെ	233
നിസ്സലമാണ്ണമെന്നതുമല്ലേടോ	
തൽഫലംനീതാനുഭവിക്കേണ്ടതും”	234
ഇത്തരമേതോന്നുചിന്തിച്ചതനുഭവ	
പത്തനത്തിൽചാണക്യനാൻവിപ്രനും	235

കോപിച്ചുപോയോരുദൈവനെക്കണ്ടു താപാകലൻചിന്തിച്ചിതു മെയ്യനും	236
“ആയുനിന്നെന്നോടുകോപിച്ചതുമിഹ കാളുമായ്ത്തന്നേവരുന്നതോദൈവമേ!	237
കോപിച്ചഭാവംനിരൂപിച്ചുകാണുമ്പോൾ ഭാവിച്ചതല്ലെന്നതോന്നുമാനസേ	238
വല്ലായ്മമെയ്യൻപറഞ്ഞതുകേട്ടിട്ടു വല്ലതുംവന്നാൽപൊറുക്കുന്നതേയുള്ളു”	239
ഇതൊന്നിരൂപിച്ചുവരുന്നപ്രകാരം ദൃശ്യനോടിങ്ങിനെപാത്രമൊല്ലീടിനാൻ	240
“ആയുധാണക്യനധികാരമൊക്കെവ വൈരപശാൽവച്ചുപോയി” തന്നിങ്ങിനെ	241
നാട്ടിൽപ്രജകളോക്കൊക്കെപ്പറഞ്ഞു ഒട്ടുമൈവകരുതെന്നയല്ലീടിനാൻ	242
ഏല്പാചരമറിഞ്ഞാരതുമക്കാലം മെല്ലെപ്പറഞ്ഞോരുമോചൊല്ലുകൊണ്ടുത	243
“ചെല്ലുപോൽസർപ്പാധികാരം വന്നകുറുൻ സ്വപ്നാസ്തംഗമാറായിതുമെയ്യനും”	244
ഏന്തിങ്ങിനെചലയാപറഞ്ഞിടിനാ- രൊന്നമറിഞ്ഞീലതുകപരാജയത്തും	245
മെയ്യനുംചിന്നെയതുതന്നെചിന്തിച്ചു മെയ്യുമുറപ്പിച്ചിടുന്നാനതുകാലം	246
ഏതുമരുതിനിമ്നാൽവാതിനിടക്കണ മാതൃതുമോടമെയ്യാൾകിളിമകൾ	247
പാലംമധുരമെഴിഞ്ഞുനുകൻഗ പാൽമൊഴിയാളുംകിളമരുവിനാൾ	248

ആരംഭം പാദം

<p>വരികരിക്കിൽനീയരിയശാരികക ചരകശേഷമാകഥകളൊക്കവെ വരുന്നതരിയവിൽപൊരിവരുന്ന ജ്ഞം കരകപാലതിൽകഴിച്ചുസാരം വെളുത്തവല്ലവ്വംപൊടിച്ചതിലിട്ട- ണിളക്കിമേളിച്ചുനിനക്കുഞാൻതരാം മടിച്ച്രിയ്ക്കതെളുപ്പിച്ചുമധു കടിച്ചുദാഹമിട്ടച്ചുചൊല്ലുകൊ വിമിത്രമെത്രയുംനിനച്ചുകാണിവി- ച്ചരിത്രമെന്നതെപറയാവുദൃഢം ഞാരിപ്രവരനാമലയകേതുവും മതിപ്രയോഗമുള്ള മാതൃനൂപിനെ പ്രവൃദ്ധരാഗമാർന്നുവരുംകൂടി പ്രവൃത്തിച്ചതെന്തെന്നുചെയ്തിടനി ണ്ണതുകേട്ടുകിളിത്തടങ്ങിയുമതി- മധുരമായ്ക്കനത്തെളിഞ്ഞുചൊല്ലിനാൾ:- കഴിഞ്ഞതകഥാവിഷമീച്ചേറ്റവു- മൊഴിഞ്ഞുഞാനെന്നതരികയുവേണം ഉരചെണ്ണാൻചെന്നിപെരുതെന്നാകിലു- മൊരുവണ്ണകഥാകഴിവേളംനേരം ചരകെന്നവന്നു, വചസിസാമത്വം കറയുമെങ്കിലുംതെളിഞ്ഞുകേട്ടുലും; മലയകേതുവാംഗ്രഹതിവീരനെ പലകാലംസേവിച്ചുമാതൃരാക്ഷസൻ ഞ്ഞിടംകാലത്തുഞൊരുദിനംതത്ര കൃത്യത്തുരുംഭേദഭാഷികളെയും</p>	<p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13</p>
--	--

അഭിമതംതന്നിക്കുകമുള്ളൊരു	
ക്ഷപണനെയുംകണ്ടതിമോദംപൂണ്ടാൻ;	14
അവരിൽവെച്ചുഭാഗ്യരായണൻമുന-	
മവനിനാഥനാമലയകേതുതാൻ	15
ഇരിക്കുംമന്ദിരമകംപുഷ്പഗൃഹ-	
വരനെയെക്കണ്ടവനവസ്ഥകളെല്ലാം	16
അറിയിച്ചീടിനാനതുകാലംമന്ത്രി	
വരനാക്കീടിനാനവനേയുംമേല്ക്കൻ	17
പടക്കനാഥനാംശിഖരസേനനെ	
പട്ടുതപമുള്ളൊരുഭദ്രഭാദികൾ	18
നിരഞ്ഞുകണ്ടവരവനോടുകൂടി	
വിരിഞ്ഞുഭൂപതിവരനെയെക്കണ്ടതെ;	19
കടിലനായുള്ള ചണകപുത്രനോ-	
ടിടഞ്ഞുപോന്നതുമറിയിച്ചീടിനാൻ;	20
അതിനപശ്ചാത്തസ്യതനവർകളെ	
യതിനായിട്ടധിപതികളാക്കിനാൻ	21
അതുകാലംമേല്ക്കത്തനയനോടവ-	
രതിഗ്രന്ഥമായൊന്നുരചെയ്തീടിനാൻ	22
“ശിഖരസേനനോടൊരുമിച്ചുണ്ടായൊ-	
ന്നുഖിലനാഥനാംവോനെയെക്കണ്ടതി-	23
ന്നൊരുവസ്തുവുണ്ടെന്നറികൂറുപതെ	
പറഞ്ഞറിയിക്കാമതുമിഹത്തെങ്ങൾ;	24
തപസചിവനാമമാത്യാക്ഷസൻ	
അവനിനാഥനായ് മരുവുംമെഴയ്ക്കനോ-	25
ടൊരുമിച്ചീടുവാനൊസരമിപ്പൊൾ	
കരുതിപ്പാർക്കുന്നു; ചതിക്കുംരാക്ഷസൻ,	26
അതുമുഖമമാത്രികനെകൂടാതെ	
ചതിക്കുമെന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ടുണ്ടെങ്ങൾ	27
ശിഖരസേനനോടൊരുമിച്ചുവനി-	
ട്ടുഖിലനാഥനാംവോനെയെക്കണ്ടതും”	28

അവർകളിങ്ങിനെ പറഞ്ഞതുകേട്ടി-	
ട്ടവനിനാഥനാമലയകേതുവും	29
തദനുഭാഗായണനേയും വിളി-	
ച്ചതു സമസ്തവുമറിയിച്ചീടിനാൻ;	30
അരിയോൽഭാഗായണവന്നേരം	
പെരികെ മോദംപൂണ്ടുരചെയ്തീടിനാൻ;	31
“കൃപവ്രപതിക്കുവളപ്പിന്നായി	
വ്രപതിയെ സ്നേഹം പെരികെയുളളാക്കെ	32
കപടം കൈവിട്ടാശ്രയിച്ചുവന്നവർ	
വ്രപശിഖാമരണഭവാനെക്കണ്ടതും”	33
അതുകേട്ടു നവരനും ചൊല്ലിനാൻ	
“ചതിവെടിഞ്ഞുളളാരമാത്യനെപ്പോലെ	34
പെരികെ സ്നേഹമുളളവർകളാരുമി-	
ലരണിയിലില്ലെന്നറിഞ്ഞാലുമെടൊ”	35
ചിരിച്ചു ഭാഗായണനുമനേര-	
മിരിക്കും മേല്പുനോടൂരചെയ്തീടിനാൻ	36
“അതിനേതുമൊരുവികല്പമില്ലാ-	
നതുകൊണ്ടല്ലെടൊ പറഞ്ഞതുമിപ്പോൾ	37
ചണകപത്രനോടൊത്വനേററവും	
ചിണക്കമേകുന്നു ധരിക്കമാനസെ	38
ചിണക്കമില്ല ചന്ദ്രഗുപ്തനെക്കുറി-	
ച്ചിണക്കമീവഴിനിനക്കു ലുണ്ടല്ലൊ	39
കുടിലചിത്തനാം ചണകപത്രന്റെ	
കുടപ്പങ്ങളൊട്ടും പൊറുക്കാതെ മെയ്യൻ	40
അധികാരംകോപി ചൊഴിപ്പിച്ചീടുകി-	
ലതിഗുണജ്ഞനാമമാത്യരാക്ഷസൻ	41
മരിച്ചു നന്ദനെക്കുറിച്ചുകേൾക്ക-	
ണ്ടു ചീടത്തന്റെ മനസ്സിലിങ്ങിനെ:—	42
“നിനച്ചുകാണിലിഗ്രപതി മെയ്യുന്നു	
ജനിച്ചതും നന്ദകലത്തിൽനിന്നും	43

നിനച്ചിതുവഴിയുറച്ചുരാക്ഷസൻ	
മനക്കുരുത്തരുമരിയമെഴുന്നേ	44
ചെരുത്തമത്സരംകളഞ്ഞുകണ്ടുട-	
നിരിക്കമില്ലാരുവികല്പമേതുമെ;	45
അവർകളെക്കുറി ചുതുനേരംഭവാ-	
നവിശ്വാസംചെയ്തതുകണ്ടിട്ടെല്ലാ	46
മികവേറുംഭദ്രഭടപ്രഭൃതികൾ	
ശിഖരസേനമാശ്രയിച്ചുവന്നതും!"	47
സചിവനായഭാഗ്യായണൻതന്റെ	
വചനംകേട്ടുപറ്റുതപുതൻചൊന്നാൻ	48
"പരമാർത്ഥംസഖെപറഞ്ഞതൊക്കെയെ	
നിരന്നിതുനിന്റെവചനമേറ്റവും	49
ചണകജന്തന്റെറകടുമകൊണ്ടോരോ	
ജനങ്ങൾമെഴുന്നേവെടിഞ്ഞുപോയന്ന	50
നമുക്കിതുകാലംപടകൊണ്ടുചെന്നി-	
ട്ടമർക്കണംമെഴുന്നേവണകജന്മാരെ	51
മമതാതൻതന്നെക്കുറിച്ചിനിക്കൊരു	
മമതയില്ലെന്നുപറയുന്നജനം	52
കഴിഞ്ഞുപത്തുമാസവുമെന്റെയപ്പൻ	
കഴിഞ്ഞതുമുതലറികെടൊസഖെ!	53
ചരിച്ചതാതനെക്കുലചെയ്തുമുലം	
പ്രതിജ്ഞയുംകോപിച്ചിറങ്ങുചെയ്താൻ	54
പിതൃഹന്താവിനെകുലചെയ്തൊത്താൻ	
പിതൃക്രിയചെയ്യുന്നതുമില്ലേതുമെ	55
കരുത്തനായത്താൻപ്രതിജ്ഞയുംചെയ്ത	
പൊറുക്കുന്നതെന്റെയബലക്ഷയംതന്നെ	56
മുറുത്തരികളേവധിച്ചുവെകാതെ	
മരിച്ചതാതന്റെറജലക്രിയചെയ്താൻ	57
എത്രത്തുപോർചെയ്തുമരിപ്പനല്ലായിൽ	
ഖിയിച്ചതൊക്കെയവരുമെടൊസഖെ!	58

അതിനമാത്യൻറെകരുത്തുണ്ടെന്നാകി- മിതുകാലംപുനരെടുപ്പമുണ്ടെടൊ	59
ശിമസിവേദനകലനാരാക്ഷസൻ പരവശപ്പെട്ടുകിടക്കുന്നിതിപ്പോൾ,	60
അതുതകാണ്ടമന്ത്രിപ്രവരനെക്കണ്ടാൻ അധികമായിപ്പൊളുഴി വന്നങ്ങാൻ	61
പറപ്പെട്ടകനാമതിനവൈകാതെ പരക്കവേണാമിരുവരുമതി"	62
പലതരമിത്ഥംപറഞ്ഞുഴറോടെ മലയകേതുഭാഗുരായണനുമായ്	63
പറപ്പെട്ടചെന്നങ്ങമാത്യൻവാഴുന്ന പുരത്തിനചെന്നങ്ങടുത്തുനേരം	64
വസുസമനായുള്ള മാത്യരാക്ഷസൻ കസുമന്ദിരത്തിലെവിശേഷങ്ങളുൾ	65
അറിവതിന്നുതാൻപറഞ്ഞതച്ചൊരു കരഭകനൊരുപഥികൻചക്ഷുമായ്	66
പരമാത്മമെല്ലാമറിഞ്ഞുവന്നടൻ തിരമേരുംമന്ത്രിപ്രവരനെക്കണ്ടാൻ	67
പുരംപ്രവിഷ്ണനാമവനെക്കണ്ടഥ ചിരിച്ചുമാത്യനുമിവണ്ണചാല്പിനാൻ	68
"പെരികനെന്നോവരികരികിൽനി പറകമെന്തയൻറെപരിതമൊക്കവെ"	69
രഥസ്വമാംവണ്ണംപറവതിനപ്പോൾ മഹത്വമുള്ളരാക്ഷസൻനിനച്ചുള്ളിൽ	70
ശകടമാസനോടി"വന്ദേയംകൊണ്ടി- ക്കകത്തുപോരികെ"ന്നുരചയ്ക്കീടിനാൻ	71
അഥശകടനംകരഭകൻതാന- മതിഗുണനയമുടയമന്ത്രിയും	72
അകത്തുപുക്കടനച്ചുവാതിലു- മകംതെളിഞ്ഞുടനീരുന്നാരോവതാ	73

മലയകേതുവും സഖിവനും കൂടി	
ചിലകാര്യം നിനച്ചു മാത്രം നെകാണാൻ	74
പുരാപുക്കനേരമറയിലെന്നുകേ-	
ട്ടിരു പരംകൂടെയവിടെച്ചെല്ലുമ്പോൾ	75
അറവാതിൽ നന്നായച്ചുകണ്ടപ്പോൾ-	
ളിറപാത്തു നിന്നാരുവരുമെന്നോ	76
കുതുകേനകരഭകനോടുമന്ത്രി	
പതുക്കെ ചോദിച്ചു തുടങ്ങിയെന്നോ	77
“കരഭകനീയസ്സനകലശനെ	
യരിപുരത്തുകൽപ്പനയുണ്ടെങ്കണ്ടു?”	78
അതുകേട്ടുകരഭകനോടൊല്ലിനാൻ	
“മതിമാനാമവനേയും കണ്ടെന്നോ”	79
മലയകേതുവുമകേട്ടുമാരും	
കലനംഗോളായണനോടു ചെന്നാൻ	80
“അരികനീപുഷ്പപുരവൃത്താന്തങ്ങള-	
ളറിയിക്കുന്നതുമൊരുവൻ മന്ത്രിയെ	81
രഥ സ്വമാധായ പലനം ചൊല്ലുമ്പോൾ	
ബഹുതപുമാക്കീടരുതല്ലാപാത്താൽ	82
ഇറപാത്തുകേട്ടാലറിയാമെന്നല്ലാ-	
മറവുകളെ ന്യായരിക്കെടൊസലെ”	83
“പരമാത്മന്തന്നെ പറഞ്ഞതുപോ-	
നറിയാമൊക്കെ”യെന്നവനും ചൊല്ലിനാൻ	84
അതിവിദഗ്ദ്ധനാകരഭകന്തന്നോ-	
ടുത്തുനന്നായിപ്പു പരമാ ചെന്നാൻ	85
“മനക്കരുത്തേറുകരഭകയിപ്പോൾ	
നിനച്ചുകാരിയൊഫലിച്ചിതൊപാത്താൽ?”	86
“ഫലിച്ചിതേറ്റവും തവനയത്തിനൊ	
വലിപ്പമുണ്ടെന്നു ധരിക്കമാനസെ”	87
അതുകേട്ടുപറവതകപുത്രനും	
അതിനുമുമ്പു സഖിയോടൊതിനാൻ	88

“നിനച്ചുകാൽമെന്നിതാപരയുന്ത ഇനിക്കത്തെന്നതിരിയുന്നില്ലെടോ”	89
“സുപതികൾമുടുംമകുടരണമേ കുപടമന്ത്രികൾചരിതമെങ്ങിനെ	90
അറിയുന്നപുനരിനിയുംപൊക്കുമ്പോ- ളറിയാപെക്കു”യെന്നരചെയ്തിടിനാൻ	91
അകത്തിരുന്നപ്പോളമാത്രരാക്ഷസൻ അകക്കുന്നേററതെളിഞ്ഞുചൊല്ലിനാൻ	92
“പരകവിസ്തരിച്ചുഖിലവുമെടോ” “പരതാമെങ്കി”യെന്നവനുംചൊല്ലിനാൻ	93
“തവനിയോഗത്താലഗതിവേഷപു- ണ്ടിവിടുന്നുപുഷ്പപരിക്ഷചെന്നാൻ	94
സ്തനകലനോടഖിലവുംതവ മനസിചിന്തിതമുരചെയ്തിടിനേൻ	95
ചണകപുത്രനോടവനിശൽമെയ്യൻ പിണങ്ങുന്നേരമപ്പഴുതറിഞ്ഞുകീ	96
ധരണീശൽതന്നെസ്തുതിക്കണമെന്ന പറഞ്ഞുചന്ത്രിയെന്നരചെയ്തിടിനേൻ	97
അതിനേതുമൊരുകുറവിനിക്കില്ല- ന്നതിവിശേഷനാമവനുംചൊല്ലിനാൻ	98
അനന്തരംമെയ്യൻപ്രജകടെച്ചൊല്ലാ മമനംകേട്ടുനന്ദനിധനചിന്തയാ	99
നിരുത്സാഹേനകണ്ടവർക്കുസന്തോഷം വരുത്തണമെന്നുനിനച്ചുകണ്ടമളിൽ	100
പുറത്തുളക്കവെയലംകരിപ്പിച്ചി- ട്ടൊരുചന്ദ്രോത്സവംതെളിഞ്ഞുകല്പിച്ചാൻ	101
അതിനാലാനന്ദംകലൻലോകകർമ്മം അതിനൊരുദ്യോഗംവളന്നനന്തരം”	102
അതു കേട്ടുകണ്ണിമുറന്നവെളുമ്പോ- ടധികംതാപേനപറഞ്ഞുരാക്ഷസൻ	103

“മമഗൃഹസ്ഥനന്ദൻധരണിക്കിന്നൊരു കമലബാസവന്മനസന്നിഭൻ	104
ഗുണഗണങ്ങൾക്കുസതതംവാഴ്ചവാൻ മണികലശനംഗുപനെക്കൂടാതെ	105
നിറക്കുമോചന്ദ്രമഹോത്സവമിപ്പോൾ മറക്കുമോമമഗൃഹനെന്താനഹോ”	106
പലതരമിതമാപറഞ്ഞമാത്രം— മലറിവിണിതുപേരുത്തടുത്തൊൻ	107
കരകേന്ദ്രതാനംശകടനംകൂടി പരവശംകണ്ടുപിടിച്ചുമാത്രനെ	108
നിവർത്തിനാൻവെള്ളംതളിച്ചുതാപത്തിൻ നിവൃത്തിയുമൊടുവർത്തിനാരഹോ	109
കരകേന്ദ്രോടുപുനരമാത്രം “പറകശേഷ”മെന്നുരചയ്ക്കീടിനാൻ	110
അതുകേട്ടുചെന്നാനവൻ“മെങ്കിലൊ ചതിയേറീടുന്നചണകനന്ദൻ	111
മുക്കിനാൻ ചന്ദ്രമഹോത്സവംപിന്നെ കുറ്റമെങ്ങിനെപറഞ്ഞുകൂടുന്നു?”	112
അതുകേട്ടുമെന്തുൻ ചണകപുത്രനോ— ഒരിക്കലിതനായുരചെയ്യുന്നേരം	113
സ്നാനകലശനപ്പൊഴുതുമെന്തുൻ ഗുണഗണംവാഴ്ചിസ്തുതിച്ചുസാരം	114
ഗുപനാജ്ഞാഭംഗംസമിച്ചുകൂടാതെ കുചങ്ങല്ലിയാംചണകപുത്രനെ	115
അധികാരത്തിങ്കലെന്നാഴിപ്പിച്ചാൻതവ മതിഗുണങ്ങളെപ്രശംസിച്ചുതന്നെ”	116
പറഞ്ഞു വാരൻറവചനംകേട്ടു നിറഞ്ഞൊരാമ്പനംവഴിഞ്ഞരാഷ്ട്രസൻ	117
പറഞ്ഞു“നെന്നുസെസ്തനകലശൻറ വിരുതുകളെതാമിപ്പിച്ചുതമിപ്പോൾ	118

പെരികനനെല്ലോസ്തനകലശന്റെറ	
വിരഞ്ഞഭേദത്തെമുളപ്പിച്ചുവാറും	119
ശിശുക്കളുംനിജകളിലെച്ചെന്നാൽ	
നശിപ്പിച്ചാലതുസഹിക്കയില്ലവർ	120
നരവരൻണൊപനരാജത്തേംഗം	
പൊറുത്തുപാക്കുന്നുമനസിസന്തതം"	121
പലതരമവർപറഞ്ഞതുകേട്ടു	
മലയകേതുവുമുരചെയ്തിടിനാൻ	122
"ഗുണജ്ഞാതാധന!നീകേട്ടില്ലേ	
ഗുണപ്രശംസചെയ്തമാത്രന്റെറമെന്താൻ	123
ചണകപത്രനെയൊഴിച്ചതോർത്തോ	
ഇണക്കമുണ്ടെന്നുധരിക്കുകയോസഖേ"	124
"ഗുണപ്രശംസകൊണ്ടറിയാണമെന്ന്"	
ചണകപത്രനെയൊഴിച്ചതോർത്തോ	125
ഇതില്ലമെന്നെന്തറിവതിന്നെന്ന്"	
മതിമാൻഭാഗ്യമായണനുംചൊല്ലിനാൻ	126
പുനരപികരുകേനോടമന്ത്രി	
വിനയമുറക്കൊണ്ടുപറഞ്ഞാനിങ്ങിനെ	127
"നരപതിചാണക്യനോടുകോപിപ്പാൻ	
നിറമേറുംചന്ദ്രമഹോത്സവത്തിന്റെറ	128
മുടക്കുംചെയ്തതിലൊടുങ്ങിയൊമാറും	
കടുപ്പമേതാനുമിനിയുംകേട്ടിതൊ?"	129
അതുകേട്ടുചൊന്നാൻമലയകേതുവും	
മതിമാനായുള്ള സചിവനോടേവം	130
"നരവരൻകോപിച്ചതിന്മുഖംതിര-	
ഞ്ഞറിഞ്ഞിട്ടെന്തൊരുഫലംമന്ത്രിക്കിപ്പോൾ?"	131
"ഫലമതിനെന്തെന്നുരചെയ്താ"മെന്നു	
മലയകേതുവോടരചെയ്തിടിനാൻ,	132
"മതിമാനായുള്ള ചണകനന്ദന-	
നിയ്ക്കുകാലമൊരുഫലവുംകൂടാതെ	133

ഗ്രഹനേകോപിഷ്ടിക്കുമില്ലപാതാ- ലുപകാരമെല്ലാംമറക്കമൊമെത്തുൻ	134
അതുകൊണ്ടല്ലയൊതുരുന്നിനെനിന്ന- ങ്ങധികാരത്തിന്നൊഴിച്ചുമിപ്പോൾ	135
പലപ്രകാരംനിരൂപിച്ചുകണ്ടാൽ നിഖവിട്ടുവൈരമുഴുത്തീടുമത്രേ	136
അകന്നിരിക്കയില്ലിവർക്കിനിയെന്ന- തകമേചിന്തിച്ചുപറവാൻകാരണം	137
കരകേന്ദ്രമന്ത്രിപ്രവരനോടപ്പോൾ ചിരിച്ചുചൊല്ലിനാനിനിയുമുണ്ടോ	138
മലയകേതുവാൻപരിയേയും പലതണമുള്ള ഭവാനേയുംപിന്നെ	139
കുളഞ്ഞതേതുമെതെളിഞ്ഞിലാമെത്തു- നിളക്കുമുണ്ടതിലരികസാംപ്രതം"	140
അതുകേട്ടമന്ത്രിപ്രവരനുംതെളി- ഞ്ഞതിന്റേയുമുള്ള ശകടനോടപ്പോൾ	141
ഉരചെയ്തിടിനാ "നിനിയെത്തുണെൻറ കരത്തിലായിതെന്നറികെടൊസഖേ!	142
ഇനിച്ചന്തദാസസംസൃഖംവന്തം. നിനക്കുനിന്നുടേഗൃഹജനത്തിനും	143
സുഖംവന്തസുഖപുനരിതുകാലം സുഖംവന്ത ബന്ധുക്കൾക്കുമെല്ലാം"	144
മലയകേതുവുമതുകേട്ടുനാം ചലഹൃദയനായ് സചിവനോടവം	145
പറഞ്ഞതു "മെന്തുനടന്നേനിൽനിന്നിതേ- ന്നുരചെയ്ത നന്മപ്രകാശിപ്പോൾ	146
കരുത്തേറുമന്ത്രിപ്രവരൻപോലോ നിരക്കുമൊമെത്തുസുതൻപിള്ളാം?"	147
ചിരിച്ചുപോയതായെന്നുപറഞ്ഞാൻ കരുത്തനോടേറ്റുസുതൻപറഞ്ഞാൻ	148

“ഗുപതിഖാമണേയതിനമരൊത്തു കുപടംകാട്ടുന ചണകനന്ദനൻ?	149
വെടിഞ്ഞമാത്യനാംഗുപതിവീരനോ- ടുമതേടുവാൻഭിപ്രായമെങ്ങോ”	150
ഗുരുസമനായോരമാത്യനന്നേരം കരഭേനോടുപറഞ്ഞുചിന്നെയും .	151
“അധികാരംവെച്ച ചണകജൻവടു- വിതുകാലംകുരുപതിക്കുന്നുചൊൽനീ?”	152
അവനതുകേട്ടുപറഞ്ഞു “ചാണക്യ- നവിടന്നങ്ങു മഗമിച്ചതില്ലല്ലോ	153
അടവിചിത്പുക്കതപസ്സുചെയ്തി- നടുത്തുയാത്രയെന്നതുകേട്ടേനഹം”	154
മുഖപ്രസാദവുംകുറഞ്ഞുരാക്ഷസ- നകമേചിന്തിച്ചശകടനോടപ്പോൾ	155
പറഞ്ഞിതു “രമ്മിപ്പിടഞ്ഞു ചാണക്യൻ നിറഞ്ഞുകാപത്തോടധികാരംവെച്ച	156
പുറപ്പെട്ടുപോകാഞ്ഞതുംപ്രതിജ്ഞയെ വിരവോടുചെയ്യാഞ്ഞതുംനിരൂപിച്ചാൽ	157
ശകടദാസ! കേളതിനമേച്ചി- ല്ലകമേചിന്തിച്ചാൽവികല്പമുണ്ടെങ്ങോ	158
നരാവരന്മാർക്കു മകുടമായുള്ള നിറമെഴുംമഗുപതിനന്ദന്റെ	159
ഭൂതമഗ്രാസനംപിഴുകിപ്പോന്നതും മതിയിലൊട്ടുമേസഹിയാഞ്ഞതാരിവൻ	160
വൃഷലിപുത്രനെനിജബലംകൊണ്ടു വസുമതിക്കധിപതിയാക്കീടിനാൻ	161
അഹമ്മതികൊണ്ടുള്ള വന്റെറധിക്കാരം സഹിച്ചുവിടഞ്ഞാനിരുന്നതെങ്ങിനെ?”	162
പലവിധമേവംപറഞ്ഞവർക്കുകൾ മലയകേതുകേട്ടുകിഴിവാണീടും	163

പ്രിയസഖിവനോടുകൂടെയായിരിക്കാൻ	
“പ്രിയസഖ! ഭവാനിതൃധരിച്ചിലെ	164
ചണകനന്ദനൻപ്രതിജ്ഞചെയ്തിട്ടും	
വനംഗമിച്ചിട്ടുമൊത്ത്നിൽക്കാലം	165
ഒരുപലമെന്നെന്നറിഞ്ഞതില്ലെന്ന്	
പറഞ്ഞുപ്രസന്നനോടുകൂടെയെന്നാൻ	166
“അതുപറയാനൊവിഷമംഭൂപതേ?	
മതിമാൻ ചാണക്യനകനീടുംതോറും	167
തനിക്കുമെന്തുനോടടുത്തുകൊള്ളുവാ-	
നനക്കുന്നതിലുറച്ചുപാർക്കുന്നു”	168
അഥശകടഭാ വനമൊത്ത്നോ-	
ടതിപ്രമോദനപറഞ്ഞാൻനിന്നിനെ	169
“വികല്പമില്ലിതിനിഹനിതൃചിച്ചാ-	
ലകല്പമെന്തുനോടുകൂടെപാർത്താൽ	170
ചണകപുത്രനെപെരികെയുണ്ടെന്നു	
മനസിരോന്നുനിതിനിയ്ക്കുന്നതല്ലാ	171
“അതിനവകാരംപെരികെയുണ്ടല്ലോ	
മതിയിൽമറ്റൊന്നുനിനയ്ക്കയുംവേണ്ട	172
അഖിലഭൂപതികലമിതുകാലം	
പകലിരവുവന്നടിപണിയുന്ന	173
ധരണിക്കിന്നൊത്തൊടുക്കറിയാകം	
നരപതികളിലധിപതിമെയ്യൻ	174
പൊറുക്കുമോഭംഗംവരുത്തുന്നാജ്ഞക്കും	
ഉറയ്ക്കുമോ ചാണക്യനമതുചെയ്യാൽ	175
കുടിലനാം ചണകജവടുവിന്റെ	
കടുമകോപിച്ചാൽപെരുത്തനാകിലും	176
പ്രതിജ്ഞചെയ്തരില്ലിനിമുന്നമവ-	
നതിപ്രമത്താചെയ്യാതവണ്ണമതും	177
വിധിബലംകൊണ്ടുകടന്നാനക്കാലം	
അതുപോലെവെണ്ടെന്നയ്ക്കുമോസദാ	178

കനത്തോരത്ഥമുണ്ടതിന്നാശത്തെ നിനച്ചുശങ്കയുംവളരെയുണ്ടല്ലോ”	179
“പറഞ്ഞതൊക്കെ”മെന്നരചെയ്തന്നോ കരകേന്ദ്രനിഷമാത്മരാക്ഷസൻ	180
തരിവളനല്ലപ്പുടവപട്ടകൾ പരിചൊടുകൊടുത്തിതുസന്ദോഷത്താൽ	181
വിശ്വനാഥഭാഗ്യായണനല്ലോ- ഉതിരുമുള്ളതൃപനോടൊന്നാൻ	182
“ചരിക്കുന്നമൊരാക്ഷസനെന്തെളൊരു മതിഭ്രമമെങ്ങുപുറത്തുകാട്ടാതെ	183
പരഷമായ്തന്ത്രിപ്രവരനോടൊന്നും പറയാതെഭവാനടങ്ങിപ്പാക്കണം	184
പരമാത്മംനമുക്കറിയാംപക്ഷെയെ”- നറപ്പിച്ചിടിനാനവനുംമൃഗനെ	185
പരമാനന്ദംപൂണ്ടുകരകേന്ദ്രം പറഞ്ഞതായതുമൊത്യാനോടല്ലോ	186
തന്നുവാതിലുമകത്തുനിന്നവ- നിറങ്ങുമ്പോൾകണ്ടതൊഴുതുമന്നനെ	187
ഉടനെഭാഗ്യായണനോടുകൂടെ കടന്നുപറ്റുതേശ്വരതന്നജനം	188
അഴകേറുന്നപക്ഷമാനത്തെക്കണ്ടി- ഏഴുനീറുന്നിന്നാനമാത്മരാക്ഷസൻ	189
പരിതോഷംപൂണ്ടുപരിയങ്കംവെച്ചി- “ദിശുന്നതളുകെ”നരചെയ്തിടിനാൻ	190
മലയകേതുവുമിരുന്നൊല്ലിനാൻ “തലനോവിനൊട്ടുശമനംവന്നിതൊ?	191
വശക്കേടെന്നുകേട്ടുപിവന്നൊൻ വസിക്കുന്നഭവാനരുതല്ലോനില്ലാൻ	192
അതുകേട്ടതാണമിരുന്നൊല്ലിനാ- നിതുകാലംതന്നെചെയ്തവൻ	193

ശിരസിപട്ടംകെട്ടുന്നയാഴിത്തടൻ	
ശിരസിവേലനശമിക്കയില്ലേതും	194
“മതിമാനാകിയഭാൻനിരൂപിച്ചാ- ലതിനെളുതേ”ന്നുപറഞ്ഞുഭൂപനം	195
“അരികളോടുപോരിനവട്ടംകൂട്ടി പെരികെക്കാലമുണ്ടിവിടെപ്പാക്കുന്നു	196
ഒരുപഴുതുകുണ്ടടക്കാമെന്നതോ- ത്തിരുനന്തൊട്ടുമെഴിച്ചതില്ലല്ലോ	197
ഇനിവൈകാതേനാംപുറപ്പെടുകെ”ന്നു മനംതെളിഞ്ഞുചൊല്ലിനാനമാത്യനും	198
“അരികളോടുപോരിനഭവാനിപ്പോൾ പരിമോടെത്തരുപഴുതുകളുണ്ടതും”	199
“അതുപരമാത്മംപറയാമെങ്കിൽഞാ- നതികടിലനാംചകുണനന്ദനൻ	200
ഒരുവല്ലോത്സവംമുടക്കുമെന്താൽ നരപതികോപിച്ചുധിക്കേവിച്ചുപോൽ	201
അതിനുമെന്തുനോടിടഞ്ഞുമാണക്യ- നധികാരവെച്ചുണ്ടങ്ങിപ്പാക്കുന്നു”	202
“സമിവനോടിടഞ്ഞതുകൊണ്ടേതുമി- ല്ലവിതമല്ലതെ”ന്നുരചയ്ക്കാൻമേലുൾ	203
“നരപതേമെന്തുനൊഴിഞ്ഞുമാറുള്ള നരവരന്മാർക്കുസമിവവിപ്രിയം	204
വരികിലേതുമില്ലതുപോലെപാത്താൽ വരികയില്ലയെന്നരികുഭൂപതേ!”	205
നിരൂപിച്ചാലിഹവിശേഷിച്ചുമെന്തു- നൊരുചേതമില്ലെന്നിരിക്കുതോന്നുന്നു	206
അരികതിനുകാരണമെന്തെന്നിഹ പറയ“ചന്ദ്രനാമ്പനാമ്പനുടെ	207
പ്രകൃതികൾക്കിഹചണകപുത്രൻ പ്രകൃതിഭാഷയാലനരാഗമിപ്പോൾ	208

കറഞ്ഞുപോകുന്നുപുനരവനിഷ്ഠോർ	
നിരാകൃതനായിനരവരന്തന്നാൽ	209
അതുകൊണ്ടുസുഖിച്ഛിതുകാലംനര-	
പതിയെസ്സേമമീപ്രജകൾക്കേറീടും"	210
മലയകേതുതൻവചനംകേട്ടഥ	
കുലമന്ത്രിതാനുംപറഞ്ഞാനിങ്ങിനെ	211
"അതുപരികതില്ലിതുനിരൂപിച്ചാൽ	
ഇതുകാലംനാട്ടിൽപ്രജകളൊക്കെവെ	212
മറുത്തുരണ്ടല്ലാവിധമറിഞ്ഞാലും	
മരിച്ചുനന്ദനൊക്കുമുന്മുഖം	213
ചിലക്ഷപിന്നെമെയ്യുന്നെത്തന്നെപാഞ്ഞാൽ	
ചിലരവർക്കിന്നുചണകപുത്രൻ	214
ചരിതദോഷംകൊണ്ടുനരാഗക്ഷയം	
നിനയ്യുമെന്നുള്ളതിനിഷ്കതോന്നീല	215
നവനന്ദാനരാഗികൾക്കുമെയ്യുന്നോ-	
ടിവനല്ലോനവരന്മാരെയെല്ലാം	216
കൊലചെയ്തിച്ചതെന്നകത്തുചിദോഷം	
വളരെയുണ്ടതു മറച്ചവർകളും	217
ഒത്തരില്ലല്ലോപരിചാലിപ്പാനെ-	
ന്നറച്ചുമെയ്യുന്നെഗമിച്ചുപാക്കുന്നു.	218
അരിവധംചെയ്താണൊരുവെട്ടേകനെ	
പരിചോടുകാണുമളവിലാകവെ	219
മറുത്തുമെയ്യുന്നെത്യജിച്ചവനെക്ക-	
ണ്ടിരിക്കമാത്രയിച്ചറികഭൂപതേ!	220
അവസ്ഥയിവണ്ണമിരിക്കുന്നതവ-	
കരുത്തുണ്ടെന്നാകിൽകഴിവുണ്ടാക്കുവൻ"	221
ഉരഞ്ഞമാത്രതൻവചനംകേട്ടപ്പോൾ	
ചിരിച്ചുപറ്റുതനയനുംചൊന്നാൻ	222

- “കലഹകാരണമൊരുമോത്തവം
വിലക്കുവെക്കുതില്ലാപ്പനരുണ്ടോ?” 223
- “പലവിധമുണ്ടെന്നിരിക്കിലുദിപ്പോൾ
കലഹത്തിനുകാരണമതുതന്നെ” 224
- “കലഹത്തിന്നുകാരണമിതെങ്കിലും
പലവിധമുണ്ടെന്നിരിക്കിലുംമെഴുതൻ
ചണകുഞ്ചൻതന്നെത്രജി ചുവെന്നാകി-
ലിനിയൊരുവനെസ്സു ചിവനാക്കീടും,
സചിവനിലല്ലവരുകിലുമവൻ
നിജനയംകൊണ്ടുസമസ്തകാര്യങ്ങൾ
പ്രയത്നംകൂടാതെതനിയ്ക്കുംസാധിപ്പാൻ
നയജ്ഞൻമെഴുതുന്നെനരികമാനേ” 225
- “തനിക്കുതാൻപോന്നനരപരമാർക്കു
നിനച്ചുകാര്യങ്ങൾതനിക്കുസാധിപ്പു
സമീപായത്തനായുരവീടുംമെഴുതൻ
സചിവനോടുവർപിരിഞ്ഞതാകിലൊ
പൊടികണ്ണനൊരുതന്നയുക്താതെ
കൊടുക്കാട്ടിൽകിടന്നുഴലുംവേലയും
സ്തനന്ധയരായചെറുപിള്ളർതന്റെ
ജനനിചത്താലുള്ള വസ്ഥപോലെയും
വരികയെന്നിമരൊരുവസ്തുവില്ലെ-
ന്നരികുഭൂമിപാലകശിവാമനേ!” 226
- “ഗുണജ്ഞനാമുപാൻപറഞ്ഞതൊക്കെയും
നിനച്ചുകാണുവോൾചരമാർത്ഥതന്നെ
ചണകപത്രനെപ്പിരിഞ്ഞവനോടു
തന്നെത്തുടങ്ങുവോൾജയംവരുമല്ലോ” 227
- “അതിനേതുമൊരുവികല്പമില്ലെടോ
ക്കിതിപതികലമകടന്തേമ!” 228

പലവസ്തു കാണ്ടുനിരൂപിച്ചുകളഭാൽ	
ബലമുദാഹരണവിപ്രവിനേക്കായിൽ	237
കരുത്തു മൂലപദജനമുണ്ടാകയും,	
ഭൂമിപ്പതിനാളുണ്ടാരുത്തനാകയും,	238
പ്രതിപക്ഷത്തിലുള്ള വർകളിൽ ചിലർ.	
ഇതുകാലമുദത്തിന്ദവരികയും,	239
ചണകനന്ദനധികാരംവെച്ചു	
പിണങ്ങിമെത്തുന്നാടകുന്നിരിക്കയും.	240
നവഗൃഹത്തിൽ പരിഷ്കാരംകയും	
നവനന്ദനാദാനന്ദവരമാരെ	241
പെരുത്തൊരുരാഗംപ്രജകൾക്കുപുരെ	
മറക്കാതെതന്നെകിടക്കയുംമെടോ	242
ഇവയെല്ലാമേവംവർകകൊണ്ടിപ്പോൾ.	
തവജ്ഞംകരുതലഗതമല്ലെ”	243
മലയകേതുവുമതുകേട്ടുചൊന്നാൻ.	
“കലഹത്തിന്നുപ്രവസരമിപ്പോൾ	244
പടപറപ്പെടുവതിന്നുതദിനം.	
ഉടനേകല്ലിച്ചുപറപ്പെടുന്നാം	245
അടുത്തിരുന്നിപ്പതിന്നുസൂത്രം	
അടുത്തന്നുള്ള”നപറഞ്ഞുയാത്രയും.	246
നടന്നുഭാഗ്യമായണന്നുതാനമാ -	
യുടനേചെന്നുതൻപുരിപുക്കീടിനാൻ;	247
ഗിരിഗൃഹസുതൻഗമിച്ചനന്തരം	
ഒരുപുരുഷനെവിളിച്ചുരാക്ഷസൻ	248
ഉരചെയ്തീടിനാൻ “ക്ഷപണകൻതന്നെ	
വിരവിൻകൂട്ടിക്കൊണ്ടിറവരികനീ”	249
വിരിയേച്ചെന്നവൻക്ഷപണകൻതന്നോ -	
ടുരചെയ്തീടിനാ “നമാത്രരാക്ഷസൻ	250
പറഞ്ഞു പന്നത്താൻഭവാനേയ്ക്കൊണ്ടു	
വിരിഞ്ഞുചെല്ലുവാൻ,പുറപ്പെടുകേടോ”	251

ക്ഷപണകന്താനമിതുകേട്ടനേരം	
കപടമുദയംധരിച്ചുഴറോടെ	252
പുറപ്പെട്ടമന്ത്രിപ്രവരൻചാഴുന്ന	
പുരംചുക്കീടിനാൻകപടയോഗീശൻ	253
പരമബന്ധു ചാമവനെ കണ്ടഥ	
പരമാനന്ദംപൂണ്ടമാത്ര രാക്ഷസൻ	254
“ഇരുന്നാലു” മെന്നപറഞ്ഞവനോടു	
പറഞ്ഞാനിങ്ങനെ ചിരിച്ചുമെല്ലവേ	255
“രണത്തിനപ്പുറപ്പെടുവതിനൊരു	
ഭിന്നത്തെനീചിപ്പോംവിധിക്കയുദ്ധേ ചന്ദ്രം”	256
ചിരിച്ചതുകേട്ടങ്ങിരുന്നവൻ താനും	
നിരത്തിനാൻ പരലെടുത്തുമെല്ലവെ	257
കറഞ്ഞൊരുനേരമനസ് ചിന്തിച്ചു	
പറഞ്ഞിതു മന്ത്രിപ്രവരനോടവൻ	258
“ഗുണനിയെ! നന്നാമ് നിരൂപിച്ചേ നമ്മം	
ഭിന്നമടുത്തനാൾ ശുഭതരമെല്ലെ	259
തിരിഞ്ഞു പഞ്ചമപദത്തിനതന്നെ	
നിറമുള്ള തിമിതടങ്ങും വാവല്ലൊ	260
അനിഴമാകുന്ന തരികനക്കുതം	
ധനവെല്ലൊരാശിപുറപ്പെടുവാൻ	261
ബൃഹസ്പതിചാരമതുതന്നെപ്പാത്താൽ	
മഹത്വമേറുമഭിനത്തിനേററവും	262
അരികലഗത്തിൽ ബുധനാകുന്നതും	
പരമതൈകത്ര ചൂറ്റിച്ചുമാകുന്നു	263
വടക്കുനിന്നു ക്ഷിപ്രദിശിപോയാൻ	
പടക്കുണവന്നാൽ ശശിബലംവേണം	264
ശുഭമാംശുചയോഗവുമുണ്ടായ്തും	
അഭിമതം നൽകും ഗുരനെ സത്യബ്രഹ്മവും	265
അരികളോടു പോരിനു ചാകുന്നരം	
ഗുരുസൗരിയോഗം പരികേ നന്നല്ലൊ	266

അതുനിരൂപിച്ചാലടുത്തനാൾതന്നെ കരുതുകൾക്കൊണ്ടുപറപ്പെടുന്നാകിൽ	267
ജയംകരതലാമലകമാണ്യം യേംപ്രതിയോഗിക്കരുപോലതന്നെ”	268
ക്ഷപണകനേവംപറഞ്ഞതനേരം കപടംകൈവിട്ടുപറഞ്ഞുരാക്ഷസൻ	269
“മതിട്ടുകൊണ്ടൊപറഞ്ഞു? ചാവുന്നാൾ പിതൃകൃിയയൊഴിഞ്ഞൊരുവസ്തുവില്ല	270
പടയ്ക്കുവാവുന്നാൾപറപ്പെടുകെന്നു കടുപ്പത്തിലെന്നുപറയുന്നതിപ്പോൾ?	271
ഇനിക്കിതെന്നെത്തരിർത്തിലമരം ഗണിതക്കാദോടുംനിരൂപിച്ചാലുന്ദീ”	272
അതുപറഞ്ഞപ്പോൾ ക്ഷപണകൻതാനും അതികോപംകലന്നുംചെയ്തിടീനാൻ	273
“ഒരുത്തരോടുംഞാൻനിരൂപിക്കേണ്ടതി- ല്ലൊരിക്കലുമെന്നുശഠിത്തുകൊണ്ടാലും	274
ഇനിക്കുള്ളപക്ഷംതൃജിച്ചുഞാനിപ്പോൾ നിനക്കുമോപിന്നെപരനുടെപക്ഷം?	275
പലരോടുംചെന്നുനിരൂപിപ്പാനിപ്പോ- ളിളകേണ്ടാവാനതിനുള്ളല്ലൊൻ	276
കറവുകളെത്തുമിനിമതിപോരും വിരവോടിക്കാലമിതാപോകുന്നൊൻ.”	277
കുപിതനായേററും പരഷംചൊല്ലുന്ന ക്ഷപണകനോടുപറഞ്ഞുരാക്ഷസൻ	278
“അലമലംനിന്റെ പരഷ പാക്കകൾ കലഹിച്ചാലെന്നുവരുന്നിരൂപിച്ചാൽ?”	279
“കലഹിച്ചീലൊന്നമാത്രനോടേതും ഹവമിനിക്കെത്തുകലഹിച്ചാലഹൊ!”	280
പരഷമിഷിന്നെപറഞ്ഞുകോപിച്ചു വിരവോടുകോപാതാൻക്ഷപണകൻതാനും	281

ചെരിയകളോടൊന്നിച്ച് പാഞ്ഞു പോകുക	
വരുമിനിയുടമനനുവർത്തമാനം	282
ചരകിരണൻപോയൊരന്തരം	
പുരംപരംപുക്കുസുഖിച്ചുമേവിനാൻ	283
എഴുതല്ലേതു മിന്നി നിന്നു ചൊൽവാൻ	
കിളിമകൾതാനും പറഞ്ഞു ചെല്ലവെ	284
ഫലമധുനകളെപ്പകുത്തു	
പലതരം ഭുജിച്ചിരുന്നാളുൾക്കൾ	285

ഇതി മുദ്രാക്ഷരചരിതം ആറാം പാദം

സമാപ്തം

ഏഴാം പാദം

അവിളക്കുകൾക്കുടിയിലിരുന്ന് മണിത്തമേ	
ആനന്ദപ്രിയസാരസ്വതപമേ!	1
തവവചനമധുരമധുരമായിത്തീർന്നു കൊണ്ടു	
താപംകെട്ടുപടിപിതമാക്കിയൊ	2
കിളിമകളെ! മമമതിയിലിരുന്നതിലൊക്കെയും	
കേളിയേറുകമാശേറുമ്പോഴൊക്കെയും!	3
മധുരതരകളെപ്പകുത്തു മധുസുനിതാദികൾ	
മാനിച്ചുതന്നിന്നൊക്കെത്തന്നീടുവൻ	4
നരപതിയിൽ പരമഗുണമണിമലയകേതുവും	
നീതിമാനായുള്ള രാജസാമാന്യനും	5
അരികളൊട്ടുപോയവർക്കു തിരുമവീടുവോ-	
രാജാജ്യംകൊണ്ടു ചെയ്തതു ചൊല്ലി	6
കിളിമകളെത്തുറുപ്പതു കേൾക്കുമാടു ചൊല്ലിനാൾ	
“കേട്ടുകൊണ്ടാലുമതിൽ പറഞ്ഞീടുവൻ:—	7
ഭയരഹിതമഥവിപുലബലമുടയരാജസുൻ	
ഭൂപതിമിന്നിപ്പുറത്തു മറിഞ്ഞു	8

- അരിത്രചതിയുടൈനഗരിസ്ഥിതിപൊടിയാക്കുവാൻ
 അതുപടക്കോപ്പുകുട്ടിപ്പറപ്പെട്ടാൻ 9
- മദകരികൾതരഗതതിപെരിയരഥപംകതിയും
 മേൽഗുണങ്ങളാംകാലാർപ്പടകളും 10
- അസിമുസലപരതുമുഖവിവിധതരശൃംഗ-
 ളാക്കംകലൻടുത്തുള്ളവീരന്മാരും 11
- രണമതിന്നുവിരുദ്ധയനെടിയശകവീരരും
 നീണ്ടുനിവന്നുള്ള പാരസീകന്മാരും 12
- ചതികരുതിമരുവിനൊരുസുഭടവരവീരരും
 ചാഞ്ഞുവെന്നിയേഭദ്രഭടാഭിയും 13
- ഗിരിത്രചതിതനയന്നിബന്ധക്കളാകിയ
 ഗംഭീരരായുള്ള പഞ്ചരാജാക്കളും 14
- നരവരനസതതമൊരുസമിവവരനാകിയ
 നീതിമാനാംഭാഗുരായണവീരനും 15
- ഉഭയിയൊടുസമമിയലുമരിയസേനാധിപ-
 ന്നുക്കനായുള്ള ശിവരസേനൻതാനും 16
- പുനരപിചശകടമുഖ സിദ്ധാത്മകാഭിയും
 പാടൈവരനുള്ള കാഴ്ചപ്പടകളും 17
- നിജമനസികലരുമൊരുശങ്കമറച്ചുതാൻ
 നീതിമാൻരാക്ഷസനെന്നോത്തുഭൂപനും 18
- ഒരുകനകമയവിമലരഥഭൂവികരേറിനാൻ
 ഓലപോലെയുലയുന്നോരുവാളുമായ് 19
- മദസലിലമൊഴുകി നൊരുകർമുതുകിൽവില്ലമാ-
 യ്തുന്തികലോത്തമൻതാനുംകരേറിനാൻ 20
- അലറിനൊരുപട, പടമുമുഖവിവിധവാളുവു-
 മാലവട്ടങ്ങളുംവെഞ്ചാമരകളും 21
- കടതഴുകുകൊടികൾചിലവിരുതുകളുമോരോരോ
 കൂറക്കടിഞ്ഞിൽ ക്കുസംഭാരജാലവും 22
- വൃഷകഴുതമുതുകിലഥവെച്ചുകെട്ടിക്കൊണ്ടു
 ചേപ്പംതിരിഞ്ഞുള്ള ചാലേനങ്ങളും 23

- ഉദ്യമിതോടസമമിരലുപമാരുപടഗ്രചാരുണാ-
 ലുക്കോട്വപ്തപുരികുനടന്നതെ 24
- ഇളകിടുന്നരുപടനടുവിൽ ചതുരമൊന്യുതിയു-
 മിന്ദ്രലോകത്തോളമാശുക്തം ജ്ഞാനം 25
- മകേരികൾകുറിനരരമലിനനീനാദവും
 മാനിച്ചുകാലാർനിലവിളക്കുലോഷവും 26
- തരഗതതിമൊഴിയുമൊരുമോഷാരവങ്ങളും
 തേരുളൊച്ചയുടൊണൊലിനാദവും 27
- കർന്നതരപറപടമവിപുലതരനാദവും
 കാളംകുഞ്ഞുള്ള ഘോരനിനാദവും 28
- ഇതിവിവിധതരനിനദഭീഷണമാംപട-
 യ്ക്കീശനായുള്ള മലയകേതുപ്രഭു 29
- കസുമപുരിനീകടഭൂവിമലനൂപടയുമായ്
 കൂറകൊടികളുംകുത്തിമരുവിനാൻ; 30
- അഖിലജനമവനിപതിയുടെ മുഴുലവുപുന-
 രാവാരസശാലയുകെട്ടിമരുവിനാൻ 31
- അതുപൊഴുതിചഥമലയകേതുവാംമന്നനോ-
 ടാശുചൊന്നാൻഭാഗുരായണമന്ത്രിയും 32
- “അമലഗുഹതനയ! ഗുണഗണസദന! സാംപ്രത-
 മാശുനമുക്കൊന്നുകല്പിക്കയുംവേണം 33
- ദൈവനിഹകടകമതിൽനിന്നുഗമിപ്പാനും-
 മോരരാജനങ്ങളിതിൽപ്രവേശിപ്പാനും 34
- മമനീകടഭൂവിഗുഹ! തവാജ്ഞയാവന്നവൻ
 മുദ്രവാങ്ങിക്കൊണ്ടുവേണമറിഞ്ഞാലും 35
- ചണകസുതകപടമറിവാന്മരുതാർക്കുമേ
 ചാണക്യചിലുൻചതിക്കുമറിഞ്ഞാലും 36
- ചതികുരുതിമരുവുമൊരുചണകസുതവിപുലൻ
 ചാരജനങ്ങളുനടക്കുന്നതുണ്ടിപ്പോൾ 37
- അതിലുമൊരുവിരുതവർകൾതമ്മിലരികയി-
 ലുളയ്ക്കുവളരെന്നുസൂക്ഷിച്ചിരിക്കേണം” 38

- നിജസചിവവചനമിതികേട്ടുചാന്നാൻതുപങ്
“നീയിപ്പറഞ്ഞതുസത്യംമഹാമതേ! 39
- വിരവിനൊടുകകമിതരക്ഷിപ്പതിന്നനീ
വീരനാംഭീഷ്മാക്കുനെനിരോധിക്കട്ടെ 40
- ഇഥമമതുകടകളുചിനിന്നുപോയിട്ടുവോ-
ക്കിന്നനീമുദ്രകൊടുക്കവരുവാക്കും” 41
- അഖലഗുപതനയഗിരമിങ്ങിനെകേട്ടവ-
നാശ്രുഭീഷ്മാക്കുനോടേവമരവയ്ക്കൻ 42
- “കടകമിതുകനിവിനൊടുകാത്തുകൊണ്ടിടുവാൻ
കാവൽക്കനാലുപുറത്തുമാളാക്കിനീ 43
- പുരുഷരതിൽവരുവതിനമാശ്രമമിപ്പാനും
വരുംമമഭവാൻകണ്ടേയയസ്സാവു 44
- ഒരുവനൊരുചൊഴുതിലിഹമുദ്രയുക്തമാതെ
കാടിശ്ശമിക്കിൽപിടിച്ചുകൊണ്ടുനാലും” 45
- അവനുമസചിവനൊടുകനിവിനൊടുചൊല്ലിനാ-
നന്തരമില്ലാപിടിച്ചിങ്ങുകൊണ്ടുപരാം 46
- തന്നുപുറഗുപതിഗ്രഥമാശ്രുവക്കീടിനാൻ
ധീരനാകുംഭാഗുരാജനൻനീഗിമാൻ 47
- അവനുമനിജമനസിപാശ്തുകണ്ടീടിനാ-
“നയ്യോമലയ?കതുകിതീനായകൻ 48
- മയിസതതമധികരവിശ്വാസമാൻമാം
മാനിച്ചമാത്രനാസ്തുചിരിക്കുന്നതാൻ 49
- അവനെയിഹശിവ!ശിവ!വതിക്കുന്നതെങ്ങിനെ?
ആയു വാണക്യാൻറട്ടൻനംപേടിയാം 50
- ചണകസുതചവനമിതുകവയ്ക്കീലത്തൊന്നെങ്കിൽ
ചഞ്ചവമില്ലവനെനെയുംകൊന്നിടും 51
- വിധിവിഹിതമിതുമലയകേതുതനിക്കെ”ന്ന
വിചാർവിചാരിച്ചുറപ്പിച്ചുമാനസേ; 52
- തന്നുനിജസചിവനെവിളിച്ചുടൻമുഖ്യനും
താല്പര്യമുണ്ടെങ്കൊണ്ടു ചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ 53

- “നയവിനയവിചാസവനശ്ചക്ഷുരക്ഷസൻ
നമെച്ചതിക്കയില്ലേന നാശനയാൽ 54
- സുമുഖ! മമമനമുരുകിമുക്തിമുരുന്നതെ
സർവ്വസത്യമായെന്നവരുമത്രേ 55
- വിവിധനയനിലയനിഹരാക്ഷസൻനന്ദനാം
വീമഗ്രപനിലെഭക്തിവിശ്വാസത്താൽ 56
- നിഖിന്നനയവിശദമതിമെഴുത്തുനാമന്നവൻ
നന്ദപംശോഭനമെന്നനിരൂപിച്ചു 57
- ചണകസുതനൊടുസപദിവേർപെട്ടവൻതന്നെ
ചെന്തസേവിഷ്കമാനമെവെടിഞ്ഞിപ്പോരും?” 58
- പലവചനമിതിമലയകേതുപറഞ്ഞപ്പോൾ
പാത്തൂടെ ചാനാൻഭാഗുരായണമന്ത്രിയും 59
- “കപടസമിവരുടെ ശരമെങ്ങിനെഭൂപതേ!
കിഞ്ചനപോലുദരിയുന്ന സാംപ്രതം 60
- കസുമപുരിപരിഹിനൊടുവളയമളവാക്കവെ
കാണാംപ്രഭുജാഗരങ്ങളെനെപറയാവു” 61
- അവർകളിവപലവുമിരിപറയുമളവിൽതദാ
ആരുമറിയാതെപാളിഷ്ഠപണകൻ 62
- ചിലകുസൃതികരുതിയടനശ്ശിവന്നാദരാൾ
ചൊല്ലിട നാൻഭാഗുരായണനോഭേദം 63
- “ഗ്രഹസമിപ! തരികമമദ്രുമസ്സാംപ്രതം
നല്ലവണ്ണമിനിഞാനിതാപാകന്നു” 64
- ക്ഷപണകനൊടുപൊഴുതുസമിവനരചെയ്തിതു
“ക്ഷിപ്രമാത്രാനവേണ്ടിഗ്രമിക്കുകയോ?” 65
- “സമിവാര്യപുനരിനിരരാക്ഷസാമാത്രനെ
സേവിച്ചതൊക്കെചെപോരുമിനിക്കുമോ” 66
- ഉഴറിയവനതുചൊഴുതിലിഹനൊടുചെയ്തിതു
“ഉരക്കളരാക്ഷസനോടുപിണങ്ങുവാൻ 67
- റിവിധനുന്നഗണസദന! ചൊല്ലതിൻകാരണം”
“വീര! വിശേഷിച്ചു ചൊല്ലുവാറില്ലേതു” 68

- “പ്രണയമിഹാപരതത്വമിതിജ്ഞാലന്യോന്യം
ചിന്നെയന്തിച്ഛോരചിന്നങ്ങളുവാൻകാരണം? 69
- വിരവൊടുതുപരകതിനുകാരണമെന്നെന്ത
വിശ്വസിച്ചാൽചതിച്ചീടുകയില്ലതാൻ? 70
- “പരകിൽമമമണമിഹനിണ്ണയിക്കാമെടൊ
ചാത്താൽപറഞ്ഞുകൂടാ”യെന്നവൻതാനും 71
- “അതിനവിഷമതപെരികെയുണ്ടെന്നിരിക്കിൽത്താൻ
അദ്വൈതരികയില്ലെന്നുമേമുദ്രയെ” 72
- അഥസചിവവരവചനമിങ്ങിനെകേട്ടവൻ
നന്താചിന്തിച്ചുചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ:— 73
- “പുറത്തിന്നുപരിയുടെമുന്നിൽനിന്നോറവും
ഭീതിയുണ്ടാകകൊണ്ടിച്ഛോരമടിക്കുന്നു” 74
- “ഭയമതിനകിമപിനഹിചൊല്ലുകാൻ”യെന്ന
ഭൂപതിതാനുമവനാടുചൊല്ലിനാൻ 75
- ഭയവിവശനൊന്നവനിങ്ങിനെകേട്ടപ്പോൾ
ഭൂപന്റെമുന്നിൽനിന്നിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ:— 76
- “അചിരതരകസുമപുരമാശുപുഷ്പത്താൻ
രാക്ഷസമാത്രമെന്റത്രനാസ്താഴുമ്പോൾ 77
- വിഷമവിഷകലുഷതരായായനാരിയെ
വീനാനംപറ്റുതരാജനെക്കൊല്ലുവാൻ 78
- കുറിയതരമുദയനവനെത്തേടമരൊരു
കുരുതാത്തുനിമിട്ടിട്ടുകശ്ശലൻ; 79
- “ശിരസ്സാപതിവരനെനിശ്ചിതം പൂയാനിങ്ങിനെ
കന്യാവിഷപ്രയോഗമെന്നൊരുത്താലും” 80
- ക്ഷമയ്ക്കുന്നിരിമതികുറിയെ നെകേട്ടപ്പോൾ
കേവലമിതനായുള്ളൊരുവനാൻ 81
- വ്യസനമെന്റൊരുവനൊരുവനൊരുവനാത്തു
വിശ്വമകവീരൻവിലാസം കണ്ടിനാൻ 82
- “ചാണക്യരഹസ്യംവിശ്വമകവീരനെക്കുറിച്ചു
ചൊല്ലുകയെന്നൊരുവനൊരുവനാൻ 83

- അരികിലൊരുപരമതരബന്ധുവായ്ക്കൊണ്ടൊക്കെ-
 ളയൊരുചതിക്കുമാലയെത്തുറക്കുസന്ദർശനം? 84
- വിവിധമിതിജനകനെന്നിനച്ചുകേണീടുന്ന
 വിരണയാശുപസിപ്പിച്ചുസമിവനം 85
- “ക്ഷപണഗിരമിനിയുമിഹകൂട്ടുകൊറുകവാൻ
 ക്ഷോണീപതേകരഞ്ഞത്തിനിക്കാരിയം?” 86
- തദനുപനരവനൊടുമൊരുചയ്ക്കൽക്ഷപണകൻ
 ‘തത്രത്താൻപിന്നെയുംവാഴ്ചശാന്തര 87
- അചലഗുപ്തവരനെയിവനായതുകൊന്നതെ-
 ന്നായ്ചാണക്യനെന്നോടതിരുച്ചനായ് 88
- വിരവിനൊട്ടനഗരമതിൽനിന്നുതച്ചാട്ടിനാൻ
 വേഗമോടോടിത്താനിങ്ങുപോന്നീടിനേൻ 89
- അമ്മമിവിടെവിവശമൊടുവെന്നോരനന്തരം
 ആയുനാംരാക്ഷസനെന്നോടുചൊല്ലിനാൻ 90
- ഒരുപൊഴുതുമൊരുജനവുമേതുമറിയാതെ
 നെണ്ടുവേണ്ടതൂനിയെന്നറിഞ്ഞാലും 91
- രണധരണിയതിലിനിയൊരാളിചാരമൊക്കെയും
 രണ്ടുപുറവുമടുത്തുപൊരുനേരം 92
- ധരണീപതിമകുടമണിമെഴുന്നെക്കൊല്ലുവാൻ
 ധീരപറഞ്ഞുവിചരീതമാണ്ണേനം; 93
- കസ്യതിപെരുക്കിനകമതിരാക്ഷസനിങ്ങിനെ
 കത്സിതമായിപ്പറഞ്ഞതുകേട്ടുതാൻ 94
- ‘തവസമിവ!വചനമിതുചൊല്ലാനനുഭവം
 തക്കത്തില്ലാമൊരാളല്ലത്താനിപ്പോൾ 95
- വിഷതരുണിഗിരിഗുപ്തതിയെക്കുലചെയ്തയാൽ
 വിശ്വാസമാക്കുമില്ലെന്നെക്കുറിച്ചുമാ’ 96
- മമവചനമിതിസപദികേട്ടമാത്രേന്ദ്രനും
 മാനിച്ചുചൊന്നാൻകപിതനായേററവും 97
- ‘അതിനുപുനരതിവിഷമമെന്നുവരുനാകി-
 ളാശുനീപൊയ്ക്കൊറുകയെന്നുചൊല്ലിടിനാൻ’ 98

- “അതിനഭിശിദിശിമഗമിപ്പതിനായിപ്പോൾ
ആശുതനീടുകമുദ്രാകൃപാനിധേ!” 99
- അഥസചിവവരനമതികതുകമൊട്ടുചൊല്ലിനാൻ
“അർദ്ധരാജ്യത്തെക്കൊടുപ്പാൻമടികൊണ്ടു 100
- ചണകസുതന്മാതകനിയ്യചെയ്തെന്നിങ്ങിനെ
ചിന്തിച്ചിരുന്നിതുചിത്തത്തിൽത്തങ്ങളും” [ൻ
- ക്ഷപണകനമതുപൊഴുതുസചിവനൊടുചൊല്ലിനാ
“ക്ഷുഭങ്ങൾചെയ്യേമചാണക്യഭൃസുരൻ 102
- വിഷതരുണിയുടെചരിതമേതുമറിഞ്ഞീല
വിശൈലകവിഭാൻചണകവിപ്രതമജൻ” 103
- അവനിവരസചിവനഥമുദ്രകൊടുത്തു -
ഈന്ധനാംമൃഗ്ഗുരുമിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ 104
- “കടുമകളുമഖിലമിവകേട്ടതില്ലേഭവാൻ
കഷ്ടമിതന്നേപറഞ്ഞുകൂട്ടുടൽ 105
- ശ്രമമഖിലമയ് സമുഖവജ്രപാതോപമൻ
ചിന്തിച്ചു കണ്ടാലമാത്യനാരാക്ഷസൻ 106
- അരികിലിഹമരുവുമൊരുശതനേദ്രധം
അത്യന്തബന്ധവെന്തുള്ള തുംസഭ്രമം 107
- മമജനകമരണമിഹ ചിന്തിച്ചിനിക്കിപ്പോൾ
മന്ത്രിപ്രവരനെകൊന്നവൻചോരയിൽ 108
- മമജനകനടകമിഹനരകിപ്പരാഭവം
മാനിച്ചുപോക്കുന്നതുണ്ടിനിനിണ്ണയം” 109
- ധരണിപതിവിവിധമിതികോപിച്ചുചൊല്ലുമ്പോൾ
ധീരനേവംഭാഗുരായണൻ ചിന്തിച്ചാൻ:— 110
- “സകലഗുണഗണമുടയരാക്ഷസാമാത്യനെ
സർവ്വധാരക്ഷിച്ചുകൊൾകെന്നുചാണക്യൻ 111
- പലവരുവുനിട്ടതരമെന്നോടൊചെയ്തു
പാൽത്താൽതട്ടക്കണ്ടകാലമെന്നോൽവൻ 112
- അരചനൊട്ടുരഥസിപുനരിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ
“ആവശമാശുവെടിഞ്ഞിവകേട്ടാലും 113

- അഖിലനന്ദനിപുണതകരതേടുന്നവർകൾക്കൊ-
രാദ്രാവമൊഴിഞ്ഞതുമില്ലോക്കെടൊ! 114
- അമിതഗുണമുടയനിജസ്വാർത്ഥസിദ്ധിയെ
ആശുഭ്രമിക്കധിനാഥനാക്കീടുവാൻ 115
- നിജമനസിസതതമിതുചിന്തിച്ചരാക്ഷസൻ
നീതിമാനായുള്ള മെഴയുറ്റുപനേക്കാൾ 116
- തവജനകനധികതരശത്രുവെന്നാർത്തവൻ
താതനെക്കൊല്ലുവാൻകാരണമോക്കുനീ 117
- അതിനപനരധികമൊരുഭോഷവുമില്ലേടോ
ആവതല്ലാഞ്ഞിതുചെയ്തുരാക്ഷസൻ; 118
- നയമുടയജനമറികശത്രുജനങ്ങളെ
നന്മയിൽബന്ധുവാക്കുകൊള്ളുഗൗരവാൽ 119
- ഹിതജനവുമൊരുപൊഴുതുശത്രുവാജ്ഞപോം
ഹന്തവ്യനല്ലതുകൊണ്ടിഹരാക്ഷസൻ 120
- അരികൾകലമുതിപെടുവോളമമാത്രനെ
ആദരവോടരികത്തുവരുത്തണം; 121
- അപരമിഹതവമനസിതോന്നംപ്രകാരമാം
അത്രനാളുംകളഞ്ഞീടായ്ക്കൂപ്രതെ!" 122
- പ്രിയസചിവനിതുവിപുലനയമൊഴരചെയ്തും
ഭൂപതിക്കേട്ടുടൻസമ്മതിച്ചീടുന്നാൻ 123
- അഥചണകസുതമരരിലരിയസിദ്ധാർത്ഥകൻ
ആദരാൽമന്ത്രികൊടുത്തുള്ള മാലയും 124
- ചണകസുതമലവിഹിതപത്രവുംമുദ്രയും
മാതൃയുഗ്മോടൊരുപെട്ടിയിലിട്ടവൻ 125
- കപടമതിവിരവൊടൊരുക്കംബളത്തിൽവെച്ചു
കെട്ടിപ്പറഞ്ഞാരുഭാഗ്യമായിട്ടുവൻ 126
- കടവടിയുമുടമയൊടുകരമതിലെടുത്തുടൻ
കള്ളനേപ്പാലതാൻമുദ്രയുംകൂടാതെ 127
- വിരവിനൊടുകടകമതിൽനിന്നുപോയിട്ടുവാൻ
ചാളിനടന്നതുകണ്ടുദീപ്തരാക്ഷകൻ 128

- അഥ സഖലയധിതിവിധിവിധിസിദ്ധാർത്ഥം
അഞ്ജസാകാലംകരവംവരിഞ്ഞവൻ 129
- ഗൃപതിമരുവിനകടിഖിലാശുകൊണ്ടെന്നവൻ
നാഥനകാഴ്ചയുണ്ടെങ്കിലൊല്ലിയിടനാൻ:— 130
- “അരികപുനരിവരമിഹമുദയംകൂടാതെ
ആശുപുറത്തുപോവാൻതുടങ്ങുംവിധമേ 131
- കാബലമൊടിവരെയുടനന്തിപ്പിടിപെട്ടു
കെട്ടിയിടുകമേകൊണ്ടുവന്നേനമം” 132
- അതുപൊഴുതുനിജസമിവനൊടുമലയകേതുവു-
“മാശുനീചോദ്യമിവനോടുചെയ്താലും” 133
- ഗൃപതിശിരമിതിസഖലകേട്ടോരനന്തരം
നിതിയേറുംഭാഗ്യരായണൻചൊല്ലിനാൻ 134
- “കപടമിഹകരുതിയൊരുനയനിപുണനാരെടോ
കള്ളനോമരൊരാളവൻതൻറട്ടുതന്നോ?” 135
- സമിവനൊടുപുനരവരമിങ്ങിനേചൊല്ലിനാൻ
“സാക്ഷാലമാത്രംതൻറട്ടുതന്നിരിക്കുവാൻ” 136
- അതിനുപുനരിവനൊടുവരത്തരംചൊല്ലിനാൻ
“ആദ്യനീമുദ്രയുമെന്നോടുവാങ്ങാതെ 137
- ഉഴുറിയൊരുക്കുകകളവിനിസംഭവോധിവാൻ
ഉഗ്രറത്തിലെത്തൊരുക്കുകയ്തുപോകനീ” 138
- അതിചതുരമതിസഖലസിദ്ധാർത്ഥകൻചൊന്നാൻ
“ആയുധത്തെകാൽക്കൈയ്ക്കൊക്കെകൊണ്ടല്ലോ 139
- വിപുലഖലമുടയഗൃപശാസനംലംഘിച്ചു”
“വേറെപുനരെന്നുകാൽക്കൈയ്ക്കൊക്കെകൊണ്ടല്ലോ?” 140
- അതിനനുവൃത്തിയവുമുടയസമിവരത്തരം
മനാവൻതാനുമീവണ്ണമുരചെയ്താൻ 141
- “മതിയിലൊരുക്കപടമീമവെച്ചോരിവൻതൻറ
മാറാപ്പിലെത്തന്നുചൊരിക്കുവാൻ” 142
- അതുപൊഴുതുസമിവനവനോടുചൊല്ലിയിടനാ-
“നാശനീമറപ്പഴിച്ചുകാട്ടിടണം” 143

- “അറികമകിമപിനഹിമാറാപ്പി” എന്നവൻ
 അത്യന്തനീതിമാൻ ചൊന്നോരനന്തരം 144
- സചിവനകമലരിലതിരോഷംകലർന്നു
 സിദ്ധാർഥകനോടുചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ:— 145
- “കുറിനതരമവർകളൊടുതാഡനംകൊള്ളുമ്പോൾ
 കാട്ടുമിതന്നോരമില്ലാത്തസംശയം” 146
- “മരണമിഹവരികിലുമിതെന്തുമേമാറാപ്പി
 മന്ത്രിപ്രചരണാൻകാട്ടുകയില്ലെടോ” 147
- “സചിവനതുപൊഴുതിവിവനെപ്രഹരിക്കെ”ന്നു
 ഭീഷ്മാക്കുന്നോടുകോപിച്ചുചൊല്ലിടിനാൻ 148
- ഒരുവകമഴുകിനൊടെടുത്തുഭീഷ്മാക്കുന്നും
 ഓങ്ങിപ്പിടിച്ചുകിട്ടുംഭഗവാനരെ 149
- യോമൊടവനെലരിട്ടശമൊഴുകിരുധിരോഭവും
 ഭാണ്ഡവുമ്പോളഴിഞ്ഞങ്ങുപീണത്തെ 150
- സചിവനതുസപദിനികൈകൊണ്ടെടുത്തുടൻ
 സംഭ്രമത്തോടമകെട്ടഴിച്ചിടിനാൻ 151
- ചണകസുതകപടകൃതപത്രവുമുദ്രയും
 ചാതുര്യമൊടൊരുപൊന്നിമാലയും 152
- തെളിവിനൊടുസചിവനെമപെട്ടിയിൽകണ്ടപ്പോൾ
 തേറിനമോദംകലർന്നുതൊടൊരാൾ 153
- ഗിരിഗുപതിതനയനമടകയ്യിൽകൊടുത്തിതു
 കാഞ്ചനമാലയുംമുദ്രയുംപത്രവും 154
- നരപതിയുമതുപൊഴുതുപത്രമെടുത്തുടൻ
 നന്നായ്നിവർത്തിവായിച്ചുതുടങ്ങിനാൻ:— 155
- “ഒരുവനെഴുതിയമുറിയിതൊരുവനറികാരാൽ
 കൈവെകല്പിച്ചുവണ്ണവോനിപ്പോൾ 156
- മയിരിപുതവെരുകിയവനെക്കളഞ്ഞീടിനാൻ
 മൽപ്രസാദാത്മമതിനില്ലസംശയം 157
- അവർകളിഹതുപപരിയബന്ധമൊക്കെയും
 അന്നുപറഞ്ഞുവണ്ണമെയ്യുകൊണ്ടൊപ്പം; 158

ത്വമനസിപുനരതിനസംശം മുണ്ടങ്കിൽ	
സപാശ്രയൊന്മുഖനംചെയ്തതനേയവർ	159
തവചരണനളിനയുഗമാശ്രയിക്കുംദ്രവം	
താല്പര്യമുറക്കൊണ്ടുവീരപുരുഷന്മാർ	160
ചിലരിവരിലരിനഗരമിട്ടിട്ടിരിക്കുന്നു	
ചാതുര്യമുള്ള ഗജങ്ങളേയും ചിലർ	161
പ്രണയമൊട്ടുമവലുഭയശ്ലേഷണത്രയം	
പണ്ടുകൊടുത്തുതുംലഭിച്ചിടീനേൻ;	162
കനകമണിശബളതരമായൊരുമാലയും	
കൂടെക്കൊടുത്തുവിട്ടിട്ടുണ്ടറിഞ്ഞാലും	163
വിമലമണിവവിതരൊരുമോതിരമുദ്രയും	
മണവ!വിശ്വസിപ്പിട്ടുവാനായിത്താൻ	164
ദ്രവഹൃദയനതിനിപുണനായസിദ്ധാത്മകൻ	
തന്നോടു ചത്തമാനങ്ങളെപ്പേരും	165
നിദ്രതരമറിവതിന്നുചൊല്ലിവിട്ടിട്ടുണ്ടു	
നീതിനിരൂപിച്ചുവെല്ലാമൊക്കവെ”	166
“പ്രിയസചിവ,സകലമിതിൽവാചകമിങ്ങിനെ	
പാത്താലമാത്യന്റെനമുദ്രതന്നേദ്രവം	167
മണികനകമിടസരികുലൻമുള്ള മാലയും	
മനിച്ചുമാത്യനനൽകിത്താനായത്ത്	168
നിഖിലമിവമമനസിസംശയമൊക്കവെ	
നിണ്ണയിക്കാമതിനില്ലൊരുസംശയം	169
നയനിപുണ!പുനരിവനിതാക്കുനൽകീടുവാൻ	
നന്മയിൽകൊണ്ടുപോകുന്നുനിഗ്രഹമായ്?”	170
സുപതിയുടെവചനമിതികേട്ടുസചിവനും	
നീതിയിൽസിദ്ധാത്മകനോടുകൊല്ലിനാൻ	171
“പരൈമുറിയെഴുതിയെന്നാക്കുനൽകീടുവാൻ	
പോകുന്നതില്ലൊളുഴറൊടുക്കിനി?”	172
അതുപൊഴുതുസചിവനോടുകൊന്നാനവൻതാന-	
“മാക്കുന്നറിഞ്ഞീലത്താനോമഹാമതെ”	173

- “അതികൂടിയ! ചരിക്കെയിതുന്നെന്നൊപതുവു-
മാക്കുണാറിയാതെമേടിച്ചതെങ്ങിനെ?” 174
- അടികൾക്കെടുത്തൊടുമുതുകിലേറ്റുന്നതുമേ-
മാക്കുണുധുത്ത്! നീചൊല്ലുമറിഞ്ഞാലും” 175
- “മുറിയറിവതിനപണികളുണ്ടാകുകൊണ്ടിപ്പോൾ
മരറത്തുവെത്തമാനങ്ങൾചൊല്ലീട്ടതും 176
- കിമചിനഹിനഹിസുമുഖവെത്തമാനങ്ങളും
കണ്ടാലറിഞ്ഞുകൂടെമുറിവാമക?” 177
- അതുപൊഴുതുസമിവനതികോപംകലർന്ന-
നാശിപ്പാക്കുമോടിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ 178
- “ഏതൊരുമഖിലമിവനിന്നുപറവോള-
മാശുവടികൊണ്ടടിക്കുനീസാമ്പ്രതം” 179
- അവനുമതിരണ്ടുചമട്ടേസിദ്ധാർത്ഥകർത്തനാ
ആത്മിവരംപട്ടിച്ചല്ലിനാനന്നേരം 180
- അടിച്ചടിയൊടിയിലടിക്കൊണ്ടോരനന്തരം,
അയ്യോശിവശിവയെന്നുവരീടിനാൻ 181
- “അഖിലമപിപറവനിമതച്ചുകൊല്ലേണ്ടത്താ-
നയ്യോഗുപതിയൊക്കെവെചൊല്ലുവൻ” 182
- തന്നെനരപതിയുമതിനവെന്നാദിതചൊല്ലിനാൻ
“താറുധിക്കുവേണ്ട; ചൊല്ലീടുകവാത്തകൾ” 183
- ഉടലിലൊഴുകിനരുധിരജമതുവടിച്ചുവൻ
ഉച്ചത്തിലേററംകരഞ്ഞുഗുപനുടെ 184
- പര്യേതമതിവധികളേമൊടുനമിച്ചുവൻ
ഭൂപതിവീരനോടിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ 185
- “അഭയമിഹതരികമചറവനഖിലപ്രഭോ!
അയ്യോകൃപാനിയെ! കാത്തരുളുന്നമെ!” 186
- അവനിലൊരുക്കുന്നതൊടുവതമലയകേതുവു-
മപ്പോളയോക്കൊടുത്തുചൊല്ലീടിനാൻ:— 187
- “സുമുഖ! ഭയമിഹകിമചിനമിപറകസർപ്പാ-
സർപ്പാചാരണല്ലോ. നീയറിഞ്ഞാലും” 188

തൊഴുതപനമതുചൊഴുതുവനൊടുപറഞ്ഞുതെ	
“തുമയിൽചൊല്ലവൻകേട്ടുകൊൾകഭവാൻ	189
നയവിശദമതിസഞ്ചിമുരാക്ഷസാമാത്യകൻ	
നല്ലൊരുമൊലിയുംമുദ്രയുംപത്രവും	190
പ്രണയമൊടുധരണിപതിമെഴുതുന്നതുകവാൻ	
പ്രീതിപൂർണ്ണകൽകൊടുത്തയച്ചുവിഭാ!	191
പരീചിനൊടുപറവതിനുവർത്തമാനങ്ങളും	
ഭൂപതേ!ചൊന്നതുചൊല്ലവൻകേട്ടാലും;—	192
അധികതരബലമുടയകൈലൃതരാജനാം	
അമ്പുള്ള ചിത്രവർമ്മാവെന്നവീരനും	193
വിരുട്ടടയമലയപതിശതവിധപംസന-	
നന്ത്യന്തധീരനാംസിംഹനാദൻതാനും	194
കലശിഖരിസമനധികഭീഷണനായുള്ള	
കാശ്മീരനാഥനാംപുഷ്പരാക്ഷൻതാനും	195
ഉദധിയതിൽമരുവുമൊരുസിന്ധുഭവനാക-	
മുനാതനായുള്ള സിന്ധുഷേണാഖ്യനും	196
പലവിരുതുപടനടുവിൽവടിവിനൊടുകാട്ടുന്ന	
പാരസികേശനാംമേഘാങ്കവീരനും	197
ഇവർപെരിയബലമുടയപഞ്ചരാജാക്കളും	
ഇച്ഛിച്ചിരിക്കുന്നുമേറ്റുനൊക്കൊല്ലുവാൻ	198
അവരിലിഹപുനരരിക ചിത്രവർമ്മാദിയാം	
ആതുരുവർശതരാജമിച്ഛിക്കുന്നു	199
പുനരിരുവർകരികളെയുമിച്ഛിച്ചിരിക്കുന്നു	
പണ്ടുപറഞ്ഞവണ്ണമേവാനിക്കാലം	200
ചണകതനയനെവിരവിൽനീക്കിക്കളകയാൽ	
ശോഭനമാണ്ണ ചിന്തിതമൊക്കവെ	201
ഗുവരപുനരരികയിതരാക്ഷസാമാത്യന്റെ	
നീതിയിമുള്ളൊരുസന്ദേശമായതും”	202
സവിവരവചനമുടനിഞ്ചിനെകേട്ടഥ	
തന്നുള്ളിലേവനിരൂപിച്ചുഭൂപനും	203

ചിരമരികിൽ മമമരുവുമരിയ നരവീരരാം	
ചിത്രവർമ്മാദികളാമവരേവരാം	204
കലകരുതിയരികിൽ മമവർഗ്ഗം സന്തതം?	
കന്യാമാതാമൃതൻ രസവകന്മാർ വർ	205
നിജമനസി വിവിധമിതി ചിന്തിച്ചു ഭൂപതി	
നീതിയേറ്റു രാക്ഷസനെ വരുത്തുവാൻ	206
ഒരു ചരനെ വിരവിനൊടു വിട്ടു ചിത്തത്തി-	
ലോഭം തരുന്നിരൂപിച്ചിരുന്നീടിനാൻ	207
അതു പൊഴുതു സചിവവരനാകിയ രാക്ഷസൻ	
ആശ്രുതാൻ ചിത്രവർമ്മാദിയാം വീരരെ	208
നികളു വിവടി വൊടു വരുത്തിപ്പറഞ്ഞിതു	
“നിങ്ങളെല്ലാവരും പറ്റുതപത്രനെ	209
കസ്യമപരിയുടനടനടുക്കും ശാന്തരെ	
കൂടെപ്പിരിയുതെ മുറുനടക്കേണം	210
ശകടകനുമഥമഗ്രധനുനരോടു കൂടി	
ശങ്കാവിരമീനനടക്കുചുലേഖം”	211
അവർക്കുള്ളൊടു സചിവവരനീതും പറയുമ്പോൾ	
ആശ്രുവന്നാൻ വൃദ്ധനുമനേരം	212
ധരണിവര ചരനുമഥമചിപ്രനെടു ചൊല്ലിനാൻ	
“ധന്യമത്രെ വാനൊടു മമ വൈകാതെ	213
ഗിരിഗുപതി സുരനരുളിയെടു ചെന്നീടുവാൻ	
കാൽക്കുണ്ഡലൈകാതെ പേരുകയുമ്പോൾ	214
സചിവ കലവരനുമതു കേട്ടു ചൊല്ലീടിനാൻ	
സംഭ്രമത്തോടു ശകടനോടിങ്ങിനെ	215
“പടനടുവെ വൃദ്ധിയുടെ സന്നിധിയെ ചല്ലുമ്പോൾ	
പണ്ടു നാം കൊണ്ടു ജ്ഞാനാരോണത്രയം	216
അയീശകടവിരിയെ തെടുത്തു കൊണ്ടെന്നാലും”	
വേഗമെടുത്തു കൊണ്ടെന്നാൻ ശകടനും	217
വിവിധമണിഖചിതമരിലൊന്നൊരു കണ്ഡലം	
വിസ്മയമായ പതക്കുമനോഹരം	218

കനകകൃതവിമലതരകാഞ്ചികാമരേറതു കണ്ണാട്ടാഭരണങ്ങൾമറയ്ക്കുകയും	219
മുടിയൊടടിയീടയവനലകരിച്ചേററവും മുമ്പിൽമയ്യുംശകടനോടോതിനാൻ:—	220
“ഇവിടെമയ്യുകശകട! ഞാൻവരുവോളംനീ” ഇമ്മംപറഞ്ഞുനടന്നാനമാത്യനും	221
അഗ്രസമിവപതിമലയകേതുമരുവിട്ടു- മാലയംപ്രാപിച്ചുമന്നനെക്കണ്ടപ്പോൾ	222
അകമലരിൽനിറയുമൊരുരസവുമന്തവൻ “ആയുനിരുനാലു”മെന്നുചൊല്ലിനിന്നാൻ	223
മധുരതരളപതിഗിരിമിങ്ങിനെകേട്ടഥ മന്ത്രിപ്രവരനിരുന്നിതുമെല്ലവേ	224
അതുപൊഴുതിലവനിപതിരാക്ഷസാമാത്യനോ- ടാദരവോടിയുചൊല്ലിനാനിങ്ങിനെ:—	225
“അരികളൊടുപൊരുവതിനപോന്നതില്ലെന്നൊ- ന്നായ്നക്കണ്ടിലകൂട്ടത്തിലെങ്ങുമെ”	226
അതിനവനമരമെന്നൊടുമധുരമൊടുചൊല്ലിനാ- “നങ്ങളൊന്നോരോതരമുള്ളകോപ്പുകൾ	227
പരിചിനൊടുചിലരെയുമുറപ്പിച്ചുപോന്നൊൻ ഭൂപതെകാണാഞ്ഞതിന്നിതുകാരണം”	228
സമിവനൊടുതദനനരവീരനുംചൊല്ലിനാൻ “സപ്തനയജ്ഞരിൽമുൻപനാകുംഭവാൻ	229
ചിലരൊടിമപരിമൊടുപറഞ്ഞുറപ്പിച്ചതും ചന്തമോടെന്നെന്തരചെയ്തസാന്ത്വ്യം”	230
“മലയപതിമുഖഗുഹതിമീരരെന്നിൻപോക്കൽ മുറമിനിപ്പിരിയാതെമുഴുവുവും	231
കസുമപുരമുടനടനടുത്തുചെല്ലുമിടയെ കാത്തുകാൾവാൻഭരമേല്പിച്ചുപോന്നൊൻ	232
സമിവനിതുപറയുമളവിങ്ങിനെമുട്ടുനും സംശയംകൈവിട്ടുകേട്ടേനിരൂപിച്ചാൻ—	233

- അരികിൽ മമ മഴവെരിവർന്നടക്കുന്നതു
മയ്യോ ചതിപ്പാനരിനില്ല സംശയം— 234
- ഇതിമനസികരുതിയഥരാക്ഷ സാമാന്യനോ—
കീഴ്വെ ചടിഞ്ഞു ചൊന്നാൻ ശ്ലേഷ്മ. ൧൫൩ 235
- “ഒരുവനിഹ കസുമ പുരിതന്നിൽ ഗമിച്ചിതോ?
അത്തുകണ്ടാലിതു കാലം മറന്നതെ!” 236
- “അവനിവര! കസുമ പുരിതന്നിൽ ഗമിക്കയും—
മിന്നനിരൂപിക്കിൽ സാധ്യമല്ലൊട്ടുമേ, 237
- കസുമ പുരം ശീകനാട്ടെ ചന്ദ്രവളയം നാം
കറമില്ലയൊറ്റനാളിലകഞ്ഞോ?” 238
- “തവ ചരമിലൊരുവനൊരു കേവലനം കൊണ്ടിപ്പോൾ
തൽപ്പരത്തിന്നു ഗമിച്ചു വാരില്ല കയ്യോ?” 239
- “ഒരു ചന്ദ്രനെയൊരു കരം മഴയില്ലാത്തപ്പോൾ—
നോക്കുവാൻ തരമൊന്നുണ്ടാണിവിടാനൊരു” 240
- “പ്രാണനൊടു തുപമി വിനൊട്ടും മാരിക്കൊല്ലാത്തതും”
ഇങ്ങനെയേകിട്ടു മാത്രനും രാക്ഷസൻ 241
- സകലജനനടുവിവരമുണ്ടിമിട്ടു നിൽക്കുന്ന
സിദ്ധാർഥകൻ തന്നെ കണ്ടു ചൊല്ലിപ്പിന്നാൻ 242
- “കിമിദമിതിര കസുമ സിദ്ധാർഥകൻ” എന്ന
കല്യാണശീലനാം മന്ത്രി പറഞ്ഞപ്പോൾ 243
- നന്ദനജലമധികമുപവാർത്ത കരഞ്ഞവൻ
നീതിമാനാം രാക്ഷസനോടു ചൊല്ലിപ്പിന്നാൻ:— 244
- “തവ കരുണയൊഴികെ മമ റൊറൊറാളില്ലാൻ
താഡനം കൊണ്ടു ചൊറ്റുതിരില്ലൊരുതാൽ 245
- തവ മനസിനിമിതമെവ ലപേരഞ്ഞനഹം
താങ്ങാൻ രാജീവനോളം വെല്ലൊന്നും” 246
- “അധിസുമുഖമമനസി കിട്ടശം ചിന്തിതം?
ജ്ഞാതൃനിയെന്നോടേതേ ചേരത്താലും” 247
- അവനൊരു വിവരമൊഴുപ്പിനെയും ചൊല്ലിപ്പിന്നാൻ
“അയ്യോ പുനരതമെങ്ങിനെ ചൊല്ലുന്നു? 248

- കുറിഞ്ഞതമടിമുതു കിഴവററതുകൊണ്ടുതൊൻ
കല്പിച്ചിരുന്നതും ചൊന്നേൻകൃപാനിയേ!" 249
- അതുപൊഴുതിലഥമലയകേതുവുചൊല്ലിനാൻ
ആത്മസംവിവരണത്തന്നെവിളിച്ചുടൻ:— 250
- "ഇവനധികഭയവുമൊരുപജ്ഞയുമുണ്ടല്ലോ
ഇങ്ങിനെചോദിച്ചാൽമിണ്ടുകയില്ലേടോ! 251
ഇതിന്നസംവിവരണാടുപറകാഹ്വനീതാൻതന്നെ"
- അപ്പോളവന്നുപറഞ്ഞുതുടങ്ങിനാൻ:— 252
- "നയവിശദഗുരോ! പുനരിവനമിതുകൊല്ലുന്നു—
നിതിയേറുംകൂടം ശ്രീയാംരാക്ഷസൻ 253
പരിചൊടൊരുമുറിയെഴുതിമെഴുത്തുനൽകുവാൻ
വർത്തമാനങ്ങളുമാക്കുപറഞ്ഞുടൻ 254
കണ്യപുരമതിൽവിരളവാടേനേയയച്ചതും
കേൾക്കുവാനിവനിങ്ങിനെചൊല്ലുന്നു" 255
- എന്തൊടുതുറുവാഴ്ത്തുകലമന്ത്രിയുചൊല്ലിനാൻ
"ചൊല്ലുനീ, ചൊന്നതസത്യമോമമതെ?" 256
- "രാജമമലസമിമശ്രുണുതാൻസനംകൊണ്ടപ്പോ-
ളുത്സൃതഭീരുനായ ചൊന്നേനഖിലവും" 257
- ഇണമുടയകുലസംവിവനിങ്ങിനെകേട്ടപ്പോൾ
"കഷ്ടമന്ത്രമുത"ന്നുചൊല്ലിനിനാൻ 258
- ബലമുടയഗീർവ്വപതിപുത്രനുംചൊല്ലിനാൻ
വീരനാമഭോഗുരായണനോടപ്പോൾ 259
- "പ്രിയസമിവ! പരിമിതനോടമാത്യനുലേഖനം
പാരാതെകാട്ടിക്കൊടുക്കെ"ന്നുകേട്ടവൻ 260
- ഉഴരിയതുമഖിലസമിവേശനകാട്ടിനാൻ
ഉരക്കനാംരാക്ഷസൻവാഴിച്ചുചൊല്ലിനാൻ:— 261
- "പണകസുതകുപടകൃതപത്രമിദംപ്രഭോ!
ചഞ്ചലമേതുമതിനില്ലഭൂപതെ!" 262
- സുപനമതിനവനോടരചെയ്താ "നൊരുവസ്തു
നന്നയൽഭൂടെകൊടുത്തയച്ചിട്ടും 263

- ചണകസുതകപടകൃതമോ?"യെന്നുരചെയ്തു
ചാഞ്ചല്യമെന്നിയെകാട്ടിനാൻമാലയും 264
- കനകമണിലളിതമൊരുമാലയുംകണ്ടവൻ
കഷ്ടമെന്നോത്തുതുറുപനോടുകച്ചിനാൻ 265
- “അരികുറുപ!പരിചൊടിയുസിദ്ധാർത്ഥകനുണാൻ
ആമോദമേറിച്ചമഞ്ഞൊരുവസ്ഥയിൽ 266
- അഴകൊടിമറിവിളമ്പുവീർകൊടുത്തതും
ആർക്കിതെങ്ങുംകൊടുത്തയച്ചില്ലത്താൻ” 267
- അതുപൊഴുതുസചിവനൊടുസാദരംചൊല്ലിനാ-
നാതുമാലാഭാഗായണമന്ത്രിയും:— 268
- “പ്രണയമിഹതുപതിവരനേറിച്ചമകാശാൽ
പ്രീതനായ്ക്കൻറകഴുത്തീനാഴിച്ചുടൻ 269
- തരികതവസചിവവരചെയ്തതറിഞ്ഞാലും
താനതുമോശ്ലലണിയാതെസാംപ്രതം 270
- തരുപുരുഷനിതുസചിവ!നൽകീടുകിൽപുന-
രോത്തുകണ്ടാൽഭവാന്തേരുതാത്തതും 271
- മനസിതവപെരികെയൊരുസന്തോഷകാരണാൽ
മെയ്യുനായ്ക്കൊണ്ടിതുനൽകുന്നുസാംപ്രതം” 272
- ഇതി ചണകസുതകപടവിഹിതമായ് ഭൂപതെ
ഇല്ലൊരുകില്ലതിന്നെന്നമാത്രേന്ദ്രനും 273
- അ ചലതുപതനയനതിരുത്തരംചൊല്ലിനാൻ.
“ആരുടെമുദ്രയീക്കാണുന്നതുമെടോ?” 874
- “കപടജനവിഹിതമതിൽമുദ്രകാണുന്നതും
കശ്ശലന്മാർക്കുതരുതായുള്ളതും?” 275
- സചിവനിതുതുപതിയൊടുചൊന്നോരനന്തരം
ശങ്കേതരംഭാഗായണൻചൊല്ലിനാൻ 276
- “സചിവനിഹസകലമപീചൊന്നതുന്നേരെങ്കിൽ
സിദ്ധാർത്ഥക!ചൊല്ലെഴുതിയതാരെന്നു?” 277
- തന്നെപ്പറഞ്ഞിനവനുമൊന്നുമേമിണ്ടാതെ
ഒഴിയുംകീഴ്ക്കാട്ടുനോക്കിനിന്നീടിനാൻ 278

- ഗുപസമിവനതുപൊഴുതുകോപിച്ചുചൊല്ലിനാൻ
 “നന്നല്ലൊതല്ലുകൊള്ളുമറിഞ്ഞാലും” 279
- പ്രഹരഭയമകതളിരിലുണ്ടാകകൊണ്ടവൻ
 പേരിച്ചുപൊന്നാൻ പരമാർത്ഥമിങ്ങിനെ 280
- “മുറിയെഴുതിയതുശകടനെ” നു പറഞ്ഞപ്പോൾ
 മന്ത്രിപ്രവരനമിങ്ങിനെ ചൊല്ലിനാൻ 281
- “മുറിയെഴുതിയതുശകടനെങ്കിൽ ഞാൻ താൻ തന്നെ”
 മന്നവനമതുകേട്ടു ചൊല്ലിപ്പിന്നാൻ 282
- “ശകടനെയുമിഹ വിരവോടെങ്കിൽ വരുത്തുക
 ചാരജനങ്ങളിൽ പോവതിനാരുള്ളൂ?” [ൻ
 പ്രിയസമിവനതുപൊഴുതു ഗുപതിയോടു ചൊല്ലിനാൻ
 “പാത്താൽ ശകടദാസൻ ലജ്ജകൊണ്ടിപ്പോൾ 284
- നയമുടയസമിവനുടെ മുനിയ്ക്കിന്നിങ്ങിനെ
 ഞാനിതെഴുതിയതെന്തെന്തെ പറയുന്നു? 285
- അതിന്നു പുനരൊരു കഴിവു ഞാൻ പറഞ്ഞീടുവൻ
 ആശുശകടനെഴുതിയ പത്രങ്ങൾ 286
- ഇവിടെ ബഹുവിധമറികയ്യുണ്ടതിലൊന്നിപ്പോൾ
 ഇങ്ങുകൊണ്ടു നുകണ്ടാലറിയാമല്ലോ” [ൻ
 ഗുപനമമതെളിവിൽനിജസമിവനോടു ചൊല്ലിനാൻ
 “നീയെന്നതിലൊന്നു കൊണ്ടു വരികെടോ” 288
- അപനമമശകടനെഴുതിയതിലൊരു ലേഖനം
 ആശുകൊണ്ടു നു ഗുപന കാട്ടിപ്പിന്നാൻ 289
- അഥാ ഗുപതനയനതുണ്ടെങ്കിലും തുച്ഛം -
 യക്ഷരംകണ്ടമാത്രം പക്ഷപത്തേതം 290
- നിജമനസിതിരളു മൊരു ഭയമൊഴുനൽകിനാൻ
 നീതിമാൻ രാക്ഷസൻ വാങ്ങിച്ചു വോക്കേമ്പോൾ:-- 291
- ശകടകൃതലിപികളതിലൊന്നു മൊഴുകണ്ടവൻ
 ശങ്കുലൻ മുള്ളിങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചാൻ-- 292
- “ശകടകൃതമിതു നിയതമിപ്പോളവൻ താനും
 ശത്രുപക്ഷാശ്രയം ചെയ്തിരോടെവമേ?” 293

പലവുമിഹമനസിമമവിനിമ്യകാണാമ്പോൾ	
പാപംശകടാസൻചെയ്തനിഷ്ഠമം	294
ശകടനടൈകമതിലിരിക്കണമുദ്രയും	
സിലാത്മകമിതമല്ലോശകടനം	295
അപരലവിതവുമിതിനടക്കുകയില്ലാദൃഢം	
അയ്യോചതിച്ചാൻശകടനമിക്കാലം	296
ചണകസുതപട്ടവചനഭേദനംകൊണ്ടിപ്പോൾ	
ശതകളോടസന്ധിച്ചവനിക്കാലം	297
നിജമരണഭയമധികമുണ്ടാകകൊണ്ടിപ്പോൾ	
നിഷ്ഠയമിച്ചതിചെയ്തശിവാശിവ:-	298
നിജമനസിവിവശമിതിവിനിമ്യരാക്ഷസൻ	
നിൽക്കുന്നനേരത്തുപറ്റിപ്പറ്റനം	299
നിജജനകനണിയുമൊരുഭൂഷണമന്ത്രിതൻ	
മെന്തുതിൽക്കണ്ടുചൊല്ലിപ്പറന്നുനിന്ന:-	300
“വിവിധമണിഗണവചിതമാഭരണമിഹ	
വക്രമത!തന്നതാരെന്നുചൊല്ലേടോ!”	301
കലസചിവനതുപൊഴുതുവതിയൊടുക്കൊല്ലിനാൻ	
“കൊണ്ടേനിഹംവിലചിത്രരോടേണൊൻ”	302
അധികനരഭസഭരമഥമലയകേതുവും	
അതുനാരോക്ഷസനോടുചൊല്ലിപ്പറന്നാൻ	303
“മജനകസതന്ത്ര്യതമാഭരണമിഹ	
മെന്തുവൻനമസ്സഗതമായതിക്കാലം	304
മിലയാണിസുരരൊടിഹകൊണ്ടുവെണുളതും	
ചേരുന്നതോമന്ത്രിസത്ത!ചൊല്ലേടോ	305
അവിവസ്ഥപരകമണിമെന്തുവന്നൊരുവാ:-	
മാഭരണംവിറവുചണമോളമതേ!	306
ശം!കുറിനട്ടയ!ചതിപെരുകിയൊരുതമാവ!	
ചെന്നുനീമെന്തുതെസ്സെവിച്ചുകൊണ്ടാലും”	307
അപലവൃപസുതവചനൻശമനദശാനരരേ	
അന്ധനായെന്നെവിനിമ്യരാക്ഷസൻ	308

- അമാനുചരവിമലഭ്രഷണംമാണക്യ- 309
നന്ദോപരിച്ഛവിദ്വിക്കയോപായേതം
സൂത്രമിഹമമനിലാമറിതാക്കൈവമേ!
- ആശ്വത്ഥാശ്വഭാഷപ്രഭവഗണേഷം 310
കപടമൊടുവിവിതകരലേഖയേദ്രവ്യം
കണ്ടാചിതെന്റനയല്ലെന്നുവരായല്ലൊ 311
പ്രസാദമിഹശകടനമുത്തുകുളുന്തെടൻ
പത്രികയുമെഴുതിക്കാട്ടത്തീടിനാൻ 312
അഖിലവൃദ്ധനരുചാണനാമന്ദ്രാപ്തനം
അഭോണംവിററതാർക്കവിശ്വാസമാം 313
ശിരസിമമവിവിതമിദമെന്നേപറയാവൂ
ചൊല്ലുവാൻതരംകണ്ടീവിതിന്നുഞാൻ-- 314
അകമുരുകിമറുകിയൊരരാക്ഷസനിങ്ങിനെ
അന്ധനായിണ്ടാതെന്നിൽക്കുടശാന്തരെ 315
അവനൊടതിരഭൂമൊട്ടക്കൈലേശപരാത്മജൻ
ആശ്ചര്യമൊന്നാ“നായുനോടൊന്നുചൊല്ലൂ” 316
അവനിപനൊട്ടെപ്പൊഴുതരാക്ഷസൻചൊല്ലിനാൻ
“ആയുനല്ലാതൊന്നായുനത്രേദൃശം” 317
ക്ഷിതിപരിയുമതിനവനൊട്ടുതരംചൊല്ലിനാൻ
“ക്ഷുദ്രമതേതവസപാമിപുത്രൻമരുതൻ 318
പിപുതനനനികതര ഞാനായതുമെടോ
ഭോഷമെന്നെക്കുറിച്ചുദാഭാവാനല്ലൊ 319
അഭിമതമൊടധികശരവിത്തവൃന്തെന്നുഞാൻ
ആദരാൽമന്ത്രിപദവ്യാതവനൽകി 320
മരുപുരുളവൊരുചതിയിലാശയുണ്ടാകയാൽ
മുറുമനായുനത്രേഭവാനിഷ്ണുരം” 321
സമിവകലപരിയുമതിനവനൊടിതുചൊല്ലിനാൻ
“സത്യമേ ഞാൻപരിച്ഛിദൈഭൂപതേ! 322
അരികളക്കൈന്ദ്രികമെവിശ്വപസിച്ഛഭവാ--
നന്ദോപരിച്ഛവിദ്വിക്കയോപായേതം 323

- ഗിരിഗുപതിതനയ! വിധിവിലസിതമിതൊക്കവേ
 കെരളിലുദേശംപരയേണമോവ്വഥാ? 324
- അതികുചിതനഥമലയകേതുവുമനോ-
 മത്യന്തരൂക്ഷനായിങ്ങിനെചൊല്ലിനാൻ 325
- “അലമലമിതരികവിധിവിലസിതമിതൊക്കവേ
 ആക്കറിയാനിൻറെറ്റന്നയരീതികൾ 326
- കൊടിയവിഷതജ്ഞിയെയുമാശ്വസിപ്പിച്ചു
 കാന്തിയേറുമമതാതനെരാത്രിയിൽ 327
- കടിലതരംഗദയശംകൊല്ലിച്ചതില്ലയോ
 കൂറൊത്തിരിക്കുന്നകാലത്തുദമ്തേ 328
- ഇതുപൊഴുതിലരികളൊടുചേർന്നുകൊണ്ടെന്നയും
 ഇപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതില്ലയോകൊല്ലുവാൻ? 329
- കഠിനതരവചനമിതികേട്ടിട്ടരാക്ഷസൻ
 കമ്പകലൻചിന്തിച്ചുചൊല്ലിടിനാൻ 330
- “കടുമപുനരതിന്നുസമമൊന്നുമില്ലെന്ന”ഹോ
 കൂനിൽക്കുരുവെന്നതുപോൽപുനരിതും 331
- ഇതിമനസിവിവശമൊടുചിന്തിച്ചരാക്ഷസൻ
 ഇങ്ങിനേമനാവൻതന്നോടുകലയാൻ 332
- “അരികുഗുപതവജനകനേവധിപ്പിച്ചതും
 ആഹന്തത്തൊല്ലവീരശിഖാമണേ!” 333
- “സകലലലകലവൃഷഭ! നീയല്ലയോചൊല്ല
 താതനെവഞ്ചിച്ചുകൊന്നതുംദമ്തേ!?” 334
- “ഗുപതികുലതിലക! തവവായ്ക്കുതിർവാക്കില്ല
 നിത്യനാമീശപരനെല്ലാമറിയുന്നു.” 335
- “ക്ഷപണനൊടുകലസമിവ! ചൊന്നാലറിഞ്ഞീടാം
 ക്ഷുദ്രനാന്നിന്നുമെത്രമല്ലേയവൻ?” 336
- അതുന്യധിതിചെയ്തിന്നയിലേററമാത്രേന്ദ്ര-
 മന്തമില്ലാതൊരുചിന്തയുംതേടിനാൻ 337
- ക്ഷപണകന്തമീമചനകതനയനടെചാരനോ?
 ക്ഷുദ്രൻമഹാപാപിയെന്നെച്ചതിച്ചിതോ? 338

- മമഹുദയമചിരിപുജനംകൊണ്ടുപോയിരോ?
മനറന്തിതില്ലരമയോശിവശിവ! 339
- ഗിരിധരണിപതിതനയനമശിഖരസേനനെ
കോപമുഴുത്തുവിളിച്ചുചൊല്ലിടിനാൻ 340
- “കലസചിവനോരുമൊടുസന്തതംവാഴ്ന്നു
ഘോരരാമചിത്രവർമ്മാദികളെത്തുടൻ 341
- ചരിതോടതിദൃശരവർകളെന്നെവധിച്ചിപ്പോൾ
ചന്ദ്രഗുപ്തൻതന്നെക്കാണാനിരിക്കുന്നു 342
- അതിനവരിലധികവെന്നായിപ്പിത്രമം-
മാശുനീചിത്രവർമ്മാദികളെയെപ്പെന്നെ 343
- കവചഗുപതധികതരദൃഷ്ടനായ്ക്കേറുന്ന
മനോഹരസംഹാരദൃഷ്ടനായ്ക്കേറുന്ന 344
- കവചമേകളിരിലുടനേരിമേവീടുന്നു
കാശ്ചീരനംപുഷ്പരാജനെയുമിപ്പോൾ 345
- ധരണിമലമഴുകിനൊടുക്കുഴിച്ചതിൽമുട്ടുക
ധാത്രിയെക്കാമിച്ചതുടകൊണ്ടുസാമ്പ്രതം; 346
- ശരരിലതിബദ്ധമുടയസിന്ധുഷേണൻതന്നെ
ശക്തനാംപാരസീകേശനായ്ക്കേവിടം 347
- അതുകണ്യതിപെരുകിരൊരുമൊവാണനെയുമായ്
ഹസ്തിവരമവർകാംക്ഷിച്ചതുതൊണ്ടു 348
- മദസലിലമൊഴുകിനൊരുഹസ്തിയെക്കൊണ്ടുടൻ.
മത്തരെക്കൊല്ലിച്ചുകൊല്ലിക്കൈവകാരെ” 349
- ധരണിപതിയുടെകഠിനശാസനംകൈക്കൊണ്ടു
സേനാപതിയാംശിഖരസേനന്താനും. 350
- അചനിതവളുകൊടുക്കാനാഴ്ക്കുഴിപ്പിച്ചു
ഹാഹന്തചിത്രവർമ്മാദിയാമുവരെ 351
- ചതിയൊടവനമന്യസിതിപെരുപിടിപെട്ടു
ശസ്ത്രംചിടിച്ചുപറിച്ചുകഴികളിൽ 352
- അപകുതന്നമവനമവിടിച്ചുതളിക്കുന്നാൽ.
“അയോശിവന്തങ്ങളേതുവിഴിച്ചില്ലേ” 353

പലതരവുമതികരുണമവർകൾക്കരയുറവിധയ	
പ്രാണനോടേതെന്നമുടി കളഞ്ഞുതേ	354
അവമതിലധികമവർവീഴ്ചമുട്ടിത്തന്നെ	
അത്ര മരിച്ചാർ പിധിവശ്ശാലിങ്ങിനെ	355
പുനരിരുവരെയുമൊരുമരത്തോടുബന്ധിച്ചു	
പർവ്വതാകാരനാം ഫസ്തിയെക്കൊണ്ടവൻ	356
ഉദരമഥപരിചിന്നൊടുകത്തിച്ചുകൊല്ലിച്ചു	
തുമയിൽ ചീന്തച്ചെറിയിച്ചുദൂരവേ	357
അവർകളെയുടമശിവരസേനകുനിങ്ങിനെ-	
യാത്രവധിച്ചതു മന്നാണെക്കേറ്റിപ്പിച്ചാൻ	358
അതുപൊഴുതിലഥമലയകേതുവെക്കുലനാ-	
യക്ഷിമണിയുമുട്ടിപ്പുറത്തിതു	359
“അരികതവകുസൃതികളിലുള്ളോരനുഭവ-	
മാഹന്തരാക്ഷസ്! രാക്ഷസൻതന്നെനീ.	360
ഇവനെയിഹകടകമതിൽനിന്നുപുറത്തുട-	
നിക്കണ്ടുചങ്കാരവും പരിച്ചുണ്ടുനാ	361
കളകുവണകജനമിവനും മെയ്യുനുംകൂടി	
കാട്ടുന്നാറ്റുനായ്കൊന്നാമതേവേണ്ടു”	362
ഈ പതിയുടെവചനമിതികേട്ടുഭീശ്വാക്ഷനും	
നീണ്ടുനിവൻ ശിവരേ...	363
രഭസമൊടുതധിതിചിടിപെട്ടമാത്രേന്ദ്രനെ	
രൂക്ഷതയോടുകൊരപരിച്ചുടൻ	364
കടകളുവിചണമുടയരാക്ഷസാമാത്യനെ	
കഷ്ടം വിടിച്ചുപുറത്തുതളിടിനാർ	365
വിവശതയോടഥസഖലരാക്ഷസാമാത്യനും	
വേവുമനമോടൊരുകരവാളുമായ്	366
ഗമനമൊരുശിമനസിനിശ്ചയംകൂടാതെ	
കൃശിച്ചുപോകുന്നനേരംനിരൂപിച്ചാൻ	367
“അമിതകുബലമുടയ ചിത്രവർമ്മാദിക-	
ളെയും വിഹതരാജ്യനശിവശിവ!!	368

- അഖിലസുഹൃദഃ കലകൾ ചെരിച്ചതിന്നുതൊ-
നെയൊമരിക്കാതിരിക്കുന്നിരീശപരാ!! 369
- കിമപിമയികരുണനഹിദൈവത്തിനുമിപ്പോൾ
കഷ്ടമിനിയെന്തുവണ്ടതുഞാനഹോ! 370
- അടവിതലമഴകിനൊടുപ്പു കരുതപിക്കയോ?
അന്തരാവൈരമിതിനാൽ ശമിക്കുമോ? 371
- മമധരണിപതികളുടെ സഹഗമനമോനല്ല?
മുറുമരിക്കലംജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ 372
- യുവതിജനചരിതമിളമില്ലോരുസംശയം
യുദ്ധംകുനിവോടു ചെയ്തു മരിക്കയോ? 373
- അതിനുമമ വിഷമമൊരു ചന്ദനദാസനേ
അന്തരാപാതാൽ മരിച്ചീടരുതല്ലോ? 374
- അഴൽ പെരുക്കിവിവിധമിതിചിന്തിച്ചുരാക്ഷസ-
നംകലചിത്തനായ്ക്കോകുദശാന്തരേ 375
- ചാണക്യതപരനൊരുവനുദൂതകാച്യൻ-
മാരുമറിയാരുമാത്രൻറപിന്നാലെ 376
- സചിവവരഗമനമെവിടേക്കെന്നറിവാനായ്
താല്പര്യമുൾക്കൊണ്ടുചോയാനവൻതാനും 377
- അഥവിപുലബലമുടയപവ്വതപുത്രൻ-
മാതൃവിളിച്ചുനാലംഗപ്പടയോടും 378
- കുസുമപുരമഴകിനൊടുചെന്നുവളഞ്ഞിതു
കെഴടില്പുഭ്രസുരൻതാനതുകണ്ടപ്പോൾ 379
- അരികൾപുരിവളയമതിൽമുന്നംപടക്രൂട്ടി
അന്തരാപാതമന്ത്രിതപമുറുക്കൊണ്ടവൻ 380
- കുരിതൂരഗരഥനികരവിവിധകാലാളുമായ്
കാറിനേക്കാൾവേഗമെത്തിയെത്രത്തുടൻ 381
- ശരണികൾപലവഴിപൊഴിഞ്ഞന്നഞ്ഞൊക്കവെ
ചാതുര്യമോടുടൻവെട്ടുതുടൻപോൾ 382
- ഗജതൂരഗരഥനികരപത്തിപ്രവരന്മാർ
കാലപുരിപുക്കിതെണ്ണമില്ലാതോളം 383

പരവശതയൊടുപടകളിളകിമണിത്തദാ	
പവ്തപുത്രനുമോടിഭയത്തിനാൽ	384
ബലമുടയമലയപതിചിത്രവാമ്മദിയാം	
വമ്പുളളരികളരികെയില്ലായ്ക്കാൽ	385
അരികിലൊരുചതികരുതിമരുവുമരിചീരാം	
മത്യുന്നതരായഭദ്രഭോദികൾ	386
രണശിരസിശിഖരസുതസേനാദികളെയും	
രാജസമീപെവധിച്ചമുത്തുടൻ	387
കടുമയൊടുഗുപതിയെയുമെത്തിപ്പിടിപെട്ടു	
കാലംകരവുപിടിച്ചുവരിഞ്ഞവർ	388
ജയപടഹമധികതരഘോഷാലടിച്ചുടൻ	
ശേഷിച്ചശത്രുസൈന്യത്തെയാപാടാക്കി	389
ചണകസുതനടൈവചനഗൗരവംകൊണ്ടവർ	
ചാതു്യുമോടുനില്പവിളിച്ചാത്തുടൻ	390
കുസുമപൂരമഴകിനൊടുപൂക്കുവർമെയ്യുൻ	
കാക്കൽവെച്ചിടിനാർപവ്തപുത്രനെ	391
ചണകസുതനൊടുതരണമെയ്യുനുംചൊല്ലിനാൻ	
“ശത്രുവാല്യേവമീശ്വേച്ഛതനയനെ	392
വിരവാടിനിയൊരുവിപുലകാരാഗ്രഹംതന്നിൽ	
നിക്ഷേപണംചെയ്യസൂക്ഷിക്കയുംവേണം”	393
അവനിസുരവരനമതുകേട്ടുടൻമേലൂക്കനെ	
യാത്രകാരാഗ്രഹംതന്നിലാക്കീടിനാൻ	394
വിപുലബലമഹിതനയനിപുണതകലനോരു	
ഭദ്രഭോദിപ്രധാനജനങ്ങൾക്കും	395
ചരരിലതിവിരുട്ടയസിദ്ധാത്മകനായ	
ജീവസിദ്ധാശ്വന്യക്ഷചണകനന്തദാ	396
മനസിമതിവരുമളവുചന്ദ്രഗുപ്തൻഗുപൻ	
മാനിച്ചുപട്ടുകുളാരണങ്ങളും	397
കനകമണിഗണമറുതികൂടാതെന്നൽകിനാൻ	
മററുള്ളചാരജനത്തിന്നുനല്പിനാൻ	398

താഡികമുദമകന്തളിരിൽവച്ചുവരാക്കവെ- യാശ്ചചാണക്യനേയുഗ്രാചന്തനെയം	399
പ്രണയഭരദൃയമൊടുവന്ദിച്ചുമാദേന വാഴിസ്തതിച്ചുസന്തേഷിച്ചുപോയിതേ	400
അഥചണകജനമഖിലനാഥനാംമെശ്ശന- മാശുവിജയലഭിച്ചുചാരനന്തരം	401
കസ്യമപുരമതിൽനിയതമുദൂരകൻതന്നെ കണ്ടുകൊൾവാൻപാത്തിരുന്നാരതു കാലം	402
കിളിമകളുമിനിയരുതുചൊൽചാനിനിക്കിന്ന കേടുതീർത്താലിനിനാളെയുംചൊല്ലുവൻ	403
അമൃതരസമധുരമാഴിതാനുമേവപേര- ഞ്ഞാമോദമുൾക്കൊണ്ടിരുന്നാളതുകാലം	404

ഇതി മൂലാക്ഷരേ വഞ്ചനം ഏകാംപാദം

സമാപ്തം.

—o—

ഏകാംപാദം

[താൽ

ബാലേപൈകിളിപ്പെണ്ണതേൻമൊഴിയാളേപാ

കാലത്തേക്കളയാതെചൊല്ലേടോശേഷംകഥാ	1
പാലോടുപഴംപഞ്ചസാരയുതേനൊല്ല നീലമാംകരിമ്പിൻറചാരതുംതന്നീടുവൻ	2
പൈലാഹംകളഞ്ഞുള്ളതെളിഞ്ഞുമനോരമേ പൈതലേകഥാശേഷംകഥയകഥയനീ	3
തത്തയുമതു കേട്ടുമിത്തമോദവുകല- ന്തന്തമമായകഥാശേഷവുംചൊന്നാളെല്ലാം:--	4
മേലുനാലുപേക്കിതനായൊരുമന്ത്രിവരൻ വാളോരുചരിതാപാൽവിന്നാനാശ്ലോകനേരം	5
ചാണക്യപ്രണിധിയാമുദൂരകാശ്വൻതാനും കാണാതേനടന്നിതുപിന്നാലേമറഞ്ഞുതാൻ	6

- ഞങ്ങളെപ്പോലൊന്നാലായെക്കൊണ്ടുമാത്രം
 വിന്നതാത് മുടിപ്പുതച്ചിരുന്നനിരൂപിച്ചാൻ 7
- എത്രയുപേക്ഷമാനാൽ കേൾപ്പുനന്ദനൻതന്റെ
 ചിത്തത്തിൽ വിവേകമില്ലാത്തതെന്നു മിപ്പോൾ 8
- സ്വാമിഭക്താശംഭാദിച്ചിടീനേനാരന്തരം
 തുമയിൽ പരാഭവവീണ്ടുകൊള്ളുവാനഹം 9
- പവിത്രശാസ്തൻതന്നെ സ്സവിച്ഛതാപെരേ
 നീശനവൻതന്നെ മരിച്ചാൻ വിധിവശാൽ 10
- തൽപത്രം കണ്ടാസ്സു ചിച്ചിടീനേൻ പുനരമാ
 നിപ്പുചരാസ്സു നിത്യതരം സവാഹമിപ്പോൾ 11
- ഞങ്ങളെപ്പോലൊന്നാലായെക്കൊണ്ടുമാത്രം
 മാനവവീരന്മാരെ കൊല്ലിച്ചു മരിപ്പുതന്നെ 12
- ഞങ്ങളെപ്പോലൊന്നാലായെക്കൊണ്ടുമാത്രം
 തോന്നിയെത്താക്കുക ഞങ്ങൾക്കെതിർത്തീർത്തതത്രേ 13
- ദൈവനാമപ്രകാരം തന്നെയെന്നാരിക്കലും
 കൈവന്നീടുമോശ്ശാഹാഹന്ത! നിരൂപിച്ചാൽ 14
- മാനുഷമുള്ള ഗുണഭാവങ്ങളെല്ലാന്നാളും
 കാണുന്നിതോരോകാലമോരോരോതരമല്ലോ 15
- നന്ദപ്രതിരാജം വാണുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ
 മനവൻതന്റെ മന്ത്രി സത്തമനായിടീനേൻ 16
- ഞങ്ങൾ മദ്ധ്യേ മന്ത്രിയെ പ്രപഞ്ചാർക്കു പശാൽ
 കാണാനാസ്സു നെകട്ടിക്കിടക്കുന്നവരോടും 17
- കൂടിത്തന്നെ മിച്ചരാജധാനിക്കു പോമ്പോൾ
 വീടതിലിരുന്നുള്ള പെരന്മാരെല്ലാവരും 18
- രാജസമാത്മനിതാപോകനവെന്നു ചൂണ്ടി
 പ്രേക്ഷകന്മാർക്കിടക്കൊട്ടു മല്ലോപുരാ 19
- രാജാവിനോടുള്ള പദവിയോടും കൂടി
 രാജാജ്ഞാകരനായി വാണുകൊണ്ടിരുന്നൊൻ 20
- അയ്യോകാൻ വിധിബലംകൊള്ളുന്നേപ്പോലെ യിപ്പോൾ
 വച്ചുവെക്കുന്നോളം പ്രാണപുഷ്പമിട്ടിരിക്കുന്നു 21

ഇക്കാലംനിനക്കിതെന്നീശപരൻനിയോഗിച്ചാ- ലക്കാലമതുമനുഭവിക്കണതേവത്ര	22
ചന്ദനദാസൻതന്റെവൃത്താന്തമറിവാനായ് മന്ദനാമിനിക്കുള്ളിലാശ്രമമിനിയുള്ള	23
ആരംഭംപറഞ്ഞതുകേൾക്കുന്നീലയെന്നുള്ളി- ലോരോരൊത്തമീതമംചിന്തിച്ചമന്ത്രിശ്രേഷ്ഠൻ	24
ചിത്തത്തിൽനിറഞ്ഞൊരുതാപത്താൽവിഷണ്ണനാ- യുത്തമൻജിണ്ണോദ്യാനംതന്നിലങ്ങിരിക്കുമ്പോൾ	25
ഉന്മൂലകാഖ്യനായ ചാണക്യൻതന്റെചാരൻ മന്ത്രിതൻവൃത്താന്തങ്ങളെപ്പേരുമറിഞ്ഞുടൻ	26
പാടലിപത്രപുരംപൂക്കവൻമെയ്യുന്നോടും കെഴടില്പവിപ്രനോടുമീവണ്ണമറിയിച്ചാൻ	27
“രാക്ഷസൻജിണ്ണോദ്യാനത്തിങ്കലുണ്ടിരിക്കുന്നു കാംക്ഷിതമാകുന്നതു ചന്ദനദാസൻതന്റെ	28
വൃത്താന്തമറിവാൻനീനിക്കതോന്നുന്നതു- മുത്തമവിപ്രകുലസന്തമ! ധരിച്ചാലും”	29
എന്നതുകേട്ടുപറഞ്ഞീടിനാൻ ചാണക്യനും ഉന്മൂലകാഖ്യനോടുമെല്ലവേചിരിച്ചപ്പോൾ	30
“നീയൊരുകാര്യംമുണ്ടുവേണ്ടതെന്നറിഞ്ഞാലും കായനാശത്തേ ചന്ദ്രാൻജിണ്ണോദ്യാനത്തിൽചെന്നു	
രാക്ഷസൻകാക്കുത്തന്നെകാണാതേവലിയൊരു വൃക്ഷാഗ്രത്തിന്മേൽകെട്ടിത്താണു ചാവതിനായി	32
ഭാവിച്ചീടുകവേണമെന്നേരുംമന്ത്രിവരൻ താപത്തോടുന്നീയെന്തുകാട്ടുന്നതെന്നുചൊല്ലും	33
അന്നേരംചിലവസ്തുപറയേണ്ടതുമിപ്പോൾ കണ്ണത്തിലുപദേശിച്ചീടുവൻവരികനീ”	34
അന്നേരമടുത്തു ചെന്നീടിനാനവൻതാനും കണ്ണത്തിലുപദേശിച്ചു ചാൻ ചാണക്യനും	35
പിന്നെയസ്സിലാത്മകൻതന്നേയും ചണകജൻ ഉന്നതനായ സമുദ്ധാത്മകനേയുംപിന്നെ	36

- തന്നരികത്തുവിളിച്ചിങ്ങിനേചൊല്ലീടിനാൻ
 “മനവാജ്ഞയാദിവാകീർത്തിവേഷത്തെപ്പൂണ്ടു 37
 ചന്ദനദാസൻതന്നെക്കൊണ്ടുപോയ്ക്കൊന്നീടുവിൻ
 ഉന്നതനായമന്ത്രിവന്നതുവിരോധിച്ചാൽ 38
 കൊല്ലാതെയത്രനേരംനിങ്ങളിലൊരുവൻതാൻ
 മെല്ലേവേവന്നിങ്ങറിയിക്ക”യെന്നയച്ചതെ 39
 കണ്ടുതുറന്നവർചെട്ടിയെപ്പറത്താക്കി
 കണ്ടഭീഷണങ്ങളാംവാക്കുകൾപറഞ്ഞതറം 40
 പാശുപതമരക്കബന്ധിച്ചവർകുചിതരായ്
 വേഷവുംചപലനാരെപ്പോലെധരിച്ചു 41
 ചന്ദനദാസൻതന്നെക്കൊല്ലുവാനായിക്കൊണ്ടു
 മന്ദമെന്നിയേകലനിലത്തുകൊണ്ടുപോംപോൾ 42
 ശ്രേഷ്ഠിതൻകുഡുംബിനിതാരംതൻപുത്രൻതാനും
 ഇഷ്ടരായുള്ളനിജഭൃത്യരുംഭവത്തോടെ 43
 ആകവേമറവിളിച്ചയ്യോപാപമേകൂടെ-
 ച്ചാകയെന്നുവർകൂടെവേണ്ടനിതു 44
 വല്ലുമാലയുമണിഞ്ഞുത്തമനാകശ്രേഷ്ഠി-
 സത്തമൻകലനിലംതന്നിൽപുക്കുന്നതരം 45
 ഉന്മൂലകൻതാനൊരുപാശുപതമെടുത്തു
 മന്ദമെന്നിയെജീംഗ്വാലാനത്തിലകംപുക്കു 46
 രാക്ഷസമാത്മൻകാഞ്ചാൻകരഞ്ഞുകരഞ്ഞൊരു
 വൃക്ഷശാഖമേൽകെട്ടിത്താലുവാൻതുടങ്ങുമ്പോൾ 47
 മന്ത്രിയുമതുണ്ടുമണിവാണരചെയ്താൻ
 “കിമിദംചിന്തിച്ചതെന്തെന്നീപറഞ്ഞാലും” 48
 എന്നതുകേട്ടുമാറത്തടിച്ചകരഞ്ഞവൻ
 ധന്യനാമമാത്യനോടിക്കിതെചൊല്ലീടിനാൻ 49
 “എന്തുതാൻപറയുന്നതയ്യോപപമേമമ
 ബന്ധനാശത്തേചിന്തിച്ചിങ്ങിനേചെയ്യുന്നുതാൻ” 50
 ഇത്തരംകേട്ടുശ്രീസത്തമനുരചെയ്താൻ
 ഉത്തമന്മാരിൽവച്ചുതമനല്ലോഭവാൻ 51

മിത്രനാശക്കാൽനിജഗാത്രനാശത്തേചെല്ലാ-
നത്തമന്മാരെപ്പുനരേത്യത മന്നികനീ 52

ബന്ധുനാശത്തിനെത്തുകാർക്കുണ്ടെന്നുഭവാനുമാനമുണ്ടാകാത്തതുകൊണ്ടുതന്നെയാണിത്. 53

എന്നതുകേട്ടമന്ത്രിചീരനോടവൻതാനും
 ഖിന്നനായുരചെയ്യാനെത്തുചരയുന്നു? 54

“ബന്ധുചിന്തോടുചിരിഞ്ഞിരിപ്പാനരക്കുണം
മറഞ്ഞൊൻ ശക്തനല്ലസാമ്രാജ്യം ചാകുന്നുതൊൻ 55

എന്തിന്മുഖമെന്നു ചൊല്ലുപറീനിടയ്ക്ക-
 തെന്തിനു ചൊല്ലുന്നു ഞാൻകാലത്തേക്കളവാതോ?" 56

മന്ത്രിയുമതുകേട്ടുപിന്നെയുനീങ്ങുന്തിച്ചാ-
 “നെന്തതിന്മുഖമെന്തെന്താല്പിയേമതിയാവൂ” 57

“ആവതല്ലല്ലോഭവാനിഷ്ഠനേനിബ്ബന്ധിച്ചാൽ
ചാവതുമുടക്കായിൽചൊല്ലാമെന്നവൻചൊന്നാൻ”

“ചാക്കുണ്ണാൻ മുടക്കുകയില്ലേടോ! ഞാനും കൂടി ചാക്കിനുകോപ്പിട്ടു ത്രജീണ്ണാലാനത്തിൽ വന്നു” 59

ഇക്കാര്യം മന്ത്രിയോട് ചർച്ച ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയും
തിരിച്ചറിയുന്നതിനുള്ള നടപടികൾ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള
60

“എങ്കിലൊ സപ്തശതാബ്ദിയില്ലാതെ സാധ്യമാകില്ലാതെ
തകലുള്ള തമമല്ലാം വിപ്രകാശമാകുമെന്നു 61

ഖിന്നാനായ് നഗരത്തിൽനിന്നു സൻപുറപ്പെട്ടു
അഗ്നിയിൽ ചാടി വിഘോഷമർപ്പാൻ തുടങ്ങുന്നു 62

എത്രയും പ്രിയപ്പെട്ട ജിജ്ഞാസാഖ്യൻമാർ
മിത്രനാശത്താൽ ഞാനും പ്രാണനെക്കളയുന്നു” 63

പ്രതിരോധത്തുകയ്ക്ക് സർക്കുലേഷൻ മാത്രമാണ്
 "പ്രതിരോധത്തെ ബന്ധിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്" 64

എന്തൊരു മുമ്പോലോലം വന്നിയിട്ടുണ്ടു്?
സന്തതം പ്രാധികൃതം ഭീനമായ് ചമകരേന്ദ്രം? 65

കമ്മ്യൂണിസം മെന്റർ തന്റെ റ്റുൻ യംഗി മിത്തമോ?
ഉത്തമ ജനങ്ങളെ കൊന്നു പോകുകയോ സഭവേ! 66

- കാണരുതാതകലസ്രീകളേഗമിക്കുകയാ?
മാനത്തിന്നൊരുമാനിസംപ്രതംവരികയോ?"
- എന്നതുകേട്ടനേരം ചൊല്ലിനാമ്പൻതരണം 67
- "ഇപ്പറഞ്ഞതിലൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ലവനിപ്പോൾ
സൽപുരുഷരിൽ മുമ്പനാകുന്നജിഹ്വദാസൻ" 68
- രാക്ഷസനതുകേട്ടപ്പിന്നെയും ചൊല്ലും ചെയ്യാൻ
അക്ഷമനായിത്തദാപ്രകലഹദയനായ് 69
- "ചൊല്ലേടോസുഹൃത്തർ നത്തിനുള്ള വകാശം
നല്ലതെത്രയുംജിഹ്വദാസനെന്ന്റിഞ്ഞാലും" 70
- എന്തതുപറഞ്ഞിരിക്കാരിയൊരൊരമതേ?
ബന്ധു നാശത്താൽ മനം വെറുത്തുകുന്നുമേ 71
- കിഞ്ചനപറഞ്ഞീടാമെങ്കിലോകെൾക്കേമാൻ:--
"വഞ്ചി യുള്ള ചൊ. കാന്തജനിയോഗത്താൽ [൨
ചന്ദനദാസൻതന്നെകൊല്ലുവാൻകൊണ്ടുപോംപോ
ബന്ധു പാഞ്ജിഹ്വദാസനെത്രയുംഭയത്തോടെ 73
- ചന്ദ്രഗുപ്തനോടപക്ഷി ചൂതുപലതരം
ചന്ദനദാസൻമേ ബന്ധു പാകുന്നിതമോ! 74
- ബന്ധു നിഗ്രഹംവേണ്ടാഭൂതേ! മഹാധനം
മിന്നെ ചെയ്യാതേതരാമൊക്കവേമഹാമതേ! 75
- സങ്കടമതു മൂലമേറ്റമുണ്ടിനിക്കിപ്പോൾ
നിൻകൃപ മൊഴിഞ്ഞെന്തു രരണകൃപാനിധേ!? 76
- ഇത്തരമവനാപക്ഷി ചൂതുകേളായ് മാൽ
സതപരമനിപ്രഭവശത്തിനതുകണ്ടു" 77
- രാക്ഷസനതുകേട്ടു കണ്ണനീശരാട്ടുകൂടി
തൽക്ഷണേസഗൽഗഭമിങ്ങിനേ ചൊല്ലിനിനാൻ:--
- "എത്രയും മിത്രം മിത്രംജിഹ്വദാസന്റെയൊരു
മിത്രസ്സേ മത്തിൻ ബലമെന്നതേ പറയവ്യ 79
- അർത്ഥകാരണംകൊണ്ടു പുത്രനെക്കൊല്ലം ചാതൻ
പുത്രനുംനിജതാതൻതന്നെയുംകൊല്ലമല്ലോ 80

ബന്ധുക്കൾ തമ്മിൽ തന്നെ കൊന്നു പോയത് മാത്രം	
അന്യനെ കൊന്നു പിത്തത്തോടൊന്നിച്ചിടും	81
കൊന്നതെയ്യറങ്ങുമ്പോൾ നാരികൾ വധിച്ചിടും	
കൊന്നതും ജകാന്താനിഗ്രഹം ചെയ്യുമല്ലോ	82
അത്യാഹാരമുപരിയായ പട്ടം കൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതും	
ചിത്രമിഷ്ടദാസൻ ചിത്രമുപരിയായതും	83
ദൈവേന്ദ്രപരിഷ്കരണകർമ്മം ചെയ്യുമ്പോൾ	
ഇക്കണ്ടിനങ്ങളിലുത്ഭവമുണ്ടാകുമ്പോൾ	84
ഉത്തരമതിനെ വളർത്തുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
തുടങ്ങുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	85
അന്നേരമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
“മനവൻ ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	86
അത്യാഹാരമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
സത്യാഹാരം ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	87
രാജ്യസകലം ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
സുഷിച്ഛവെച്ചുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	88
ചിത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
മന്ത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	89
മന്ത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
ചിത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	90
കൊല്ലുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
നല്ലതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	91
ജിഹ്വമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
ഉഷ്ണമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	92
മിത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
സത്യാഹാരം ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	93
മിത്രമുണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
യത്രവനിതയുടെ സത്യാഹാരം ചെയ്യുന്നതും	94
ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	
ഇതിൽ ഉണ്ടാകുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യുന്നതും	95

- മിത്രമെന്നിവണ്ണമെന്തെങ്കിലും ചമച്ചതി-
 നെത്രമാമാനമുചമന്നെ ചൊല്ലാമോ ചിരിഞ്ചെന്നും?" 96
- ഉന്മൂലകോകത കേട്ടുരാക്ഷസൻ ചൊന്നാനുപോദം
 "ചന്ദനദാസൻതന്നെ കൊണ്ടിതോശിവശിവ" 97
- ചെല്ലിനാനതുകേട്ടമന്ത്രിയോടവനപ്പോൾ
 "കൊല്ല ചാനവകാശമില്ലതേച്ചാമതെ! 98
- കാലത്തിൻ വിളാബനമാകുന്നതിടപ്പാൾതവ
 നീലക്കാർകഴിച്ചയക്കാട്ടുവാൻനിബ്ബന്ധിച്ചു 99
- ഭീഷണമായിട്ടുള്ള വാക്കുകൾപറകയും
 മൃഷണങ്ങളെത്തന്നെപിന്നെയും പറകയും 100
- ഇവയണ്ണമോരോതരംകൊണ്ടിപ്പോൾതേജിന്ദ്രനും
 കേവലംമരണത്തിന്നാകുന്നുവിളംബനം 101
- ധന്യനാമോവാൻതെബസ്യതപാനിനച്ചവൻ
 എന്തേതവകഡംബത്തെനൽകീലന്ദനം" 102
- ഇത്തരമവൻപറഞ്ഞിടീനോരനന്തരം
 ഉത്തമനായമന്ത്രിസത്ത്വമനുനീകുവിച്ചാൻ 103
- 'ചന്ദനദാസൻതന്നോടൊത്തവരായമില്ല
 നിണ്ണയമൊരുപുമാന്ദ്രശിഖിൽപാതുതുകണ്ടാൽ 104
- ബന്ധുസ്തേഹത്താൽഭവാനെന്തെല്ലാംദണ്ഡങ്ങളെ
 എന്തൊരുകഷ്ടമനുഭവിച്ചതോക്കുന്നേരം' 105
- എന്തിനിവേദിച്ചതെന്നോരാവേശംമനക്കാമ്പിൽ
 മിന്നിച്ചുനല്ലുനേരംജപിച്ചുരോഷാഗ്നിയും 106
- കണ്ണിണ ചുവന്നിതുഞെരിഞ്ഞുപുരികങ്ങൾ
 മിന്നുന്നകാവാളംകൈത്തലേപിടിച്ചുടൻ 107
- ഉച്ചത്തിലിടിവെട്ടുംപോലെയങ്ങുരചെയ്യാൻ
 "നിശ്ചയംമരിക്കേണ്ടൊത്താനെങ്ങെന്നറിഞ്ഞാലും 108
- കൃഷ്ണ പർത്ഥാവിൽപ്രവേശിപ്പുരിനൊരുവെട്ട
 ജിഹ്വദാസനെത്തട്ടത്തിടുകവൈകാതെപോയ്' 109
- ചെന്തൊൻരിപ്പക്കളെവെട്ടിക്കൊന്നുറത്തുടൻ
 ചാഞ്ചല്യംകൂടാതെതാക്കീട്ടവനവർകളും" 110

- സന്തോഷിച്ചു ചന്ദ്രോദമന്ത്രിതൻകാക്കൽവീണ
വന്നിപ്പുഞ്ചെഴുന്നീറുന്നിന്നരചെയ്തിടിനാൻ 111
- “ആയുർനരകപയോഗിഞ്ഞതുമില്ലിനിക്കുമോ
വീര്യപുരുഷന്മാരിൽമുഖനല്ലയോഭവാൻ 112
- ഞാനെന്നപറയുന്നതുണ്ടിനിമഹാമതേ!
മാനമേറീടുംഭവാൻചാളമായടുക്കുമ്പോൾ 113
- സുതപരുംഭവാനെന്നുനാതിൻമുന്നംതന്നെ
വല്ലൊന്നെഗലാശകന്മാർക്കൊന്നുടനോടിപ്പോകും 114
- എന്നതുകൊണ്ടുഭവാനായുധംകൂടാതെപോയ്
ചന്ദനദാസൻതന്നെവേർപെടുത്തയച്ചാലും 115
- ഞാനിതാജിഷ്ടദാസനാകുന്നസുഹൃത്തിനെ
മാനമോടഗ്നിപ്രവേശത്തിന്നൊഴിക്കുന്നേൻ” 116
- “പോകനീ”യെന്നുപറഞ്ഞയച്ചാനവനെയു-
മാകലംകളഞ്ഞമാത്രേന്ദ്രനുമെഴുന്നിറീ- 117
- ദ്രായുധംകൂടാതെവൻചൊന്നതുപോലെതന്നെ
വായുവേഗേനവധൂമിക്കുന്നെന്നതേ 118
- ചന്ദനദാസൻതാനുംഭായുധംപുത്രൻതാനും
കുന്തങ്ങൾകരങ്ങളിലേന്തിയചണ്ഡാലരും 119
- ചെന്നുടൻകലനിലാപുക്കുതുമേരത്തിങ്കൽ
ഉന്നതന്മാരാംഭിവാകീർത്തികൾചൊല്ലീടിനാൻ 120
- “ശ്രേഷ്ഠികൾകുലശ്രേഷ്ഠകേളെടോഭവാനിപ്പോൾ
നിഷ്ഠരമായകുലഭൂമിയിലകപ്പെട്ടു- 121
- മന്ത്രിതൻകുഡുംബത്തെനൽകുകമടിയാതെ
ചന്ദ്രഗുപ്തനായുള്ള ഭൂപതിതനിക്കിപ്പോൾ, 122
- ഇന്നുമാക്കയുംഭവാൻചെയ്തയില്ലെന്നുവന്നാൽ
വന്നുപോംഭേമത്തിന്നുനാശമെന്നറിഞ്ഞാലും” 123
- ഇത്തരമവരുടെവാക്കുകൾകേട്ടിട്ടവ-
ന്നത്തരമവർകളോടിങ്ങിനെചൊല്ലീടിനാൻ 124
- “മിത്രകാല്യത്താൽമരിക്കുന്നതിനിനിക്കിപ്പോൾ
ചിന്തത്തില്ലാത്തവശമില്ലെന്നുധരിച്ചാലും” 125

- കണ്ണനീരോടുകൂടിപ്പിന്നെയുംമനിക്കാരൻ
തന്നരിക്കത്തുനില്ക്കുമോയ്യോടുംചെയ്തു 126
- “വല്ലഭേ!പൊയ്ക്കൊരുകന്ദീബാലകനോടുകൂടി
വല്ലഭംവിചാരിച്ചുവേദിച്ചീടരുതല്ലൊ 127
- ബാലനെപ്പരിപാലിച്ചീടുകഭവതിനീ
കാലദോഷത്താൽവന്നതൊഴിച്ചുകൂടാനാഥമ!” 128
- ഭർത്താവിൻവചനങ്ങളിങ്ങിനേകേട്ടിട്ടവരും
ചിത്തതാപേനകരഞ്ഞീവണ്ണമുരചെയ്യാറും 129
- “എന്തഭർത്താവെ!ഞാൻനിന്നോടുപിരിഞ്ഞയ്യോ
മനീടത്തിങ്കലിരിക്കുന്നതെങ്ങിനെനാഥ? 130
- നിന്നോടുകൂടെപ്പരലൊകത്തുപോന്നുഞാനും
ധന്യനാണിന്നെസ്സേവിച്ചീടുകെന്നതേയുള്ള” 131
- “ബാലേ!നീകൂടെമരിച്ചീടുകെന്നാകിപ്പിന്നെ
ബാലനാമിവനെത്തുശരണംജീവനാഥേ! 132
- വാണിഭംചെയ്തുകാലംകഴിച്ചുകൊൾവാന്തേയും
വാണിഭത്തിങ്കൽപരിചയിച്ചീലല്ലോബാലൻ” 133
- “അയ്യോമൽപ്രാണനാഥ!ബാലനേക്കാത്തീടുവാൻ
പൊയ്ക്കുകലദൈവമുണ്ടെന്നുധരിച്ചാലും 134
- അശ്രുയമില്ലാതവർക്കീശപരൻതന്നേപുന-
രാശ്രയമാകുന്നതുമെന്നല്ലൊപറയുന്നു” 135
- അന്നേരംപുത്രൻതാനുംതാതാപോലിച്ചുഥ
കണ്ണനീരോടേകരഞ്ഞിങ്ങിനെചെല്ലീടിനാൻ:—136
- “താതനെപ്പിരിഞ്ഞാനാഴികനേരംപോലും
ചേതസിപാത്താലറിയുന്നതില്ലയ്യോഞാനും 137
- പിന്നെഞാനെവിടേക്കുപോകുന്നുമൊമതേ!
മുന്നെഞാനറിയുന്നദേശവുമില്ലപാത്താൽ 138
- ഔരിനിപ്പരിപാലിച്ചിങ്ങിനെലാളിപ്പാന-
മാരിനിത്തരിവളമോതിരാതരുവാനും” 139
- ഇങ്ങിനെപറഞ്ഞവൻകണ്ണനീർതുകിത്തുകി
തിങ്ങിനടു്ചെപ്പൊറാഞ്ഞുചൂത്തിൽകരുകയും 140

- അല്ലെങ്കിലോ നോക്കുന്നതീർവാൻതോചൊന്നാ-
 “നിപ്പിതിയൊക്കെയും മാനകൃസ്തം ജനിച്ചൊന്നാതെ. 141
- ദിക്കിൽ മാനവസി ചീട്ടകവത്സ! നീയു-
 “നീക്കിലന്മാർനിന്നെക്കൊല്ലമല്ലായിൽത്തന്നെ” 142
- ഭണ്ഡപാണിയെപ്പോലെകുന്തവുമേന്തിത്തോ
 ചണ്ഡാലന്മാരുമിരുപറ്റത്തുംനിന്നുചൊന്നാൻ 143
- “നാട്ടിനുകഴുവിന്മേലേറുവാൻനിന്നെത്തങ്ങൾ-
 കൊട്ടുമേവൈകിച്ചുകൂടായെന്നുധരിച്ചാലും 144
- ഉഴിയിലിരുന്നാലൊരാളെക്കുന്തംകുന്തി-
 പ്ലാമ്പി ചീട്ടവാൻതെങ്ങൾനിന്നായിക്കഴുവിന്മേൽ”
- “അയ്യോയെന്നതുനേരംപുനരുംഭാഗ്യാതാനം,
 മെയ്യഴകളെകാൽ!താൽ!ചൊന്നാലറിയും” 146
- ചന്ദനദാസൻതാനും ചഞ്ചലംകൈവിട്ടപ്പോൾ
 നന്ദനന്മേൽനിജഭാമിനിരോടുംചൊന്നാൻ. 147
- “എന്തിനകരഞ്ഞ? യതേടുന്നകാനേ!നീയും
 ഹന്തനീവത്സ!കരഞ്ഞീട്ടകവേണ്ടയല്ലോ 148
- ആപത്തുവരുനോരമിശ്ചരൻതന്നെയുണ്ടാം
 താപത്തെക്കൊട്ടൊന്നെന്നുള്ളതുകേട്ടിട്ടില്ലേ? 149
- ബന്ധക്കൾനിമിത്തമാണുനതിന്നിളയ്ക്കാമോ?
 ചിന്തിച്ചാൽമരമോഷംകൊണ്ടുവന്നതുമല്ല 150
- എന്നതുകൊണ്ടുകരഞ്ഞീട്ടുവാനെവകാശം
 കനൽകേന്ദ്രിയിലൊക്കെ!പാത്രംകണ്ടാലില്ലല്ലോ” 151
- അന്നേരംപിടിപെട്ടാൻ ചന്ദനദാസൻതന്നെ
 കണ്ണിനെചുവത്തിയ ചണ്ഡാലരിരുവരും 152
- ചന്ദനദാസൻതാനും ചൊല്ലിനാനതുനേരം
 “നന്ദനൻതന്നെപ്പുണ്ണാശപരിപ്പിച്ചീട്ടുവാൻ. 153
- കിഞ്ചനകാലംതർക്കം”നതുകേട്ടുനര,
 നെഞ്ചകംകളിത്തവൻകൈവിട്ടാനവനെയും 154
- പത്രനെപ്പുണ്ണിതുഗാഢമാമവൻപിന്നെ
 “മിത്രത്തെപ്പോലെയല്ലീടൊക്കെയും”നചൊല്ലിനിന്നാൻ

“ബാല! നീ ഹിരകാലഃജിഹ്വിക്ക” നാശീയാമഃ
 കാലോലേഖീഴാകണ്ണനീശരഭമൊല്ലീടിനാൻ 156
 തക്കത്തിൽ പിടിക്കെന്തെ പൊലിയശപചന്മാർ
 ചിക്കനെപ്പിടിപെട്ടാർത്രേയ്യിയെ തതുനേരം 157
 തൽപ്പത്രകളത്രക്കു ചുത്തിലതുനേരം
 “മല്ലേ! താത” യെന്നുവാവിട്ടു കര കയ്യം 158
 “ആരയ്യാപരിചാവിപ്പാ” നെന്നു ചറകയ്യം
 പാരതെ “ഞാനുണ്ടെ” ന്നരാക്ഷസമാത്രൻ താനും
 ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചുടൻ പറഞ്ഞു വരുന്നതും
 അന്ധരിയപ്പെട്ടു കണ്ടീടി നാനവർകളും 160
 കൂല നായ്ക്കു ചരിലും പക്കടനമാത്രനും
 സതപര മണ്ഡാലരോടി ജിഹ്വ മൊല്ലീടിനാൻ:—
 “ചന്ദനദാസൻ തന്നെ കൊല്ലുക വേണ്ട നിങ്ങൾ
 മന്ദനമെന്നത്തന്നെ കൊല്ലൂ കയിനിവേണ്ട 162
 സ്വാമിനാശത്തിങ്കൽ ഞാനന്യനായ മരിയാതെ
 ഭൂമിയിലിത്തുള്ള ബന്ധുനാശവും കണ്ടു 163
 ശത്രുക്കൾ പെയ്ത പരാഭാഷകൾ കെല്ലാതൊരു
 പാത്രമായി ടിയാതെന്നു മരിച്ചാതൊരേന്റെ 164
 കണ്ണത്തിൽ വധമാലബന്ധിച്ചു ടിയാതെ
 മണ്ഡാലന്മാരെ! നിങ്ങൾ കൊല്ലുവിൻ വൈകീടാതെ”
 ചന്ദനദാസൻ താനും ചിന്നനായതുനേരം
 മന്ദനായ മന്ത്രികുലഭീരനോടുകൂടെ പയ്ക്കാൻ 166
 “എന്തിനതുടങ്ങുന്ന ചിന്ത പെയ്തതേറ്റാൻ?
 ബന്ധുകാളുത്തിൻ ഫലം നിഷ്പലമാക്കീടാതെ 167
 മിത്രത്തെയൊ പൊലി മരിച്ചീടുകിവിതി നില്പോൾ
 മിത്രമാം നിഷ്പലം പാപിക്കാമല്ലോ നവേ!” 168
 കണ്ണ നിർവാളുതു പറഞ്ഞീടിനാനമാത്രനും
 “നന്നെന്നു ടാതവബന്ധുവല്ല യാത്താനും 169
 നിവെ പയ്യബന്ധു തപത്തിന്നു ദേവരേന്തെ പയ്ക്കാൻ
 നീ ചമനസനായൊ നിഷാകായെന്നുണ്ടോ?” 170

- എന്നതുകേട്ടുചണ്ഡാലന്മാരിലേകൻശീഘ്രം
ചെന്തെന്നവനോടും ചാണക്യനോടുംചൊന്നാൻ 171
- “ഓന്മനോസൻതന്നെകൊല്ലുവാൻതുടങ്ങുമ്പോൾ
മന്ത്രിരാക്ഷസൻവന്നുത്തക്കളവിരോധിച്ചു” 172
- ഇങ്ങിനെകേട്ടുമാന്ദ്രഗുപ്തനും ചാണക്യനും
തിങ്ങിനമോഹംപുണ്ടുവേഗനപുറപ്പെട്ടാൻ 173
- ചെന്തൻകലനിലംപുക്കമാത്രന്റെറപാദം
വന്ദിച്ചനിന്നാർചണകാത്മജമെയ്യുന്മാരും 174
- മന്ത്രിയോടതുനേരം ചാണക്യമഹീസുരൻ
മന്ദമാസവുംചെയ്തുമന്ദയുരചെയ്താൻ 175
- “ചന്ദ്രഗുപ്തനുംത്താനംവന്ദിച്ചനിൽക്കുന്നേരം
എന്തൊരാവോനേതുംമിണ്ടാത്തെന്നുരചെയ്തു” 176
- പിന്നെയുംവിണ്ണുഗുപ്തമെയ്യുന്മാർചെന്നുകാക്കൽ
വീണടൻനമസ്കരിച്ചീടുവാൻതുടങ്ങുമ്പോൾ 177
- കണ്ഠിതഭാവംപുണ്ടുചൊല്ലിനാനമാത്രനും
“ചണ്ഡാലസ്തർക്കൊണ്ടുദൃഷിതനഹമിച്ഛോൾ 178
- എന്നതുകൊണ്ടുതൊട്ടുപോകരുതെന്നിങ്ങൾ”
എന്നുരചെയ്തുവാങ്ങിനിന്നിതുമന്ത്രിനും 179
- കൗടിലീനതുകേട്ടുമന്ദമാസവുംപുണ്ടു
കേട്ടതീത്തവംമന്ത്രിരാക്ഷസനോടുംചൊന്നാൻ 180
- “ചണ്ഡാലന്മാരല്ലിവർ ചണ്ഡാലാക്രതിയതെ
കണ്ടറിവതിനവകാശമുണ്ടിവർകളെ 181
- പണ്ടിവർതവഭൂതന്മാരെന്നധരിച്ചാലും
ഭണ്ഡാധികാരിയാകുംസിദ്ധാത്മനിവനല്ലൊ 182
- വ്യാജേനശകടനെക്കൊണ്ടൊരുലേഖപണ്ടു
രാജപുരുഷനെഴുതിച്ചതുമിവനല്ലൊ 183
- അന്യനെയറിഞ്ഞതില്ലേവോൻമഹാമതേ!
ധന്യനാകുന്നസമുദ്ധാത്മകനറിഞ്ഞാലും 184
- വ്യാജങ്ങൾഭവാനോടുസന്ധിചെയ്തതിന്നത്രേ
ആചരിച്ചിതുഞങ്ങൾസാംപ്രതംമഹാമതേ! 185

കിഞ്ചനപോലുംഭവാനോടൊരുവിഭേഷത്താൽ	
അഞ്ചിതമതേന്തെങ്ങൾചെയ്തല്ലറിഞ്ഞാലും	186
ലേഖയുംഭദ്രഭാദികളുംസിദ്ധാർത്ഥം	
ഭദ്രമായ്ഭവാനുകൊണ്ടഭൂഷണത്രയമതും	187
മിത്രമായരികത്തുവന്നൊരുക്ഷപണനും	
ഇന്നമജിണ്ണാദ്യാനേവന്നൊരുപുരുഷനും	188
ചന്ദനദാസൻതന്നെങ്ങധിപ്പിച്ചതുമെല്ലാം	
ചന്ദ്രഗുപ്തനോടിണക്കീടുവാൻഭവാനെത്താൻ	189
ചെയ്തകർമ്മങ്ങളെന്തുകേവലമറിഞ്ഞാലും	
എന്നതുഭവാനുള്ളിൽക്കുമിട്ടുകൊള്ളേണമേ	190
ചന്ദനദാസൻതന്റെറജീവിതവേഷണമെങ്കിൽ	
ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെറമന്ത്രിയാകയുംവേണമല്ലോ	191
ഞാനധികാരബലമെടുത്തശസ്ത്രംഭവാനു	
മാനമുൾക്കൊണ്ടുധരിച്ചീടുകനാംബധേ!”	192
രാക്ഷസനതുകേട്ടുവിപ്രനോടുരചെയ്താൻ	
“സാക്ഷാൽഞാനതിന്നധികാരിയല്ലറിഞ്ഞാലും	193
യോഗ്യനായുള്ള ഭവാനെടുത്തശസ്ത്രമിപ്പോൾ	
ഭാഗ്യാമിനനാക്കെടുത്തീടുകയരുതല്ലോ	194
അത്രയുംവേണ്ടിവിനിയോഗമില്ലിതിനേതും	
മിത്രത്തെവധത്തിൽനിന്നുരക്ഷിച്ചീടേണം”	195
വിഷ്ണുഗുപ്തനതുകേട്ടുചെയ്തീടാനാൻ	
ഉണ്ണിച്ചമന്ത്രികലശ്രേഷ്ഠനോ“ഒന്നാവിപ്പോൾ	196
ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെറമന്ത്രിയാകയില്ലെന്നുണ്ടെങ്കിൽ	
ചന്ദനദാസൻതന്നെകൊല്ലുകയുള്ളതും”	197
മന്ത്രിയമതുകേട്ടുവിപ്രനോടുരചെയ്താൻ	
“ബന്ധുസ്നേഹത്തെക്കാളില്ലപ്പറമിനിയേതും	198
കാർയ്യത്തെസാധിച്ചീടുന്നതുബന്ധുസ്നേഹം	
വീര്യത്തിന്നിതാനമസ്സാരമെന്നതേവേണ്ടു”	199
എന്നുരചെയ്തശസ്ത്രംവാങ്ങിനാനമാത്മനും	
അനേകരവിഷ്ണുഗുപ്തനേററവുംമോദത്തോടെ	200

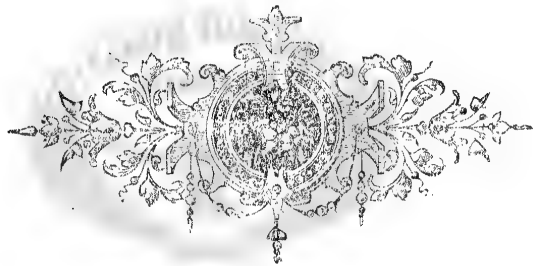
- മെയ്യുനോടുകൂടെയല്ലാൻ “രാക്ഷസന്ദിപ്തോരതവ
 യാജ്ഞസാധകകരനായിതെന്നറിഞ്ഞാലും 201
- എന്നുടെബലിയിലാസങ്ങളും പിന്നെത്തവ
 മന്നവവിചിത്രമോഭോഗ്യത്തിൻവിലാസവും 202
- രാക്ഷസമാത്രൻതന്റെനീതിയുമിച്ഛുന്ന
 ഇക്കിതിതവത്തിങ്കലൊന്നായിക്കളിക്കുമ്പോൾ 203
- ദേവകുലോപാലമെതിരില്ലെന്നവരുമിപ്പോൾ
 കേവലംഗൃഹനായിവാഴ്ന്നീമഹാമതേ!” 204
- മെയ്യുനമതുകേട്ടുമോദംപൂണ്ടുകൊള്ളാൻ
 “ആയുന്മാരുടെബലംകേവലമെങ്കിലും” 205
- സന്തോഷിച്ചെല്ലാവരുംവിന്നെപ്പോയപ്പോഴും
 സന്തതംസമ്മാനിച്ചുനടന്നിടയെപ്പറഞ്ഞാൻ 206
- മെയ്യുനമതുകാലംകൈയടിപ്പൻപറകയാൽ
 ആയുനാമമാത്രനോടിക്കിനെചൊല്ലിനിന്നാൻ 207
- “പുരുഷപുത്രൻതന്നെബന്ധിച്ചുകിടക്കുന്നു
 സർവ്വാതവമതന്തന്നുതക്കവണ്ണമാം” 208
- ഉത്തമനായമന്ത്രിസത്തമനതുകേട്ടി-
 ട്ടുത്തരംഗപതിയോടിക്കിനെചൊല്ലിനിന്നാൻ 209
- “പുരുഷപുത്രനായമലയകേതുവെന്നെ
 സർവ്വാരക്ഷിച്ചയച്ചീടുകവേണമല്ലോ 210
- അത്രയവനായിക്കഴിഞ്ഞുയുന്നമെന്നാ-
 ലാത്രയഭൂതൻതന്നെസമ്മാനിച്ചയക്കണം” 211
- മെയ്യുനമതുകേട്ടിട്ടായ്ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നോക്കി-
 ‘കാലമാകുന്നതെ’ന്നുപറഞ്ഞുചാണക്യനും 212
- ബന്ധവുമഴിച്ചുവിട്ടുനോരപവർതക-
 നന്നുനന്തനിക്കുള്ളപടയുണ്ടേയാരവും 213
- പ്രാണനുംനഗരവുംമൊക്കെയുംകൊടുത്താൽ
 മാനവവീരന്മാനിട്ടയച്ചാനതുകാലം 214
- അതുന്മാരുടെമനംതെളിഞ്ഞുപുനരഥ
 മെയ്യുനാമഹിപതിചന്ദനദാസൻതന്നെ 215

- തന്നരികത്തുവിളിച്ചാദരപൂർവ്വംപിന്നെ
മന്നവൻസർവ്വഗുണശ്രേഷ്ഠനകോടുത്തുടൻ 216
- മുന്നത്താനടക്കിയഭണ്ഡാരങ്ങളുമെല്ലാം [ൽ
എണ്ണമോരോന്നേകോടുത്തീടിനാൻസന്തോഷത്താ
- ബന്ധിച്ചജനങ്ങളെയൊക്കവെയഴിച്ചവി-
ട്ടതമ്മോദേനപാപ്പിച്ചീടിനാനവരെയും 218
- ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെറഗ്നവൈഭവങ്ങളെക്കൊണ്ടു
സന്തതംമന്ത്രികളിൽസ്തോമവുമെളൻതെ 219
- ചാണക്യൻതാൻചെയ്തൊരുലോരമാംപ്രതിജ്ഞയെ
മാനത്താൽസന്ധിച്ചുകെട്ടീടിനാൻകുടുംബയും 220
- ഏതയുംനിരാശനെന്നാകിലുംചാണക്യൻ
വിത്തവുമനവധിനൽകിനാൻചന്ദ്രഗുപ്തൻ 221
- “ഭൂമിനായകകലമെഴുതിനായകക്കല്ലേ!
ഭൂമിയെപാലിച്ചുനീജീവിക്കുവിരകാലം” 222
- ആശിയുംപലതരമിങ്ങിനെചൊല്ലി ചൊല്ലി
ദേശികനായവിഷ്ണുഗുപ്തനാദിജന്മശ്രേഷ്ഠൻ 223
- യാത്രയുംപറഞ്ഞുപോന്നാത്രമംപുഷ്പപിന്നെ
നിത്യാത്മപസ്സുകൾചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നിതേ 224
- പിന്നെയുംവന്നുചന്ദ്രഗുപ്തനേക്കണ്ടനിജ-
മന്ദിരംപുഷ്പമരുവീടിനാൻദിജന്മശ്രേഷ്ഠൻ 225
- ഭാഗ്യവനായിടുന്നചന്ദ്രഗുപ്തനുംപിന്നെ
യോഗ്യമായിതൂളാതുതന്നുടേപ്രതിക്രിയാ 226
- ചിന്തിച്ചവണ്ണത്തെന്നാസാധിച്ചുസന്തുഷ്ടനാ-
യുന്തിയാടനദിനംചേർന്നുകൊണ്ടെന്നിയെ 227
- യമത്തിൽപിഴയാതെപാലിച്ചുവഴിപോലെ
സമ്മോദംപൂണ്ടുപുഷ്പമന്ദിരമേവീടിനാൻ - 228

ഇഹൈമാമൃതക്രിന്താനാക്കുപപറഞ്ഞുവെ-
ന്നരക്കുരുന്നിനൽമോദംകലസ്കിളിമകരം 229

ആലസ്യകേളുഞ്ഞ പരകീർത്തനങ്ങളുപാടി.
ക്കാലത്തുപറന്നുപോയിടിനാളതു കാലം. 230

ഇതി ചതുർമാസസം ഏകാക്ഷരം സമാപ്തം.

ശ്രീ.

ചാണക്യസൂത്രം

കി ജി പാട്ട്.

—:0:—

ഒന്നാംപാദം-കേകാവൃത്തം

വ്യാഖ്യാനം.

പാലോത്ത...എന്ന മുതൽ നി പറയണം എന്നവരെ കിളിയോടുള്ള ശ്രോതാക്കളുടെ അപേക്ഷ.

1. പാലോത്ത=പാലാളാളാത്ത. മാധ്യം ശുദ്ധി മുതലായ ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ട്. ശാരികത്തത്തി-പെൺതത്ത. സ്ത്രീകളുടെ ശബ്ദത്തിന്നു സപരമാധ്യത്തിലേ ഗുണങ്ങളെന്നതിനാൽ പാട്ടിന്നു ഗുണമേകമെന്നുള്ള പ്രസിദ്ധിയെ പുറസ്തരിച്ചുള്ള നിഷേധമാണിത്. ശാരികത്തത്തി എന്നു ചന്ദ്രക്കല എന്നുപോലെ മലയാളസന്ധി. മധ്യം=തേൻ. തേൻ, കല്ലുണ്ടു ഹേളിയുടേ മുതലായവ കണ്ണനാഭത്തിലെ കുമരരോധം തീർത്തു ശബ്ദശുദ്ധി വരുത്തുന്നവയാകുന്നു. ആലസ്യം=ക്ഷീണം. ദുരയാത്രകൊണ്ടു സംഭവിച്ചത്.

2. മാൽ, എത്തു=പല വിചാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചതായ. ചാരത്ത്=സമീപത്ത്. മോദത്തോടു=സന്തോഷത്തോടുകൂടി.

5. ബുദ്ധിസാമന്ത്രിമില്ല. എന്ന മുതൽ ഇല്ലെന്നു നിർണ്ണയമല്ല. എന്നവരെയുള്ള ഭാഗംകൊണ്ടു ബുദ്ധിമാന്ദ്യത്തെ മഹത്തപത്തെ സമാന്യരൂപേണ നിശ്ചയിച്ചിട്ട് ഉത്തമനായുക്തൊരു...ചന്ദ്രനേത പറയാവൂ. എന്നവരെയുള്ള ഭാഗംകൊണ്ടു ചാണക്യന്റെ ബുദ്ധിസാമന്ത്രിയെ വിശേഷരൂപേണ ഉപന്യസിക്കുന്നു.

8. ചണക്യൻ=ചണകന്റെ പുത്രൻ. ചിത്രം=അത്ഭുതം.

11. ശുക്തമലാലികാ=തത്തകളുടെ ദൃഷ്ടിന്നു അലങ്കാരം.

12. ഗണനാഥൻ=ഗണപതി. വാണി=സരസ്വതി. ധന്യശിഖ=നല്ല സഭാവത്തോടുകൂടിയവൾ.

14. നികിമരം=നയങ്ങൾ. ചൊൽക്കൊണ്ടു=കേൾവിപ്പെട്ടു. ആദരവോടു=കഥാനായകന്റെ അല്ലെങ്കിൽ ശ്രോതാക്കളുടെ മേരിൽ വെള്ളമാനത്തോടുകൂടി. മോദം, ആനന്ദം=സന്തോഷത്തോടുകൂടി. ആനന്ദം, ഇയന്നം,

കലൻ, പൂണ്ട, ഉററ, ഉറക്കൊണ്ട. എഴുൻ, ഇതൃദി ഗബുണ്ട. തി
യാമ്പുപണ്ടുതാൻ. അവ വിരേപണവിരേപ്യങ്ങളെ തമ്മിൽ ചേർന്ന ഇ
ടങ്ങളിൽ പൊതിയിട്ടു വിടക്കുന്നപോലെ കവികൾ പ്രയോഗിച്ചു നടപ്പായി
രിക്കുന്നതിനാൽ അവയെ പ്രത്യേകിച്ച് അതർം പറയേണ്ടതില്ല. എങ്ക
ലും=കഥാശ്രവണത്തിൽ ശ്രോതാക്കളുടെ ശ്രദ്ധയെ വലിപ്പിക്കുന്നതിനു
യിക്കുതിസംബോധനം ചെയ്യുന്നു.

16. മന്ദാകിനി=ഗംഗാനദി. തുഗം=ഉന്നതം, പാടലിപ്പുതും=കുഴപ്പം. ഇച്ഛാദം 'പാഠം' എന്നു പറയുന്നതാണത്രെ. 'പാടലിപ്പുതും' എന്ന പേരിന്റെ കാരണവും ചരിത്രവും 'കഥാസരിത്സാഗരം. കഥാപീഠ ലംബകം. മൂന്നാം താൾ'ത്തിലുണ്ട്.

17. തച്ചരം=ആപ്പരം. ചെങ്കുതിരവൻ=ചെവന്ന കരിയ
കുറു=രണ്ടികുറു ഉള്ളവൻ (സൂര്യൻ)

18. തിങ്കൾ തരക്ഷപരമേശ്വരൻ=സോമവതിലുണ്ടായവൻ. ന
 ണ്ണപൻ=നന്ദനെന്ന് രാജവു്. ഈ നന്ദൻ എന്ന പേർ സാമാന്യനാമമാ
 യിരുമ്പവന്ന താഴെ പറഞ്ഞ പല പേർത്തട്ടിൽനിന്നുറപ്പിക്കാം. സങ്കേ
 ഹിനം=(ക്രി. 71) അല്ലവിവരം.

19. മംഗലകിന്ത്യ = (ഇ. സി. തു. കു) നല്ലയശസ്സാകുക. മ
രീതിലും = (അ. ന. ഭ. ഡി. കു) ഭൂമിയെ.

20. സമുദായ സിദ്ധിപ്രദനം എന്ന പേരിൽ സമ്പത്തിനെ കുറിച്ചും മറ്റും
യുക്തമായതും.

21. സംസ്ഥാനത്ത് സംഭവിക്കാതിരിക്കേണ്ടതെന്തെന്ന് നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം എന്താണ്?

22. സുന്ദരാംഗി.ക.വാ=സുന്ദരങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവർ.
അതുപോലെ=പ്രിയപ്പെട്ട.

21. ആശോചനം, ക്ഷത്രിയപുത്രം-ക്ഷത്രിയന്റെ പുത്രി (ക്ഷത്രിയന്ത്രി)

25. അതിനാൽ, സമർത്ഥതയുള്ളതി നിർമ്മാണത്തിൽ തേജസ്സുകൊണ്ടും വിപ്രസംഗങ്ങളാൽ. (വിശേഷണ തപസ്സിനെ പൂർണ്ണം ചെയ്യുന്നതിന് മുമ്പെങ്കിൽ) അർത്ഥപ്രാപ്തികൾ (പ്രകാരവും ജലതന്ത്രം) (3) 10-ആം (അഥവാ കഴിഞ്ഞതിൽ) (പ്രകാരവും) അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു.

20. ചെറിയപ്പാട് ചെറുതാർ. കന്നൽ നേർമിഴി=കന്നലിന്നം=(കി
 തിയ്യവളപ്പു വിവാഹം ക്കം=(ബ്രാഹ്മണ) ആയ മിഴികളോടുകൂട്ടി യവരും. (സുന്ദരി)

21. ചെറിയതരം പലതരം കോഴക്കുട്ടികളായി. മറ്റു
 ബഹുമാനപ്പെട്ട മലയാളരായ ചെറിയതരം കോഴക്കുട്ടികളായി.

കളഭംഭി ലേപനങ്ങളെക്കൊണ്ടലംകൃതമായി അതിരമ്യമായ തന്റെ ശരീരത്തിൽ തെരിച്ചത് ഏറ്റവും ഭൃണ്ണമായി എന്നുള്ള നാട്ടുത്താൽ അന്നുദയത്തോടെ ദേഹം കടഞ്ഞുവെന്നു സാരം.

34. ക്ഷുദ്രാ=അനുസ്സാരമില്ലാത്തവരും. ക്രോധം=കോപം. തപേനീധി=തപസ്വി.

35. വന്ന കാൽത്താൽ=വന്ന കാൽത്തെക്കറിച്ച്.

36. തനപാശി=തനക്കളയ അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവരും (കൃശാംഗി) ഉൾക്കണ്ഠം=മനസ്സ്. രാജപത്നിമാർ പ്രസവിക്കാതിരുന്നതുകണ്ടു് ആദ്യമായി ഉണ്ടായ ഗർഭം മനസ്സന്തോഷപ്രദമാകുമല്ലോ. ഉത്തമൻ=നല്ല ലക്ഷണങ്ങളുള്ളവൻ

38. വീർച്ചവൻ=തേജസ്വി. മെന്യുൻ=മുരയുടെ പുത്രൻ.

39. പുത്രൻ വേണ്ടുകൾ=ജാതകൾ, നാമകരണം, അന്നപ്രാശനം, ചൊരും, കണ്ണുവെയും, വിദ്യാരംഭം മുതലായ ഷോഡശസംസ്കാരങ്ങൾ. അസ്രശസ്രംഭികൾ=ആയുധവിദ്യകൾ.

40. വീർച്ചം=ഛായ്വം. വിനയം=അറിവ്. നയം=നീതി. അനുഭവനം=(അവ്യ) ദിവസംതോറും.

43. പ്രേമം=സ്നേഹം. രക്ഷകൾ=ഗർഭരക്ഷകൾ. വൈദ്യൻ ജ്യോതിഷി, മന്ത്രവാദി മുതലായ വരുടെ വിധിയനുസരിച്ചുള്ള മണി മന്ത്രാഷ്ടയം ദി പരിശീലനങ്ങൾ. നിരന്തരം=(അവ്യ) ഏകവിടത്തെ.

44. മാംസചിണ്ഡം=മാംസക്കട്ട. (ഗർഭം രക്ഷകളെല്ലാം വേണ്ടവണ്ണം ചെയ്തിട്ടു മാംസം തികഞ്ഞിട്ടും ഒരു ശിശുവിനെയല്ല പ്രസവിച്ചതെന്നുള്ളതാണു രാജാവിനു ഭുജിക്കാറാണു്.

45. തിണ്ണം=ഉച്ചത്തിൽ. അശരീരിവാക്ക്=അശരീരിയുടെ വാക്ക്. (ആചാരങ്ങളാലിതം) .

46. ഭൂപതികലമണി ദിവാ=രാജശ്രേഷ്ഠൻ. അശരീരിവാക്കു കേളിട്ടു രാജാവിന്റെ ഭുജം ശമിക്കാതിരുന്നതു്. ഇതു നിരവധിയായ മാംസചിണ്ഡത്തിൽനിന്നു് ചെയ്ത പുത്രവാത്സന്ധാകരമെന്നു വിശ്വാസം വരാത്തതുകൊണ്ടു് അതു സാധിപ്പാനുള്ള ഉപായം തേരുന്നത്തതുകൊണ്ടു് ആകുന്നു.

47. ത്രാക്ഷമാനസൻ=ശുരചിത്തൻ. ('തീക്ഷ്ണമനസ്'നെന്നു് തീരുണത്തിൽ സന്ദർഭംചിതമായിരുന്നു) രാജമസൻ=രാക്ഷസനെന്നു മന്ത്രിക്ക്. ബലാൽ=ചൈവഗത്യാ.

48. ചെതു ഖണ്ഡിതം=ചെതുമുറി മുറിക്കുക. തൈലകുളങ്ങരം=എണ്ണ നിറച്ച കുടങ്ങൾ. (തീക്ഷ്ണത്തിന്റെ വിശേഷം) തൈലം. ഏന്ദു് അന്ധയവാരം.

51. ജാതകൈതുകം=(ക്രി. വി) കൈതുകത്തോടുകൂടി. ശിക്ഷിച്ചു പരിക്കുക=അഭ്യസിച്ച മനസ്സിലാക്കുക.

52. ശത്രുസംഹാരം=ശത്രുക്കളുടെ വധം.

53. യൌവനം=താരണ്യം (യുവാവിന്റെ ഭാവം=യൌവനം) ഗർഭിതന്മാർ=അഹങ്കാരത്തോടുകൂടിയവർ. നിജപുത്രന്മാർ=നിജന്മാരായ തന്നെ സംബന്ധിച്ചു പുത്രന്മാർ (കർമ്മധാരയ്ക്ക്) 'സ്വപക്ഷേനിയേനീജം ത്രി (ഷ്ട)' എന്ന അഭിധാനംകൊണ്ടു നിജശബ്ദം വിഷേഷ്യത്തെ അനുസരിച്ചു മൂന്നു ലിംഗത്തിലും വരുന്നതാണ്. അന്തികേ=(അ ന. സ. ഐ.) സമീപത്തിൽ. കാനനം=തപോവനം. ഗതി=പരലോകസ്ഥം.

56. കന്യാം=ഇളക്കം. മേയതു പേരും ഒരേസമയത്തു ജനിച്ചവരോടുകൊണ്ടു രാജാക്കന്മാരുടെ നടപ്പനുസരിച്ചു മൃഗപ്പുറം നോക്കുവാൻ തരമില്ലാത്തതിനാലുകന്നു ഈ ആലോചന വേണ്ടിവന്നതു്.

58. പാത്രം=യോഗ്യൻ. ഭാസ്യകർമ്മം=ഭാസ്യമെന്ന കർമ്മം.

60. അതൻ, ഒരു ചിന്തയെക്കൂടെയൊന്നു എന്ന ഭാസ്യകർമ്മത്തിന്നു കല്പിച്ചിട്ടുവാൻ മൂലം ഹേന്താക്ക കഷ്ടം (ആകുന്നു) നിരൂപിച്ചാൽ കേവലം സ്നേഹം ഇല്ലായ്കതന്നെ (മൂലം ആകുന്നു) എന്നുപയം.

62. ശ്രേഷ്ഠതപം=ജാതികൊണ്ടുള്ള ഉൽകൃഷ്ടത. ജ്യേഷ്ഠൻ=വയസ്സു മൂപ്പുള്ളവൻ. ഹാസ്യം=നിന്ദ്യം.

64. രാജതപം=രാജാവിന്റെ സ്ഥാനം. നീചതപം=താഴ്മമട=(അസുഹൃത്തു, ഷ. ഐ) ഹേന്ദൻ.

65. റ്റുപഞ്ചീജതപം=രാജാവിന്റെ ബീജത്തോടുകൂടിയവൻ എന്നു അവസ്ഥ.

69. കന്യതി=ശരത് (ഏഷണിപ്രയോഗം)

74. നക്രനാസംഖ്യൻ=നക്രനാസൻ എന്നു പേരുള്ളവൻ. ഇക്രന്ത ഇലൻ=നീതിശാസ്ത്രപാണ്ഡിത്യംകൊണ്ടു് അസുരാചാര്യനായ ഇക്രമഹഷിക്ക സമൻ.

78. വൃഷലീസുതൻ=ശുഭദ്രസ്രീയുടെ പുത്രൻ. അന്തരം=മരിഭം.

79. സാപത്വം=ഒരു പുരുഷൻ ഒന്നിലധികം ഭാര്യമാരുണ്ടായിരുന്നാൽ ആഭാര്യന്മാർ തമ്മിലുള്ള മത്സരം. (സമാനനായ' പതിയോടുകൂടിയ വാൾ സപതി; സപതിയുടെ ഭാവം=സാപത്വം)

80. ഭാസീപുത്രൻ=ഭാസിയുടെ പുത്രൻ. (ശുഭദ്രസ്രീയായ മുരയുടെ പുത്രനായതുകൊണ്ടു പരിഹാസമായിപ്പറഞ്ഞതു്.)

81. ശംഗുജർമ്മം=കന്യതികർമ്മം. വ്യവസ്ഥകൾ=നിയമങ്ങൾ.

86. ഈശ്വരപരീക്ഷകർമ്മം=ഈശ്വരനെ സാക്ഷികരിച്ചുള്ള പരീക്ഷകർമ്മം (നരക്കിടൊക്കെ മുതലായതു്) ഈശ്വരഭാവം=ദൈവത്തിന്റെ സങ്കല്പം. (ദൈവവിധി)

89. പാകശാസനൻ=ഇന്ദ്രൻ.

92. കാനനത്തിന്നു=കാനനത്തിൽനിന്നു (വണ്ണഭോധം). ശിപു
മായി=നല്ലവണ്ണം.

94. അന്യോന്യം=പരസ്പരം. (തമ്മിൽത്തമ്മിൽ) ഉപേക്ഷംകു
ത്തുങ്ങളിൽ അന്യരും.

95. ബഹുനായകം=പല നായകന്മാരുള്ളതു് (ബഹുനായകത്വം
നാശകാരണമല്ലെ)

101. ഭോജം=അധികാരത്തുണ്ണി.

103. അന്ധൻ=ബുദ്ധിഹീനൻ. അന്ധകാരങ്ങൾ=മൂഢതകൾ.

106. ശിക്ഷിക്കു=ഉപാദേശരൂപമായി പറക. മദമാനസന്മാർ=
അല്ലബുദ്ധികൾ.

107. നവനദനന്മാർ=വെളുപ്പുകുന്മാർ.

109. ഭൂപകം=ഭൂമണ്ഡലം. നവനായകം=നവന്മാരായ (പുതി
യ) നായകന്മാരോടു കൂടിയതു്. അല്ലെങ്കിൽ നവ=(വെളു) നായകന്മാരോടു
കൂടിയതു്. നായകന്മാർക്കു പുത്രയും ബഹുതപവും കാശ്ചഹാനികരമാണ
ല്ലൊ. ചേന്നാൻ=ഭംഗിയുള്ള അല്ലെങ്കിൽ നന്മയുള്ള.

111. ഭേദിപ്പിക്കു=മറിയിക്കുക. മന്ത്രനിശ്ചയം=ആലോചിച്ചു
ക്കുക.

113. പ്രാപ്തകീർത്തി=വളരെ കീർത്തിയുള്ളവൻ. അർത്ഥിക്കു=അ
പേക്ഷിക്കുക.

115. മന്ത്രികൾവൈഭവം=മന്ത്രികളുടെ സമർത്ഥം.

119. ഗുണാൽകഷം=ഗുണങ്ങളുടെ ആധിക്യം.

121. രാജതപത്തിന്നു=അന്തരം=രാജസ്ഥാനത്തിന്നു മാറ്റം,

123. സേനാധിപത്വം=പടനായകന്റെ സ്ഥാനം. നിത്യതപം=
മാറ്റാമില്ലായ്മ. മാംഗം=ചിത്തസമുന്നതി. (മഹാമനസ്സുത) പുത്രസമ്പത്തി=
പുത്രസമൃദ്ധി. കൈരളം=സാമർത്ഥ്യം. നീതികൾ=നയപ്രയോഗങ്ങൾ.
ആശയം=മനസ്സ്. ശുദ്ധി=നൈർമ്മല്യം (സപ്തപ്രസന്നാദി) ദോഷഭാവം
നവനദനന്മാരെക്കുറിച്ചുവെന്ന് ശ്രദ്ധിച്ചതു് അവരോടൊക്കെ രാജപുത്ര
നായ തന്നെ അവർ വകുവെക്കുന്നതെ പ്രവർത്തിപ്പാൻ തുടങ്ങിയതുകൊണ്ടു്
നേരം ആശയശുദ്ധികൊണ്ടല്ലെന്നും സമാധാനം.

മെഴുതുവധം.

126. അതുകണ്ടു്=രാജ്യം മെഴുതുന്ന വശത്തായതുകണ്ടു് ഗാഢ
സ്വരം=ഗാഢം=(ദൃഢം) ആയ മത്സരം (സ്വർദ്ധ).

128. ഏതരംതുകവും എന്നതുടങ്ങി -- വൈകുന്തിനിയതും ഏതവരെ രാക്ഷസാദികളുടെ നിരൂപണം.

129. ജംരൻ = ഉപപതി (ഇഡച്ചുരുഷൻ) വരാനം = വേഗാഗ്രസ്ത്രം (ഉപചലോകാരം)

132. പണ്ടു = രാജാജാനിയമനക്കാലത്തു്. വിഭോഷണം = വൈരം. കുറ്റന്മാർ = മനുബലികൾ.

138. മന്ത്രമണ്ഡപം = കാശ്മീരം ചന്ദനസ്ഥലം. രാജാക്കന്മാർക്കു മന്ത്രശാലനം അത്യാവശ്യമാകയാൽ ആലോചനാമണ്ഡപം ഏതൊരു ഗുഹസ്ഥലത്തായിരിക്കേണ്ടതിനാൽ ഇവിടെ അപായചിന്തയ്ക്കുവകാശമില്ലല്ലോ.

139. ദീപ്തം = നീളമുള്ളതു്. കടുതു് = വിസ്താരംകുറഞ്ഞതു് (ഇടുങ്ങിയതു്).

145. ഗുഹാപുഷ്പം = ഗുഹയുടെ പുറം (ചോരമെന്നു സാരം) നിഷ്പാദനം = കൂറന്മാർ. പാഷാണം = കല്ല്. ഗുഹാഭരണം = ഗുഹയുടെ ഉൾബാഹ്യം.

152. രാഗ്വചിഹ്നങ്ങൾ = ചെല്ലപ്പെട്ടവൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്ന വകയ്ക്കു അടയ ഉണ്ടാം. (കൊലച്ചാറ്റു്, ചെമ്പരത്തിമാല മുതലായതു്).

153. ഭോജനം = ഭക്ഷണം. ഭോജനം = പായം.

155. ആചാരം = നടപടി.

161. ഉണ്ഡൽ = കൂറന്മാർ. മന്ത്രയോഗം = ആലോചനാമന്ത്രം.

163. മുൻ = ചതിപ്രായം. സ്രഷ്ടു കല്പിതം = ബ്രഹ്മാവിന്റെ വിധി.

164. ആലോചനാശാസ്ത്രം = ആശ്രയിക്ക. ക്ഷണമാത്രം = കുറച്ചുനേരം.

167. ഇതിലോലം = വൈവിധ്യം (വൈവിധ്യം) ജീവിതം = ജീവൻ. (ഭോജനം).

171. നിഷ്യാഗം = കടന്നു. നിശ്ചിതം = പുറത്തുപോവുക.

180. ഗുഹാ = ചെടിയിലുള്ളവൻ. നേത്രമലം = കണ്ണുനീർ.

182. മേഘലി = ശിരസ്സ്. ആശി = അനുഗ്രഹംകൂടും. തോലം = തോൽ അടയ്ക്ക.

186. രാജഭിത്തി = രാജാവിൽനിന്നുള്ള ഭയം. (നാട്ടിൽ അനിതി നടക്കാതെ രക്ഷിക്കേണ്ടുന്ന രാജാക്കന്മാർക്കെന്നു ഇങ്ങനെയുള്ള അനിതി ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കാൻ ഇനിയെന്നല്ലാം വന്നുകൂടും എന്നുള്ള വിചാരംകൊണ്ടു്).

ചന്ദ്രവർമ്മാചന്ദ്രം.

191. ആര്യഭടന്റെ = (ക്രി. വി.) അറക്കാരത്തോടുകൂടി.

194. വംശഭേദം=വംശരാജ്യം (ബങ്കാർ) സന്ദേശം=3൭ (അ
 ഹിപ്പ) രാജകുമാർ=രാജാവിന്റെ കിങ്കരൻ.

195. മംഗലകീർത്തനം = (ഇ. സി. യു. എ.) നല്ല യശസ്സോടുകൂടി

I96. പഞ്ചരംഗ്, ഭാഷിയാത=പെരിയ്ക്കാതെ, ദ്രവിപ്പി
 ഞ=മേടിട. അങ്ങസാ=(അവ്യ)വേശതി.

193. പഞ്ചാസ്യൻ=സിംഹം. (വിസ്താരമുള്ളവത്തോടുകൂടി
വൻ എന്ന ശബ്ദാത്ഥം)

200. ചൊല്ല് + ഇയന്ന = കീർത്തിയുള്ള. വിശിഖാഖ്യാൻ = വിശീ
 ക്തനെന്നു ചേരെയുള്ളവൻ. നല്ലൻ = നല്ലവൻ. ഇതു പദം നല്ല എന്ന ഗു
 ണവാചകശബ്ദത്തിൽ അൻ എന്ന പല്ലംഗപ്രത്യയം ചേർത്തുണ്ടാക്കിയ
 രൂപമാകുന്നു. “നല്ലനല്ലോഭവാൻ” എന്നു രാമായണം കിട്ടിപ്പട്ടിൽ എഴു
 തപ്പെട്ടതും ഉപാധിയിലുണ്ട്. “വല്ലഭ നിമിത്തം പൊയതുമുണ്ടാക്കുമെവൻ”
 എന്നതിൽ “കുതുംബപായം” എന്ന പദം ഉപാധിയിലും.

202. ശിഷ്യപ്രശ്നം = ശിഷ്യൻ ചോദിച്ചു. കല്പകവൃക്ഷം = ആയ
 ശൃംഖലയുടെ വസ്തുക്കളെല്ലാം യഥേഷ്ടം കൊടുക്കുന്ന ഒരു ദിവ്യവൃക്ഷം. കം
 മാലനം, ചിന്ത, മാനി ഇവയെല്ലാം. ഇവയെല്ലാം പാലാഴിമുനത്തിൽ
 നിന്ന കിട്ടിയവയെന്നു പുരാണപ്രസിദ്ധം. ചന്ദ്രനപ്പൻ ശിഷ്യശ
 ുദ്ധത്തിൽ കല്പകവൃക്ഷമെന്നു പറയുന്നതുപോലെ ശിഷ്യശുശ്രൂഷയെ
 മായെല്ലാപ്രകൃതികളും അറിയുന്നവരെന്നു സാരം.

201. ഇരികുന്നല്ലി? = ഇരികുന്നങ്ങോ? (ഭീമി ചക്കന്നങ്ങോ).

205 പനഗാരികൾ = പീരികൾ - 'പനഗാരികൾ' എന്നു ചില പുസ്തകങ്ങളിൽ കാണുന്നു. അതിന്നു "സുപണ്ണ: പനഗംഗനഃ" എന്ന അഭിധാനബ്രഹ്മം 'ഗതഡന്തർ' എന്നതും കപ്പിക്കാം. എന്നാൽ ഗതഡന്തർ അല്ല കരിയാരാണെന്നു ചേർത്തിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ അതു അർത്ഥത്തിനു യുക്തി മതിയാകുന്നില്ല. ഇനി ഒട്ടനവസ്തന്തർ (കൊളംകോരികൾ) മുതലായ ചില സംഗ്രഹങ്ങൾ 'ചേര' ചെത്തിന്നാരാണെന്നു ചിന്തകങ്ങളിൽ പ്രസിദ്ധിച്ചുണ്ട്. അവർ ഭൂമി കഴിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥന്മാരാണ്. എന്നാൽ അതിന്നു പ്രസിദ്ധി മറ്റു യാകുന്നില്ല. പാമ്പിനെ പിടിച്ചാൻ അഗ്രാദിക്കുന്നവർ (പാമ്പാട്ടികൾ) (പാമ്പുപിടിയന്മാർ) എന്നതും കപ്പിച്ചാൽ വൈയത്യാമില്ല.

20). ശിഷ്യൻ = ശേഷിച്ചവൻ. ഏഷ്യൻ = സന്തോഷിച്ചവൻ. ഏഷ്യൻ = (എ. വി.) മറ്റൊരു സന്തോഷത്തോടെ.

208 . നാദികരം=വൈരം മുതലായവ.

214. നാണയം=മാനം.

219. അനുസരിക്ക=അനുനയിക്ക. വിപ്രിയം=വിരോധം.

220. ഭാസ്വാദം=ധനസഞ്ചയം

223. മഞ്ജുലം=മംഗോഹരം. ഫോകാർ=പ്രത്യേകിന്റെ ആതാ
താ ഭാഗം.

225. മഹാവിഗ്രഹം=വലിയ ഭാരതേശ്വരക്കുടിയിൽ കഴലിട
കിടന്നു കിടന്നിരിക്കുക.

226. ഇഹം=(സർവ്വനാമം. ന. പ്ര. ഏ) ഇത്. ചേട്ടുകൾ=പ്ര
പ്രതികൾ. സൂക്ഷിക്കുക=മനസ്സിരുത്തി വോക്കുക

227. യത്ര.=സൂത്രപ്പണി. ശിപ്പികൾ=കരകൾശലഭങ്ങൾ.

228. കല്പിതം=ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടത്. (ഈ സിംഹം ശിപ്പികളിൽനിന്നു
ന്നു. ദൈവകല്പിതമല്ല

229. ദ്രാഗ്ധതാം=(ശ്രീ. ചേട്ട. ആ. പ്ര. ച. ഏ) ദ്രവിപ്പിക്ക
പ്പെടണം. (ദ്രവിപ്പിക്കുക=കൊല്ല അല്ലെങ്കിൽ ഇയക്കുക) ധാവനം=ചാട്ടം
(ധുവ്നം=കമ്പനം)

230. ദ്രാവണം=ദാഹിക്കൽ (ദ്രവിക്കൽ) “ദ്രാഗ്ധതാം” എന്ന
കിയുള്ള ദാഹിച്ചുകയറണം എന്നർത്ഥമുണ്ടെങ്കിൽ ഇതു സ്വഭാവമുള്ള ശരീര
ത്തോടുള്ള കടുപ്പം കൂടിയതാകാതെ ഇടയിൽനിന്നു കടന്നു
പോക. അതായത് “ദ്രാഗ്ധതാം” എന്നതിൽ “ഇയക്കുക എന്നർത്ഥം” ഇവിടെ
വിവക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നത്. അർത്ഥനയമെന്നാൽ ഇതു കഴുകി അർത്ഥം ഇവ
കൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതായിരിക്കണമെന്നു നിശ്ചയിക്കുന്നതാണ്. ഇങ്ങനെയൊരു ച
ട്ടമുണ്ടാകാൻ ഉണ്ടാകാത്തതു.

231. ആചാര്യം=വിദ്വാനും. അഞ്ചുസം=(അദ്ധ്യ)പഠനത്തിൽ

233. ഭൂമിരാജാക്കന്മാർ=ഇതൊരു അപൂർവ്വവശമാണ് രാ
ജാജ്ഞാതാ സാധാരണമല്ല. നിരവചനമായോ അല്ലെങ്കിൽ കല്പിച്ചു
പോകുന്നതല്ല. കല്പിക്കുകയല്ല. അത് പ്രയോജനം ഒന്നും കാണുന്നില്ല.

235. രാജപുരം=രാജാക്കന്മാരുടെ സമ്മാനിക്കപ്പെട്ടവർ.
കുരുക്ഷേത്രത്തിന്റെ കിഴക്കേ കോട്ടയുടെ മറ്റൊരു ഭാഗം എന്നു
അർത്ഥം. ചേട്ട. ആ. കാട്ടുകയുടെ സ്ഥിതി എങ്ങിനെയാണെന്നും ആ
കൃത്യത്തെ വ്യക്തമാക്കുകയും കൊടുത്ത സന്തോഷമില്ലാത്തതും രാജാ
ക്കന്മാരുടെ പരിവാർ. ഇതു=പാടലിപ്പുരുത്തിയെന്നായ വിവരമില്ലാ.
അത്=വംശശാഖയാനിയിൽ.

236. ശേഷകൃത്യം=മരണശേഷമുള്ള പീണാഭിവിതകൾ.

239. ഇവയെല്ലാമുള്ള വസ്തു=ഇങ്ങിനെ മറ്റുള്ളവയ്ക്കു അസാധ്യമേ
ല്ല കാര്യം. (യത്രാഭിവിതവിദ്യ).

240. ശത്രുതം=മുഹൂർത്തത്തിൽ. ശേഷിച്ചവർ=അവശ്യം

വ്യാസൻ. അവനെ വെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു രാജനീതിക്കു വിരുദ്ധമേ
 ണ്. (ശത്രുശേഷവൃത്തനശേഷവൃത്തിശേഷം) എന്നുണ്ടല്ലോ. ഏകിലും ഇ
 യാളെ പുത്രനെപ്പോലെ രക്ഷിക്കേണ്ടതാവശ്യമേണം.

241. അശ്വമേധികളിൽ—അധിപത്യം അല്ലനായ മെൽക്കു
 കൊടുത്തിരുന്ന സൈന്യം ചന്ദ്രം, കൊടുത്താൽ ശത്രുതപമുള്ളതുകൊണ്ടു
 ഭയപ്പെടേണ്ടിവരും.

242. പാത്രം=യോഗ്യൻ. ദണ്ഡം=സങ്കടം.

244. അഗ്രഭോജനം=രജാജ്ഞാതാടെ ഭക്ഷണത്തിനു സാക്ഷി
 യായി ഉണ്ടുന്ന ശ്രേഷ്ഠരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ ഭോജനം. ഇവിടെ അഗ്രശ
 രവും ശ്രേഷ്ഠവാചകമാകുന്നു. “പരമോഗ്രഗ്രാഗ്രാഗ്ര പ്രാഗ്രഗ്രാഗ്രാഗ്രീ
 യമഗ്രിയം ശ്രേയസ് ശ്രേയഃ” എന്നഭിധാനം.

246. ചേതസാ=(സ, ന, തു. ഏ.) മനസ്സുകൊണ്ടു്.

248. തത്പരൻ=ശ്രദ്ധയുള്ളവൻ. തത്=(അതു്) പരം=(പ്ര
 ധാനം) ആയിട്ടുള്ളവൻ. അനുഭവനം=(അവ്യ) ഭവസേന. വല്ലഭം=സാ
 മന്യവും.

251. ക്ഷണമിച്ഛന്നിച്ഛം=ക്ഷണമിച്ഛന്നു വിചാരിച്ചിച്ഛു. (പഴയപ്ര
 യോഗം) നയം=നീതിയെന്നുവെച്ചു.

മുദാരാക്ഷസം=മുദായയും രാക്ഷസനേയും അധികരിച്ചു (വിഷ
 യീകരിച്ചു് ഉള്ള കൃതി) “അഭിജ്ഞാനശാങ്കരനും”—മുതലായ പ്രയോഗം
 പോലെ കണ്ടുകൊൾക.

കേകാവൃതം—അതിന്റെ ലക്ഷണവും വിവരണവും ‘വൃതമഞ്ജ
 ഹി’യിൽനിന്നു ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ഒന്നാംപാദം കഴിഞ്ഞു.

രണ്ടാം പാദം

(കാകളിറുത്തം)

1. “ബാലസുശീലേ” എന്നുമുതൽ “ആനന്ദമിനിക്കുള്ളിൽ”
 എന്നുവരെ തത്തയോടുള്ള അപേക്ഷ.

5. “ഏകിലം എന്നുമുതൽ—ചോദിച്ചാൻ” എന്നുവരെ തത്ത
 യുടെ വാക്യം. കഥാവതരണം. ചാണക്യഭർത്താ—ദുരവേ=“നിഷ്ഠനനുക

30. ആതു (അയ്യ) വേഗത്തിൽ. ശരീരവിഹീനം=ശരീരമില്ലാത്തതെ, (ഇ, വി) പാരിൽ=ഭൂമിയിൽ. പ്രസിദ്ധൻ=പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തപ്പെട്ടവൻ. ചാണക്യൻ=ചാണക്യന്റെ പുത്രൻ.

32. കൊടിച്ചുൻ=കടിലമായ (വളഞ്ഞ) സ്വഭാവമുള്ളവൻ.

33. വിഷ്ണുഗുപ്തൻ=വിഷ്ണുവിനാൽ ഗുപ്തൻ (രക്ഷിക്കപ്പെട്ടവൻ).

34. നന്ദഗ്രാമോദനം=നന്ദഗ്രാമത്തെ അഗ്രാമോദനം.

35. “യോഗ്യൻ.....കഴിപ്പാനം” എന്നുള്ള ഭാഗത്തിൽ. ദുരന്തപയഃകൊണ്ടും ആവശ്യമുള്ള പദങ്ങൾ മുഴുവനിലാത്തതുകൊണ്ടും സംമാനം ക്ലിപ്തമുണ്ട്. ഭാഗ്യവാന്മാർ ആയ മന്നവർ വരുന്നവരെ ക്ഷണിച്ചിട്ടുവാൻ ഉടു മേച്ചു കഴിപ്പാനം ആക്കിട്ട്. യോഗ്യൻ ഒരു വൃദ്ധൻ ആകുന്നുവോ. അതു കേട്ടിട്ട് എന്നനാഥം. വൃദ്ധൻ=യുദ്ധൻ.

36. ഇൻ=ഇപ്പോൾ. അവൻ=ആ വൃദ്ധൻ.

37. തക്ഷൽ=അവന്റെ കഴൽ (തൽക്ഷൽ എന്നാണു വേണ്ടത്). അങ്ങിനെയാണിപ്പോൾ പിന്നത്തെ പാദത്തിലെ സിന്ധിയോടനുബന്ധം യോജിക്കുകയും അതിനാൽ സംസ്കൃതത്തിലെ തക്ഷസ്തവം മലയാളത്തിലെ തൽക്ഷസ്തവം തമ്മിലുള്ള ഭേദത്തെ ഗ്രഹിക്കാതെ പ്രയോഗിച്ചതായിരിക്കണം.

39. തപ്തദണ്ഡങ്ങൾ=അങ്ങയുടെ കാലിലെ പൊടികൾ. ഇതു ബഹുമാനാർത്ഥമുള്ളതായ പ്രയോഗം.

42. ചഞ്ചീരനായ് മുഖംതാഴ്ന്നി=രണ്ടിറയ്ക്കുന്നതായ അധികരിയെ നേരിട്ട് അനാദർപ്പവും വൃഷഭൻ എന്ന പറഞ്ഞതു ഭാഗ്യമായില്ലെന്നു വിചാരിച്ച് അതുതന്നെ താഴെ വൃക്കരായി പറയുന്നു. അമ്മിടി=അവിവേകംകൊണ്ടുണ്ടായ അബദ്ധഭാവം.

43. വിപ്രജാതിസ്വഭാവം=ബ്രാഹ്മണജാതിയുടെ ചരപലം. പെരേൻ=പുത്രന്റെ പുത്രൻ.

44. ആചാരം=നടപ്പ് (മയ്യം).

45. സജ്ജനങ്ങൾ=ക്ഷമ, ഭേദകസ്വഭാവമെന്നൊന്നും മുതലായ ഗുണങ്ങളുള്ളതുകൊണ്ട്. ഈ വക ചരപലത്തിൽ അവർ പെരുപ്പം തോന്നുകയില്ലെങ്കിലും. ഇവജനങ്ങൾ=നമുക്ക് (വക്താവ്) ചോരായ്ക്കുവേണ്ടി.

47. വരങ്ങൾ=അനുഗ്രഹങ്ങൾ. പ്രായം=വിനയം. രണ്ടു അക്ഷരമിന്നു കവിട്ടു=താങ്ങു പാദങ്ങളെ വെട്ടി.

50. റിത്രം=മല്ലാത്തതും, ആദാവ്=പ്രീതി.

51. ഭത്ത=തക്കതായ, തപൽകൃപ=അങ്ങയുടെ ദയ.

52. മൽകുലികൾക്കു് = ഏന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു്. ഇതു് ആ ചാരപദമായി പറഞ്ഞതാണ്.

53. ആഗ്രാമം = ഇല്ലം (മരം) “ആഗ്രാമോ ബ്രാഹ്മയുടേദേ വാ നബ്രഹ്മേ മദം വനേ” എന്നഭിധാനം. വിശ്രമിക്കു് = ക്ഷിണം തീർക്കുക. ആ കലം = റ്റൂസനം.

56. താതവിനാശം = അച്ഛന്റെ നാശം. സേദോനാശം = സഹോദരന്മാരുടെ നാശം. തന്റെ വിശേഷം = തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ടുള്ള അവസ്ഥാഭേദം.

57. മേദിനീപാലകന്മാർ = രാജാക്കന്മാർ. വൃത്തം = ചരിത്രം.

58. ഉദകരതം = മിനസ്സു. ഉദനം വരാത = വേണ്ടപോലെ.

59. മഹീസുരചാര്യൻ = ബ്രാഹ്മണനായ ഉപാധ്യായൻ. സ്നാനം കിരീടം = കളിപ്പാലം മുതലായ നൃത്തോന്മുഖങ്ങളും. ഭോജനശാല = ഉച്ചഭക്ഷണം.

61. വേഗം കർച്ച = മന്ദം മന്ദം. (ചോകുന്നനേരം എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണം).

62. ദൈവബലം = വിധിവൈഭവം. മനോരഥം = ആഗ്രഹം. കൈവതകം = കയ്യിൽ വരുക. (സംഭരിക്കുക) ക്രിയാസമാസം.

63. ഇപ്പിഥിവിസ്മയം = ഈ ബ്രഹ്മണം. ആശീർവ്വ = ആഗ്രഹിച്ചു്. (യകാരലോപം) പ്രതിക്രിയ = പ്രതികാരം (ഇങ്ങോട്ടു ചെയ്ത ഏതെങ്കിലും പകവിട്ടുക) ഉഗ്രൻ = ക്രൂരനിശ്ചയൻ.

64. അഗ്രാസനം = മാന്യപീഠം. (പ്രധാനസ്ഥാനം) നിജപുരം = തന്റെ ഗൃഹം.

68. ഭക്തിശാലാഹാരം = (അ. ന. സ. ഏ. വ) = ഉച്ചഭക്ഷണത്തിന്റെ അകത്തു്. തത്ര = അവിടെ. (അവ്യ) കനിവോട് = ഇവിടെ കനിവെന്നതിന്നു ‘ശ്രദ്ധ’യെന്നു അർത്ഥം വിവക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളു. ‘തനിവോട്’ എന്നായിരുന്നു കരിയുടെ ശരിയാകുമായിരുന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ അസ്ഥാനത്തിൽ പലേടത്തും ‘കനിവു’ പ്രയോഗിച്ചു കാണുന്നുണ്ടു്.

69. തലികകൾ = കിണ്ണങ്ങൾ (ഉണ്ണുന്നള്ളി പാത്രങ്ങൾ).

71. വെള്ളത്തിലെ നരപോലം = ഈ ഉപമ പാത്രങ്ങളുടെ സംബന്ധബാഹുല്യത്തെയും, അവയുടെ തിളക്കത്തെയും നിമിത്തീകരിച്ചു ചെയ്തപ്പേരുകളാണ്. മണിച്ചു് = ആദരിച്ചു്. പാലകന്മാർ = വെപ്പുകാർ. സപ്തമയം = സപ്താഹംകൊണ്ടുള്ളതു (സപ്താഹമയത്ത്).

73. മാതൃസ്ഥലം = പൂജസ്ഥാനം. ഇതഥം - (അവ്യ) ഇങ്ങനെ.

79. കൌടില്യഭൂതൻ = കൌടില്യനെന്ന ബ്രാഹ്മണൻ (ഇതു ചാണക്യന്റെ ഒരു പേരുകളാണ്).

80. അഗ്രന്മാർ=ആളന്മാർ. അപ്പവയസ്സ്=വയസ്സ് കുറവായിപ്പോയവർ (ചെറുപ്പക്കാർ).

82. വടംബ്രാജണകുമാരൻ (നിന്ദയാടുകൂടി പരയുമ്പോൾ ബ്രാജണവടം. മാനവകൻ എന്നു പറയുന്നതു സംഭാരണമാണ്. ഗുഹ്യത്വം സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

84. അനാത്രവശ്ശത്തു=അനാത്രഭാരമായ (മുളയ്ക്കത്ത) മുളയ്ക്കം (മിശ്ര)വോടു കൂടിയവൻ (മിശ്ര കരുത്തുള്ളവൻ). ബ. ഗ്രീ.

88. മർദ്ദൻ=കുത്തൻ. തസ്സരൻ=കുളുൻ. മത്സമൻ=എന്നോടു തുല്യൻ. ഉഗ്രം=ഭൂതം.

90. നാലുവദന്തർ=ഗുഹ്, യജസ്സ്, സാമം, അധർവ്വണം. ആറു ശാസ്ത്രങ്ങൾ=ജ്യോതിഷം, കല്പം, നിരൂപണം, ശിക്ഷാ, വ്യാകരണം, ചാന്ദ്രസ്സ്. വേലകൂടാതെ=നിശ്ചയാസമായ് അല്ലെങ്കിൽ മറുകരയില്ലാതെ. ദ്രവമായ്=ഉറപ്പായ്. (സംശയംകൂടാതെ).

92. ഗച്ഛിതന്മാർ=അഹങ്കാരമുള്ളവർ. ദുഷ്ടാർ=ശകാരം ദോഷം=കോപം

95. രാജഭൃത്യന്മാർ=രാജകീകരന്മാർ.

101. ഘോരം=ഭയങ്കരം. പ്രതിജ്ഞ=ശപഥം. (ആ പ്രതിജ്ഞയുടെ പ്രകാരത്തെ പറയുന്നു).

102. മുന്യൻ=യോഗ്യൻ. പുജ്യൻ=മാന്യൻ. ധിഷ്ഠതൻ=നിന്ദിക്കപ്പെട്ടവൻ.

103. ബ്രഹ്മചരീചർ=രാജവർഗ്ഗത്തിൽവെച്ച ഭരീനന്മാർ (നിത്യജ്ഞൻ). വാഴിച്ചിവിടെ=ഇവിടെ വാഴിച്ചു. കൃദ്ധം=കടുമ. കെട്ടുന്നതുണ്ടു=ഇതു പ്രതിജ്ഞയിൽ ഒരു പ്രത്യേകപ്രയാഗമാണ്. “വഹ്നിയിൽചാടി മരിക്കുന്നതുണ്ടുഞാൻ” ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ നോക്കുക.

105. ക്ഷത്രിയക്ഷുദ്രർ=ക്ഷത്രിയരിൽ അധമന്മാർ.

107. കണ്ഠർ=വിഷണ്ണന്മാർ.

108. ക്ഷുൽഭാന്തി=വിശപ്പുകൊണ്ടുള്ള ഭ്രാന്തു. വിവരൻ=തന്റെ ദമിപ്പുത്തവൻ. ഭാഷിതം=വചനം. കാമം=യഥേഷ്ടം. (ക്രി. വി)

110. മൊഴുഗുഹം=ചന്ദ്രഗുഹൻറ ഗുഹം.

116. ചന്ദ്രഗുഹ്വൻതാൻ ന്-രൂപിച്ചിരുന്നതു “അല്പനെയും സോഭനമൊന്നെയും ചരിയിക്കുന്ന നവനന്ദന്മാരെ ഉന്മലനശേഷമല്ല പക്ഷിഭിഷണം” എന്നുള്ളതു് അന്തരം=വ്യത്യസ്തം.

117. തൽപദം=അവന്റെ (ചാണക്യന്റെ) പദം.

118. പറയേണ്ടതു്-ഒക്കെ=മേലാൽ ചെയ്യേണ്ട കാര്യങ്ങളെ കുറിച്ചുള്ള നിശ്ചയങ്ങൾ. ആയുർമതി=മഹാബുദ്ധിമാൻ.

122. സബ്രഹ്മചാരി=തെളിച്ചു വരിച്ചവൻ (സഹ ചാരി). ഇത്രയും കരു ബ്രാഹ്മണൻ; ബ്രഹ്മണനായതും ക്ഷത്രിയനായതും പേഷകളേഴേക്കു ശർമ്മ എന്നും, വർമ്മ എന്നും ഉപപദങ്ങൾ ചേർന്നതു നടുപ്പം. ഇതുപോലെ വൈശ്യർക്കും ശൂദ്രർക്കും ഗുപ്ത എന്നും ഭംഗ എന്നും ക്രമവിചക്ഷ ക്രമാതെ പ്രയോഗിച്ചുവരുന്നു. സോമശർമ്മ, രാമവർമ്മ, ചന്ദ്രഗുപ്ത, ശക്ത ഭാസ ഇതാദി ഉദാഹരണം.

125. ഐതീഷ്യം=ജ്ഞാതിസ്സകളെ സംബന്ധിച്ച ശാസ്ത്രം. ചൈതിസ്സകൾ=ഗ്രഹനക്ഷത്രാദികൾ. ചാതുഷ്യം=വൈഭല്യം, വൈവിധ്യം.

126. സമുനന്ദന്മാർകൾ=എല്ലാ നന്ദന്മാരേയും കലം. നന്ദന്മാരെ ബഹുപേരെയും അവരുടെ സന്തതികളെയും എന്നു സാരം.

127. ഉരക്കനം=മനസ്സറപ്പ്, സ്ഥിരനിശ്ചയം. മുദയിട്ടകം=നോൽ നൂനാൽക്കുക. മുദ=അടയോളം എന്നർത്ഥമുണ്ടെങ്കിലും പഴനി, ശബരി മല മുതലായ ക്ഷേത്രങ്ങളിലേക്കു പോകുന്നവർ നോൽവിട്ടുക, മുദകെട്ടുക എന്നു പറയാറുണ്ടല്ലോ. അതുപോലെ എന്തു വൈഷ്യം നേരിട്ടാലും നൃത്തിതകായും സാധിച്ചല്ലാതെ മരൊന്നും പ്രവർത്തിക്കയില്ലെന്നുള്ളതുകൊണ്ടാണ്=ഭാഷണം; മററപ്പ, മുട്ട.

128. നിസ് പൂഹൻ=യന്തൊന്നിച്ചും ആഗ്രഹമില്ലാത്തവൻ. യോഗിവേഷം=വൈധരഗിയുടെ വേഷം. ബുദ്ധമുനിമതം=ബുദ്ധമതം.

131. കരംകുഷം=ആഗ്രഹം. ശ്രാവകേത്യവം=ശ്രാവക! ഇതിഹാസം എന്നു പദപ്രകാരം. 'ശ്രാവക!' എന്നു മറുപടിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ട് ശ്രാവകൻ=കേൾക്കുന്നവൻ. എന്നു ശബ്ദരത്നം. പ്രാവചനശീലൻ=പഠിച്ചു ലഭിച്ച സഭാവാദത്തോടുകൂടിയവൻ.

132. ക്ഷപണകൻ=ബുദ്ധസന്യാസി.

133. കിഞ്ചനം=(അവ്യയം) അല്പംപോലും. വഞ്ചനസാരം=വഞ്ചനത്തിൽ സംശയം. കളവിനൊപ്പാറി സംശയം. കഷ്ടം=ഗതിനം. (കടുക്കം).

134. വിപ്രനിരാസം=ബ്രാഹ്മണനെ തള്ളിക്കളയുക. അവൻ=ആ ബ്രാഹ്മണൻ.

135. വിഷാദം=കണ്ഠിതം (മനസ്സിടിവ്). മന്ത്രികലോത്തമൻ=മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠൻ.

136. ദിഗ്ദ്ധരായ്കണ്ട്=ഈ വക മുഷ്ടകങ്ങൾനിമിത്തം പലക്കും ഉണ്ടായിട്ടുള്ള ഭോഷങ്ങളെപ്പറ്റി ദീപ്താലംചനചെയ്ത്. അതിന്=ആ ബ്രാഹ്മണനിരാസംകൊണ്ടു വരാവുന്ന ഭോഷനിവാരണത്തിന്.

137. ഭൂട്ടത്തുകൾ=ഭൂമിനെ ഭരിക്കുന്നവർ (രാജാക്കന്മാർ). ആര്യ

ചാർത്തുകൾ മാരണകരമാകും. 'ഹിംസകരമാഭിമാനസ്സാൽ' എന്നഭി
ധാനം. ഇതു=ആഭിമാനം.

138. നിന്തുവാൻ=ചരിഹാരം ചെയ്തു ശരിപ്പിച്ചാൻ. ആർ =
എന്നു=ആർ—(ഉണ്ടു) എന്നു. മാറ്റം=നിവൃത്തിക്കുള്ള വഴി.

140. ഉണ്ടുപോൽ=ഇന്ന്-ഒരുതരം-മനുവാദിയായ്= മനുവാദി
യായി-ഇന്ന്-ഒരുതരം-ഉണ്ടുപോൽ എന്നപദം. 'പോൽ' എന്നു ലോക
ത്രതിപ്രസിദ്ധിവാചകം. കണ്ടവർക്ക് കൈ പ്രവർത്തിച്ചു= ഓരോ ആവശ്യ
ക്കാർക്കുവേണ്ടി ചെയ്തു. ശത്രുബാധാഭിമുഖം=ശത്രുക്കളുടെ ആഭിമാനം മുത
ലായ ബാധകൾ.

144. കാലവിളംബനം=കാലതാമസം. ആളയപ്പിച്ചു= ആളയ
ത്തയപ്പിച്ചു. ഇവിടെ ആൾ എന്നതു അലിംഗരാകുകയാണു ഭവിയായൊ
ത്രയും പ്രയോഗിച്ചിട്ടില്ല. "ആളയച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുനില്ലെന്നുനില്ല" ഇതുംഭി
ന്നോക്ഷകം. 'അയപ്പിച്ചു' എന്ന പ്രയോജനപ്രത്യയം ആവശ്യമുണ്ടായിര
ുന്നില്ല.

146. ഇതരം=ഇങ്ങനെയൊന്നു (അവ്യയം). അമര്യൻ=മന്ത്രി. രാക്ഷസ
നെ 'അമര്യൻ' എന്നും 'അമര്യരാക്ഷസൻ' എന്നും പറയരുണ്ടു്. വി
നീതൻ=വിനയത്തോടു കൂടിയവൻ. —മന്ത്രികൾ=മന്ത്രിമാർ അറിയുന്ന
വൻ.

117. യോഗി=സന്യാസി. കേവലം=മാത്രം. സന്യാസിയായതു
കൊണ്ടു ധനം മുതലായ പ്രതിഫലങ്ങളുചിട്ടില്ലാതില്ലെന്നു സാരം.

150. ക്ഷപണകൻ=ബലസന്യാസി. 'ആർതദക്ഷപണേനേനഃ
ശ്രമോഽഭി വകോമലി' എന്നു അഭിധാനം. ഇക്കഥയിൽ 'ഇന്ദ്രാർദ്ധവ'
എന്ന ഈ ബ്രാഹ്മണൻ 'ക്ഷപണകൻ, ജീവസിദ്ധി' എന്നുള്ള പേരുകൾ
പലേടത്തും പ്രയോഗിച്ചുകാണുന്നതു പശ്ചാത്തമകനും. ചിങ്ങം=മനസ്സിൽ.

151. വൈരം=പ്രേമം. പരിഷകരം=കൂട്ടക്കാരം (വർഗ്ഗക്കാരം) നി
ശ്ചയിച്ചു എന്നു ഉറച്ചു അഥ രാക്ഷസൻ=രാക്ഷസൻ എന്നും (ഇങ്ങനെ)
നിശ്ചയിച്ചു=(കിച്ഛയക്കി) ഉറച്ചു. അഥ=(അവ്യയം) പിന്നെ. അവനോടു
വിപ്രകാപാഭിമുഖം കൈവെയും വിപ്രസംഗം ഉൾക്കൊള്ളാൻ (വിപ്രസംഗമി
ല്ലാത്തവരോടു രാജാഹസ്വങ്ങളാണു മന്ത്രിമാർ പറയുമായില്ലല്ലോ). പ
നം=(അവ്യയം) പിന്നെ.

153. ത്രാവകംത്രസ്തം! = ത്രാവകംബുപ്രയാഗാത്തക്കരിച്ചു മുൻ
വിവരിച്ചതു നോക്കുക. തപം=വ്യസനം. ഭീതി=ഭയം. അന്തർ=ഇ
മനസ്സ്.

156. എന്തു? (അവ്യയം) നിന്ദാദ്വേഷം. അന്തർ. എന്തു ബു
ദ്ധിമനസ്സെന്തിന് സാരമുണ്ട് എന്നു സാരം. അഹം=അവ്യയം) ആശങ്കയും.

അവനെ ഭയപ്പെടുന്നതായ്ക്കുന്നതെന്ന. ദർശനം വാർ=ബലമില്ലാത്തവർ. ക
യം=ഭയം അധികമുള്ളവർ. അയ്യം=മിശ്ര പടയുമിശ്ര പടയ്ക്കൽ മെസ്സ
ക്കമിശ്ര.

157. ഉദ്ദിഷ്ടം ഉണ്ണാൻ അഭിവിശ്വസം=മഹാസമർപ്പണം. അ
തിൽ=അവനിൽ. ദിവസം കഴിപ്പാൻ=ആഹാരമികൾ സമ്പാദിപ്പാൻ. അ
തുകാഴ്ച=ഇവർക്കുണ്ടാകട്ടെ ആഭിമാനമികൾക്കുണ്ടു്.

159. ആദ്യത്തെ=അൻ മതിയാകും. (ആദ്യം=ശക്തി) ഫലി
പ്പിച്ചു=സ്ഥാപിച്ചിട്ടു. മംഗിപ്പു=ആഭിപ്പു.

162. കെളിമിപ്പു=സമ്പാദിച്ചിട്ടു. വൃഥാപതികൾ=രജാജ
മാർ. ജപരം=ചരി.

165. തജപരം=അവരുടെ ജപരം. വിജപരമാർ=രോഗം മാറി
പവർ.

167. ബ്രഹ്മസമർപ്പണ സദ്രം=ഇവർക്കുണ്ടാകണം. (മുഴു) സൽ
കർമ്മാശംഭവം=പുണ്യം ക്ഷയം. ആപത്തിനുള്ള മാറ്റം തെളിയുമാ
നും ഇവർക്കുണ്ടാകട്ടെ രാജാവിടായികളായിത്തീരുന്ന ഉള്ള യുദ്ധമികൾ
ബാണാ ഇങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കണം.

170. അസംഖ്യം=ക്രി. വി). കണക്കില്ലാത്ത. (ന. ബ്). ബഹു
ബ്രഹ്മ).

171. മംഗലകരണം=നല്ലതോളം.

172. കിപ്പു=നാശം. പൊന്നും പണവും രത്നങ്ങളും കപ്പുകൾ
ബ്രഹ്മാപരം. അങ്ങനെയൊരിക്കലും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. “സമലോപകരണ
നതപ.” എന്ന യേശുദാസന്റെ അഭിപ്രായംകൊണ്ടു. ഇതു കണ്ടു്
ഇവർക്കു ചോദനഗ്രഹം ചെയ്യണമെന്നല്ലാത്ത ചന്ദ്രം സമ്പാദിക്കേ
ണമെന്നു് ആഗ്രഹമില്ലെന്നു മാറ്റമുള്ളവർ ധരിക്കുകയും, അതു മുഖം എല്ലാവ
ർക്കു തന്നിൽ വിശ്വാസം ജനിക്കുകയും ചെയ്യണമെന്നു ആഗ്രഹം ആലോചി
ച്ചിരിക്കുന്നു. അതുതന്നെ അപ്പോ പറയുന്നു.

176. ലക്ഷണം=ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള ഗുണഗുണിമിത്തം.
ആകാ=നല്ലതല്ല. (ഇതു മിത്രഭേദം) എന്നു ചൊയ്ക്കുന്നതെന്ന.

180. പുഷ്പപുരം=കുസുമപുരം. വർദ്ധനംബം=വർദ്ധനമെന്നു
പേരുള്ളതു്.

181. ഗ്രാമം=(അ. പു. സ്. എ) ഗ്രാമത്തിൽ.

184. ക്ഷുദ്രപ്രയോഗങ്ങൾ=ആഭിമാനമർദ്ദങ്ങൾ. ശബരേശ്വ
രൻ=ശാക്തരായർ.

187. മീനികം=ശബരം.

188. ബലൻ=ചെട്ടൻ (അവ്യ).

189. അയൽനാടുവാഴി=അടുത്ത നാടിനെ ഭരിക്കുന്നവൻ.
190. വീയുവാൻ=പരാക്രമമുള്ളവൻ. കിരരോധിനാഥൻ=കാട്ടാള രാജാവ്.
191. പാവനമാനസൻ=തൂലമായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ (ബ്രഹ്മ). പൈതൃകാത്മം=പൈതൃകം(അച്ഛനേറത്ത്) ആയ. അത്മം(ധനം). മിത്രം=ബന്ധ.
192. വശികരിക്കുക=സപായിനമാക്കുക. (ഇതു ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ 'സുഹൃദ്യം' എന്ന നീതിസമർത്ഥം)
- ഇനി ചാണക്യന്റെ കഥയെ തുടരുന്നു.
195. ദ്വേഷാധിനാഥൻ=ദ്വേഷഭരണത്തിലെ രാജാവ്. ('പ്രത്യന്തോ ദ്വേഷഭരേസ്യാത്') എന്നും അനുകോശംകൊണ്ടു ഭാരതഖണ്ഡത്തിന്റെ പുറത്തുള്ള രാജ്യമെന്നു വിചാരിക്കാം.
- ചാണക്യന്റെ 'സന്ധി' എന്ന നയപ്രയോഗം.
197. ദ്വേഷകലേശ്വരൻ=ദ്വേഷവാശത്തിലെ നായകൻ. വിരശി ഖാമണി'=വിരന്ധാവിൽ ശ്രേഷ്ഠൻ. സ്വപഥമതി=നിഷ്ഠമയായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ. (ബ്ര. ഗ്രീ).
198. നന്ദനാമാങ്കിതന്മാർ=നന്ദന്മാർ എന്നു പേരുള്ളവർ. മന്ദമതികൾ=ബുദ്ധിഹീനന്മാർ.
199. ധിക്രിയ=അപമാനം. കവിതൻ=അച്ഛൻ. അക്ഷലം=നന്ദ വംശം. മരയ്ക്കൻ=ചന്ദ്രഗുപ്തൻ.
202. കന്ധം=ഇളക്കം (ഭയം)
203. നാട്ടാലംഭരംഭം=നാട്ടിൽ ചക്രി. (സപ്തമുൽത്തിൽ തുതിയ; പഴയപ്രയോഗം) "പത്താലൊന്നുകളത്തീട്ടു തമ്മേക്കുത്ത പെരുക്കുക" ഇത്യാദി നോക്കുക.
204. സന്ധിച്ചുകടുംമനോരഥമൊക്കവേ—(എന്റെ) എന്നു വാക്യപൂരണം
205. ഭാസ്യം=തെളിവുള്ളത് (സ്തംഭം)
206. തമ്പി=അനന്ദൻ.
207. മലയകേതുപ്രമുഖന്മാർ=മലയകേതു മുതലായവർ.
208. ചിത്തം ഒത്തു=മനസ്സു യോജിച്ചു.
209. നീതിമാൻ=നീതിശാസ്ത്രം അറിയുന്നവൻ.
211. തുച്ഛൻ=നിസ്സാരൻ. മുരാപെരുൻ=ചന്ദ്രഗുപ്തൻ.
212. മന്ത്രിപദം=മന്ത്രിസ്ഥാനം. ദ്വേഷപതികൾ=ദ്വേഷരാജാക്കന്മാർ.
213. പച്ചതമന്നൻ=പച്ചതലഭരണത്തിലെ രാജാക്കന്മാർ.

218. പഞ്ചസേനാധിപന്മാർ=അഞ്ചു പടനായകന്മാർ. സിന്ധുനി
വാസികൾ=സിന്ധുദേശത്തിൽ വസിക്കുന്നവർ. ശകന്മാർ=ശാഖിവാഹ
നൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനായ രാജാവിന്റെ പരമ്പരയിലുള്ള ഒരു ജാതി
ക്കാർ.

219. പാരസീകന്മാർ=പാരസികം (പേർഷ്യ) എന്ന ദേശത്തിലു
ള്ളവർ (പാഴ്സികർ). യവനഗണങ്ങൾ=യവനന്മാരുടെ (ഗ്രീക്കുരാജ്യ
ത്തിലെ ജനങ്ങളുടെ) കൂട്ടം.

220. ആനകന്യാഗ മുരഗാദിവാദ്യം=പെരുമ്പാ, കെമ്പു, മുരഗം
മുതലായ വാദ്യം. (ഭവദപൻ+ബ, പ്രീ). വെക്കം=വേഗം. ധരിത്രി=ഭൂമി.

224. ചാണക്യചാരന്മാർ= ചാണക്യന്റെ ചാരന്മാർ. ചാ
രന്മാർ=ഗുഡമായി നടന്നു നടപ്പുവെച്ചുമാനമറിയുന്ന കിങ്കരന്മാർ

225. നന്ദസേനാധിപന്മാർ= നന്ദരാജാക്കന്മാരുടെ പടനായക
ന്മാർ. (ഇതു ക്ഷപണകന്റെ 'ഭേദം' എന്ന ഉപായം) രഹസ്യം=ഗൂഢം. പ്ര
ത്യേകം=ഭാരോരുത്തരോടായി.

226. ആഷ്ടാശ്വപക്ഷാദിക്=ആഷ്ടാശ്വമംഗ (കർക്കടക)ത്തി
ലെ കറുത്ത പക്ഷത്തിന്റെ ആദ്യത്തെ ദിവസത്തിൽ. ഉഷസ്സിന്=വെളു
പ്പിന്. കജവരം=ചൊവ്വാഴ്ചനാൾ. (അ. ച. സ. ഏ) രിവ്ജനം=ശത്രു
ക്കൾ.

229. കലഭോഷം=ഗ്രഹപ്പിഴ. ഏലത്തെ=ഏല്ക്കത്തെ. (ശത്രു
ക്കളോടൊന്നിടത്തെ).

232. മോഷകൊള്ളക=പ്രസിദ്ധമാവുക.

235. ലക്ഷണക്കാരൻ=ലക്ഷണം അറിയുന്നവൻ. (ജ്യോതിഷ
ക്കാരൻ). ഓരോരോക്കും ഉണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു=മന്ത്രിമാരോടോ രാജാവി
നോടോ പറഞ്ഞു അവയിവർക്കു എന്നു സാരം. മോരതരം=അതിഭ
യങ്കരം.

240. പൈത്ര്യം=പിതാവിനെ സംബന്ധിച്ചത്. (ഇതു 'ഭാനം'
എന്ന ഉപായമാകുന്നു).

244. ആമ്മൻ=ആകുമാണ്ണം.

247. മറോപ്പറമേ=തെക്കും. പടിഞ്ഞാറും ഭാഗങ്ങളിൽകൂടി.

249. യുദ്ധസന്നദ്ധർ=പോരിനെയെങ്ങിയവർ. മതിവീയ്കം=
ബുദ്ധിശക്തി.

254. അന്തരം=മനസ്സിൽ. (അവ്യ). ത്രക്ഷൻ=ക്രമൻ

255. ദക്ഷിണഗോപുരത്തുടേ=തെക്കെ ഗോപുരത്തിൽകൂടി. കി
രതാധിനാഥൻ=കുടുംഭരാജാവ്.

257. അണ്ണവം=സമുദ്രം.
258. വീരമകമണികരം=വീരന്മാരുടെ കിരീടത്തിലെ രത്നങ്ങൾ=(മഹാവിരന്മാർ).
259. കുംഭം=മസ്തകം. കുംഭിവാന്മാർ=വലിയ ആനകൾ.
260. തെളികെക്കടഞ്ഞ ചക്രങ്ങൾ=ചാണക്കുവച്ച നിറവും മുയ്യുമുണ്ടാക്കിട്ടുള്ള ചക്രങ്ങൾ. ചവളം=ഒരുമാതിരി ചാടുകയും.
261. തോമരം=ഇരിമ്പുപര. പട്ടസം=തലയ്ക്ക് അടിക്കുൻ നന്നായിട്ടുള്ള ഒരായുധം.
262. ശതപ്തികൾ=മുറഞ്ഞുകിടക്ക. (ഒരടിക്കു് അനേകംപേരെ കൊല്ലുവതായ ഒരുായുധം. ഇതു് ആനകൾക്കു ധരിക്കത്തക്ക ഒരുായുധമായിട്ടാണു ഭാരതയുദ്ധത്തിലും മറ്റും വണ്ണിച്ചുകാണുന്നതു്.) നിഷ്ഠൂരം=കഠിനം. മുസലം=ഇരിമ്പുചയ്ക്കു ശക്തികൾ=വേലുകൾ.
263. ശത്രുക്കൾ=ആയുധങ്ങൾ. സന്നദ്ധർ=ഒരുങ്ങിയവർ.
264. ചട്ടം=യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളുടെ ആയുധം ഏല്പാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം ഉണ്ടാക്കുന്ന കപ്പായം. ധൂഷർ=ശൂരന്മാർ. പത്തിവാന്മാർ=കാലാർത്തലവന്മാർ.
265. ഉത്തരഗോപുരം=വടക്കെ കോട്ടവാതിൽ.
266. ബലസന്നാഹൻ=ബലം (കെട്ടപ്പെട്ടതു്) ആയ സന്നാഹം (കവചം)ത്തോടു കൂടിയവൻ “കവചോഗ്രഭാസേന ച സന്നാഹേ പടഹേപി ച” എന്നഭിധാനം.
267. മന്ത്രശാലാന്തരാളം=മന്ത്രശാലയുടെ ഉൾഭാഗം.
268. രാജപുത്രനാഥം=രാജാവിന്റെ പുത്രൻ എന്ന അവസ്ഥ; രാജകുമാരനാഥം=രാജ്യത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം.
269. ഇന്ദ്രം=ഇന്ദ്രനെ. (അപ്പ) പാപമതി=മുക്തമതി.
270. പരമങ്ങൾ=ശൂരവചനങ്ങൾ.
271. പദ്മതന്ത്രബലരഘങ്ങൾ=പദ്മതന്ത്രരാജാവിന്റെയും നന്ദരാജാക്കന്മാരുടേയും സൈന്യങ്ങൾ.
272. അഭ്യാസം=പരിഷ്ക. പിൻച്ചാട്=പിന്നാക്കം. പിൻപെട്ട്=പിൻഭാഗത്തു്.
273. കമകം=പ്രഹരിക്ക. നന്നായം=മാനം. ചരപങ്ങൾ=വില്ലുകൾ. മലയ്ക്കുക=മലപോലെയായുക (വീക്കുക).
274. തട്ടുകേട്ട്=തറക്കേട്ട്. പട്ടുകിടക്കുക=പടിഞ്ഞുകിടക്കുക. കൂരമ്പു=കൂർത്ത അമ്പു്.
275. “പേരും പട്”=യുദ്ധം. ഭയങ്കരം (തന്നെ) സംഗരം=യുദ്ധം.

296. അന്തകംവാസം = അന്തകന്റെ ആവാസം (ആലയം)
297. ചീരളനം = പെട്ടെന്ന്. (ചീര = ദുരന്തകരണശബ്ദം).
298. നിവൃത്തിചാരന്മാർ = ആലോചനയില്ലാത്തവർ.
314. കെട്ടു = തോറ്. ആകലപ്പെടുക = വ്യസനിക്കുക.
317. ശോഭനം = (തൃതീയ)ദൃഢത്തമം.
318. അന്തഃപുരം = രാജധാനിയുടെ ഉൾഭാഗം.
327. ചാണക്യശാസനം = ചാണക്യന്റെ കല്പന. മുഴലം = പുറം.
329. സേനാമലം = സൈന്യത്തിന്റെ ശക്തി.
333. അരാജകം = രാജാവില്ലാത്തത്.
339. ഇങ്ങ് = ഇവിടെ (എനിക്ക് എന്നു സാരം). പൊരജനം = നഗരവാസികൾ.
343. മന്ത്രികൾ = ആരും അറിയാതെ ആലോചിക്കുക. മന്ത്രിമലം = ആലോചനയുടെ ഫലം.
348. ഉദയങ്ങൾ = ജയം പ്രാപിച്ചതിനുള്ള മാറ്റങ്ങൾ.
349. തപോവനം = തപസ്സുചെയ്തതിനുള്ള കാട്.
351. ആത്മമാദം = (ക്രി. വി.) സന്തോഷത്തോടുകൂടി
352. താപമുദാദം = ഉള്ളിൽ വ്യസനത്തോടുകൂടി. ചാണക്യകല്പിതം = ചാണക്യന്റെ കല്പന. ആവർത്തം = ഇല്ലാത്തതും കല്പിച്ചു = പെട്ടെന്നു തെളിഞ്ഞു എന്നർത്ഥം.
356. ഉച്ചരാദേവകുലോത്തമൻ = ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ (ഉച്ചരാ = ഭൂമി).
357. അവൻകാഴ്ചകൾ = അവന്റെ ആലോചനകൾ. അഥ = (അവ്യയം) പിന്നെ. “പാത്താൽ” — എന്നു മുതൽ. “വന്നിവിൻകാക്കൽ വീണിട്ടമല്ലൊ ദൃഢം” എന്നുവരെ ചാണക്യന്റെ വിചാരം. ഈ വിചാരത്തിൽനിന്ന് അമാത്യരാക്ഷസന്റെ ബുദ്ധിശക്തി, സ്വാമിഭക്തി, നിമിത്തമെന്നു മുതലായ ഗുണങ്ങളും, അതുനിമിത്തം ചാണക്യൻ രാക്ഷസമാത്രനെക്കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനവും വ്യക്തമാകുന്നു.
359. പാത്താൽ = ആലോചിച്ചാൽ. ഇവൻ = പദ്മരാജൻ. മഹാബലൻ = വളരെ സൈന്യശക്തിയുള്ളവൻ.
361. ബാധിക്കുക = ഉപദ്രവിക്കുക. നീതിബലംകൊണ്ടു = (സൈന്യബലംകൊണ്ടല്ല) എന്നു സാരം.
362. മന്തവ്യൻ = കെല്ലപ്പെടേണ്ടവൻ. മന്ദം = പതുക്കെ (കാലക്രമത്തിൽ).

366. മനോരം = ആഗ്രഹം (രക്ഷാസമാത്മനെ വശത്താക്കുക) കൊല്ലുക = കൊല്ലുക + ഏ = കൊല്ലുകതന്നെ.

375 സത്യവ്രതൻ = സത്യനിഷ്ഠയുള്ളവൻ. നിജസത്യം = തന്റെ സത്യം (നന്ദവംശവിനാശം ചെയ്യുന്നതാണെന്നുള്ള സത്യം).

377. ആസ്ഥയാ = (ആ. സ്ത്രീ. തു. ഏ. വ.) ആഗ്രഹത്തോടു കൂടി.

രണ്ടാംപാദം കഴിഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം

മൂന്നാം പാദം.

(കേകാവൃത്തം)

1. ഇതാ = റിതം “പാലാത്ത ഏന്മുതൽ — ചറകിനി” എന്തൊരു തത്ത്വത്തോടുള്ള അപേക്ഷ.

2. നിരസന്മാർ = അറിവില്ലാത്തവർ. സരസന്മാർ = അറിവുള്ളവർ.

10. തിച്ഛയ്ക്കുക = മരിക്കുക.

11. നന്ദരാജൻ = സച്ചാത്മസിദ്ധി.

13. മന്ത്രമണ്ഡപം = കാശ്മിരി ചാരസ്ഥലം.

14. അമ്പർകളോട് = ചന്ദ്രഗുപ്താദികളോട്.

15. പഞ്ചതപം = മരണം

18. മാനശോകദികൾ = മാനം ഭ്രംശം മുതലായവ. (ബഹുവ്രീഹി) ഭീനൻ = പരവശൻ.

24. മോഹം = അറിവില്ലായ്മ.

26. സാക്ഷാൽ = (അവ്യ) പരമോത്ഥമയിട്ട്.

27. മന്നിനസുരവരൻ = ബ്രഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ.

28. വ്യാജം = കളവ്.

29. പ്രയാഗം = ഉപായം. ചന്ദ്രമായ് = ഭംഗിയായ്, അനുസരിച്ച് = സമ്മതിച്ച്. (അനന്തയിച്ച്)

32. മാനസത്തോടുകൂടി = ആലോചനയോടുകൂടി.

33. ഗാഢമത്സരം = ഉറച്ചവൈരം.

34. ഹസ്തിപന് = ആനക്കാരൻ. ശീപി = ചിത്രപ്പണിക്കാരൻ. ശത്രുന്മാർ = യത്രപ്രയോഗം ചെയ്യുന്നവർ.

35. രക്ഷസപ്രയുക്തന്മാർ = രക്ഷസന്മാർ നിയോഗിക്കപ്പെട്ടവർ.

38. ധന്യൻ = ഭാഗ്യവാന്മാർ.

33. പാപമാനസൻ = ദുർബ്ബാശി. (ബ. പ്രീ.) ബാലിപലം =
ചെറുപ്പം.

43. അമാത്യൻ = അമാത്യരാജകുടുംബൻ.

45. താപസഭതഃ = താപസഭാഭതം കെട്ടുക "പുട്ടു".

46. സിദ്ധിപ്പെട്ടുക=മരിക്കുക.

47. ബന്ധാരാശിച്യശക്തകാണ്ഡം = തന്നെ ചന്ദ്രശ്ശതം തമി
 പൂർത്തി ആകട്ടിന് ഇളക്കംവന്നെങ്കിലോ ഏതെങ്കിലും സംശയത്താൽ, അതി,
 ന് = സ പൂർത്തസ്തിതിയുടെ മരണത്തിന്.

48. സ്വകാര്യകുടിശ്ശിക = എല്ലാ ആഗ്രഹങ്ങൾ (ചട്ടമുപയോക്താക്കൾക്ക്) സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ രാജ്യത്തിൽ വാഴിക്കണമെന്നും ആഗ്രഹം.

49. ത്രക്കുറുപ്പ് = തികച്ചു ണന്നു.

51- പാവനശങ്കരവാരതം= പാവനകരജംഭവിന്റെ അഭിപ്രായം

53. வினா—தருமத்தும், நன்னெய்யுள்ளவர்களுக்கும் வான் பரும
பூவா வானத்திலுமிருள் பவந்தகன் லக்கியமாவது லவதுவான்; ல
கிலம் பருமபூவானவனபேசுப பவந்தகனாத லக்கியன பூவ்வகை
வல்லவானினான் லவபூவ லக்கியன பவந்தகன் வவ்வ லவியனானி.

56. തൽപ്പത്രം = അവന്റെ പത്രം (മലയകേതു). ഉന്നതം = ഉന്നതം. തൽഭൂതം = പവിത്രന്റെ സഹോദരൻ. ഇവിടെ ഒരു ശുദ്ധി നൽകിയവർ അയാളുടെ ബന്ധുവായിരുന്ന വേറെ ഒരു ബന്ധുവെ ശുശ്രൂഷിക്കി അയാളും താനും തമ്മിൽ സന്ധിച്ചെടുക്കുകയും ചെയ്തു. ഉപായവും സന്ധിയെന്ന നമ്പവും വ്യക്തമാകുന്നു.

58. സ്വാതിവയത്തിന് = നന്ദവയത്തിന്. നിർലിയാലി = മയ്യുര
 വില്വാഞ്ചന. മയ്യുര = കാട്ടുകാട്ടുമൃഗമെടുക്ക ഒരു അതിര് = (നിമയം). 'മ
 ിയാലി' എന്നതു 'മയ്യുര' എന്നതിന്റെ തത്സമവ്രൂപമാണ്; എന്നാൽ 'നി
 ്ലിയാലി' എന്ന പ്രാധാതത്തിനു ഗതി കല്പിക്കുവാൻ വഴി കാണുന്നില്ല.
 ഈ പ്രാധാതം ഇതിൽ വളരെ അധികം കാണുന്നുണ്ട്.

62. ആഭിചാരകർമ്മം = മാരണകർമ്മം. നിശ്ശഡ്ധിയായ് = ആത്മവിശ്വാസം. നഗ്നൻ = വസ്ത്രമില്ലാത്തവൻ. ജ്ഞാനമുള്ള കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തവൻ പഠിക്കുക എന്നർത്ഥം.

64. கோமுகன்யம்=கோமுகத்தி. கம்மரூபினி=ஐயுபோலவு
 ஐயு ஐயுதிருந்திருப்பது. (வ. பி) ஐயுநிபேயுயம்=நித்ய
 ப்ரகாசம் ப்ரகாசத்திருப்பது. ஸுநி (வ. பி)

65. അനുഷ്ഠാനം=നീതം, ഉത്ഥിതം=പുറപ്പെട്ടവൻ.
 ധന്യരീലം=നല്ല ശീലത്തോടു കൂടിയവരും. (ബ. പ്രി) അതിസന്ദ
 ധാനം=വളരെ സന്ദ. (ബ. പ്രി)

68. മാനിനിരണി=സ്പീരണം.

69. ആലിംഗനം=ആശ്ശേഷം.

71. മദ്ധ്യരാജൻ=പാപതൻ. നിശ്ചലമതി= മനസ്സുറപ്പുള്ള
 വൻ (ബ. പ്രി)

72. മാൽ-ഇയ്യൻ=വ്യസനത്തോടുകൂടി.

73. മോദം=സന്തോഷം.

74. ചന്ദ്രംഭിരമുഖി= ചന്ദ്രനെപ്പോലെ മനോഹരമാനു മുഖ
 തോടുകൂടിയവരും. (ബ. പ്രി) വിചാസിനി=സ്ത്രീ. വിചാരമുള്ളവരും ച
 ങ്ങൻ അവയോടൊന്നും.

76. സർവ്വമാനരൂപം=എല്ലാവരെയും മോഹിപ്പിക്കുന്ന രൂപ
 മുള്ളവരും. (ബ. പ്രി.)

77. ഏനാക്ഷി=മറന്നിന്റെ കണ്ണു പോലെയുള്ള കണ്ണോടുകൂടി
 യവരും. (ബ. പ്രി.)

78. വിജ്ഞാഭി=വിജയമെന്ന സ്ത്രീ.

79. കണ്ടിവാർകഴലി=നല്ല തലമുടിമുള്ളവരും. (ബ. പ്രി) ത
 ണ്ടെലർബാണം=തണ്ടലർ (താമരപ്പൂവ്) ആകുന്ന ബാണം. താമരപ്പൂവു
 കഴലിപോലെ ബാണമാകുകയാണു് 'തണ്ടലർ ബാണം' എന്നതിന്നു് 'താമ
 രബാണം' എന്നു് അർത്ഥം കിട്ടുന്നതെന്നായിരിക്കാം കവി, വിവക്ഷിച്ചിരിക്കു
 ന്നതു്. അങ്ങനെ അർത്ഥം കിട്ടേണ്ടതെങ്കിൽ 'തണ്ടലർ ബാണബാണം'
 എന്നു പ്രായാഗ്വിഷ്ണുതാണ്. മറന്നതു് അബദ്ധമല്ലെങ്കിലും ശ്ലീകൃതമാണു്.

80. സന്ധിതം=പുഞ്ചിരിയോടുകൂടിയതു. (ബ. പ്രി) മുഖപരമം=
 മുഖം (ആശംസരൂപകം)

81. ശയനമന്ദിരം=കിടപ്പുമുറി.

83. കലമന്ത്രി=കലത്തിലെ (നന്ദവംശത്തിലെ) മന്ത്രി.

89. നീതിയൽ=ന്യായമേധി. സമക്ഷത്തു്=മറമുള്ളവരുടെ മ
 ഖിൽ (പ്രത്യക്ഷമായി) മന്ത്രികലസത്തമൻ=മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠൻ.

90. തരം=തരം.

92. പഞ്ചബാണാശ്തി=കാമവികാരം. ചഞ്ചലമിഴി=ചഞ്ചല
 ണ്ടായ (ഇളക്കുന്ന) മിഴികൾകൂടിയവരും. (ബ. പ്രി.)

94. ധാന്തി=ഭൂമി.

96. മൃഗം=ബന്ധു. പ്രാപസ്സുറം=പ്രാണനെപ്പോലെ സ്സു
 ഹം. (ധർമ്മധർമ്മികൾക്കു് അഭയമുണ്ടായവരായും)

97. വർത്തകൻ=വനവൺ (മുതലാളി). കളത്രം=കൊയ്യ.
101. നിരൂപണം=പക്ഷര രഹസ്യം.
102. ഹാനി=നാശം.
103. ചേരകരജനനം=ജനങ്ങളോടുള്ള ഏണക്കം. ഭേദിപ്പിക്കു=ചിട്ടിപ്പിക്കുക.
105. ജീവനം=പ്രഭുനൻ.
106. കണപം=ശവം. വരിജമിഴിയറം=വരീജം(തമരപ്പൂവു ചോലെയുള്ള മിഴിത്തേടേകൂടിയവൾ=സ്രീ (ബ. ഗ്രീ)
107. മേൽക്കനം=മേൽമൂ(പവതക)ന്റെ ജനം. പെരരന്മരം=പുണവഴിയിൽ.
109. ശോകരോഷാഭികൾ=ശോകം (ഭ്രംശം) രോഷം (കേവലം) മുതലായവ. ബന്ധുജനിയെക്കുറിച്ചു ശോകം; ശത്രുവായ രാക്ഷസന്റെ പേരിൽ കേവലം, ഭാവിച്ചു=നടിച്ചു (വാസ്തവത്തിലില്ലെന്നു സാരം).
110. രാജനിഗ്രഹം=രാജാവിന്റെ (പവതകന്റെ) വധം. മന്ത്രികലനീചൻ=മന്ത്രിവർത്തിയെപ്പോഴും നിന്ദിച്ചു.
111. ഭേദാർ=കിങ്കരന്മാർ.
112. ശൂന്യം=നിജ്ജനം (ഒഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്നതു്).
113. ചോഷവും=കെണ്ടു=പ്രാസിച്ചുമാറി.
114. നയഗുണം=നീതികെശശലം. വിഷ്ണുരൂപം=ചാണക്യൻ
116. ഉദ്യോഗിക്കുക=ഉത്സാഹിക്കുക.
119. സവതം=(അവ്യയം) ഏല്പായിടത്തും.
120. ഭേദിപ്പിക്കുക=അകറ്റുക.
122. ഭാഗധേയം=ഭാഗ്യം. കല്പിച്ചു=നിശ്ചയിച്ചു. സചിവൻ=മന്ത്രി.
124. നിശ്ശേഷഗുണനിധി=സകല ഗുണങ്ങളുമുള്ളവൻ.
126. സമുദ്രം=(അവ്യയം)എപ്പോഴും.
128. പാകം=ഹിതം.
131. ധൂഷൻ=ഉദ്ധരൻ.
132. വ്യാജം=കളവു (ചതി)
133. രാക്ഷസരാക്ഷകൻ= ഉഗ്രമായ കേവലത്തോടുകൂടിയവൻ, (ബ. ഗ്രീ)
134. ചോഷംകൊള്ളുക=തന്നെ പറയുക.
135. കർമ്മം=യോഗം.
137. കണ്ണതപം=അപകടം.
139. അന്ധകാരങ്ങൾ=വിസ്ഥിതങ്ങൾ.

141. പ്രേതമൃത്യുഞ്ജയം=മരിച്ചവനെ മൃത്യുഞ്ജയത്തിൽ കർമ്മങ്ങൾ (അപ്പോൾക്കു ശേഷംകൂടി കർമ്മങ്ങൾ) ചെയ്തിട്ടുള്ളതായ ചരിതംവായ സമയം. (രാ=രാവ്. വകാരപോലം) കർമ്മശാസ്ത്രം.

142. ചാതുഷ്ഠം=കേരളം.

143. മതം=അനുവാദം.

147. ശത്രുശക്തി = ശത്രുക്കളുടെ ശക്തി. ശത്രുക്കളിൽ ആനന്ദം പേരെ നിശ്ചയിച്ചിട്ട് ആനന്ദം ചിലരെ നിശ്ചയിക്കുവാൻ വിട്ടുകൊടുത്തു നീതിശാസ്ത്രവിരുദ്ധമാകുന്നു.

150. പശുപത്തനം=കുസുമപുരം.

156. കമലാർജ്ജുനം=പട്ടാഭിരംഭം=നിസ്സാരതപംകൊണ്ടു പട്ടാഭിയായി ഗണിച്ചു പറഞ്ഞതാകുന്നു.

159. പ്രതിജ്ഞതം=ശപഥം.

161. ദീപിപഞ്ചരം=ദീപകൾ. (സമുദ്രമധ്യത്തിലുള്ള കരകൾ).

162. ശത്രുഭയം=ശത്രുക്കളായ ചന്ദ്രമുഖം ചാണക്യനായകൻ മരിച്ചതിനെക്കുറിച്ചു.

163. രഞ്ജിപ്പിക്കുക=എന്നുകൊള്ളുക.

165. നിശ്ചലഹൃദയൻ=മനസ്സുറപ്പുള്ളവൻ. (ബ. വ്രീ)

166. യുദ്ധോദ്യമം=യുദ്ധത്തിനുള്ള ഒരുക്കം.

169. മാനവകലാശാസ്ത്രം=മനുഷ്യവർഗ്ഗത്തിൽ തലവൻ (രാജാവ്.)

170. പശുപതിരൂപവേഷം=കുസുമപുരത്തിലെ രാജധാനിയിൽ പ്രവേശിക്കുക. ശത്രുവിഗ്രഹം കഴിഞ്ഞാലും ഉടനെ ശത്രുവിന്റെ തലസ്ഥാനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നത് അപകടമാണെന്നു നീതിശാസ്ത്രസിലാത്തമുള്ളതിനാൽ ചാണക്യൻ ചന്ദ്രമുഖനെ ഇതുവരെ പട്ടണപ്രവേശം ചെയ്യിച്ചിട്ടില്ല. ശിപ്പികൾ=കരകൾക്കുപോലും. രാജധാനിയുടെ അറകുറഞ്ഞതായിത്തീർന്നു അലങ്കരിക്കുന്നവർ.

171. നന്ദമന്ദിരപ്രവേശം=നന്ദനായകന്റെ രാജധാനിയിൽ കയറുക.

173. തോരണം=ഗോപുരഭാരത്തിന്റെ പുറത്തു കമാനാകൃതിയിൽ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഒരുലങ്കാരവിശേഷം. “തോരണോന്മീലിതം” എന്നു അഭിധാനം. ചാതു=മനോഹരം.

174. ഗോപുരം=കേട്ടേപ്പടിവാതിൽ “പുരപുരംഗുഗോപുരം” എന്ന് അഭിധാനം. വാപി =കുളങ്ങൾ, കൂപങ്ങൾ=കിണറുകൾ. നിമ്നം=അഴിയില്ലാത്തതു്. ശത്രുക്കൾ ജലാശയങ്ങളിൽ വിഷംകലക്കും. അതിനെ പരിഹരിക്കണം.

176. സുതുകാരന്മാർ=ശിപ്പികൾ.
177. കാഞ്ചനത്തോരണം=സാധുനിയമായ തോരണം, ചഞ്ചലം=
ഐച്ഛികം (സംശയം).
178. വിശ്വരൂപകമനോഹരം=ലോകത്തിൽ വെച്ച് ഏറ്റവും വ
ശേഷമായിട്ടുള്ളത്, വിശ്വകർമ്മാവ്=ദേവശിപ്പി.
- 179 രാജസംഭംഗിയുള്ളത്. ജനങ്ങളുടെ പ്രശംസയ്ക്കു വിഷയ
മായിട്ടുള്ളത്. രാജമന്ദിരഭാഗം=കോവിലകത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാൽ. (അ.
ന. സ. ഏ. വ)
180. ശിപ്പിശാസ്ത്രം=തപ്പിശാസ്ത്രം.
134. മാംസം=വയം.
186. വേണ്ടതില്ല=കാലമുണ്ട് (നന്നായി) മറ്റൊന്നും=എതിർഭാ
ഗം. (അവർ വിപരീതമായിട്ട്).
187. പ്രശംസിക്കുക=പുകരുന്നുക. (അഭിനന്ദിക്കുക).
188. ഉചിതജ്ഞൻ=വേണ്ടത് അറിയുന്നവൻ.
189. സാമി=രാജാവ്. തുമയോട്ട്=നല്ലവണ്ണം.
191. ഉഴറോട്=വേഗത്തിൽ.
192. കൊണ്ടത്=കൊണ്ടുവന്ന് (സന്ധിയിൽ വകാരലോപം)
അഥം=അനന്തരം (അവ്വ).
194. സമ്മാനിക്കുക=സമ്മാനം കൊടുക്കുക.
195. മുഖിൽത്താൻ പറഞ്ഞതിൽ അന്തരം വരാത്തതായത്=നന്ദ
വയത്തിനു ചുറ്റുമ്പോൾ സഹായിച്ചാൽ നന്ദരജ്യത്തിൽ പകുതി കൊടു
ക്കുമെന്നു താൻ പറഞ്ഞിരുന്നതിനു നീക്കം വരാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി.
196. ചിറത്തിന്മേലേ=ആസനത്തിൽ.
197. അലരാരജ്യം=രാജ്യത്തിൽ പകുതി.
198. വൈരം=പ്രതിരോധരണ കൊല്ലിച്ചതു ചാണക്യനാണെന്നു
ഉള്ള വിശേഷം.
201. പട്ടം=കിരീടം വെക്കുന്നതിനു മുഖിൽ നെറ്റിമേൽക്കുകുന്ന
ഒരു മണ്ണിഷബന്ധം.
202. ചട്ടം=രാജകുഞ്ചുകം. വെണ്മ=തെളിവ്.
203. മണിമുകടം=രത്നം പതിച്ച കിരീടം. കരിമ്പ=കണ്ണൻറെ
ണം (കഴുത്തില-അണിയല-ഇവയിലെ ലകാരംപോലെ ചിന്ത്യാ) കാ
ഞ്ചികൾ=അരത്താണുകൾ. ചത്തുയ്യം=ചന്തം. (സത്യാഗമലക്ഷിപ്പി ചില
വാഴിപോലെ) എന്നു മുഖിൽപറഞ്ഞിട്ടു പിന്നെ കാരോ അലങ്കാരങ്ങളെ
റിശ്ശിച്ചു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട്. ആദ്യം സമർപ്പിയായിപ്പറഞ്ഞതിനെ വിവ
രിച്ചുവെന്നല്ലാതെ ഇവിടെ പെരുന്നതുകൂടിയില്ല)

204. ഗജവരൻ=വലിയ ആന (ആനപ്പുറത്തു് അമ്പരീകെട്ടി രാജാക്കന്മാർ അതിൽ കയറി സഞ്ചരിക്കുന്നതു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ

206. സമസ്തർ=എല്ലാവരും. പവ്തഭാരതാവു=പാട്ടുകുടൻ രാജാക്കൻ (വൈശ്വദേവൻ) മന്നൻ=രാജാവു്. കല്പിക്കുക=നിശ്ചയിക്കുക.

208. വെൺകൊറക്കട=വെള്ളനിറത്തിലുള്ള രാജചിഹ്നമായ കട (കമ്മധാരയൻ) തഴ=പലനിറത്തിൽ പട്ടുകളെക്കൊണ്ടു് ഒന്നി പിടിപ്പിച്ചു കടപോലെ ഒരു കരച്ചിയേൽ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി ആനപ്പുറത്തും നില്ക്കുന്നതു പിട് എന്ന ഒരു അലങ്കാരസംയനം. വെൺചമരിക്കുക=വെഞ്ചാമരിക്കുക. ശംഖമട്ടളംഭരീമുദംഗവദ്യങ്ങൾ=ശംഖങ്ങളും, മട്ടളങ്ങളും, ഭേരികളും, മുദംഗങ്ങളും (ഭവഭാഗൻ) ആയ വാദ്യങ്ങൾ. (കമ്മധാരയൻ). ഭേരി=പെരുമ്പാറ. ആയുധപരണികൾ=ആയുധം പാണിയിലുള്ളവർ. (ബ. പ്ര.)

209. പുഷ്പപുരമുനിട്ട്=പുഷ്പപുരത്തിലേക്കു്. യന്ത്രതരണച്ചുരട്ട്=യന്ത്രംകൊള്ളെത്തരണത്തിന്റെ ചുരട്ട്.

212. പുരുഷാരം=ജനസംഘം (അകമ്പടിക്കാരും മറ്റും)

213. ഹസ്തിനി=പിടിയാന.

214. ചന്ദ്രാലഖംബപ്പൻ=ചന്ദ്രലേഖയുടെ അംബപ്പൻ (ആനക്കാരൻ) ബഹുരകംബൻ=ബഹുരകൻ എന്ന പേരുള്ളവൻ.

215. രാക്ഷസാജ്ഞ=രാക്ഷസന്റെ കല്പന (ചന്ദ്രാലഖനെ വധിക്കുക). ഉറയുക=ഉറയിൽനിന്നു് ഉറയുക (ക്രിയശമംസം).

216. ചിളെന്ന്=ദേ.ഗത്തിൽ.

217. ഗതിവേഗം=ഗതിയുടെ വേഗം. (ഗതി=നടപ്പു്).

218. പ്രഭുലക്ഷ്യം=പ്രഭുക്കൾക്കൊന്നിയിൽ ആയ ലക്ഷ്യ (ലക്ഷ്യം=ഉന്നം)ത്തോടു കൂടിയതു്. (ബ. പ്ര.) കുറിക്കുകൊള്ളാത്തതു് എന്നു സാരം. മുഖാവു്=ശിരസ്സ്.

219. നിഷ്ഠലം=ഫലത്തോടുകൂടാത്തതു് (നഞ്, ബ. പ്ര.) ആത്മവിനാശം=തന്റെ വിനാശം.

220. മുകുളേക=മുകുളിൽ ഏക, (ക്രിയശമംസം: സുഷുപ്തിയുടെ പുരുഷൻ). പാപചേതനൻ=മുക്തമുഖി.

224. പുരപ്രാപ്തി=പട്ടണപ്രവേശം.

225. അജയമത്താഖ്യൻ=അജയമരൻ എന്ന പേരുള്ളവൻ (ബ. പ്ര.)

227. വീര്യം=ഫലശക്തി. ചുണ്ണം=പൊടി.

228. ഭോജങ്ങൾ=വാതവിത്തകരങ്ങളുടെ കേവലം.

229. ഭൂമിമുഖംകേന്ദ്രം=ഭൂസുരശ്വേഷൻ. വണ്ണം=നിറം.

239. വിഷയവർണ്ണം = വിഷയമായ പൊടി.
235. ചന്ദ്രശരവൃത്തം ഇതിൽ ഇതിവിഷയത്തിൽ (ചൈത്രത്തിൽ)
236. ആചാരം = നടപ്പ്.
237. വിശേഷകരായാദ്യൻ = ലോകത്തിൽ പ്രധാനരായാദ്യൻ.
238. ശതനാമകരം = പള്ളി മറവി ചരപ്പകരൻ.
240. രാക്ഷസപ്രയുക്തൻ = രാക്ഷസനായ നിയോഗിക്കപ്പെട്ടവൻ.
- അക്ഷരപ്രയോഗം = വളരെ ധനമുള്ളവൻ.
241. നിഷേധം = പൊന്നയപ്പാട്.
244. ധനഗതം = ധനമുണ്ടാകുന്നതു വഴി.
245. അനിവാരണം = പരസ്പരവിരുദ്ധമായി.
246. പരിഷ്കരണം = അപഹരിക്കുക.
249. ധർമ്മം = ഭൂമി.
250. സുരംഗംഗുഹ (നിലവറ). ഉഷ്ണത്തിൽ തരത്തിൽ തരം വന്ന സമയം.
252. സുഷിരങ്ങൾ = ചുരങ്ങൾ.
253. ഇരുവിൻ ചരത്തു = ഇരുവിൻ കൂട്ടം.
256. മംസഖണ്ഡങ്ങൾ = ഇറച്ചിക്കുടങ്ങളും.
257. അശനം = തിറക്കായി (അവ്യ). സുരംഗാന്തരം = നിലവറയുടെ ഉഷ്ണത്തിൽ (അ. ന. സ. ഏ. വ)
258. ക്ഷേമം = ചെപ്പും.
259. പെരുപ്പം = പരവരന്മാരുടെ, ധൃമം = ചുരു.
260. അഗ്നിജ്വാലകം = തീയ്ക്കിന്റെ നെളങ്ങൾ. പെരിപ്പം = ചെറിക്കുക.
261. സമകരണം = എപ്പോഴും (അവ്യ). സംവയനം = മനസ്സിനു അത്
272. അഞ്ചുസം = വേഗത്തിൽ (അവ്യ). നല്ലപ്പിക്കുക = വലികുറിക്കുക. നിതി = നയം. അനാദിനം = ദിവസംതോറും (അവ്യ).
283. പ്രധാനപുരുഷന്മാർ = പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ. ഭദ്രകാളികൾ = ഭദ്രകാളിന്റെ മുതലായവർ.
284. മെഴുപ്പുവെണ്ണ = ചന്ദ്രനുള്ളിൽ. കൈതവം = കളവ്.
285. പക്ഷപാതികൾ = ഭാഗക്കാർ. മന്ത്രിവിരന്മാർ = മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠന്മാർ.
286. ഭദ്രകാളികൾ = നല്ല സ്വഭാവമുള്ളവർ. വീകുമന്മാർ = പരമകുമാരന്മാർ (ചൈത്രമുള്ളവർ).

267. അയത്ത് = മരുത്ത്, ഇടം. (ഇതൊരപൂർവ്വയോഗമാണെന്നു തോന്നുന്നു.) പ്രയത്നം = ഉത്സാഹം (വേല).

268. പവ്വതപുത്രൻ = മലയന്ത്ര.

270. ഉത്സരകൈതുകം = സന്തോഷത്തോടെ. (ക്രി. വി)

272. പ്യാജേന = കളവാരി (അ. പു. തൃ. ഏ. വ)

273. ഒട്ടുമ ആകാം = അശേഷം നന്നല്ല.

277. അത്തൽ = ആലസ്യം.

മൂന്നാം പാദം കഴിഞ്ഞു.

നാലാം പാദം.

(മിശ്രകാകളിവൃത്തം)

1. ശുകതരുണി! = പെൺതരു. സുശീലഗുണഭാസുരം = സത്സപഭാവംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചത്. തവ = നിന്റെ. മധുരഭാഷണം = സരസമായ വാക്ക്. ഹൃദയസുഖപുരണം = മനസ്സിനു രസം വളർപ്പിക്കുന്നത്.

2. മഹിതനയഭോധനം = വിശേഷമായ നീതിശാസ്ത്രത്തിന്റെ സുരഭിതമായിട്ടുള്ളത്. സകലജനമോഹനം = എല്ലാ ജനങ്ങളേയും രസിപ്പിക്കുന്നത്. സർവ്വമോദാവഹം = എല്ലാവർക്കും സന്തോഷമുണ്ടാക്കുന്നത്. സർവ്വശോകാപഹം = എല്ലാ ദുഃഖങ്ങളേയും കളയുന്നത്.

3. ചിത്രം = ഭംഗി.

4. ഫലമധുസിതാദി = പഴം, തേൻ, പഞ്ചസാര മുതലായത്. ഉപഭോജ്യതം = ഭക്ഷിക്കപ്പെടാലും. (ലോട്. ആത്മനേപദം പ്ര. പു. ഏ. വ. കർമ്മി).

5. കഥയ കഥയ = പറക പറക. (കേൾക്കാനുള്ള ഭക്തസുകൃതിശയത്തെ കേണിക്കുന്നതായ ദ്വിരുകതി) (ലോട്. പരസ്പരപദം മ. പു. ഏ. വ).

10. യമപടം = യമന്റെ ചിത്രം. വേഷം തിരിയുക = വേഷം മാറുക. അമിതയമഭക്തി = അന്തകനിൽ വളരെ ഭക്തി.

11. അതിനിപുണൻ = വളരെ മിടുക്കൻ. ഉഴറി = ബലപ്പെട്ട്.

13. അയിസുമുഖ = സുമുഖ, ഭദ്ര, ഇത്യാദികൾ ദൂതാദികളോട് അവരുടെ സ്വചിഹ്നീതിസൂചകമായി ചെയ്യുന്ന സംബുദ്ധിയാകുന്നു. അഖിലജനപൂത്തം = സകലജനങ്ങളുടെ സ്വഭാവം.

15. അഖില.....മകമണി=സകല രാജാക്കന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠൻ
18. ശേഷം=പരാക്രമം. വീര്യം=മഹിമ. ത്രി=ഐശ്വര്യം. പ്രതാപം=ഔജസ്സ്. കേളി=യശസ്സ്.
20. തദനം=അതിനുശേഷം. (അവ്യ)
22. നയനിപുണ!=നിതിശാസ്ത്രജ്ഞ! ഗുണസദന!=ഗുണങ്ങളുള്ളവെ! (രണ്ടും നിപുണകസംബോധനം).
29. രോഷേണ=(അ. പു. തൃ. ഏ. വ) കോപത്തോടുകൂടി. (ശത്രുനാമശ്രവണംതന്നെ കോപകാരണം).
36. മിത്രം=സ്നേഹിതൻ.
39. ഹൃദയം=മനസ്സ്. (തന്റെ ഹൃദയത്തെപ്പോലെ വിശ്വാസഭാജനമെന്നു സാരം)
40. പുഷ്പകവതപരം=പുഷ്പക എന്ന തെരുവു്. മണികാരശ്രേഷ്ഠൻ=രത്നവ്യാപാരി.
41. നിദം=പുച്ഛം.
44. കുടുംബങ്ങൾ=ഭർത്തൃപുത്രാദികൾ.
45. ഇതി=ഇങ്ങനെ. (അവ്യ)
54. സഃ=(തച്ഛബ്ദം പു. പ്ര. ഏ. വ) അവൻ. ഖലു (അവ്യ) പുനഃ (അവ്യ). സഃ ഖലു പുനഃ=അവനാകട്ടെ പിന്നെ.
55. അംഗുലിമുദ്ര=മുദ്രമാതിരം.
56. ശിക്ഷയിൽ=നല്ലവണ്ണം. (ഇതൊരു നാടോടിഭാഷയാണു്).
59. അംഗുലിയാഗമം=മോതിരംകിട്ടിയ വിവരം.
60. അതിനിപുണമായി=വളരെ വ്യക്തമായി (വെകിച്ചായി)
63. കപടവേഷൻ=വേഷം മാറിയവൻ (ബ. പ്രീ)
64. നഗരമണികാരൻ=നഗരത്തിലെ രത്നക്കച്ചവടക്കാരൻ.
66. അഭ്യർത്ഥൻ=കുട്ടി. മോഹനൻ=സുന്ദരൻ.
67. കോലാഹലം=ശബ്ദം.
69. മനം=പതാക്ക. (പ്രീ. വി).
70. സുന്ദരംഗി=സുന്ദരി. (ബ. പ്രീ)
71. കോമലം=മാനാഹരം. ഗാഢം=മുറുക.
72. നിലവിഭാലാപനം=കരപ്പുള്ള കണ്ണുകളോടു കൂടിയവരും (സുന്ദരി). (ബ. പ്രീ)
73. പുരുഷൻവിരഹ്യം=പുരുഷന്റെ വിരഹിത്വം. ശിപ്പം=ഭംഗി.
74. കന്യാമിശ്രം=കന്യാ (കുരിങ്കളപ്പുവ)പോലെയുള്ള മിശ്ര (കണ്ണുകളോടുകൂടിയവരും (ബ. പ്രീ. അഴിഞ്ഞു്=ജാരി.

75. പാദത്തിനോളം=കാക്കൽവരെ. ബലാൽ=യദൃച്ഛയായി.

76. ഊനം=കുറവ്.

77. അക്ഷരങ്ങൾ=ഏഴുതുകൾ (ലിപികൾ) വിസ്തൃതികൾ=അളവുകൾ. (രാക്ഷസൻ കുടുംബത്തോടുകൂടി വളരെനാൾക്കു മുമ്പേതന്നെ നാടുവിട്ടു പോയിരിക്കുന്നുവെന്നു പ്രസിദ്ധമായിരിക്കയാൽ ഈ രത്നവും പാരിയുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഉള്ള ഒരു സ്ത്രീയുടെ കയ്യിൽനിന്ന്, രാക്ഷസനാമം അറിയായ ഈ അംഗുലിമുറ്റ ഉന്തിവിഴുവൻ കാരണമെന്നെന്നുള്ള വിചാരംതന്നെ വിസ്തൃതമാകുന്നു).

78. മാനം=അഭിമാനം. (ചാരൻ ഒരു ഗുഡവർണ്ണമാനം കിട്ടുന്നതു് അഭിമാനകരമാണല്ലോ).

80. ചാനിപ്പണക്കോക്കുകൾ=ചാരനായ നിപ്പണകന്റെ വാക്കുകൾ.

82. കാതിലു=ഇതു കണ്ണോടേണമെന്നു സാമാന്യമായി സങ്കല്പിച്ചു 'കടുക്കൻ' എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കയാണെന്നു രേഖണം. എന്നാൽ ഇതു സ്ത്രീകൾ കാതിൽ അണിയുന്ന ഒരുതരം ആഭരണത്തിന്നു മാത്രമേ പറയാറുള്ളൂ. 'തെങ്ങ', പന, കൈത ഇവയുടെ ഇളയ കാല ദരവീതിയിൽ കീറി മാഞ്ഞു മുതലായവ ചെത്തു പുഴുങ്ങിയെന്നു കൈതയും സ്വർണക്കൊണ്ടും, രത്നം പതിച്ചും ഇങ്ങനെയെല്ലാം ഇതു ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നതിനാലാണ് ഇതിന് 'കാതിലു' 'കാതിലോല', 'കാല' എന്നു പേരുകൾ ഉണ്ടായതു്. 'കണ്ണികാ തലപത്രം സ്ത്രാൽ' എന്നു അമരകോശം ഇതിനെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നതുമുണ്ട്.

85. സമൃത്ഭം=മുഴുവൻ (തനിക്ക് പ്രത്യയംതോ, അവ്യയം)

86. നിരൂപിച്ചുകല്പിച്ചു=ആലോചിച്ചുറച്ചു.

89. ഇക്കമ=ചാണക്യചന്ദ്രഗുപ്തന്മാർ രുന്നതാണെന്നുള്ള സൂതി.

91. വെക്കം=വേഗം.

93. ചേരൻ=ഭയങ്കരൻ. മേറ്റിരാജൻ=മലയകേതു.

94. സേനാധിനായകർ=സേനാപതികൾ.

95. കൈലാസരാജൻ=കൈലാസരാജ്യത്തിലെ രാജാവ്. മലയത്രാപൻ=മലയം എന്ന രാജ്യത്തിലെ രാജാവ്.

96. ശത്രുവിധംസനൻ=ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിക്കുന്നവൻ.

97. ഗ്രീഷ്മസമാനൻ=ഗ്രീഷ്മഗ്രീഷ്മമെന്ന ജ്ഞാതിനോടു തുല്യൻ. ഗ്രീഷ്മത്തിൽ അല്പംകൊണ്ടു നീരുവറ്റി സമ്പൂർണികൾ ഉണ്ടായിപ്പോകുന്നതും കാട്ടുതീയിലെ വൃന്തങ്ങൾ ദഹിച്ചുപോകുന്നതും പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ.

അതുപോലെ ശതക്കളെ നശിപ്പിക്കുന്നവനെന്നു സരോ പ്രതിയോഗി
കൾ=ശത്രുക്കൾ. കംശ്ചിംഗ്=കാശ്മീരരാജ്യത്തെ രാജാവ്.

98. സിന്ധുനിധംബി=സിന്ധുരാജ്യത്തിൽ വസിക്കുന്നവൻ. ശകം
ധിപൻ=ശകഗോത്രത്തിലുള്ള രാജാവ്. സിന്ധുക്ഷേണാബ്ധൻ=സിന്ധുക്ഷേ
ണൻ എന്ന് ആഖ്യായുള്ളവൻ (ബ. വീ.)

99. പരസീകന്മാർ=പേർഷ്യാരാജ്യവാസികൾ.

101. വ്യാജം=കളവ്. കുറി=കുറിമാനം. പത്രം=ഏഴുതു്. രാജപ്രവ
രം=രാജശ്രേഷ്ഠന്മാർ. ചിത്രവർമ്മാദി മുൻപറഞ്ഞ പഞ്ചരാജക്കന്മാർ.

102. മേഘ്ലനാൽ=മേഘ്ലരാജാവായ മലയകേതുവിനെക്കൊണ്ടു്.
ഏഷ്ഠന്തം=ഏഷ്ഠ (ഏതല്ലൂർ) പ. പ്ര. ഏ. വ) ഇതു ഞാൻ (വ്യാജമാ
യ ഒരു കുറി ഏഴുതിച്ചുകൊടുപ്പിച്ചു മേഘ്ലനെക്കൊണ്ടു് അമാത്യനെ ഭൂരെ
കളയിപ്പൻ എന്നനാഥം.)

103. ശകടാസൻപക്കൽ=ശകടാസന്റെ അധീനത്തിൽ.

104. രാജപുരുഷൻ=രാജകീർത്തി.

106. ധന്വമതേ!=സൽബുദ്ധേ! ഗുണവാരിയേ!=വളരെ ഗുണമു
ള്ളവനേ! ബുദ്ധിവിഭാസങ്ങൾ=ബുദ്ധിചാതുര്യങ്ങൾ.

107. സുമുഖ!=മിടുക്ക!

108. കമ്പംവരാതെ=തെറ്റുവരാതെ.

109. ലേഖം=ഏഴുതു്. ഇന്നതു=നിന്ദേശ്യമായ പ്രകാരത്തെക്കുറിക്കു
ന്ന സമുന്മാമം-വാചകം=വാക്യം. (പദസമുദായം)

110. ആരാനം=ഒരാൾ (ഞാൻ) ഏതാനും ഒന്നു=ഒരുസാധനം
(ഇതു സാധനം) ഉണ്ടു്=(കൊടുത്തതായച്ചവിട്ടിട്ടു്+ഉണ്ടു്) എന്നു വാക്യയോ
ജന ചെയ്തുകൊൾക ഒരുത്തൻ=ഒരാൾക്ക് (നിങ്ങൾക്കു്).

111 ഉപഹ്വം=ആലോചിച്ചറിയത്തക്കതു്. സ്വയം=താൻതന്നെ.
(അവ്യ) വാച്യം=പററാനുള്ളതു്. ബാഹ്യനാമങ്ങൾ=സംക്ഷാൽ 'സംജ്ഞ
കൾ (പ്രത്യേകപ്പേരുകൾ എന്നു സാരം) ഇതിന്റെ താൽപര്യം ഒന്നുകൂടി
വിശദമാക്കും "ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു്" ഇതു സാധനം കൊടുത്തയക്കുന്നു. എ
നിക്കു പറവതുള്ള സംഗതി നിങ്ങൾതന്നെ ആലോചിച്ചുചരിയമല്ലൊ" ¹
എന്നു ഏഴുതാവു. ആയു് ഏഴുതന്നുവോ ആയാളുകയും, ആകെഴുതുന്ന
വോ ആയാളുകയും, എന്തുസാധനം കൊടുത്തയക്കുന്നുവോ ആ സാധനത്തി
ന്റെയും സംക്ഷാൽപേർ ഏഴുതരുതു്. എന്നർത്ഥം. അതല്ലാതെ കാര്യം വ്യക്ത
മായി പറഞ്ഞാൽ അമാത്യരാജ്യസന്റെ വിശ്വസ്തമിത്രമായ ശകടാസൻ
ഇതു ചാണക്യന്റെ പ്രയോഗമാണെന്നും സിദ്ധർത്ഥൻ ചാണക്യചാരണ
നെന്നും മനസ്സിലാക്കുവാനിടവരുന്നതാണല്ലൊ.

112. ഇത്തരം അക്ഷരങ്ങൾ=ഇതു വരി പദങ്ങൾ. സാമ്പ്രതം=ഇപ്പോൾ. വ്യക്തം=സ്തംഭം.

115. വാ (ക്രി. മ. പ. ഏ. വ). അവകൃഷ്ടന്മാരോടു പറയുന്ന വിധമായകല്പകാരം വരിക എന്നർത്ഥം.

117. കായസ്ഥൻ=ഗുരുസ്ഥൻ (അമാത്യാക്ഷസന്റെ) ഉപര്യം=കൈശലം. പത്രം=ഏഴുതു.

118. വാചികവക്രികം=സന്ദേശിപ്പറഞ്ഞു ഏഴുതു.

120. ഒപ്പ്=ഏഴുത്തൊപ്പം (ഏഴുപ്പാഴ്ച യാതൊരു വ്യത്യാസവുംവരാതെ തന്റെ കൈയെഴുത്തുകാരന് അടയാളപ്പെടുത്തുന്നതിനാൽ ഇതു അനപഥം സംഭവമെന്നെ, തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവിന്റെ ഒപ്പിന്നു തുല്യം ചാത്തുക എന്നു പറയാറുണ്ടു്. അതിൽനിന്നു് ഈ അർത്ഥം വ്യക്തമാകുന്നു.

122. മലവിഹിതപത്രം=കളവായി ഉണ്ടാക്കിയ ഏഴുതു.

123. സുവിനയമോടു=നല്ല വിനയ(അടക്കം)ത്തോടു കൂടി. സാദരം=ബഹുമാനപുരസ്സരം.

126. മുദ്രയാ= (ആ. സ്ത്രി. തു. ഏ. വ) മുദ്രകൊണ്ടു്. മുദ്രിതം=അടയാളപ്പെടുത്തപ്പെട്ടതു്. (പത്രം എന്നതിന്റെ വിശേഷണം) ഭദ്ര=മിടുക്കു! (സംബോധന)

127. മുന്നം=മുമ്പിൽ (ആദ്യം).

128. ഘാതുകന്മാർ=കൊല്ലുന്നവർ. (ആറാച്ചാരന്മാർ) എന്നു നാടോടിഭാഷ.

129. കൂരൻ=രണ്ടൻ.

130. വ്യാജനം=കളവായി (അ. പ. തു. ഏ. വ)

131. കലിതമുദം=സന്തോഷത്തോടു കൂടിയവനായ ശകടഭാസനെ എന്നതിന്റെ വിശേഷണം (ഭ. പ. ഭി. ഏ. വ)

132. മന്ത്രിപ്രവരൻ=അമാത്യാക്ഷസൻ.

133. ആലിമുഖ്യം=പ്രസംഭം.

135. ഭദ്രമായ്=നല്ലവണ്ണം.

138. സാചിത്ര്യം=മന്ത്രിത്വം.

139. നിശ്ചലചിത്തൻ=ഇളക്കമില്ലാത്ത മനസ്സോടു കൂടിയവൻ.

141. അതിചതുരൻ=വളരെ സമർത്ഥൻ.

142. ആശി=അനുഗ്രഹം.

143. ചണകസുതചരണവന്ദനം=ചാണക്യന്റെ പാദങ്ങളെ വന്ദിക്കുക.

144. നയനിപുണമതി=നയ(നീതിശാസ്ത്ര)ത്തിൽ നിപുണം (നല്ല അറിവുള്ള) ആയ ബുദ്ധിയോടു കൂടിയവൻ.

145. നിജനികടഭൂമി=തന്റെ സ്ഥിപത്തിൽ.
146. ഭേദംവരുത്തുക=അകറ്റുക.
147. കാലപാശികൻ, ജ്ഞപപാശികൻ=ഇവർ രണ്ടുപേരും വധശിക്ഷ വിധിച്ചവരെ കൊല്ലുവാനുള്ള ആറ്റാച്ചാരന്മാരാകുന്നു.
150. ഭൂമി=ഭൂമിയിൽ മന്ത്രവാദി. ആഭിചാരമാരണാദികൾ ചെയ്യുന്നവൻ.
151. തലതി=അവ്യ) വേഗത്തിൽ. പുനരപി=പുനഃ അപി= വീണ്ടും. ചായിലും=ഒരു ചുവപ്പുചായം. അതിനു രസയോഗമുള്ളതിനാൽ വിഷവീര്യവുമുണ്ട്. ഇവിടെ 'ചായിലുമിട്ട കഴുവിന്മേലേറുവിൻ' എന്നോ 'ചായിലുമിട്ടകഴുവിന്മേലേറുവിൻ' എന്നോ മൂലം എന്ന സംശയമുണ്ട്; കഴുവിന്റെ വശേഷണമാണെങ്കിൽ വലുതന്റെ ഭേദത്തിൽ തരക്കുന്നതായ നാരായണത്തിൽ മന്ത്രമായിരിക്കും. വിഷലിപ്തമായ ശല്യം തറച്ചാൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഏറ്റവും വേഗേന അവനെ അനുഭവിപ്പിക്കാനായിരിക്കാം അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത്. വലുതെന്നാണു ചായിലും തേക്കുന്നതെങ്കിൽ കഠിനമൂലം കണ്ണിനെ അവന്റെ നേരെ ആകർഷിക്കണമെന്നോ വൈദ്ര്യം വരുത്തണമെന്നോ ഉള്ള ഉദ്ദേശംകൂടിയുണ്ടായിരിക്കാം.
155. അതികവിതർ=വളരെ കോപിച്ചവർ.
156. തദം=അവ്യ) അപ്പോൾ.
157. അതുലബലഘോരം= (അ. പ. ദി. ബ. വ) അതിബലവാന്മാരായ ഘോരകന്മാരെ.
158. രാക്ഷസം= (അ. പ. ദി. ഏ. വ) രാക്ഷസനെ വിക്ഷിതം=അവ്യ) കാണാൻ
160. മന്ദമല്ലാതെ=വേഗത്തിൽ.
161. മന്ദിരം=ഗൃഹം. ശ്രേണികലോത്തവശ്രേണൻ=ശ്രേണിയായ കല(ബ്രാഹ്മണകുല)ത്തിൽ ഉത്ഭവിച്ചവരിൽ ശ്രേണൻ (ചാണക്യൻ) ശാസനാൽ=കല്പന ഹേതുവായിട്ട് (അ. ന. പ. ഏ. വ)
163. ശ്രേണിപുരം=ചെട്ടിശ്രേണി. ധനപതേ=മുതലാളി!
166. കല്പിച്ചിരിക്ക നമു=നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതു്.
168. കൃപ=ദയ. ധാത്രി=ഭൂമി.
169. ആതകം=ഭയം.
170. അപരാധം=തെറ്റും. പൊരുതി=ദൈവത്തിരിക്കാൻ ഭയം.
171. അമാശ്വകളത്രം=രാക്ഷസന്റെ ഭായം. വാങ്ങിക്കുക=മാറിത്താമസിപ്പിക്കുക (ഭക്തി-കൃഷ്ണ).
176. വിശ്വാസവഞ്ചനം=വിശ്വസിച്ചിട്ടു ചതിക്ക.

177. ഭരം=ഭാരം (ചുമതല) പുത്രകുളത്രാദികൾ=മക്കൾ, ഭാര്യ
ഭൃതലയവർ.
181. തെററന്റ=വലത്തിൽ.
182. ആഭി=ശോഭ
183. സുവണ്ണങ്ങൾ=പൊന്നുകൾ.
184. ഭൂപാലമന്ദിരഗോപുരം=കോവിലകത്തിന്റെ ഗോപു
രത്തിൽ, (അ. ന. സ. ഏ. വ)
185. വിടകൊണ്ടു്=വന്റ. (ആചാരപദം)
187. ചോദ്യമവനോടു ചെയ്യേണ്ടതു് ഭാഗനാദ്യം=അവനോടു,
ആദ്യം ചോദ്യം ചെയ്യേണ്ടതു്, ഭാഗൻ (ആകുന്നു)എന്ന് അനവതം. മറററി
നിഷ്=ഇനിക്ക് മററു് ആണ്? (ഉണ്ടു്?) എന്നനവതം.
188. രാജനിയോഗം=രാജാവിന്റെ കല്പന, രാജവൃത്തങ്ങൾ=രാ
ജകീർത്തി.
190. വിനീതൻ=വണക്കത്തോടുകൂടിയവൻ.
191. അവനിസുരവരനെ=ബ്രഹ്മനശ്രേഷ്ഠനെ (ചാണക്യനെ
കവിട്ടു്=വന്റു്. ആചാരം=ഉപചാരം. വാങ്ങി=പിന്നാക്കംമാറി.
192. ഉചിതം=യോഗ്യം. അതിന്റ=ചന്ദനഭാസന്റെ ഉപചാര
ത്തിന്റ. അഥ=പിന്നെ സഖ്യ ചണകസുതൻ=സഖ്യ ചണകസു
തൻ=ആ ചണകസുതനോടുകൂട്ടേ.
195. സമ്മാനവാക്യകൾ=സല്ലഭവചനങ്ങൾ. ധർമ്മം=ആചാരം
അം 'ധർമ്മം പുണ്യവൈദ്യം യഥാഭാവംപ്രാപ്തം' എന്നമരം.
196. അനുചിതം=യാഗ്യമല്ലാത്തതു്. സമ്മാനം=സന്മാനം.
ഇപ്പിടിക്കു്=എന്റെ തരക്കാരൻ.
199. വൈശിഷ്ട്യം=മഹത്വം. ശ്രമിത്വം=യോഗ്യത
202. കശ്ചലൻ=കുഴപ്പൻ.
204. ശ്രേഷ്ഠപുരം=ചെട്ടികളിൽ പ്രധാനിയായവനെ!
205. വാണിജങ്ങൾ=വ്യാപാരങ്ങൾ. വാണിജ്യം എന്ന സംസ്കൃത
പദം നാടോടിജാതിയിൽ വാണിജ്യമായതാണെന്നു തോന്നുന്നു സന്തതം=
എപ്പഴും നാനിയം=നല്ലതു്. (കുലപടത്തിന്റെ)
206. ആയുനം=യോഗ്യൻ (ഉത്തമമന്ത്രി) കാൽക്കൾ=ഗുണ
ങ്ങൾ.
207. നർഹാലകൻ=ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നവൻ (രാജാവ്)
208. വേദാന്തം=ദുർവ്വേദാന്തം. പീഡ=ദുഃഖം. മേളിനി=ഭൂമി.
209. കണ്ണങ്ങൾ=ചെവികൾ.

210. കെട്ടുകുറുപ്പം=സന്ദേശം.
211. പെണ്ണുമാസി=വെളുത്തവസ്ത്രം, പുണ്യഗുണം=പുണ്യം
(തികഞ്ഞത്) ആയ ഗുണം (രാജധരം);
213. രാജഗുണം=രാജാവിന്റെ ഗുണം, ആശയം=മനസ്സ്.
217. അർത്ഥം=ധനം.
220. നന്ദരാജ്യം=നന്ദന്മാരുടെ രാജ്യം (നന്ദന്മാരുടെ ഭരണ
കാലത്തെപ്പോലെയുള്ള രാജ്യം എന്നു സാരം)
221. അർത്ഥഗ്രഹം=ധനത്തിലുള്ള ആഗ്രഹം.
222. ഇത്രയുമില്ലാ=അല്പംപോലുമില്ലാ, മറ്റൊരവനുള്ളതും=മറ്റ
രുടെ (മറ്റാരുടേതുമില്ലാത്തതെന്ന രാജാവിന്റെ ഗുണഗ്രന്ഥിയായ ഭാര്യ)
പെറ്റവനും=പുത്രന്റെ പുത്രൻ.
223. ആനന്ദം=സുഖം, പ്രിയം=ഇഷ്ടം.
224. മഹാരാജൻ=മഹാൻ(ഉത്തമൻ) ആയ രാജാവ്; രാജാ
പ്പിള്ളയവൻ-രാജാവ് എന്ന നാമത്തെ യഥാർത്ഥമാക്കുന്നവനെന്നർത്ഥം. ദ
ർശനം=നിശ്ചയം.
225. വയം=ഞങ്ങൾ. (അസൂക്ഷ്മം-പ്ര. ബ. വ.)
227. വിപരീതം=വിരോധം. ആചരിച്ചിടയിൽ=ചെയ്യാതി
രുന്നതും.
230. അയ്യോ! ശിവ! ശിവ! = അയ്യോ വിസ്മയകരവിചാര
ഭ്രാന്തകം, പൊയ്യേ=അസത്യംതന്നെ- (പൊയ്യേ)—ഏ എന്നു ചമേക്കും.
പൊയ്യേ=ചിലർ-എന്നു ചേർത്തു മകുപുരണം. കാണ്ഡായം=അസ്യ
യനിമിത്തമായിട്ട്.
231. തൃണങ്ങൾ=പുല്ലുകൾ. (ഇവിടെ ഉണങ്ങിയപുല്ല്-അ
ല്ലെങ്കിൽ വൈഷ്ണവർ എന്നായിരിക്കും വിവക്ഷിതാർത്ഥം) വഹനി=അഗ്നി
(വൈഷ്ണവർ തീയന്നോടു പിണങ്ങിയതും സംഭവിക്കുന്ന അവസ്ഥയല്ലേ
ഞാനും മഹാരാജാവിന് അപ്രിയം ചെയ്തതും എന്നിങ്ങനെ വന്നുകൊണ്ടിട്ട് എ
ന്നു സിദ്ധാന്തം).
232. ഏകിതം=എന്നാൽ-അതും=പുല്ലു തിയിന്നോടു പിണങ്ങ
ുന്ന രീതി.
233. വൈരം=വിരോധം. അമാത്യൻ=അമാത്യരേക്ഷസൻ.
234. പത്തനം=ഗൃഹത്തിൽ-(അ. ന. സ. ഏ. വ)
235. പൊയ്യേ=അസത്യം. മെയ്യേ=മെയ്യേ-ഏ=സത്യമായിട്ട്.
236. ഭൂപാലം=ഭൂപാലം=രാജാക്കന്മാരിൽനിന്ന്. ആപത്തു=
രാജാക്കന്മാർ നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ശിക്ഷകളും മറ്റും.
237. പെരജനം=പുരവാസികളായവർ.
243. മുമ്പത്തെ പദത്തെ നീയില്ലെന്നു-“അമാത്യന്റെ പുത്രൻ
താദികളേയും നീ തവ പത്തനം വെച്ചു സൂക്ഷിക്കുന്നതില്ലെന്നും” എന്നു

ചോദിച്ചപ്പോൾ നീ ഇല്ല എന്നു പറഞ്ഞു. പിന്നെ പറഞ്ഞതു മണ്ടെന്ന് അതെങ്ങനെ? ഇതിൽ ഏതാണു വിശ്വസിക്കേണ്ടത്?

244. ഭോക്തൃപരത്താൽ മടങ്ങുകയില്ല=ഞാൻ ചോദ്യം മതിയെങ്കിലും.

245. നിരപ്പു=സമ്മതമാവുകയുണ്ടു. കേൾക്കുന്നവന്റെ ശ്രദ്ധയാണെന്നുതോന്നുകയുണ്ടു. ('ഭവേവത്തിനു നിരക്കാത്ത വാക്കു') ഇത്യാദി പ്രയോഗം കാണുക.

251. അന്ന്=അമത്യരക്ഷസന്റെ യത്രാഭിവസം. കലശൽ=തിടുക്കം (തിരക്കു.)

254. മദഹാസം=പൂഞ്ചിരി. (പരിഹാസസൂചകം)

256. ചേതസി=മനസ്സിൽ. (സ. ന. സ. ഏ. വ)

259. ആശം=ആഗ്രഹം.

260. നയവിപുലബലം=നയ (നീതി)വും വിപുലം (വലുതു്) ആയ ബലവും (ഭവഭവൻ). നക്രനാസൻ=നന്ദരാജമന്ത്രികളിൽ ഒരു പ്രധാനി.

261. ലക്ഷ്യം=മഹാലക്ഷ്യം (രാജ്യം).

264. ചിരദ...ശോണഭൂമി=ചിരദവരന്ദർ (കൊമ്പനം നകൾ) ഉടെ തുധിര(ചോര)ത്തിന്റെ കണങ്ങൾ (ഉള്ളികൾ) ഉടെ സേകം (പുരട്ടുക)കൊണ്ടു ശോണമായ (ചുവന്ന) ആഭ (നിറം)കൊണ്ടു്. അരുണം=ചുവന്നതു്.

265. ശിശിര.....കലം=ശിശിരകര(ചന്ദ്ര)ന്റെ മഹിത(പൂജ്യ)യായ കല. സിംഹവദനം=സിംഹത്തിന്റെ വായ്. ഭംഷ്ടം=കാളവല്ലു്. ഇവിടെ ചാണക്യൻ, 'തന്നാൽ സുരക്ഷിതനായ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ വധിക്കുവാൻ (അല്ലെങ്കിൽ രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കുവാൻ) രാക്ഷസമാത്യന്മാൽ സാധ്യമല്ല എന്നു പറയുന്നതിനു ചകരം 'സിംഹത്തിന്റെ വായിൽനിന്നു ഭംഷ്ടയെ പഠിച്ചെടുപ്പാൻ ആർക്കു സാധിക്കും?' എന്ന് അപ്രസ്തുതരൂപമായ വാക്യത്തെ പരാത്പരിക്ഷണതുകൊണ്ടു് 'അപ്രസ്തുതപ്രശംസ' എന്ന അലങ്കാരം സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു.

267. വിവിധം=പലപ്രകാരത്തിൽ. ഇതി=(അവ്വ) ഇങ്ങനെ. വിതതയം=(ക്രി. വി) ഭയംകൂടാതെ.

268. വിരുതു്=സാമന്ത്രി (ഭംഗി).

269. അഗ്രകലോത്തമൻ=അഗ്രകല(ബ്രഹ്മണജാതി)ത്തിൽ ഉത്തമൻ. (ബ്രഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ) ഉഗ്രം=ഭയങ്കരം.

270. ദുന്യം=തേങ്ങി ചാസം. അനുഭവം=ഫലം.

273. ശാഗ്രകമ്മണ്ഡം=വാശിയോടുകൂടിയുള്ള പ്രവൃത്തികൾ.

274. കഷ്ടം=കടുപ്പം. ദണ്ഡം=ശിക്ഷ.
276. കഷ്ടം=ക്ഷണം. വൈകാതെ=ഒട്ടും താമസിക്കാതെ. രാജാജ്ഞയും=രാജാവിന്റെ കല്പനപ്രകാരം (ആ സ്രീ. തു. ഏ. വ)
277. ചിത്രം=വിശേഷമായിട്ടുള്ളതു. രാജപ്രസാദം=രാജസമ്മാനം.
281. ആവിർവിഷ്ണു=തോന്നുക. ചിത്തത്തിൽ=മനസ്സിൽ.
282. ഭീഷണം=ഭയപ്പെടുത്തുന്നതു്. ഭോഷവിഹീനൻ=ഭോഷമില്ലാത്തവൻ.
283. സത്യം=(ക്രി. വി) വംശവമായിട്ട് (രക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു).
285. ഉരു=ആവർത്തി. വിശ്വാസം=സമ്മതം.
286. താവകം=നിന്റെതു്.
288. സാമോനാദികൾ=സാമം, ദാനം മുതലായതു്. 'ശ്രേഷ്ഠപ്രവര! ധനപതേ' എന്നിത്യാദി സാമങ്ങൾ 'രാക്ഷസൻ തന്റെ കളത്രത്തെയും നൽകി ചിത്രമായുള്ള രാജപ്രസാദങ്ങളും എത്രയുംനന്നായനുഭവിച്ചിരിക്കട്ടോ' എന്നിത്യാദിഭാഗങ്ങൾ. ശ്രേഷ്ഠകലശ്രേഷ്ഠ..... നീ കാട്ടുന്ന ദണ്ഡംകൊണ്ടുള്ളതുമായും ദണ്ഡൻ ക്ഷപണകൻ..... നാട്ടിനാഴ്ചയതുകേട്ടില്ലയോ' എന്നിത്യാദിഭാഗങ്ങൾ. 'പിന്നെ ശകടാസൻ... .. കല്പപുരിപ്പുകിരിക്കുന്നു... .. ഭവൻ കഷ്ടമാംഭംഗംമനഭവിക്കുമല്ലോ' എന്നിത്യാദി ഭാഗങ്ങൾ. ചിത്തമിളകാതെകണ്ഠം=ഇളകാതിരിക്കുന്നതു കണ്ഠം. ചിത്രം ഇവൻതൊഴിൽ=ഇവന്റെ സ്വഭാവം ആശായം.
290. നിണ്ണയം=ഉറപ്പ്.
292. അസിലതം=റാൾ (ലതപോലെയുള്ള അസി; കനക്കറവുകൊണ്ടു ലതയോടു സാദൃശ്യം).
293. ഗുരുതലം=കഴിഞ്ഞു ചന്ദ്രഗുഹാജ്ഞതം=ചന്ദ്രഗുഹാജ്ഞവിന്റെ കല്പനപ്രകാരം.
294. ലവലണിജ! = കള്ളകച്ചവടക്കാര! ശരണമേ! =ദുർബ്ബലേ.
297. മമ=എന്റെ. ചതുര്യമേഴ്=ഭംഗിയായി. (ആരും തട്ടക്കാരനായൊരാളെ ഭംഗിയായി വെട്ടാമെന്നു പരിഹാസസൂചകം. അതിനെത്തന്നെ അനന്തരവാക്യങ്ങളാൽ വ്യക്തമാക്കുന്നു.)
300. മന്ദിഷ്ഠ്=മുസാഹാ കറച്ചു്.
301. ഉൾക്കൾ=മനസ്സ്. ക്ലേശകം=മുഷുക. മുഖൻ=മുഖൻ (കഷ്ടംകായവിവേകമില്ലാത്തവൻ)
303. ഏന്തിപ്പിടിക്കുക=എടുത്തുപിടിക്കുക.
304. അസൻ=കഥയില്ലാത്തവൻ.

306. അന്ധതാമിശ്ര സമാനം=അന്ധതാമിശ്രമെന്ന നരകത്തി
നു തുല്യം.

307. ഭാഗ്യം=കുതിരിപ്പുതൽ.

309. കടുമകുപ്പം (കുറുപ്പം) അന്തരം=മനസ്സിൽ. (അവ്യ)

310. സുഹൃദി=(ഭ. പു. സ. ഏ. വ) സ്നേഹിതനിൽ. സുസ്ഥപ
ഹാനി=എല്ലാ മുതലും നശിക്കുക.

313. കാലാന്തരകോപമന്തർ=കാലനേരം അന്തരനേരം തു
ല്യന്തർ (ഇവിടെ കാലശബ്ദവും അന്തരശബ്ദവും, ഏകപദ്യായങ്ങളാക
കൊണ്ടു കാലപാലികദണ്ഡപരികന്മാർക്കു നാമത്രപങ്ങളിൽ മാത്രം ഭേദമു
ണ്ടെങ്കിലും കർമ്മഭേദമില്ലെന്നു സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ കാ
ലാന്തരൻ=ശിവൻ. സംഹാരമുദ്രതുല്യന്തർ എന്നു കല്പിക്കാം.)

316. കണ്ടുകാണാണസഞ്ചിതം= കണ്ടുക (മുളുപ്പ്) പാഷാണ
(കല്പ)ങ്ങളാൽ സഞ്ചിതം (നിറയപ്പെട്ടത്).

317. വിധിബലം=ഭവൈശ്വര്യം (ആകുണം).

318. ചേതസി=(സ. ന. സ. ഏ. വ) മനസ്സിൽ, ആതുരന്മാർ=
ഭുജിതന്മാർ.

320. നിധികൾ=നിക്ഷേപങ്ങൾ,

321. വൈശിഷ്ട്യം=നന്മ.

322. രത്നകുടങ്ങൾ=വിശേഷമായ കുടങ്ങൾ (രത്നംപതിച്ച കു
ടങ്ങൾ) അമൃതഗണങ്ങൾ=പരമങ്ങൾ.

323. കണ്ടിക്കാണകിൽ=ഇതു തുക്കുകൊണ്ടും അമൃതകൊണ്ടും
രണ്ടുവിധത്തിലാവാം. തുക്കുകൊണ്ടാണകിൽ അമൃതരസത്തൽ ഒരു ക
ണ്ടി, അമൃതകൊണ്ടാണകിൽ ഒരുകോൽ സമചതുരം ഒരുകണ്ടി; സ്വ
ണ്ണാദിചാരങ്ങളെക്കൊ തുക്കുപ്പടിയായിട്ടാണ് കണ്ടിക്കാണകത്തു്.

324. കാലപ്പെട്ടി=വസ്തുക്കളുടേയും മറ്റും ആധാരങ്ങളായ രേഖ
കൾ സൂക്ഷിക്കുന്ന പെട്ടി; പുരാതനകാലങ്ങളിൽ രേഖകളെല്ലാം പന്ത
യേലായിലായിരുന്നതിനാൽ ഈ പേർ അനപരീതമാകുന്നു.

325. കത്തിക്കുവരുക=പുട്ടുകുട്ടും വാതിലുകുട്ടും മറ്റും കത്തിത്തു
റന്ന് അപഹരിക്കുക. കൊണ്ടുന്ന്=കൊണ്ടുവന്നു (വകരംചോപം)

326. അത്ഥം=ധനം. എപ്പോഴും=എല്ലാം.

327. അന്തഃകരണം=മനസ്സ്.

328. രാക്ഷസമാത്മനൈശ്ചലി=രാക്ഷസമാത്മനൈവേദി. നി
ജം=തന്റെ. ജീവിതം=ജീവൻ.

329. സാരമായുള്ളത്=രാക്ഷസഗ്രഹണം.

332. ഭദ്രബലം=നല്ലബലം.

333. കവം=കുസൽ.

337. ആടൽ=ദുഃഖം.

338. നിയോഗം=കല്പന. ഗുഹ്നൻ=സമർത്ഥൻ. ഭാഗ്യരായണമന്ത്രി=ഭാഗ്യരായണൻ എന്ന മന്ത്രി.

340. ഒപ്പിര്യം=യോഗ്യം. പാത്ത്=അഭോചിച്ഛ്.

341. വരസചിവൻ=ഉത്തമമന്ത്രി. തുമ=ഭാര്യ.

342. പ്രിയസചിവനയവചനനിശമനദശാന്തരേ=പ്രിയസചിവ(ഇഷ്ടമന്ത്രി)ന്റെ നയവചന(നിരീതായ വാക്ക്)ത്തെ നിശമനദശാന്തരേ (കേട്ടപ്പോൾ). പവ്വതവ്യതൻ=പവ്വതരാജാവിന്റെ പുത്രൻ (മലയകേതു) രാഷ്ട്രസാമന്ത്രിയെ ചൊല്ലിവിട്ടിങ്ങുവരുത്തി = (ആളെ പറഞ്ഞയച്ച് രാഷ്ട്രസാമന്ത്രിയെ വരുത്തി) എന്ന് അനപയം.

344. കേരപ്പകൾ=വസ്ത്രഭരണദികൾ.

345. സ്വാമിവിനാശം=നന്ദരാജവിനാശം. കരമം=ഇച്ഛ.

346. ഭൂഷണം=ആഭരണം. അലങ്കരിക്കുക=അണിയുക.

347. ഇതരം=(അന്യ) ഇങ്ങനെ.

349. സുകമരം=സുന്ദര! വിരശിഖാമണേ!=വിരന്മാരുടെ ശിഖയിൽ (ശിരസ്സിൽ) ഉള്ള രത്നമേ! (മഹാവിര!)

352. വീര്യം=പ്രതിയോഗികളെ ജയിപ്പാനുള്ള സാമർത്ഥ്യം. കേപം=പ്രതിയോഗികൾ ചെയ്യുന്ന അപരധങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന മന്ദക്ഷോഭം. നാണം=പ്രതിയോഗികളോടു തോല്പട്ടുവോളുണ്ടാകുന്ന മാനാജാപ്യം (ലജ്ജ) വേദം=തനിക്കു തന്റെ പക്ഷക്കുടേതും നശംവരുന്നതിനാലുണ്ടാകുന്ന മനോരൊട്ടും. ശരയ്യം=വീര്യംതന്നെ. (ശൂരന്റെ കർമ്മം)

354. ഏഴ്നിലമടം=ഏഴ്നിലയിലുള്ള കോവിലകം (രാജമന്ദിരം) വീര്യം=പ്രഭാവം (തേജസ്സ്) 'വീര്യംബലേപ്രഭാവേ ച തേജസ്സാമത്വയോരപി' എന്ന് അഭിധാനം. സിംഹാസനം=രാജാസനം. എളുത്ത്=ചെറുത്. (കുറച്ചു).

359. കത്തവണ്ണം=ഇഷ്ടംപോലെ, അനുഷ്ഠിക്കുക=ചെയ്യുക.

360. ഭിദ്യം=വിശേഷമായ, പൊന്മണിമാല=സുവണ്ണംകൊണ്ടുള്ള വിശേഷമായ മാല.

361. ആദരപൂർവ്വം=ബഹുമാനത്തോടുകൂടി.

364. ശില്പം=കൃത്രിമം. ആഹിതൃണ്ഡികവേഷം=ആഹിതൃണ്ഡിക(പാമ്പാട്ടി)ന്റെ വേഷം (ആകൃതി).

365. പാമ്പിൻകലടകൾ=പാമ്പിനെ സൂക്ഷിക്കുന്ന കൂടകൾ (അരി, ഇടറ, മുള മുതലായവയെ കീറി നെയ്തുണ്ടാക്കുന്ന ഒരുതരം പാത്രത്തിന്, 'കൂടാ' എന്നാണു സംധാരണ മലയാളികൾ പറയുന്ന പേർ. എന്നാൽ അതിനെ 'കലട'യാക്കിയതു കവിയുടെ ഒരു വികൃതിയെന്നു പറവാൻ തരമുള്ളി. പൂച്ചയെ പൂശുകനക്കിയ കവികളുണ്ടല്ലോ).

367 ചിത്താകലതയാ = മനോവ്യസനത്തോടുകൂടി. (അ. ബ്രീ. ൭. ഏ. വ)

369 ഉണ്ടാമതില്ല = മനസ്സിലായില്ല.

370. ധന്യൻ = സമർത്ഥൻ.

372. കണ്ണനീർ ഓലോലം = ധാരയായി. (തനിക്കുവേണ്ടി തന്റെ സ്നേഹിതന്മാർ അനുഭവിക്കുന്ന ക്ലേശങ്ങളെ കുറുത്തുള്ള അനുതാപംതന്നെ ദുഃഖകാരണം.)

373. പശുങ്കസീമനി = (ന. ന. സ. ഏ. വ) കട്ടിലിന്മേൽ,

374. ഭിന്നൻ = പരവശൻ. കുറവൻ = പാവ്യാട്ടി (ജാതിയിൽ താഴ്ന്നുള്ളവൻ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ഈ പേർ വന്നതായിരിക്കാം.)

375. അയോ! = ആശ്ചര്യം.

376. മംഗലരൂപൻ = നല്ല രൂപത്തോടുകൂടിയവൻ. ഇശ്വരൻ = ദൈവമേ! (അനന്തരപശ്ചാത്തക്യവ്യയം)

377. ഭൂപാലവിശ്വൻ = രാജശ്രേഷ്ഠൻ. ദേവൻ = സപാമി.

378. ആപാദമൃഗം = (അവ്യ) അടിച്ചുതളിർത്തിയവനെ (അവ്യയിലോടുകൂടി സമാസം). പാദവീ = ഉഷ്ണകൃഷ്ണനിധി (തന്റെ സപാമിയായിരുന്ന 'സർവ്വമംഗലസിദ്ധി' രാജാവായിരിക്കുന്ന കാലമായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടൊണ്ടു സർവ്വഭാഗങ്ങളും സമ്മാനിച്ചിട്ട് ആപാദമൃഗം നിന്നെ അലങ്കരിച്ചിരിക്കുമായിരുന്നു എന്നു സാരം.)

379. വിധിവിഹിതം = ദൈവകല്പിതം. ഇദം = ഇതു. (ഇദം ശബ്ദം ന. പ്ര. ഏ. വ)

380. ചിത്തവിഷാദാൽ = മനോദുഃഖത്താൽ.

381. ഉരുശോകം = (ക്രി. വി) വളരെ ദുഃഖത്തോടുകൂടി.

383. അലം അലം ഇതു = (ദുഃഖം) മതി മതി. (അവ്യ) ആത്മം (അവ്യ) വേഗത്തിൽ.

384. കാലാന്തരം = കാലക്രമം.

385. ആതുരൻ = ദുഷ്ടിതൻ. വൃഷ്ടികലം = യദേവവംശം.

387. മുനിശാപാൽ = മഹേഷിമരുടെ ശപഥത്താൽ. ഇക്ഷുഭം ഭാരവതം ഏകാദശസ്തന്ധത്തിലും ഭാരം മെഴുപലപ്പത്തിലും പറ്റാത്തതിട്ടുണ്ട്. 'ഭൂത, ഭാലാജ, വസിഷ്ഠ, കൗശലം മഹേഷിമാർ ശ്രീകൃഷ്ണഭാവത്തെ കാണാനായി ചരമകയിലേക്കു വന്നപ്പോൾ 'ഭാവതപുത്രന്മാർ പലരുമൊന്നിച്ചു', ആ മഹേഷിമരെ പഠിപ്പിപ്പാനായി സാക്ഷനെ ഒരു ഗഭിണീസ്ത്രം കൊണ്ടുവരിച്ചു, 'ഇവർ പെറ്റെന്നതു വ്യത്യസ്തം പെടുന്നോ? ദിവസമേതന്നെ മരുതാ പൂയ്ക്കുന്നു' എന്ന് അവരോടു ചോദിച്ചു. അവർ അത്യാത്മം ആലോചിച്ചപ്പോൾ കലശൽ തട്ടപ്പാൻ പാടില്ല; ഇവർക്കു നാശകാലമടുത്തി

കിടന്നു, എന്നു മനസ്സിലാക്കി; ഇവർക്കു പ്രസവം അടുത്തിരിക്കുന്നു; ഇവർ ഒരു ഇരുവുവയ്ക്കയെ പ്രസവിക്കും; 'അതിനാലെ കലം മുടിയും നിങ്ങൾക്കു' എന്നു വിധിച്ചു ആ ഭിദ്യന്മാർ ഏഴിനുള്ളകയും അല്പകാരമെല്ലാം സംഭവിക്കയും ചെയ്തു. എന്നുണന്നതിന്റെ സുഷേഖാം.

388. മന്ദൻ=നിസ്സാരൻ. അവകാശം=സംഗതി.

390. മാനുഷഭൂതി=മനുഷ്യന്റെ ചെറുപ്പവും. പ്രണവിനാശഭയം=മരിച്ചുപോകുന്നതിലുള്ള ഭയം.

391. നിത്യം=ഏല്പാജ്ഞാഴ്ച. പരാദം=അന്യന്മാരുടെ ഭംഗപൂത്തി.

392. സ്വദേവ്=സ്വഗൃത്തിൽ; പരലോകത്തിൽ (അ. പ. സ. ഏ. വ.) മര ഭൂപതിയ്ക്കു്=ഏന്റെ സ്വാമിയായ രാജാവിന്നു്. അരിവർഗ്ഗം=ശത്രുക്കളുടെ കൂട്ടം. അശേഷം=മുഴുവൻ. (ശേഷത്തോടുകൂടാതെ. നന്ത്. ബ. പ്രീ.)

393. സന്തതം=എപ്പോഴും.

394. നിഷ്ഠലം=വ്യത്ഥം (നന്ത്. ബ. പ്രീ)

395. ഭിത്തിയുണ്ടെങ്കിലേ ചിത്രമുള്ളു=ചിത്രത്തിനാധാരം ഭിത്തിയാകുകൊണ്ടു് ആധാരമായ ഭിത്തി-നശിച്ചാൽ ആധാരമായ ചിത്രവും നശിക്കുന്നു. അതുപോലെ രാജാവുള്ളപ്പോൾ നീതിപ്രയാഗം ചെയ്തിരുന്ന മന്ത്രിയായ ഞാൻ രാജാവു നശിച്ചിട്ടു പിന്നെയും നീതിപ്രയാഗം ചെയ്യുന്നതു നിഷ്ഠലംതന്നെ എന്നു സാരം. കിം ഫലം=ഫലമെന്തു്?

396. സ്വപഥിവിനാശം=സ്വാമി(രാജാവ്)യുടെ നാശം, കാമം=ആഗ്രഹം.

397. നന്ദമഹീപതി=നന്ദരാജാവു്, അദ്ദേഹമാണു, തന്നെ ഇങ്ങനെ ആക്കിച്ചുമെച്ചതു്. എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം തന്നെക്കുറിച്ച് എങ്ങനെയെല്ലാം ചെയ്തിരുന്നുവെന്നു പറയുന്നു.

400. ഭട്ടേകം=ഒരു സംഗതിമാത്രം. കാൽക്ഷണം=അല്പസമയം പോലും.

401. മാനസേ=മുള്ളിൽ.

404. ബന്ധുജനമനോഭയം=ബന്ധുജനങ്ങൾക്കു മനസ്സുറപ്പു (രാക്ഷസൻ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ നശിപ്പിച്ചു ജയം സമ്പാദിക്കുമെന്നുള്ള ഉറപ്പു്) തീക്ഷ്ണൻ=ക്രൂരൻ.

405. തീക്ഷ്ണരസവംഭികൾ=തീക്ഷ്ണന്മാർ (ക്രൂരന്മാർ) ആയ രസവാദികൾ (വിഷപ്രയാഗനിവുണന്മാർ). കല്പിക്കുക=നിവർത്തിക്കുക.

406. ഭരിക്കുക=ആഹാരാദികൾ കൈടുത്തു രക്ഷിക്കുക. അന്നഭിനം=വിവേചന (അവ്യ).

407. അംതിവൃത്തനം = ശത്രുവിന്റെ പ്രവൃത്തി.

408. കിം ഇഹ ഫലം = അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്തിട്ട് ഇവിടെ എന്തു ഫലമാണ്?

410. ശാർദ്ദൂലപോതങ്ങൾ = പൂവിഷ്ടികൾ. (പൂവിഷ്ടികളെ വളർത്തിയാൽ അവ വലുതാകുമ്പോൾ വളർത്തിയവനെത്തന്നെ കൊന്നു തിന്നുന്നതുപോലെയുമാണ് ചന്ദ്രശ്ശൂരന്റെ പ്രവൃത്തിയെന്നു സാരം.)

413. ദൈവം = ഇശ്വരൻ (വിധി) വഞ്ചം = ചട്ട (രക്ഷ എന്നു സാരം)

414. കഥയ കഥയ ആതു = വാഗത്തിൽ പറക പറക. (കേൾപ്പാനുള്ള കേന്ദ്ര കൃത്താൽ ഒപിതശ്ചതി).

415. ആകർണ്യം = പ്രബന്ധം അപ്യ) കേട്ടിട്ട്.

418. പുരപ്രവേശം = പട്ടണപ്രവേശം മുതലായതു്. രൂക്ഷത = ക്രൂരത.

420. ഭാരവർദ്ധം = ഒരു ശിപ്പി. അംബുജൻ = ആനക്കാരൻ.

421. ശത്രുനം = (ചന്ദ്രശ്ശൂലാണക്യന്മാരും അവരുടെ കുറുകാരും) മരസ്സിതം = പൂഞ്ചിരി.

424. യന്ത്രപ്രയാഗങ്ങൾ = യന്ത്രക്കൊണ്ടുള്ള പ്രയോഗങ്ങൾ. വൈരോധകൻ = ചർച്ചതരജാവിന്റെ സഹോദരൻ.

423. ദേഷ്ടർ = വൈരോധകന്റെ ആരാക്കർ.

428. ഭിഷജ് = വൈദ്യൻ. ഭോഷമുണ്ണം = ഭോഷമുള്ള പൊടി.

429. ധനവാൻ = പണക്കാരൻ. പ്രഭാഭകൻ = പള്ളിയറവിചാരിപ്പുകാരനായ ഒരുവൻ.

430. ക്ഷോഭം = കോപം. ഭീഭസനാദികൾ = ചന്ദ്രശ്ശൂരന്റെ ശയനഗൃഹത്തിന്റെ കീഴിൽ തുരങ്കമുണ്ടാക്കി അതിലിരുന്നു കൊല്ലുവാൻ ശ്രമിച്ചവർ.

431. ബന്ധുവൃത്തന്തങ്ങൾ = ബന്ധുക്കളുടെ കഥകൾ.

432. ദൈവാൻകൃച്ഛങ്ങൾ = ഇശ്വരസഹായങ്ങൾ. പൂർവ്വം = മുൻപിൽ.

433. സമുപനോദി = ഉല്ലാസത്തെയും മനസ്സിനെ വലികെട്ടിക്കൊണ്ടുവരും.

434. ബലാൽ = സാമത്രിത്താൽ.

435. അലോച്യം = പരിതിരച്ഛം (നന്ദവധത്തിനു സഹായിച്ചാൽ പരിതിരച്ഛം കൊടുക്കാമെന്നായിരുന്നു ശ്ലൈശ്മനോടേ ചന്ദ്രശ്ശൂലനെക്കൊണ്ടു ചാണക്യൻ കാര്യം ചെയ്തിച്ചിരുന്നതു്.) ഹരിക്ഷ = വാങ്ങുക.

436. പ്യാം=(അവ്യ) പണ്ട്. മഹാഭാരതസംഗ്രഹം=വലിയ അരയുദ്ധത്തിൽ. വിഷ്ണുപർവ്വതം=ഭദ്രവേദൻ.

437. ഉജ്ജ്വലിച്ചുൻ=ഉജ്ജ്വലം (വർദ്ധിച്ചത്) ആയ വീര്യം (ശക്തി)ത്തോടുകൂടിയവൻ (ബ. വീ) വാഴ്ത്തോളത്തോ=വസിക്കുകയോ. തൻ വൈഭവംകൊണ്ടു്=തന്റെ മഹത്വംകൊണ്ടു്.

438. ജിഹ്വ=അജ്ഞനൻ (ജയിക്ക ശീലമായിട്ടുള്ളവൻ) ഏലം തെ=ഏൽക്കുക. (കൊള്ളാതെ)

439. എന്നുടെ പേരുടേതാൻ=രാക്ഷസൻ (ഘടോൽകചൻ രാക്ഷസനാണല്ല) എന്നപോലെ=കണ്ണനെപ്പോലെ.

440. കന്യാധിഷ്ഠകൊണ്ടു്=കന്യകയുടെ ആകൃതിയിലുള്ള ഒരു വിഷ്ണുയോഗംകൊണ്ടു്. ('കന്യാധിനെക്കൊണ്ടു്' എന്നും പരാമർശമുണ്ടു്.)

441. കല്പിച്ചു്=ഉദ്ദേശിച്ചു്. ചാണക്യൻ നയംകൊണ്ടു്=നിരീകൊണ്ടു്.

443. ലാഷ്=ലക്ഷ്യം (കുറി), കണ്ണന്റെ വേലിന്റെ കഥ ഭാരതത്തിൽ സ്പഷ്ടമായി പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്; അതിന്റെ ചുരുക്കം-കണ്ണൻ ജന്മദിലമായിട്ടു് ഒരു കവചം (ചട്ട) ഉണ്ടായിരുന്നു. അതുളളപ്പോൾ ശത്രുക്കളുടെ ആയുധം അവന്റെ ദേഹത്തിൽ ഏൽക്കുകയില്ല. സ്വപുത്രനായ അജ്ഞനൻ കണ്ണനെ കൊന്നേക്കാമെന്നു ശപഥം ചെയ്തിട്ടുള്ളതു സഹലമാക്കേണമെന്നു വിചാരിച്ചു് ഒരുദിവസം ദേവേന്ദ്രൻ ഒരു ബ്രഹ്മണവേഷം ധരിച്ചു കണ്ണനോടു് അയാളുടെ കവചം യാചിച്ചു. ഭാഗശീലന്മാരിൽ മുമ്പനായ കണ്ണൻ യാചകന്മാർക്കു തന്റെ പ്രാണനെപ്പോലും ഭാനുചെയ്യാൻ മടിക്കുകയില്ല അതിനാൽ കണ്ണൻ തന്റെ ശരീരത്തോടുകൂടിയുള്ള ആ കവചത്തെ ഉടനെ പൊളിച്ചെടുത്തു് ബ്രഹ്മണരൂപനായ ഇന്ദ്രൻ കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. തത്രേലോക്യനാഥനായ ഇന്ദ്രനോടു കണ്ണന്റെ റോഷവും കണ്ടു വിസ്മിതനായിട്ടു് അദ്ദേഹം വളരെ ദിവ്യവുമായ ഒരു വേൽ കൊടുത്തു. ഇതു പ്രയോഗിച്ചാൽ ഒരാളെ കൊല്ലാം. അതിന്നു പിഴ വരികയില്ല പിന്നെ ഒരിക്കലും പ്രയോഗിക്കാൻ സാധിക്കയുമില്ല. എന്നുപറേണ്ടി മറകയും ചെയ്തു. കണ്ണൻ ആ വേൽ അജ്ഞനവധത്തിനായി കരുതി സൂക്ഷിച്ചിരുന്നു; ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ പാർത്ഥസാരഥിയായ ഭഗവാൻ ശ്രീകൃഷ്ണൻ കണ്ണന്റെ വേൽ പോകുന്നതുവരെ അജ്ഞനനെ കണ്ണനോടു നേരിട്ടുവാനിട വരുത്താതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. പതിന്നാലാം ദിവസം ജയദ്രഥധാനന്തരം ഉണ്ടായ രാത്രിയുദ്ധത്തിൽ ഭീമപുത്രനായ ഘടോൽകചൻ എന്ന രാക്ഷസനും കണ്ണനും തമ്മിൽ ഏറ്റവും പൊരുതിക്കൊണ്ടിരിക്കെ കണ്ണൻ ഘടോൽകചന്റെ ബലപരാക്രമങ്ങൾ സഹിക്കാൻ വഹിയാതെയായിട്ടു കണ്ണൻ തന്റെ വേൽതന്നെയെടുത്തു പ്രയോഗിക്കുകയും, അതുകൊണ്ടു ഘടോൽകചൻ മരിക്കുകയും വേൽ നശിക്കുകയും ചെയ്തു.

444. വിഷ്ണുവൽ കൃഷ്ണൻതിരുവഴിക്കാത്തവൻ
നിണ്ണയം=ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഭീഷ്മഭദ്രാനാഭിമഹാരഥന്മാരെയെല്ലാം നിഗ്രഹിപ്പി-
ച്ചു കൈരൾ പന്മാരെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചു പാണ്ഡവന്മാരെ രാജ്യത്തിൽ
സ്ഥാപിച്ചതുപോലെ ചാണക്യനും നന്ദവംശവിനാശം വരുത്തി മെറ്റയ്ക്കു-
യ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ രാജ്യത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കാനായി അവതരിച്ച ഒരു മഹർ-
ത്ഥാവാണ്; എന്നതന്നെ പറയണം.

447. നിവൃത്തിപ്പിക്കു=പുറത്താക്കുക.

448. ദാരുവർമ്മാഭിപരിപാലനം=ദാരുവർമ്മാവു മുതലായവരെ
രക്ഷിക്കുക.

449. കൊന്നു.....അന്നന്തരം=ശുദ്ധത്തിന്മേലിട്ടു കൊ-
ന്നതിനുശേഷം.

450. കളത്രം=ഭാര്യ ഉണ്ടെന്നിട്ട്=ഉണ്ടെന്ന് ഉദ്ദേശിച്ചു. അ-
ന്ധകാരക്കണ്ടം=അന്ധകാരം (കുരിയ്ക്കു്) ഉഷ്ണ കണ്ടം.

457. മോഹം=ആഗ്രഹം(ചന്ദ്രഗുപ്തനെ വധിക്കുമെന്ന്) ഹാ!
ഹാ!=കഷ്ടം! കഷ്ടം!!

458. നിശ്ശേഷനാശം=നിശ്ശേഷം (സകലം) ആയ നാശം.

459. ശുദ്ധഭിരോഹം=കഴുവിന്മേൽ കയറാം, ശീലഗുണം=
സ്വഭാവഗുണം.

462. ഉണ്ടു വരുന്നു ശകടഭാസൻ=ശകടഭാസൻ വരുന്നുണ്ട്.

463. മോദാകലതം=സന്തോഷംകൊണ്ടുള്ള പാരവശ്യം.

466. ഉഴറി=ബലപ്പെട്ടു (പരിഭ്രമിച്ചു)

468. അതിധീനയം=വളരെ വണക്കം.

469. അതികൂതകം=വളരെ സന്തോഷം. ഗാന്ധാലിംഗനം=മുറ-
ക്കുക കെട്ടിപ്പിടിക്കുക.

471. അയി! ശകട!=മോ ശകടഭാസ!

472. മരണഭയം=മരണത്തിൽനിന്നുള്ള ഭയം. പ്രിയസുമുഖ!=
പ്രിയമിത്രാമ!

473. സചിവവരവചനം=മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠന്റെ വാക്കു്, ഇതി=
ഇങ്ങനെ.

474. കലനിലം അമന്നിതു ഞാൻ അഹോ!=ഞാൻ കലസ്ഥല-
ത്തു ചെന്നുചേർത്താണ്. പിന്നത്തെ കഥ ആശ്ചര്യംതന്നെ. പ്രിയതര-
സുഹൃത്തു്.=ഹൃദയം പ്രിയനായ ബന്ധു,

476. ശകടഗിരം= (രോഹണം. സ്രീ. ഭി. ഏ. വ) ശകടഭാസ-
ൻറെ വരക്കിനെ. വഴിക=തൃമുക. (കവിതുക)

477. സല്ലാപം=അഭിമുഖമായിട്ടുള്ള സംഭാഷണം.

478. സിദ്ധാർത്ഥം=സിദ്ധം (സാധിച്ചത്) ആയ അർത്ഥം(കാര്യം) തേടുകയുണ്ടായവൻ. ഞാനും=എന്നുകിലെ 'ഉം' എന്ന അവ്യയത്തിന്റെ സംമർദ്ദ്ധംകൊണ്ട്, താൻ സ്വന്തം പേരുകൊണ്ടുതന്നെ സിദ്ധാർത്ഥനാണല്ലെന്ന് ഇപ്പോൾ തന്റെ സ്വഭാവംകൊണ്ടു ഞാനും സിദ്ധാർത്ഥനായി എങ്ങനെയെങ്കിലും ഉണ്ടാകുന്നു. താൻ എന്നിക്ക് ഒരു വലിയ കാര്യം സാധിച്ചെന്നു എന്നു സന്തോഷം

480. തരുവൻ ഇതു തവ=അങ്ങനെയെന്തെന്തെ ഇതു തരുന്ന. പുനഃ=പിന്നെ.

482. ഖഡ്വേദമോത്താടം=സന്തോഷപൂർവ്വം.

485. കാരുണ്യം=കൃപ.

486. ഭൂഷണം=ആഭരണം.

487. അംഗുലിയം=മോതിരം. അടയാളം=മുദ്ര. ഭണ്ഡാരമഞ്ചം=ഭണ്ഡാരപ്പെട്ടി. (ഈ 'മഞ്ച' എന്ന സംജ്ഞ ചിററുത്ത്, പാലക്കാട് മുതലായ ഭിക്ഷുഭൂമിയാണ് അധികം പ്രയോഗിച്ചുകേട്ടിട്ടുള്ളത്. ഇതു ഗ്രന്ഥകാരനെ അനേകപ്പെടുത്തുന്നതിനു ഉപകരണമായിരിക്കും)

488. ആരാത്രം=പ്രയോജനം.

489. നിയോഗാൽ=കല്പനപ്രകാരം (അ. പു. പ. ഏ. വ)

490. അമാത്രനാമാകം=അമാത്രന്റെ നാമം (പേർ) ആകുന്നു. അങ്ക(അടയാളം)ത്തോടുകൂടിയത്. ('രക്ഷസൻ' എന്ന പേർ കൊണ്ടിരിക്കുന്നത്).

491. കാതിനാൻ=പറഞ്ഞു.

493. വണ്ടാർതഴക്കുഴലാൾ=വണ്ടിൻകൂട്ടംപോലെ (കുറത്ത) തഴച്ചത് (ഇടതിങ്ങിയത്) ആയ കുഴൽ (തലമുടി) ഒടുക്കുകയുണ്ടായവൻ (സുന്ദരി) കാണ്ഡം=പതി (ഭാര്യ)

494. ഉണ്ടായ=എന്നോടു ചിരിയുന്നതുകൊണ്ടുണ്ടായ. ശോകം=ദുഃഖം. പൊറാഞ്ഞു=സഹിക്കാൻ വയ്യുണ്ടെന്നു. ഉമാത്തണ്ടാർവിനോദാർത്ഥം=മനസ്സിനെ വിനോദിപ്പിച്ചാൻവേണ്ടി.

495. അഴിച്ചുകണ്ടാൾ=; അഴിച്ചുവാങ്ങി. (നായികനേയകന്മാർ പാസ്സാർക്കുന്നതിലൊക്കിലും സ്വന്തമാത്തോടുകൂടിയ ഭൂഷണം കണ്ടിട്ടെങ്കിലും സങ്കല്പസുഖം അനുഭവിക്കുന്നതിനായി പാസ്സാർ ഭൂഷണങ്ങൾ കൈമാറുന്നതു പതിവാണല്ലോ. ഏവം=ഇങ്ങിനെ.

498. കസുമപുരവസി=കസുമപുരത്തിൽ വസിക്കുന്നവൻ.

499. ഗൃഹനികടഭൂമി=വീടിന്റെ സമീപസ്ഥലം.

500. ഒക്കം ഒക്കം=അതു ശരിതന്നെ. ഇക്കണക്കേ=ഇവിടെ. വസ്ത്രം=പാദാർത്ഥം.

501. വാണിക്കാർ=കച്ചവടക്കാർ.

502. തിരക്കുകൾ=അന്വേഷിക്കുക.
503. മന്ത്രിനാമാങ്കിതം=മന്ത്രി(രാക്ഷസ)യുടെ പേര് കൊണ്ടു
യതു്.
504. മതി=മുളു. (മനസ്സ്) മതി=തൃപ്തി. വരും അമുവു=വര
നേടത്തോളം. അത്ഥം=ധനം. മാനിച്ചു്=സന്തോഷിച്ചു്.
505. വികടം അകലെ കളഞ്ഞേതൻ=എനിക്കതിനു യാതൊരു
വിരോധവുമില്ല.
506. കിഷ്കിം=സംശയം; ചേതസ്സ്=മനസ്സ്; പ്രസാദം=സന്തോ
ഷം.
507. ചെറു=കുട്ടം.
508. അംഗുലീമുദ്ര=മോതിരം. ഉത്തരമോത്രപ്രവരൻ=ശ്രേഷ്ഠ
നായ മന്ത്രി.
511. ചണകപേത്രവിപ്രിയം=ചാണക്യനു വിരോധം.
512. ആടൽ=സംശയം (വ്യസനം)
513. ശുശ്രൂഷ=പരിചരണം.
514. അന്തരം=വിരോധം. നിന്ദനം=നിന്ദൻ അഭിപ്രായം.
515. കവം=ഇളക്കം (ഭയം)
516. ഇഷ്ടസേവകൻ=ഇഷ്ടനായ സേവകൻ. (പരിചരകൻ)
517. ചേഖകൻ=ഏഴുത്തുകാരൻ (ഗുരുമന്ത്രി)
518. അന്യന്തരം=(ക്രി. വി.) തൽപശ്ചം കുറയാതെ.
519. ഇവർ=ശകടഭാസസിദ്ധാർത്ഥകന്മാർ. മദ്ധ്യേ=ഇടയിൽ
(സംഭാഷണമദ്ധ്യത്തിൽ) പൂത്താന്തശേഷം=പൂത്താന്ത (വർത്തമാന)ത്തിന്റെ
ശേഷം.
521. ഖേദം=വ്യസനം. മോദം=സന്തോഷം, ഉദാഹരണീ=ഉ
ദാഹരണീ നിറഞ്ഞു്.
522. ഇഹ വോദം=നമ്മുടെ ഭാഗത്തുചേരും. പൊരുതികേട്ട്=
പൊരുട്ടാൻ ഉപദേശം.
523. ഭദ്രഭാഭിപ്രയാനപുരുഷന്മാർ=ഭദ്രഭക്തൻ മുതലായ പ്രധാന
ജനങ്ങൾ. മിഥിച്ചു്=ഇടഞ്ഞുപിരിഞ്ഞു്.
524. പശ്ചത്തകാശജനം=പശ്ചത്തകാശജാതിന്റെ പുത്രൻ (മലയ
കേതു) അന്തരം=അന്തരേട്ട്.
525. ഉന്നിച്ചിതു=മുളച്ചു. ചൈവരം=വിരോധം.
526. കല്പനാശാതികൾ=ആജ്ഞയുടെ ശക്തികൾ.
527. നിഷ്ഠായം=നിശ്ചയം.
528. ചണകസുതമൗര്യവൈരാജാരാമം = ചണക സുത

(ചാണക്യ)ന്റെയും മരുതൂ(ചന്ദ്രഗുപ്ത)ന്റെയും വൈര (വിരോധ)ത്തിന്റെ അർത്ഥം (മുക്തി)ത്തിന്റെ ആരംഭം (ഉത്ഭവം.) ദുരഭിമാനപ്രവാസം=ദുരഭിമാനപ്രവാസം (പുറത്തു കളയുക)

529. അവൻ=വിരോധഗുപ്തൻ. മാതിക്ക=സമാനം മുഖവർണ്ണ കൊടുത്തു സന്ദേശം കിട്ടി.

530. വൈതാലികൻ=സൂതിപാഠകൻ.

532. ഭാഗങ്ങൾ=തടസ്സങ്ങൾ.

533. വിജ്ഞാൻ=മറിച്ചുകൊൾവാനാളെ.

535. കസ്യമപുരവൃത്തം=കസ്യമപുരത്തിലെ വർത്തമാനം.

537. ക്ഷിപ്രം=ദ്രോണത്തിൽ.

538. ഭാസ്യം=ശോഭയുള്ളതു്.

539. കൊള്ളിക്കുണ്ടുവന്നു്=വാങ്ങേണ്ടതു്.

542. ആദരണയം=മൃഗം ആദരണങ്ങൾ.

545. മന്ദതിവൈഭവം=ഏകൻ ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യം.

546. ധിക്കാരം=അഹങ്കാരം (ചന്ദ്രഗുപ്തനെക്കുറിച്ചു വ്യക്തം)

547. ആധിപത്യം=രാജാധികാരം. ഏകൻ=ഒരുത്തൻ (ചന്ദ്രഗുപ്തൻ) മൽ പ്രതിജ്ഞ=എന്റെ ശപഥം (നന്ദവിനാശം വരുത്തുമെന്നുള്ള പ്രതിജ്ഞ). ഏകൻ=ഒരുത്തൻ (ചാണക്യൻ)

548. അപ്രാപ്യം=പരസ്പരം, വിരോധം=മത്സരം.

551. വൈ=വിശപ്പു്.

ഇങ്ങനെ മുദ്രാരക്ഷസ്സത്തിൽ 'രാക്ഷസവഞ്ചനം' എന്ന നാലാം പാലം സമാപ്തം.

അഞ്ചാം പാദം.

(കാകളിവൃത്തം)

1. ശാരികമർമ്മമൃഗിമാല=പെൺത്തൈക്കളിൽ ഉത്തമ മനോഭവം=മനസ്സിനെ സുഖിപ്പിക്കുന്നവർ.

4. മധു=മേൽ. നകൻ=ആസ്ഥിപ്പു്, മൽ അകലം പരിഷ്കാരം=മനസ്സിന്റെ മുക്തിയുടെ തീരത്തക്കവണ്ണം.

5. ചാരതരം=അതിഭംഗിയായി.

6. വൃത്തം=ചരിതം.

7. വൈഷമ്യം=പ്രയാസം.

11. വൃക്ഷം ഉൾക്കൊണ്ടു് = കളവായിട്ടു്. അറിച്ചു് = നടിച്ചു്.
12. രൂക്ഷം = ജയങ്കര.
15. ഉള്ളു് ഒത്തു് = ഇല്ലമായി ആലോചിച്ചു്.
16. ഇടഞ്ഞു് = തെറി. (തമിഴിൽ പിണങ്ങി) ചേരം = ജയങ്കര.
17. ചന്ദ്രമഹോത്സവം = ചന്ദ്രോത്സവം. ഇതു വസന്തത്തിൽ ചൈത്രമാസത്തിലെ വെളുത്ത വായുനാൾ അവസാനിക്കത്തക്കവണ്ണം തുടങ്ങുന്ന ഒരു ഉത്സവമാണു്. ഇതിന്നു് “കൌമുദിമഹോത്സവം” എന്നും പറയാറുണ്ടു്. ചോഷിച്ചുകല്പിക്കുക = നാട്ടിലൊക്കെ പ്രസിദ്ധമാകത്തക്കവണ്ണം വിളംബരം ചെയ്യുക.
20. ഭോഷരരിതൻ = ഭോഷമില്ലാത്തവൻ.
23. സാരം = ആരോറോടു കൂടി (ക്രി. വി)
24. സുകമാൻ = സുന്ദരൻ.
25. ആശി = അനുഗ്രഹം.
26. ദേശികൻ = ആചാര്യൻ (ഉപദേശം).
27. നിൻതിരുവുള്ളം = അങ്ങയുടെ തിരുമനസ്സ്. (കാൽക്കാരണങ്ങൾക്കു് അഭേദം വന്നൊയം).
28. ശത്രുപയോഗങ്ങൾ = ശത്രുക്കളുടെ പ്രവൃത്തികൾ.
31. പാടിക്കം = ഭൂമി. അധിനാഥൻ = അധിപതി.
32. ധർമ്മപര്യവൻ = ധർമ്മശീലൻ. അപേക്ഷ = ആഗ്രഹം.
34. പ്രയം = വിനയം.
35. കാൽപ്പുരുഷൻ = കാൽസ്ഥൻ (മന്ത്രി)
37. പാടവം = പട്ടുതപം (ധർമ്മം)
38. കിഞ്ചനം = (അവ്യ) കുറച്ചു്.
39. നിന്ദ = എന്തെങ്കിലും ഉള്ള പുണ്യം (ധിക്കാരം)
40. വൃദ്ധനൻ = രാജശ്രേഷ്ഠൻ.
41. പരഷം = നിഷ്ഠം (മുളു്). സതപരം = അടിയന്തരമായി.
42. ഉണ്ടോ പരഷം പറഞ്ഞു് = പരഷം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ
43. കാൽപ്പം = ചെയ്യേണ്ടതു്.
44. ശിഷ്യൻ = ശാസിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യൻ.
45. സത്യം അത്രേ = അങ്ങനെയൊന്നു പറഞ്ഞതു വാസ്തവംതന്നെ. ശിഷ്യൻ അല്ല എന്തു് എന്നിന്നു് ഇല്ല = ശിഷ്യനാണു് എന്നതന്നെ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല ഭൃത്യൻ അല്ലി? എന്തു് സംശയം ഉള്ളിൽ ഉണ്ടു് = ഞാൻ അങ്ങയുടെ ഭൃത്യൻ (ഭാസൻ അന്നവസ്ത്രാദികൾ തന്നെ ഭരിക്ക

പേട്ടന്നവൻ: യാതൊരു എന്നാകട്ടെ എന്തിനും സംശയം തോന്നുന്നുണ്ട്. (അഞ്ച് എന്റെ നേരെ അധികാരം നടക്കുന്നതു കേൾക്കുമ്പോൾ എന്നു സൂചന)

46. ഞാൻ കാട്ടുപറ്റിയൊത്തവനാണെന്നും, അങ്ങനെ കാട്ടും അറിയാതെ കാട്ടിപ്പോയില്ലെന്നും പറഞ്ഞുവെല്ലോ. എന്നാൽ കാട്ടും അറിയാത്തവർ ചോദിച്ചാൽ ധാരാളം അറയുന്നവർ ആ കാട്ടുത്തെ വിവരിച്ചു പറയേണ്ടതല്ലേ? എന്നു ചാനക്യനെ കർശിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

49. സമാജത്തസിദ്ധികരം=സപ (തനിക്ക്) ആയത്തം (അധീനം) ആയ സിദ്ധി (കാട്ടുപറ്റി)യോടുകൂടിയവർ. (താൻതന്നെ കാട്ടും നടത്തുന്നവർ. ബ. ഗ്രീ) സമാജത്തസിദ്ധികരം=സചി ചന്ദ്ര (മന്ത്രിക്ക്) ആയത്തമായ സിദ്ധിയോടു കൂടിയവർ ബ. ഗ്രീ (മന്ത്രിയുടെ ഇഷ്ടപോലെ കാട്ടും നടത്തുന്നവർ)

50. രണ്ടും സമങ്ങളായി=രണ്ടും മന്ത്രിയോടുകൂടി കാട്ടും നടത്തുന്നവർ. (ഉഭയായത്തസിദ്ധികരം)

52. അന്തരാ (ഭരപ്ര)പുഷ്പം=ഇടയിൽ കടന്ന്, കയ്യടക്കം=കലശലാക്കുക (ഇടയ്ക്ക).

53. മരണം=പൂർണ്ണമായി.

54. ഉരിയാടുക=പറയുക. ('ഉരിയാട്ടുവിന്റെ രൂപം 'ഉരിയാടുക' യല്ലാതെ 'ഉരിയാടുക' എന്ന്, ശബ്ദാഭിപ്രായത്തിനാൽ ആലോചിക്കേണ്ടതാണ്)

55. രോഷം=കോപം, വേഷം=ഭാവം.

56. മന്ത്രിപ്രവരൻ= രക്ഷസൻ. വൈതരളികൻ= സ്തുതിപാഠകൻ.

57. വരിപ്രവരൻ=മുമ്പിലത്തെ അത്ഥം)

58. ജന! ജന! ക്രിയ (ലോകം പരക്കെ, മ. പു. ഏ. വ)=ജനിക്കട്ടേ. (ജയിപ്പതായ)

59. ഓരോവ്=ഭാഗശീലൻ (കൊടുക്കുന്നവൻ) വൈഭവം=മഹത്വം. ചോരാരംഭം=മനോഹരം. (ചിന്തയകാ)

60. കരണേരി=ഉയർന്നവൻ.

61. അഹംഭാവിയ്ക്ക്=ഗർവ്വിച്ച്. വീണ്ടുപോകുന്നത്= ഇടിഞ്ഞുപോകുന്നത്.

62. മത്തശ്ശം=മരിച്ച ആന. ചോരകൻ=ഭ്രാതാവ്.

63. കണ്ണു കൊള്ളിക്കുണ്ട്= കൊള്ളിക്കാതിരിക്കുവരുമ്പോൾ. ഒഴിച്ച്=മറ്റും.

64. നന്മം വരും=ഇങ്ങനെ വരും (കണ്ണുകൊള്ളിക്കാതിരിക്കുവരും) ജനം=സംഗതി

65. വാശിയി=സമുദ്രം.

66. സത്യലോകം=ബ്രഹ്മലോകം. ചിത്രം=ആത്മചിത്രം. ഇതിൽ ഉൾപ്പെട്ടതാണ് ചെറിയ പാലയത്തിൽ പ്രവൃത്തി (ആത്മചിത്രം) ആത്മചിത്രം കല്പന.

67. ആചരിയാതവർ=കൈകൾ ഉണ്ടായവർ. മഹിതലേ=ഭൂമിയിൽ.

68. സർവ്വഭാഗം=എല്ലാ അർത്ഥങ്ങൾ. (കിരീടകണ്ഡലം)

69. പ്രാജ്ഞൻ=ബുദ്ധിമാൻ.

70. ഇതരം ഭോജനം=ആത്മഭോജനം മുതലായ ഭോജനങ്ങൾ. ഭൂപൻ=ഭൂമിയെ പാലിക്കുന്നവൻ.

71. ആശിർവ്വചനങ്ങൾ=പ്രശംസകൾ എന്ന് സാരം.

72. അന്തരം=അവസരം.

73. കോപപ്രവർത്തനം=ഭാഷണം വളർത്തുക.

74. രാക്ഷസന്റെ പ്രായശ്ചിത്തം (ആകുലൻ എന്ന് ചേർത്ത് അപ്രിയം) സൂക്ഷ്മം=അറിവാൻ പ്രയാസമുള്ളത്.

76. നാജാത്യൻ=താൻ കിടന്നു. തത്=(അവൻ) അവിടെ.

80. ഭണ്ഡം=മുഴുവൻ പൂർണ്ണം.

82. സ്ഥാനം=ചിഹ്നങ്ങളിൽ. വൃത്തങ്ങൾ=ചെലവുകൾ. സ്ഥാനവൃത്തികൾ=സ്ഥാനം തൊറി പ്രവർത്തിക്കുക.

84. പ്രാജ്ഞൻ=ബുദ്ധിമാൻ (ബുദ്ധിമാൻ).

85. ഭണ്ഡം=ബുദ്ധിമുട്ട്.

87. കത്തവസ്തം=അന്നിതപാലം.

88. വെച്ചു ഞാൻ ഇന്ന്. അധികാരം=ഞാൻ ഇന്ന് ഏകൻ അധികാരം ഒഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

89. നന്മ=നിശ്ചയം. അധികാരം=അതുകൊണ്ട്. ഭൂതൻ=ഭവേന്ദ.

91. കൈമുദ്രിതമാകുമുള്ള മഹാത്മ്യം=ചാതുരത്വം.

93. ഉണ്ണിപ്പം=കാലിപ്പം (കോപംകൊണ്ടു ചൂട് തേരുന്നതു സാധാരണമാകുമല്ലോ).

94. കരിച്ചത് എന്ത്=നീ ആഗ്രഹിക്കാൻ കാരണമെന്ത്?

95. അജ്ഞാനി=അറിവില്ലാത്തവൻ. (അജ്ഞൻ എന്ന് ആത്മജ്ഞം തടസ്സം ചെയ്യുകയും അറിയാതെയുള്ളവൻ)

96. വാഞ്ചിതം=ആഗ്രഹിക്കുക.

98. പ്രകൃതം=രൂപം പ്രകൃതി=മാതൃ (വെച്ചു)

99. വെച്ചു പറ്റം=മിടുക്ക്. (കാലങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മതയെ വാനുള്ള സാമ്യം) ആഭാസികമായതും=മേൽക്കൽ മുതലായ പ്രകൃതികൾ.

100. ശ്രക്ഷം=കുറിനം. അപരധം=കുറം. വാരണാധ്യക്ഷ
 ക്=വാരണാശ്രമങ്ങളുടെ അധ്യക്ഷൻ (വിചാരിപ്പുകാരൻ)
102. അശ്വപരകൻ=കുതിരവിചാരിപ്പുകാരൻ.
103. ഹൃദ്യമാൻ=സുന്ദരിമാൻ.
105. മനമദങ്ങൾ=മാനവും മദവും.
106. ധിക്കാരങ്ങൾ=തോന്നിയവാസങ്ങൾ. ജീവിതം=ശമ്പളം.
 പ്രവൃത്തി=ഉദ്യോഗം (അധികാരം) വിരോധിക്ക=തടയുക.
108. രാജഭിന്നധാരങ്ങൾ=രാജാവിന്റെ ധനങ്ങൾ. തവ സേവ
 കൻ=അങ്ങയുടെ വലിയ സേവകൻ.
109. മോക്ഷണം=കുളവും.
111. ഉരുകണം വിട്ട് =യെയ്യും വിട്ട്.
112. ബലഹൃസ്വധീകാരതന്മാർ=ബലഹൃസ്വരും ഡികാരതന്മാരും.
113. ലോഭം=ഭുഗ്രഹണം. പേരായ്ക്ക യെന്നിട്ട് =പോരെയെന്ന
 വിചാരിച്ചിട്ട്.
115. പശുതസേവകൻ=പശുതരാജാവിന്റെ സേവകൻ.
116. തത്പുത്രൻ=അവന്റെ (പുത്രകന്റെ) പുത്രൻ. തപൽ
 പിതാവേ=നീന്റെ അച്ഛനെ.
117. തന്നിടം=തന്റെ സ്ഥലം.
118. നിദം=(പുച്ഛം) നിന്നെക്കുറിച്ച് ഉണ്ടു്; ആയതു മുഖം
 (എന്നു ചർച്ചേക്കും.)
119. ഭണ്ഡം=ശിക്ഷ അകപ്പെട്ടു എന്നു ഭയപ്പെട്ടു്. ധനവാ
 നാരായ ചന്ദനഭാസാദികളെ സേവിക്കാതെ എന്ന് സാരം. കണ്ണൻ=വി
 ചണ്ണൻ.
120. പശുതപുത്രൻ=മലയകേതു.
121. തദം=(അവ്യ) അപ്പോൾ (തന്നെ വന്നശ്രയിച്ചപ്പോൾ)
124. പുത്രമധയത്തെ=രണ്ടു പുത്രന്മാരെ. വെറുപ്പിക്കുക=ദ്രോഹി
 ശക.
128. ധൂഷർ=നവ്വിഷ്ണുമാർ (വാശിയുള്ളവർ)
129. പണ്ടിതു ചെയ്തമാരില്ല=ഇതു സ്ഥപുത്രദോഹം. (അല്ലെ
 ത്തിൽ സ്ഥപുത്രരെ രക്ഷിച്ചു രാജാവിനോടിക്കണ്ടതു് ആ രാജാവിന്റെ ശത്രു
 വിനെ സേവിക്കുവാൻ പോവുക)
131. ചണ്ണകാതമോകതി=ചണ്ണകൃന്റെ വാക്കു്.
133. വീതുപുരുഷൻ=വീതു് (കണ്ഠസമത്വം) ഉള്ള പുരുഷൻ.
134. പി ചൂ=നിസ്സാരം (കളി)
135. അതു്=അപരധികളെ വെട്ടുകൊണ്ടിരിക്ക എന്നതു്.
137. കൈശലം=സാമത്വം. വാശി=നിബ്ബന്ധം.

139. രഹസ്യം=രഹസ്യം (രഹസ്യം)
140. പ്രതിവിധാനം=പ്രതിവിധി (മറയ്ക്കൽ). അനുഗ്രഹം=സാമ്രാജ്യത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സമരസംഗീതി, നിഗ്രഹം=ഭേദഭേദങ്ങളെ പ്രയോജിപ്പിച്ച് ശിക്ഷിക്കുക.
141. ക്ഷമയ്ക്കുതക്കം=മുൻപ്രതികരണം.
142. സമുപാസനങ്ങൾ=സമുപാസന (ആരാധന) നൽകുന്നു. (അവ—സ്രീഃസവ, കൃത്യമുള്ളതായാട്ട്, മദ്യപാനം, വാക്യാതം; ഭണ്ഡപാത്രം, അർപ്പണം ഇവയാകുന്നു. ഇവയിൽ ആദ്യത്തെ നാലും കാമങ്ങളും മറ്റൊരു മൂന്നും കോപങ്ങളുമായിരുന്നു. എന്നു വിവരിക്കുന്നു. പ്രമതൻ=അവയുടെ കൃത്യങ്ങളിൽ മനസ്സിലാക്കത്തക്കവർ. “പ്രമാദോന്മഥനം” എന്നർത്ഥം. ക്ഷിപ്തമായിരിക്കുക=അധികം ചെയ്യപ്പെട്ടവർ (ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയപ്പെട്ടവർ)
143. അനന്തങ്ങൾ=ഭോജനങ്ങൾ.
145. ഏവം=അനുഗ്രഹം ആകുന്നു. ഇത്രം=ഇങ്ങനെയുള്ള ഇത്ര (ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുക) അനുഗ്രഹമാകുന്നു. ശിക്ഷിക്കേണ്ടവരെ ശിക്ഷയൊന്നും ചെയ്യാതെ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുകയും ചെയ്താൽ അത് അനുഗ്രഹമാണല്ലോ എന്നു താൽപര്യം. കേവലം ഭോജനം അല്ലാതെ ഇല്ലാത്ത ഒരു ഭോജനം=ഇതിനു ഭോജമില്ലേ എന്നു ശിക്ഷിക്കപ്പെടുന്നവരിൽ അത്തരം ഭോജമില്ലാതെ ഒന്നില്ല. എന്നാൽ പിന്നെ ഉള്ളിൽ ഭോജനം കറഞ്ഞു ചെയ്യുകയും നിവൃത്തിയുള്ളവനെ വിചാരിച്ചാൽ ഇങ്ങനെ ചെയ്യും.
147. ലുബ്ധപ്രതികരണകീടിയന്മാരും പേരും എന്നു വിചാരിക്കുന്ന സ്വഭാവമാകും.
149. ദോഷഗുണനാശം=രോഷംകൊണ്ടുനിന്നു ധനവും പ്രാണനും നശിക്കുമെന്നുള്ള ഭയം.
150. പരവശപ്പെട്ടവർ=പരസ്പരം അധീനപ്പെട്ടവർ.
151. സാരസമാധിപം=സാരസ (വിഷ്ണുവിചാരമില്ലാത്ത പ്രവൃത്തി) ചെയ്യുന്നവർ.
153. രണ്ടുപക്ഷം=അനുഗ്രഹവും നിഗ്രഹവും (ഇവിടെ ക്രമവിവക്ഷയുണ്ട്). മൂന്നാം=ആദ്യത്തേത് (അനുഗ്രഹം)
154. പിന്നെപ്പാത്തപക്ഷം=നിഗ്രഹം. അവയ്ക്കു=ഭോജനം (അപകടം) ആ ഭോജനങ്ങളെ താഴെ വിവരിക്കുന്നു.
156. പ്രധാനജനങ്ങൾ=മുഖ്യന്മാർ. ഭണ്ഡം=ശിക്ഷ, പേരും=ലോകപ്രസിദ്ധിയാകുന്നു (അവയ്ക്കും)
157. വിശ്വാസം=ഭോജനം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതല്ല എന്നുള്ള മറുപടി.

160. അഭരപൂർവ്വകം=അഭരവോടുക്രി.

162. ബലഭരണം=കോപത്തോടുകൂടി.

163. ഉത്സാഹം=അവനവന്റെ കായ്ക്കത്തിൽ തുനിവ്.

164. അസ്രസ്രംഭം=അയ്യയങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള പയറൽ

167. പാടവം=കായ്ക്ക സമർത്ഥം.

171. പൂർവ്വം=പണ്ട്. (നന്ദവയത്തിനുസാഹിച്ച കലത്തു) പ്രതിശ്രുതം=കരാറു ചെയ്യപ്പെട്ടത്. നന്ദവയത്തിനു സഹായിച്ചാൽ പകുതി രാജ്യം കൊടുക്കാമെന്നു കരാറു ചെയ്തിട്ടുള്ളത്).

174. കൃതസ്ഥിർ=ഉപകാരം ചെയ്തവരെ നിശ്ചയിച്ചവർ. നന്നായം=കേളി, (അപവാദം)

178. അന്തർഗതത്തിൽ=നഗരത്തിനുള്ളിൽ.

179. എന്തൊന്നു കണ്ടിട്ട്=എന്തുപായം കരുതിട്ട്. ഉപേക്ഷിക്കുക=കൈവിട്ടുകളയുക.

180. വല്ലഭം=വിരോധം.

181. ഉള്ളിൽ കിടന്നാൽ=നഗരത്തിൽ ഇരുന്നാൽ.

186. ഏറ്റവും ഉപായങ്ങൾ=വളരെ കൈശലങ്ങൾ.

187. ഉള്ളിൽ=ഭേദത്തിനകത്തു്. ഇളകാതെ=ഉറച്ചു്. രല്യം=അമ്പിന്റെ മൂന്നു, തോക്കിന്റെ ഉണ്ട മുതലായ വേദനയുണ്ടാക്കുന്ന സാധനം.

188. വിക്രമം=മാർക്കറവ്.

189. വിക്രമം=കൈയേറ്റം (യുദ്ധം) പാടാക്കുക=സാധിനമാക്കുക.

191. പ്രാണൻ കളയുക=മരിക്കുക.

192. ആകാം നല്ലതല്ല. കണ്ടുകൂകം=ആലോചിച്ചു കൈവിടുക.

193. കററം=ഭോഷം. ഗുണജ്ഞൻ=ഗുണങ്ങളെ അറിയുന്നവൻ (വിചാർ) മന്ത്രിസത്തമൻ=മന്ത്രിമാരിൽ അതിശ്രേഷ്ഠൻ. (അത്ര യോഗ്യനായ ഒരാളെ നശിപ്പിക്കുന്നതു വലിയ നഷ്ടമാണെന്നു സാരം)

194. കാട്ടിൽ കിടക്കുന്ന കാട്ടാനയെപ്പോലെ=കാട്ടാനയെ പിടിച്ചാൻ ആളും ആയുധവും കൂട്ടിച്ചെന്നു നേരിട്ടാൽ അതു നമ്മെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചു കളയും. അല്ലെങ്കിൽ നാം പ്രയാശിക്കുന്ന ആയുധങ്ങളോടു് അതു മരിച്ചുപോയെന്നും വരാം. അതിനാൽ ചതിയായി വാരിക്കഴിയിലോ കൊപ്പത്തിലോ അകപ്പെടുത്തി, അതിന്റെ ഇഷ്ടപോലെയുള്ള ഭക്ഷണാദികൾ കൊടുത്തു വശീകരിച്ചു നല്ല മമ്മജ്ഞന്മാർ അതിനോടു നയത്തിൽ പെരുമാറിയാൽ ഇന്ദ്രന്ദ്രാക്ഷരങ്ങളായ അനേകം കായ്ക്കങ്ങൾ അതിനെക്കൊണ്ടു സാധിക്കാമല്ലോ. അതുകൊണ്ടു് ഇണങ്ങിയാലും പി

ണങ്ങിയൊലും 'മഹാസത്വത'കൊണ്ട് അമൃതരാക്ഷസൻ ഒരു ആനയെ
പ്പോലെയാണെന്നു നാം. വീട്ടിൽ വരുത്തുക=സ്വാധീനമാക്കുക.

195. ആയുർ-പറഞ്ഞാൽ-മടക്കറാൻ ആളല്ല- (നോൻ) എന്നു
ചേർത്ത് അനവധിക്കണം.

197. അതിശയം=ഗുണാധിക്യം.

198. ഭൂതധാതൃദേവ! = ബ്രാഹ്മണ! "ഭൂതധാതൃബ്രഹ്മധീമേവഃ"
എന്ന് അമരം.

199. നന്ദസ്ഥിതികൾ=നന്ദരാജാക്കന്മാർ. നിത്യമായി=പതി
വായി. മന്ദിരം=ഗൃഹം (രാജധാനി) നിനച്ചുകാലം=വിചാരിച്ച സമ
യത്തു്.

200. നിജവാസിതം=തന്റെ വാസം ('വാസം' എന്ന അർത്ഥ
ത്തിൽ 'വാസിതം' എന്നുള്ളതിന്റെ സാധുതയും ചിന്തയും) വന്നിതെന്നില്ല=
വന്നില്ല. മനസി=(സ-ന-സ-ഏ-വ) മനസ്സിൽ. മേ=എന്റെ.

201. കല്പിതം=നിശ്ചയിച്ച സംഗതി. സാധിപ്പതിനറിയാതെ=
സാധിപ്പാനുള്ള മാർഗ്ഗം ഇന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കാതെ. കല്പാരണം=പ്രളയം
വരെ ഭീശ്വകാലം എന്നു താൽപര്യം. വസിച്ച് ടുക=കാത്തിരിക്കുക. യോഗ്യം=
ഭംഗിയുള്ളതു് (യുക്തം).

202. അതു മൂലം=വളരെക്കാലം കാത്തിരിക്കുന്നതു യോഗ്യമ
ല്ലെന്നുള്ള കാരണത്താൽ. വാണാനം=രാജധാനിയിൽ പൂവേശിച്ചു. അനന്തരം=
ഇന്നക്കം (രഞ്ജിപ്പു്)

203. അതിഭാസ്യം=വളരെ ശ്രേഷ്ഠമുള്ളതു് (സ്തംഭം) കീ-വി.

204. ഏകത്ര=(അവ്യ) ഒരേതതു്.

206. അർത്ഥപുരുഷാരം=അർത്ഥ (ധന)വും, പുരുഷാരം=പുരുഷ
കാരം (ആശ്രേയം) ആളും അർത്ഥവും എന്നു താൽപര്യം. നിജബുദ്ധി
വിലാസം=തന്റെ ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യം.

208. ചിത്തം ഉറപ്പിച്ചു്=മനസ്സുറപ്പിച്ചു്.

209. ഒന്ന്=ഒരു സംഗതി (ഒരു വിചാരം) സാക്ഷാൽ= (അവ്യ)
സ്തംഭമായിട്ടു് ആ വിചാരമേതെന്നു പറയുന്നു.

210. നന്ദപ്രപഞ്ചം എന്നു തുടങ്ങി-പദ്യതപത്രനെ വാഴിപ്പ
തിനു ഭവാനെക്കലഭ ചയ്തു്=എന്നുവരെ.

213. പട്ടാഞ്ജം=പരമാർത്ഥം.

215. മത്സരം=പക്ഷപാതം. അനന്ദോപം=ഞാനെന്ന ഭാവം
(ഗദ്യം).

216. ദൈവം=വിധി "ദൈവം, ദിഷ്ടം, ഭാഗധേയം, ഭാഗ്യം, സ്രീ
നിയതിച്ചിവിട്" എന്നഭിധാനം.

218. ദൈവം=ദൈവത്തെ (അ-ന-ഭ.വി-ഏ-വ). പ്രമാണിക

രിക്കുക—സർവ്വകർമ്മങ്ങൾ വിചാരിക്കുക. “ഘോരത്തിൽ നടക്കുന്ന സംഗതികളെല്ലാം വിധിനിർദ്ദിതമാണ്. മറ്റൊരുകാരെ അതിൽ കർത്തൃത്വമില്ല” എന്നു വിചാരിക്കുക. കേവലം മൃത്യുർ=ശൂന്യമായി കഥയില്ലാത്തവർ

219. വസ്ത്രം=തന്റെ വലിപ്പം (ആത്മപ്രശംസ). ഐശ്വര്യം=ഉദാരം. വിപ്രകലപതേ! = ബ്രഹ്മണഃശ്രദ്ധ! - ബ്രഹ്മണർ വിശേഷിച്ചും ആത്മപ്രശംസ ചെയ്തയില്ല എന്ന് അഭിപ്രായം.

221. ശത്രും=ദോഷം. മുവന്തുക്=മുവപ്പിക്കുക. (ശത്രും വിറക്കുക കണ്ണു മുവക്കുക കോപചിഹ്നം)

222. ദോഷം=മതി. പറഞ്ഞുപോകാതെ=പറയേണ്ട. ദൂരത്താവ! = ദൂർബ്ബലേ!

223. ജലപ്രഭം=കഥയില്ലാത്തവരിൽ മുമ്പൻ.

224. വൃഷലൻ=ശൂന്യൻ.

225. നവനദവധം = നവനദനരുടെ വധം. മന്യഭരനൻ = കോപാഗ്നി.

226. ഉജ്ജ്വലിപ്പിക്കുക=കത്തിക്കുക.

228. വെക്കം=വേഗം. വാൾ=മന്ത്രിസ്ഥാനചിഹ്നമായ വാൾ ആൾ അല്ല ഞാൻ ഇത്തരങ്ങൾക്ക് = നിന്റെ ഈ വക അധികക്ഷപവാക്കുകൾ കേൾക്കുന്നതിനും, സ്വാതന്ത്ര്യാധികാരികൾക്കും കണ്ടു സഹിച്ചാണോ? ഞാൻ പാത്രമല്ല.

230. തന്നിടം=തന്റെ വാസ്തവം.

231. സുകൃതം=അതിസുകൃതം.

234. തത്ഫലം=അതിന്റെ ഫലം (പ്രാണകൃപശൂന്യനോടെ ‘ഭേദം’ എന്ന ഉപായംകൊണ്ടു തമ്മിൽ തെറിച്ച് ജയിക്കാമെന്നുള്ള വിചാരത്തിന്റെ ഫലം) ഇതു രാക്ഷസനാടു നേരിട്ടു പറയുന്നപോലെയുള്ള വിചാരമാണ്.

237. കാര്യം=വാസ്തവമായിട്ടുള്ളതു്.

238. ഭാവം=മനോവികാരസൂചകമായ ചിഹ്നങ്ങൾ. ഭാവിക്ക്=നടിക്കുക.

239. വല്ലാത്തം=തരക്കേട്. (അപകടം)

241. വൈരം=വിരോധം.

243. പ്രോഷംകൊള്ളുക=പ്രസിദ്ധമാവുക.

244. സ്വപ്നൻ=നിമ്നൻ (കപടപ്രയോഗങ്ങളില്ലാത്തവൻ)

245. തത്വം=പരമാർത്ഥം.

247. ചതുർത്വം=കേതി.

248. നകരുക=ആസപദിക്കുക.

അഞ്ചാം പാദം കഴിഞ്ഞു.

ആ ര ങ്ങ പാദം.

(അന്നനടവൃത്തം)

1. അരിയം=(ന. റി) നല്ലവളായ.
3. മേളിക്കം=യോജിപ്പിക്ക.
4. ഇളമധു=ഇളന്തേൻ (തേൻ മുത്താൽ കയ്ച്ചുപുരസം വരുന്നതു കൊണ്ടു് ആ ഭോജമില്ലാത്തതെന്നു സാരം.) ഓരവുമിളച്ചു്=ഓഹം തീർത്തു് .
5. വിചിത്രം=ഭംഗിയുള്ളതു്.
6. അതിപ്രവരൻ=അതിസമർത്ഥൻ. മതിപ്രയോഗം=ബുദ്ധി.സാമർത്ഥ്യം. അമാത്യൻ=അമാത്യരാക്ഷസൻ.
7. പ്രവൃദ്ധരാഗം=വലുതായ മത്സരം.
9. മൊഴിഞ്ഞു=പറഞ്ഞു.
11. പറകെന്നവൻ=പറയാതെ തരമില്ലെന്നു വന്നു. (നിങ്ങളുടെ നിബ്ബന്ധംകൊണ്ടെന്നു സാരം) വചസി=(സ. ന. സ. ഏ. വ) വരക്കിൽ.
13. ഭദ്രഭോദികൾ=ഭദ്രഭക്തൻ പുരുഷഭക്തൻ മുതലായവർ.
14. അഭിമതം=സമ്മതം. (ഭദ്രഭോദികളുടെ പ്രവേശത്തെ വിവരിക്കുന്നു.)
19. വിരഞ്ഞു് =തിട്ടക്കുപ്പെട്ടു്.
21. അതിനായിട്ടു്=പടയ്ക്കു്. (ആന, കുതിര മുതലായവയുടെ ആധിപത്യം)
22. (ഭദ്രഭോദികൾ ഗുഹയായറിയിച്ചു സംഗതി വിവരിക്കുന്നു)
24. ഒരുവസ്തു=ഒരു സംഗതി,
26. അവസരം=സമയം (നക്ഷത്രം)
30. അതു സമസ്തവും=രാക്ഷസമാത്രൻ ചന്ദ്രഗുഹനോടു യോജിക്കാൻ തരം നോക്കിയിരിക്കയാണെന്നും, അതുകൊണ്ടു മലയകേതുവിനേയും അദ്ദേഹത്തെ സഹായിക്കാൻ ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്ന തങ്ങളേയും അമാത്യരാക്ഷസൻ ചതിക്കുമെന്നും, ഭദ്രഭോദികൾ പറഞ്ഞ സംഗതികളെല്ലാം.
32. വൃപതിയെ സ്നേഹം പെരികെയുള്ളോനെ=സേനാപതിയായ ശിവരസേനനെ.
34. അതുകേട്ടു്=ശിവരസേനൻ വിശ്വസ്തനാണു് എന്നും രാക്ഷസമാത്യൻ ചതിയനാണു് എന്നും ഭദ്രഭോദികൾ വിചാരിച്ചതു ശരിയാണെന്നു ഭാഗ്യരായണൻ പറഞ്ഞതു കേട്ടു്.
36. ചിരിച്ചു ഭാഗ്യരായണൻ = ചിരിക്കുകാരണം, മലയകേതുവിന്റെ ഈ അഭിപ്രായം മറ്റൊരു രാക്ഷസമാത്യനെ വിശ്വാസമില്ലാതെയും കൂവാനു് താൻ വഴി കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള കരുതൽ ആണു്.

37. അതിനതുമാരുചികല്പമില്ല—“അമാത്യാനപ്തോഽല പെരി കെ സ്തേഹമുളവർകളാരുമില്ല” എന്നു അങ്ങന്നു പറഞ്ഞതിനു യാതൊരു സംശയവുമില്ല. അമാത്യാക്ഷസനപ്തോഽല സ്വാമിഭക്തി മറാർകമില്ല എന്ന് എന്നിങ്ങനെ സമ്മതമാണ്. പക്ഷേ അതു അങ്ങയുടെ പേരിലല്ല, ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ പേരിലാണെന്നാണ് ഞങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നത്. അതിനു കൂടി കാരണങ്ങളെ പറയാം എന്നില്ലായം.

38. ‘ചണകപുത്രനോട്’—പിണക്കമുണ്ടെങ്കിലും, ചന്ദ്രഗുപ്തനോട് പിണക്കമില്ലെന്നല്ലാ ഏറ്റവും ഇണക്കമുണ്ട്; അതുകൊണ്ട് വളുബുളിയായ ചാണക്യന്റെ ക്രൗഢ്യം കണ്ടുകണ്ട സഹിക്കാതെ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിസ്ഥാനത്തെ ഒഴിപ്പിച്ചാൽ അപ്പോൾ അമാത്യാക്ഷസൻ ചന്ദ്രഗുപ്തനോട് ചേർന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിയായിരിക്കുകയും ചെയ്യും. അപ്പോൾ അങ്ങക്കു ഭദ്രഭോജികളോട് അവിശ്വാസം തോന്നാനിടവായം. അങ്ങനെ വരുതെന്നു കരുതിട്ടാണ് അവർ ഇപ്പോൾതന്നെ ശിഖരസേനനെ ആശ്രയിച്ച് അങ്ങയെ കാണാൻ വന്നത്.

49. നിരന്നിതു=യോജിച്ചു.

50. കടമ=കടുപ്പം (ക്രൗഢ്യം)

52. മമതാ=സ്നേഹം.

55. പിതൃമന്ദാപ്തം=അപ്പൂർവ്വനൈക്കുന്നവൻ.

57. ജലക്രിയ=ഉദകക്രിയ.

60. ശിരസി=(സ, ന. സ. ഏ. വ) തലയിൽ.

61. ഉഴറി=തിടുക്കത്തിൽ.

62. പരക്കെവേണ്ട=പരിവാരങ്ങളും മറ്റും വേണ്ട.

65. വസുസമൻ=വസുക്കളോടു (ദേവവിശേഷ) തുല്യൻ. അതി

മാനുഷൻ എന്നു താൽപര്യം

66. പഥികവേഷമായ്=വഴിയാത്രക്കാരന്റെ വേഷത്തിൽ. പുരം=പുറത്തെ (ദേഹാന്തം സ്രീ. ദി. ഏ. വ)

68. പ്രവിഷ്ഠൻ=കടന്നുവന്നവൻ.

69. പെരികെ നന്നു എങ്കോ വരിക അരികിൽ=സ്വാഗതം അടുത്തുവരു.

70. രാമസ്ത്രം=ഗുഡം പുറത്തിരുന്ന് സംസാരിച്ചാൽ മറ്റുള്ളവർ അറിയാനിടവെന്നെങ്കിലും എന്നു ശക്തിച്ചു മുറിക്കുകയ്ക്കു് ഇരുന്ന് പറയാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

72. അതിഗുണനയം=വളരെ ഗുണങ്ങളും നയവും.

74. മലയകേതുവും സമിവരം=മലയകേതുവും ഭാഗുരായണനും.

75. അറയിലെനായകൻ = അമാത്യരാജാക്കന്മാർ മുറിക്കുകത്താണെന്ന് അവിടെയുള്ളവർ പറഞ്ഞുകേട്ടു.

76. ഇറപാത്രം = കളിപ്പാത്രം. (ഇതൊരു ഭേദഗ്രാഹ്യപ്രയോഗമാണെന്നു തോന്നുന്നു)

77. കരുതുക = താൽപര്യത്തോടുകൂടി (അ. ന. തു. ഏ. വ)

78. അരിപുരം = ശത്രുവിന്റെ പട്ടണം.

82. ബഹുതപം = പരക്കെ അറിയത്തക്കവണ്ണം.

83. മറവുകൾ = ഒളിപ്പുകൾ (രഹസ്യങ്ങൾ)

85. അതിവിശുദ്ധൻ = അധികം സമർത്ഥൻ.

88. പരവതകുന്ദൻ = പശുതകുന്ദൻ (പാർവ്വതി = പാദ എന്ന പേരിലെ അനുവർത്തം)

89. തിരിയുന്നില്ല = മനസ്സിലാകുന്നില്ല.

90. ഗുപ്തം..... രത്നമേ! = രാജശ്രേഷ്ഠ! കപടമന്ത്രികൾ = കളവുള്ള മന്ത്രികൾ.

91. പാർവ്വതം = ശ്രീലക്ഷ്മീ.

94. അഗതിവേഷം = പിച്ഛാരന്റെ വടിവ്.

96. 'ചന്ദ്രകൗതുകം' — എന്നുമുതൽ ധരണീശൻതന്നെ സ്തുതിക്കേണം' എന്നുവരെ മന്ത്രി പറഞ്ഞതായിട്ടുള്ള പ്രകാരം.

99. മനംകെട്ടു = മനസ്സ് ഇടിഞ്ഞു. നന്ദനിയനചിന്തയം = (അ. സ്പീ. തു. ഏ. വ) നന്ദവധം കൊണ്ട്.

100. നിരുത്സാഹനം = (അ. പു. തു. ഏ. വ) ഉത്സാഹക്കുറവോടുകൂടി.

102. ഉദ്യോഗം = ഉത്സാഹം.

103. ഉറന്നു = ഉറിയ.

104. കമുദബാധവൻ = ചന്ദ്രൻ. മനോസന്നിഭൻ = കാമനോടു തുല്യൻ.

105. മണികലശം = രത്നകുണ്ടം.

106. നിറക്കുക = ശോഭിക്കുക (നിറമുള്ളതായിത്തീരുക)

108. പരവശം = പാരവശ്യം (കെട്ടി).

109. നിവിർത്തുക = എഴുന്നീല്പിച്ചിരുത്തുക. നിവൃത്തി = ശാന്തി.

115. ആജ്ഞാങ്കുശം = കല്പനക്കു തടസ്സം.

117. ചാരൻ = കരഭീകൻ.

118. വിരുദ്ധ്വം = സാമർത്ഥ്യം.

119. ഭേദം = ഭേദപാത്രം. (തമ്മിലിടയിക്കുക). 'ശിശുക്കളും' എന്നുമുതൽ 'മനസി സന്തതം' എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗംകൊണ്ട് സ്തനകലശന്റെ ഭേദപ്രയോഗത്തിന്റെ പ്രയോജനത്തെ വിവരിക്കുന്നു.

122. അർദ്ധകരകരക്ഷസന്മാർ.

123. ഇന്ദ്രപ്രശം സരചഞ്ജമാത്മന്റെ മെൽപ്പുറം മെൽപ്പുറം അമ്മ
 ത്വന്റെ ഇണപ്രശംസകചസ്ത് കേട്ടിലെ എന്ന് അനപയം. ഇന്ദ്രപ്രശംസം
 ഇണങ്ങെള വകുപ്പുക.

124. ഇണക്കം = യോജിപ്പ്. “രാക്ഷസമാത്മൻ ചന്ദ്രഗുപ്തനോ
 ട് ചേരുവാൻ ശ്രമിക്കും. ചാണക്യനോടു മാത്രമേ അദ്ദേഹത്തിന് വിരോ
 ധമുള്ളൂ” എന്ന ഭാഗ്യരാജൻ മുന്പേ പറഞ്ഞതിന് ഇണക്കമുണ്ടെന്നു സാ
 രം. അധിപനെന്നു കേൾക്കി ഉറപ്പിപ്പാനായിട്ടു ഭാഗ്യരാജൻ പറയുന്നു.
 “ഇതിൽ പരമമെന്നറിവതിന്നെന്ന്”.

130. സചിവൻ = ഭാഗ്യരാജൻ.

131. മൂലാതിരഞ്ഞറിഞ്ഞിട്ടു = കടയനേ പഠിച്ചിറങ്ങിട്ടു. ചന്ദ്ര
 ഗുപ്തൻ ചാണക്യനോടു പിണങ്ങുവാനുള്ള കാരണം ചന്ദ്രോത്സവം മുട
 കിയതു മറ്റുമാണോ? പിന്നെയും വല്ലതുമുണ്ടോ? എന്ന ചോദ്യം കടത്തെ
 യലാണല്ലോ.

135. അധികാരത്തിന്നു = അധികാരത്തിങ്കൽനിന്ന്.

143. ഗുഹജനം = ഭാഷാപുരാദികൾ.

145. ചലഹൃദയൻ = ഇളകിയ മനസ്സോടുകൂടി യവൻ.

147. നിരക്കക = ഇണക്കുക.

149. കപടം = കളവ്.

150. വെടിഞ്ഞമാത്മനും സുപതിവീരനോടു = മന്ത്രിയെ ഉപേ
 ക്ഷിച്ച രാജാവിനോടു. ഉടമത്തേടവൻ = യോജിപ്പാൻ (അധിപത്യം സ
 വദിപ്പാൻ).

151. ഇരുസമൻ = ബുദ്ധസ്ഥിതിയുപയുക്തൻ. (വീതിജ്ഞാനത്തിൽ)

152. വടു = ബ്രഹ്മചാരി (വടു ബ്രഹ്മബന്ധു, ഉവ അധികേഷപ
 ത്തിൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നു) കത്ര = എറിയെ (അവ്യ)

154. അടവി = കറുപ്പ്.

157. പ്രതിജ്ഞ = ശപഥം.

155. വികല്പം = സംശയം.

160. പിഴുക്കി = തളളി.

161. വൃഷഭീപുത്രൻ = ശൂദ്രസ്ത്രീയുടെ പുത്രൻ. വസുമതി = ഭൂമി.

162. അഹമ്മതി = ഗർവ്വ്. ധിക്കാരം = നിന്ദ.

173. അരില കലം = സകല രാജസമൂഹം.

174. നരപതികളിലധിപതി = ചക്രവർത്തി. അടിപണിയുന്ന
 എന്നുമുതൽ മൂന്നു മെൽപ്പുറൻ വിശേഷണം.

175. പാശം-തടസ്സം.
176. അഭിജ്ഞാൻ-വക്ത്രബദ്ധി. കടുമം-കൃതം.
178. വിധിബദ്ധം-ഭരതസംഹാരം.
180. പാദങ്ങളെത്താലും നി- എന്നു ചേർത്തുകാൾ.
181. തരിവൽ-ഉള്ളിൽ തരിയിട്ട (കിമുങ്ങുന്ന) വള.
183. മരിഭൂമി-മനസ്സിലെ സംശയം.
184. ചന്ദ്രനം-ചന്ദ്രൻ.
190. പരിശോധനം-സന്ദർശനം, പരിയക്കം-വയ്ക്കുക) ആസനം.
192. ഉഴി-ഖാലപ്പെട്ട്. വസിക്കണം-ഇരിക്കണം.
194. ശിരസി-(സ. ന. സ. എന്നു തലയിൽ. പട്ടം-(കിരീടത്തിന്നു താഴെയുള്ള) ഉഷ്ണീഷം. ശിരസി+വേദനം=തലവേദനം. അത് ശത്രുവധത്തിനുള്ള ഉപായങ്ങൾ ആയോ ചിഹ്നങ്ങളാകാണ്ടെന്നുയിട്ടുള്ളതാണെന്നു സാരം.
195. അതിന്നു = പട്ടം കെട്ടുന്നതിന്നു.
197. പഴുതു = മരിച്ച (അവസരം)
203. എത്രയും ഉചിതം ഇല്ല-നമുക്കു ഇണമൊന്നുമില്ല.
204. സചിവവിഹിതം-മന്ത്രിവിശേഷം.
206. ഇഹ-ഇതിൽ (മന്ത്രിവിശേഷത്തിൽ) ചേതം-ഹാനി (തരക്കുട്ടി) ഇതു ചേർത്താൽ, മേൽക്കൂർ എന്ന സംസ്കൃതത്തിന്റെ തത്ഭവം.
208. പ്രകൃതിയുടെ അനുകൂലനിലാഹകന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും പുരോഹിതരായ ജനങ്ങളുടെ സമുഹവും. "അമാത്യാംശ്ചതഥാപൈശ്വര്യം സഭീദിപ്ലവതയസ്ത്രയാഃ" എന്നു ചേർത്തു. പ്രകൃതിഭോഷം-സ്വഭാവഭോഷം. അനുരംഗം-സ്നേഹം (സ്വാമിഭക്തി)
209. അവൻ-ചാണക്യൻ. നിരാകൃതൻ-അധികാരത്തിൽനിന്നു തള്ളപ്പെട്ടവൻ.
213. മരുത്തം-തമ്മിളിടത്തു.
215. ചരിതഭോഷം-നടപാടിത്തരം.
216. നവനവ-നവനവംകൾ-നവനവങ്ങൾകൊണ്ടു കൂർമ്മവർ.
217. വിഭേദനം-ഭവനം.
219. അരിവധം-ശത്രുനാശം.
220. അവനെ-ശത്രുവധത്തിന്നുതാങ്ങിക്കൊണ്ടവനെ (കണ്ടു് ആശ്രയിച്ചു് ഇരിക്കുക) എന്നു വാക്യയോജനം.
221. അവസ്ഥം-കാലത്തിന്റെ സ്ഥിതി.
222. ഉരത്തം-ശക്തിയോടുകൂടി. (യുക്തി കാണ്മാച്ചു് സ്വാഭാപ്രായം സ്ഥാപിച്ചു് എന്നു സാരം).

227. നിരനയം=തന്റെ നീതി.
228. പ്രയത്നം=നൈമിഷം. തനിയ്ക്കും=മതിയാകും (പ്രാപ്തനാകും)
229. തനിക്കുതാൻറേറാണു=സ്വപായത്തസിദ്ധികളായ.
230. സചിറായത്തൻ=മന്ത്രിക്കുശീനൻ. (രാജ്യകാര്യങ്ങൾ മന്ത്രിയുടെ സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടു നടത്തുന്നതും) “സ്വപായത്തസിദ്ധികൾ” “സചിറായത്തസിദ്ധികൾ,” “ഉഭയായത്തസിദ്ധികൾ” എന്നു മൂന്നുതരക്കാരാണ് രാജാക്കന്മാരെന്ന് നീതിശാസ്ത്രനിഷ്ഠാതന്മാർ പറയുന്നു.
231. പൊടികണ്ണൻ=പൊടിഞ്ഞ കുണ്ണോടുകൂടിയവൻ(കുരുതൻ)
232. സ്തനസന്ധർ=മുഖമിപ്പു ജീവിക്കുന്നവർ. രണം=യുദ്ധം.
236. വികല്പം=വ്യത്യാസം.
237. പലവസ്തു=പല സംഗതി
239. പ്രതിപക്ഷം=എതിർഭാഗം. മരുത്തു=ഇടത്തു. യുദ്ധത്തിൽ പ്രതിപക്ഷത്തിലെ ആളുകളെ സ്വപായത്തൻ ചെയ്യുന്നതു ശത്രുക്കളുടെ രാജ്യങ്ങളിനാൽ അത്രയൊന്നുമില്ലാ, അതിനാൽ അതും ഒരു ബലമായി ഗണിക്കുന്നു.
241. നവവൃന്ദതിതപം=പുതിയ രാജാക്കന്മാരെക്കൂടി അവസരമാക്കുന്നതായ പ്രകൃതികളും പ്രകൃതിഗുണങ്ങളെ രാജാക്കന്മാർ പരസ്പരം അറിഞ്ഞു പരിചയിപ്പാനിടവരുത്തും.
243. ഇവയെല്ലാം ഏവം ചരിക്കുകൊണ്ടു=മുഖവരഞ്ഞ ആരു സംഗതികൾ ഇങ്ങനെയിരിക്കുകൊണ്ടു. ഇവയെ ചന്ദ്രഗുഹകൾക്കു മുമ്പായ കേതുവൻ ബലം ഏകമെന്നുള്ളതിന്നു ആരു സംഗമിച്ചാലോണം രാക്ഷസമാത്രൻ പറയുന്നതു. മ. ബലമുള്ള പടജനം, വ. അതിന്നു ഏകനായകതപം, ന. പ്രതിപക്ഷത്തിൽനിന്നിടത്തുപോന്നു സ്വപക്ഷത്തിൽ ചേർന്നവരുടെ സാമ്രാജ്യം. ഇതു മൂന്നും സ്വപക്ഷത്തിലെ ഗുണങ്ങളാകുന്നു. ഇതുപോലെ പരപക്ഷത്തിലെ ഭോഷങ്ങളും. മ. മന്ത്രിവിപ്ലവം, വ. നൂതന പ്രഭുതപംകൊണ്ടു പ്രജാരജനം വരാത്തു, ന. പ്രജകൾക്കു പൂർവ്വരാജാസ്ഥാനം മറക്കാൻ കാലപ്പഴക്കം വരാത്തു. ഇവയെല്ലാം ഇങ്ങനെയിരിക്കുകൊണ്ടു. കരതലഗതം=കയ്യിൽ പിടിച്ചിരിക്കുന്നതു.
245. പടപുറപ്പെടുക=പടയ്ക്കു പുറപ്പെടുക.
246. അടുത്തനാൾ=(ശേഷം നാളെ) എന്നു വാചസ്പത്യേജനം.
248. ഗി.സി.ഗ്രഹവൃത്തൻ=പദ്മതകവൃത്തം.
250. വരയെ=വേഗത്തിൽ.
252. കപടമുദ്ര=വ്യാപകചിഹ്നം. ഉഴററാടേ=ഗൃതിയോടുകൂടി.
253. കപടയോഗീശൻ=കള്ളസ്സന്യാസി.
254. പാമബന്ധു=ചരിയ സ്തോരിതൻ.
255. ഭിന്നം=ഭിന്നം, മുഹൂർത്തം, വിധിക്കുകല്ലിക്ക.

257. പരൽ=കവിടി. നിരത്തുക=കാരോ സംക്രമകൾ വളയം
ണിക്കുക.

259. ശുഭതരം=അതിശയം.

260. തിരിഞ്ഞു പൊതുവദത്തിൽ=സ്വയം ഉച്ചതിരിഞ്ഞു
അഞ്ചടിക്ക്. തിരിപടം. നിറമുള്ള വാവിതിരി=വെളുത്ത വാവു.

261. നക്ഷത്രം=നാൾ. ബുദ്ധസ്സതിവാതം=വ്യാഴാഴ്ച.

262. മഹത്വം=നന്മ.

263. ലഗ്നം=ഉദയരാശി. മഹത്തം, ജാതകം, പ്രശ്നം ഇവ ഏതു
രാശിയിലാകുന്നുവോ ആ രാശിക്കു 'ലഗ്നം' എന്നു പേർ. ലഗ്നത്തിൽ ബുദ്ധ
നുള്ളതുകൊണ്ട് "ഭാരതാസ്വാമിഗുരുജ്ഞാദീക്ഷിതയതാ നാഭൈസ്തഥാദി
ശ്ലോകം" എന്ന ഭാരതാസ്വാമിഗുരുവചനപ്രകാരം ലഗ്നത്തിന്നു ബലമുണ്ടെ
ന്നു സാരം.

263. കേതു ഉദിച്ചു ആകുന്നു=കേതു എന്ന ഗ്രഹം ഉദയത്തിലു
ണ്ട് എന്നും മലയകേതു (ഉദയത്തെ) അഭിപ്രാധിച്ചെ പ്രാപിക്കുന്നു എന്നും
സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

264. കേക്കിന്നഭംഗം=തെക്കുഭാഗത്തു. പടയ്ക്കം=യുദ്ധത്തി
ന്നു. ശക്തിബലം=ചെറുബലം (വെളുത്ത വാവാകുകൊണ്ട്) അതുണ്ട് എന്നു
സാരം.

265. ശുദ്ധശയനം=ശുദ്ധം എന്നു പേരായ ഒരു യോഗം. ഇതു
സ്വയം മുതലായ ഏഴു ഗ്രഹങ്ങളും കൂടി മൂന്നു രാശിയിലായിട്ടു നിന്നാലു
ണ്ടാകുന്ന ഒരു യോഗമാകുന്നു. "സാഖ്യാശയനാസ്സപ്തസ്തക്ഷ്യാസംഭവം
രേകാപായാപലകീ ഭാമനീ ച | പാരദേവേന്ദ്രശ്ച ശുദ്ധശയനം ച രേകം
ച" എന്നു ഭാരതാസ്വാമി പ്രമാണം. "ശുഭേ ക്ഷതോദ്ധയോചിഹ്വിധനശ്ച
ശുദ്ധേ" എന്നു അതിവേഗം മലവും ഭാരതയിൽത്തന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

266. അഭിമതം=ഇഷ്ടം. ഗുണസൗഖ്യം=ഗുണസൗഖ്യം എ
ന്ന യോഗം (ഗുരു=വ്യാഴം, സൗഖ്യം=ശനി). ഇവർ രണ്ടുപേരും കൂടി ഒരു
രാശിയിൽ നിന്നാലുണ്ടാകുന്ന ഒരു യോഗമാണിത്.)

268. കരതലം=ചന്ദ്രൻ ഇരിക്കുന്ന നെല്ലിക്ക, (ദശാം
ശു ഒരു നെല്ലിക്ക ചെങ്കയിൽ കിട്ടിയതുപോലെ ജയം നിഷ്പ്രയാസലഭ്യമാ
കുന്നു എന്നു സാരം). പ്രതിയോഗി=പ്രതിരാജി (ശത്രു).

270. മതിഭ്രമം=കാഷ്ടകാവു. ചിത്രകൃത്യം=അലങ്കാരപ്പണക്കി
കൾ.

272. മറു ഗണിതങ്ങൾ=വേറേയുള്ള ജ്യോത്സ്യന്മാർ

275. പക്ഷം=മതം (അഭിപ്രായം) വിജ്ഞാപനം (ചരണകൃത്ത്)
പീവശർമ്മാവു (നമുക്കു ക്ഷപണകൻ) ഇവർ രണ്ടുപേരും ജ്യോതിഷാസ്ര

ത്തിൽ അതിപണ്ഡിതനായ ആചാര്യന്മാരെന്നും വരമേരിരിര ചാപ്പൻ തന്റെ ഹേതോശാസ്ത്രത്തിൽ ആയുർവ്വേദായത്തിൽ പറയുന്നതോക്കക. “ആയുർവ്വേദം വിഷ്ണുശാസ്ത്രം ചൈവം ഭേദസംഗ്രഹീതിഭാസേ നശ്വ ചക്രേ” എന്നും “സ്വമതേന കിരോദ ജീവശാസ്ത്രോദായം ചരമാ യുഷസ്സപരംശം” എന്നും.

278. കവിതൻ=കേരളീച്ചവൻ. പരമം=നിഷ്ഠം.

279. അലം, അലം=മതി, മതി (അവ്യ);

282. ക്ഷോണാശാതികരം=ബുദ്ധസന്യാസിവർഗ്ഗം.

283. ഖരകിരണൻ=ആദിത്യൻ.

285. റവല.....പക്ഷങ്ങൾ=കായ്, തേൻ, ശർക്കര,

കുളിപ്പഴങ്ങൾ.

ആറാം പാദം സമാപ്തം.

ഏഴാം പാദം

(കളികൾബ്രിട്ടന്തം)

1. അഖില.....രത്നം=സകല ഭാരതകുടുംബം ശിരോ
ലങ്കാരം! ആ നന്ദ.....സ്വരൂപം! = സുഖമാകുന്ന അമൃതിന്റെ
സന്തേ!

2. തവ=നിന്റെ, വചന.....മധു=വരദാന മധുര
മുളി തേൻ. താപം കെട്ടംപടി=ഭൂഖം ശമിക്കത്തക്കവണ്ണം. പീതം=ആസ്വ
ദിക്കപ്പെട്ടത്.

3. മതി=മനസ്സ്, മതി=തൃപ്തി. കേളി=പ്രസിദ്ധി. കഥാശേ
ഖം=കഥയുടെ ബാക്കി.

5. നരപതി.....മണി=രാജാക്കന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠൻ.

8. യോദ്ധിതം=(ക്രി. വി) യോദ്ധാജനത. വിപുലബലം=അധി
കം ശക്തി. ഭൂപതി ചിന്തിച്ചത്, =രാജസമാക്രമൻ ചന്ദ്രവല്ലഭനോടു ചേ
രുവാൻ ശ്രമിക്കയാണെന്നു ഭാഗ്യരായണൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ മലയകേതു
വിചരിച്ചിരിക്കുന്നത്.

9. അരി.....നഗരി=കുസുമപുരം. സദിതി=വേഗ
ത്തിൽ.

10. മദകരികൾ=മദ്യമുള്ള ആനകൾ. തുരഗതതി=കുതിരക്കൂട്ടം.
രഥപഞ്ചകി=തേൻകൂട്ടം.

11. അസി.....ശസ്ത്രങ്ങൾ=വാൾ, ഇരിമ്പുചുട്ട, ചെമ്പു മുതലായ പലതരത്തിലുള്ള ആയുധങ്ങൾ. വിരുത്ത്=സാമന്ത്രി.

12. നെടിയ=പൊക്കമുള്ള. ശകുവീരർ=ശകു (ഒരു ജാതിക്കാർ) നായ വീരന്മാർ. പാരസികന്മാർ=പാഴ് സികൾ.

13. സുഭട.....വീരർ=നല്ല പടയാളിവീരന്മാർ. ചാഞ്ചല്യം=ഇളക്കം (കുലക്കം) ഭദ്രഭടാദി=ഭദ്രഭടൻ, പുരുഷഭടൻ മുതലായവർ. (മുഖ്യ കസുമപുരത്തിൽനിന്നു വന്നിട്ടുള്ളവർ)

14. ഗിരി.....തനയൻ = മലയകേതുവിനു. അതിബന്ധുക്കൾ=വലിയ സുഹൃത്തുകൾ. ഗംഭീരർ=കേമന്മാർ. പഞ്ചരത്നങ്ങൾ=ചിത്രവർ, സിംഹനാദൻ, പുഷ്പരാക്ഷൻ മുതലായവർ.

15. സചിവന്മാർ=മന്ത്രി.

16. ഉദയം=സമുദ്രം. സേനാധിപൻ=പടനായകൻ.

17. പുനരപി ച=പുനഃ അപി ച=പിന്നെയും. ശക്തം.....ആദി=ശക്തദാസൻ, സിദ്ധാർഥൻ മുതലായവർ.

18. നിജമനസി=(സ. ന. സ. ഐ) തന്റെ ഉള്ളിൽ. ശക്തം=രസൻ ചരിക്കുമ്പോൾ എന്നുള്ള സംശയം.

19. കനക.....ഭവി=സ്വപ്നമയമായി വിളങ്ങുന്ന തേരിൽ.

20. മരേണമിഹം=നീത്. മന്ത്രികളോത്തമൻ=രാജാസൻ.

21. പടഹമുഖം.....വർണ്ണം=പെരുമ്പറ മുതലായി പലതരത്തിലുള്ള വർണ്ണം.

22. ക്രോധാഭിനിർദ്ദിഷ്ടം = തുണികൾകൊണ്ടുണ്ടാക്കുന്ന കൂടാരങ്ങൾക്കു. സംഭാരജാലം=ഉപകരണങ്ങൾ.

23. വേഷം തീരിത്തു = വേഷം മാറി, ചാരജനങ്ങൾ=അവിടുമിടെ നടന്നു വന്നമാനങ്ങളായിരുന്ന രാജകീരന്മാർ.

24. പട=യുദ്ധം. സന്നാഹം. വാഹനങ്ങൾ=(അ. ന. പ. ഐ) രാജാവിന്റെ മുറത്തൂണിന്.

25. ധൃതി=പാടി. ഇന്ദ്രപ്രഭം=സ്വർഗ്ഗം (ആകാശം)

26. കരിനതം=(ക്രി. വി) ഉച്ചത്തിൽ. നിനാഭം=കുഴപ്പം. മാനിഷ്ഠം=അറക്കിപ്പു.

27. മൊഴിയും=ശബ്ദിക്കുന്ന. ദേഹങ്ങൾവങ്ങൾ=കുതിര ചെന്നു കുന്ന ശബ്ദങ്ങൾ.

28. കരിന.....നാഭം=പെരിമ്പറ, ചെണ്ട മുതലായവയുടെ ഗംഭീരശബ്ദം, കാളം=കുറുപ്പം (പടക്കുഴൽ=ബാങ്കുവു, ബാൻറ കുഴൽ)

29. ഇതി=(അവ്യ) ഇങ്ങനെ. വിവിധ.....ഭിഷണം=പലവിധത്തിലുള്ള ശബ്ദങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഭയങ്കരമായ.

30. കസുമ.....ഭവി=(ജ. സ്രീ. സ. എ) കസുമപുഷ്പത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ.

31. അഖിലജനം=മറ്റു സകല ജനവും. ആവാസശാല=കുടാരം.

33. അഖല.....തനയ!=പുത്രരജപുത്ര! ഗുണഗണസമന്തം=സകല ഗുണങ്ങളുമുള്ളവ! സാമ്പ്രതം=(അവ്യ) ഇപ്പോൾ. കല്പിക്കുക=നിശ്ചയിക്കുക.

34. ഇഹ കടകമതിൽനിന്നും=ഇതുകൂടാത്തതിൽനിന്നും. “കടകോസ്മിനിതംബോദേ ഭൂതിനാംഭേതമണ്ഡലേ, സമുദ്രലവണേരാജധാനീ വലയമേവരഹി” എന്നു കോശം.

35. മത നിക്ഷേപി=എന്റെ സമീപത്തിൽ. തവ ആജ്ഞയം=അങ്ങയുടെ കല്പനയനുസരിച്ചി. മുദ്ര=അടയാളം.

38. വിജയം=വിജയം. ‘മുണ്ട’ എന്നു ചേർത്തുകൊണ്ടു അവർ കരതലിൽ=ചാണക്യചാരന്മാർതന്നെ തമ്മിൽ. ചാണക്യന്റെ അടുത്തു വളരെ പെരുമാറിയുള്ള എന്നും അവരെ അറിവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നു വരുത്തുവാനാണ് ഇത്.

42. അഖലവൃപതനയഗിരം=(ഭേഹാന്തം. സ്രീ. ഭി. എ) പച്ചതകരജപുത്രനായ മലയകേതുവിന്റെ ഗിരിനെ=രാജിനെ

44. പത്രം മമ ഭവാനു കണ്ടേ അയസ്ത്വാദു=മമ പത്രം ഭവാനു കണ്ടേ അയക്കൂ എന്നനാലും. പത്രം=എഴുത്തു (പാസ്റ്റ്, ടിക്കിറ്റ്, ചീട്ട്)

46. അന്തരം=വ്യത്യാസം, നീക്കം. (കൊണ്ടപരം- കൊണ്ടന്നു ചുംകിക്കുസസി.)

47. തദനം=(അവ്യ) അതിനുശേഷം. പുന വൃപതിഗൃഹം=പുന വൃപതിഗൃഹം എന്നു ചങ്ങലയും ചെയ്യാൻ പാടില്ലാത്തതിനാൽ അപരം ശതനെ.

48. പാത്രം=ആലോചിച്ചു.

49. മതി=(അസ്തമി. സ. എ) എന്നിൽ. സതതം=(അവ്യ) എപ്പോഴും. അധികതരവിശ്വാസം=ഏറ്റവും വിശ്വാസം. മാം=(അസ്തമി. ഭി. എ) എന്നെ.

50. ഭുനന്തം=കവചനീതി. വിശ്വസിച്ഛവരെ ചതിക്കുക മുതലായത്.

52. വിധിവിഹിതം=ദൈവകല്പിതം. ഇത്=ചാണക്യന്റെ ചതിച്ചയോഗത്തിന്റെ പട്ടം എന്ന ആചാരം. വിചാൻ=അറിവുള്ളവൻ.

54. നയവിനയ.....ബലൻ=നീതിയും അറിവു വലുതും ബലവും ഉള്ളവൻ. സമൃദ്ധി=ഭര!

55. സമൃദ്ധി=(അവ്യ) ഐച്ഛ്യം.

56. നന്ദനം വീരപ്രപനിലെ ഭക്തിവിശ്വാസത്താൽ=സ്വാമിഭക്തിനിമിത്തം.

57. നിഖില.....വിശദമതി=സകല നീതിതന്ത്രങ്ങളിലും അറിവുള്ളവൻ.

58. സമാധി=ഇച്ഛാധി (അവ്യ)

60. കപടസമിവരുകൾ=കളവുള്ള മന്ത്രിശ്രേയകൾ. മതം=അഭിപ്രായം. ക്ഷയം=(അവ്യ) അല്പം.

61. പ്രായാശനം=പ്രവൃത്തികൾ.

62. പാളി=പാശ്വത്യം. (വടക്കൻഭാഷ)

63. കന്യതി=കളപ്പോൽ (യോജിച്ചിരിക്കുന്നവരെ മേലിപ്പിപ്പാൻ ഉള്ള കൈശലം)

64. സാമ്പ്രതം=(അവ്യ) ഇച്ഛാധി.

65. ക്ഷിപ്രം=വേഗത്തിൽ.

66. ചോരം=മതി

68. വിവിധ.....സമന്വയം=പലവിധ ഗുണങ്ങളുടെ ഇവിഷ്ഠിമാർഗ്ഗമനുഷ്ഠിപ്പൽ.

69. പ്രണയം=സ്നേഹം. പെരുതു്=വളരെ (ഉണ്ടല്ലോ)

70. “വിശ്വസിച്ചാൽ ചതിച്ചിട്ടുകയില്ലെന്നാൽ” എന്നു ഭാഗ്യരായണൻ പറഞ്ഞതിന്റെ സാരം, എത്ര ഗുരുമായ കാര്യവും ഏതൊരു പരമാർത്ഥ വിശ്വാസമില്ലെന്നു മലയകേതുവിനെ വിശ്വസിക്കുവാനാകുന്നു. ഭാഗ്യരായണൻ ക്ഷപണകരൻ ചാണക്യന്റെ ചാരമാനകേകാണ്ടു് അവരുടെ അവിടത്തെ നില അന്വേഷിച്ചും അറിയാവുന്നതുകൊണ്ടു് ക്ഷപണകനെ വിശ്വസിക്കാൻവേണ്ടി ഭാഗ്യരായണൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടുവശ്യമില്ലല്ലോ.

71. നിഷ്ണയിക്കാം=നീച്ചയാക്കാം. (അതുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞുകൂടാ എന്നല്ലാ. തനിക്കു പരമാനുജ സംഗതി അത്രത്തോളം ഗോപ്യമല്ലെന്നാണു് ക്ഷപണകൻ നടിക്കുന്നതു്.

72. അതിൻ്റെ=പറയുന്നതിൻ്റെ. വിഷമതം=വൈഷമ്യം. എന്നു മേഘദൂതം.

73. അന്തരം=(അവ്യ) ഉള്ളിൽ.

74. ഭിതി=ഭയം.

75. ഭയം അതിൻ്റെ കിമപി നന്ദി=അതിനു ഭയം ഒട്ടും വേണ്ട. (ഇതു അനുവാദം സമ്പാദിച്ചാൽ വേണ്ടിയില്ലാത്ത ഭയം നടിച്ചതു്)

76. ഭയവിവശാശ്ചയൻ=ചേടികൊണ്ടു ചഞ്ചലമായ മനസ്സോടു കൂടിയവൻ.

77. രുചിരതരകസുമപുരം=മനോഹരമായ കസുമപുരം, ഏഷ്ടഭയം=ഈ ഭയം (ഏഷ്ടം=ഏതൽക്കൂടിയും പു. പ്ര. ഏ. വ)

78. വിഷമവിഷകലുഷതരയായ=കടുപ്പമുള്ളവിഷാകരങ്ങളാണു പായകരമായ.

79. കരിനതരഹൃദയൻ=അതി ക്രൂരമായ മനസ്സോടു കൂടിയവൻ. കശുലൻ=ഭയ്യൻ.

80. ഗിരിഗ്രപചതിവരനെ=പവ്വതരാജനെ. നിശി=(ശ. ശ്രീ. സ. എ) രാത്രിയിൽ. കന്യാദാഷപ്രയോഗം=കന്യാ (ശ്രീ) രൂപമായ വിഷപ്രയോഗം. ഇതിൽനിന്നു വിഷകന്യകയെ നിമ്നിച്ചതു തന്നാണെന്നിപ്പോൾ, രാക്ഷസനാണ് ഉണ്ടാക്കിയതെന്നും, തന്നോടു മറ്റൊരാളുകാരത്തിൽ പറഞ്ഞു വിശ്വസിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും വരുത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു രാക്ഷസൻ വ്യഭഞ്ജം പറവാൻ ക്രൂരകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാനും മടിക്കുന്നവനെല്ലെന്നും വരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

81. ക്ഷപണഗിരം=ക്ഷപണകൻ വാക്കിനെ.

82. വ്യസനഭയഹൃദയമൊടു=വ്യസനവും ഭയവും ഉള്ള മനസ്സോടു കൂടി. പിതൃമരണത്തിൽ വ്യസനം. രാക്ഷസസഹവാസത്തിൽ ഭയം എന്നു വിവേകം.

83. ചണകസുതരതകൻ=ഭയ്യനായ ചാണക്യൻ.

84. പരമതരബന്ധു=അതിബന്ധു.

87. തന്മേ=അപ്പോൾ. തത്ര=കസുമപുരത്തിൽ.

88. അചലവരഗ്രപനെ=പവ്വതരാജനെ. ഇവൻ ആയതു കൊണ്ടു എന്ന്=പവ്വതരാജനെ ഇവനാണ് (അന്നാണ് എന്ന് അനവധ്യായം രീതികൊണ്ടു) എന്നുള്ളതു നിമിത്തം. അതിരഷ്ടൻ=വളരെ കോപിച്ചവൻ. വിരവിനൊടു നഗരമതിൽനിന്നു തട്ടാട്ടിനാൻ=ഇതുകൊണ്ടു ചന്ദ്രഗുപ്തൻ, നന്ദവധത്തിൽ സഹായിച്ച പവ്വതരാജനെ കൊണ്ടു സന്ധപഭാവിനായ ആയുധാണക്യൻ വളരെ വിരോധമായിരുന്നുവെന്നും, തന്റെ സ്വാമി വധത്തിന്നു സഹായിച്ചവനാണെന്നുള്ളു ചോദിക്കാൻ അതു ചെയ്തിച്ചതു രാക്ഷസമാത്രനാണെന്നും, വിഷകന്യകയെ നിമ്നിച്ചതു തന്നാണെന്നിപ്പോൾ തന്നോടു രാക്ഷസമാത്രൻ വ്യഭഞ്ജം പറഞ്ഞുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും സിദ്ധമായല്ലോ. അത്രതന്നെയല്ല—കഴിഞ്ഞതിലും വലുതായ ഒരു കാര്യം ഇനി വരുവാൻ ഭാവിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നു.

90. അഹം=ഞാൻ. ഇവിടെ=മലയകേന്ദ്രവിന്റെ അടുക്കൽ. വിവശമൊടു=പാരവശ്യത്തോടുകൂടി. വന്നോരനന്തരം=വന്നതിനു ശേഷം.

91. കരുപാഴ്വരം=കരിക്കവും.
92. രണധരണി=യുദ്ധഭൂമി, ആഭിചാരം=മാരണകർമ്മം.
93. കൊല്ലവാൻ പറഞ്ഞത്=കൊല്ലവാൻ (ആകുന്നു എന്നു) പറഞ്ഞു വേണം ആഭിചാരം ചെയ്യാൻ. വിപരീതമായി=ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ ശത്രുവായ മലയകേതുറിനെ കൊല്ലുവാനായിട്ട്.
94. കന്യതി=കളിപ്പായ് കന്തി=ദുർബ്ബലി, കന്തിതം=നിമിത്തം. (വിശ്വസിച്ചവരെ ചതിക്കുക എന്ന നിശ്ചയം ചെയ്യാൻ).
95. തവ സചിവ! വചനം ഇത് (ഹേ സചിവ! തവ വചനം ഇത്)=ഹേ മന്ത്രി! അങ്ങയുടെ ഈ വാക്ക് എന്നു വാക്യാഭാസം. (ഹേ മന്ത്രി! ഓരോരിടത്തും അങ്ങ പറയുന്ന വാക്കുകളൊക്കെ കേൾപ്പാനുള്ള തരത്തിൽ ഉണ്ടായ ആളല്ല ഞാൻ. ഒരിക്കൽ ഞാൻ അങ്ങ പറഞ്ഞപ്രകാരം കരു വിഷകന്യകയെ ഉണ്ടാക്കി. അതുകൊണ്ടു പശ്ചാത്താപമുണ്ടാക്കണം. അതുനിമിത്തം ആക്കം എന്നെക്കുറിച്ചു വിശ്വാസമില്ലാതെയായി. ഇനി ഇതു ചെയ്യാൻ എന്നിങ്ങു ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ തരമുകയില്ല. അതുകൊണ്ടു ഞാനിതു ചെയ്തയില്ല. എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു എന്നു താൽപര്യം.)
96. സപദി=(അവ്യ) ഉടനെ. മനിയ്യം=ഗർവ്വം നടിച്ച്. (ഞാനെന്നുപറഞ്ഞാലും നീ ചെയ്യണ്ടവനല്ലേ എന്ന് അഭിമാനം നടിച്ച്.)
97. അതിന്=ഞാൻ പറഞ്ഞപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതിന്. അതിവിഷമം=വളരെ പ്രയാസം. ആതു=വേഗത്തിൽ. അതിന്=അതുനിമിത്തം.
98. ദിശി ദിശി=(ശ. സ്ത്രീ സ. ഏ) കാരോ ദിശിൽ(വല്ലഭ്യത്തം) കൃപാനിയേ! =ഭയം പരയുള്ളവരേ!
99. സചിവവരൻ=മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠൻ (ഓഹ്വരായണൻ) അതികൂകമൊട്ട്=അധികം സന്തോഷത്താടെ. തങ്ങൾ ഇതുവരെ തെറ്റിച്ചിരുന്ന. ഇപ്പോൾ വാസ്തവം മനസ്സിലായി എന്നുള്ള സന്തോഷം. അതുതന്നെ താഴെ പറയുന്നത് അർദ്ധരാജ്യത്തെ=നദവധത്തിനു സഹായിച്ചാൽ പകുതിരാജ്യം തരാമെന്നു പശ്ചാത്താപമുണ്ടായിരുന്നോടുകൂടി ചെയ്തപ്രകാരം കൊടുപ്പാൻ മടിച്ചിട്ട്.
100. ചണകസുതന്തകൻ=ഭൃഷ്ണനായ ചണക്യൻ.
101. ക്ഷുദ്രങ്ങൾ=ആഭിചാരാദി നീചകർമ്മങ്ങൾ.
102. വിശ്വൈകവിചാൻ=ലോകത്തിലുള്ള വിചാരത്തിൽ ഒന്നാമത്തവൻ. ചണകവിപ്രാത്മജൻ=ചണകൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണന്റെ പുത്രൻ. ഇതുകൊണ്ടു വംശശുദ്ധിയും പാണ്ഡിത്യവുമുള്ള ചണക്യൻ നിതീശശ്രീപ്രകാരം പ്രവർത്തിച്ചു വിജയം നേടുന്നതല്ലാതെ ആഭിചാരാദി ഭൃഷ്ണകർമ്മങ്ങളും, പ്രതിജ്ഞാലംഘനം, വിശ്വസ്തവധം മുതലായ നീചാചാരവും ഒന്നി

കലം ചെയ്യുന്നതല്ലെന്നും, ആ വകയെല്ലാം കപടമന്ത്രികളായ രാക്ഷസരികളേ ചെയ്തുള്ളൂവെന്നും വരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

104. അവനിവരസംചിവൻ = രാജമന്ത്രി (ഭാഗ്യരഞ്ജനൻ), മുദാം = (ആ സ്ത്രീ, ദ്വി, ഏ) മുദയെ. അന്ധൻ = അറിവില്ലാത്തവൻ (മുന്ധൻ).

105. കടുമകൾ = ക്രോധശൂന്യർ. (പിതൃവധാദികൾ)

106. പ്രതം. അഖിലം അന്ധി സുമുഖ! = ഹേ സുമുഖ! = (ഭദ്ര!) അഖിലം (എല്ലാം) ശൂന്യം (കേട്ടു). വരൂപാരോപമൻ = ഇടിവാളിനതുല്യൻ (ആർക്കും ഉപദേശിക്കാൻ പാവാലും കഴിയാത്തവണ്ണം അതിവേഗമോടെയായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യാൻ മടിച്ചില്ലാത്തവൻ.)

107. അത്യാനന്ദസ്യ = ഏറ്റവും ഖസ്യ. സംഭ്രമം = തെറ്റായ ധാരണ.

108. മന്ത്രിപ്രവരനെ കൊന്ന് അവൻ ചോരയിൽ = അവന്റെ (മന്ത്രിപ്രവരന്റെ) ചോരയിൽ

109. മത ജനകൻ ഉദകം നൽകി = ഏതന്റെ അല്പം ഉദകമായി ചെയ്തു. പരദേവം = അവാമനം.

111. സകലഗുണഗണമുത = എല്ലാ ഗുണങ്ങളുമുള്ള. സർവ്വധാ = (അവ്യ) എല്ലാ പ്രകാരത്തിലും (എങ്ങനെയെങ്കിലും)

112. പലവരവു = പലപ്രാവശ്യം. നിശ്ചിതതരം = അതി ഗുണമുള്ള പാശ്ചാത്യ തട്ടാക്കണ്ടകുലം (ആയിരക്കണക്കു എന്നു വാച്യമേകുന്നു. തടുത്ത് പ്ലേക്കിൽ ഇപ്പോൾ ഇത്രയും രാക്ഷസമാത്രമെന്നു കൊല്ലം എന്നായിരിക്കുന്നു. അതിന്നു സമ്മതിച്ചുകൂടാ.

113. രഹസി = (സ. ന. സ. ഏ) രഹസ്സിൽ (സ്വകാര്യമായി). ആവേശം = മനസ്സിൽ കോപത്തിന്റെ പ്രവേശം. (കോപം) ഇവ കേട്ടാലും = ഞാൻ പറയുന്ന വിവരങ്ങൾ കേൾക്കുക. കേൾപ്പിക്കാൻ വരാട്ട. അതിനുള്ള കാലമായില്ല.

114. അഖിലനയനിപുണതകൾ = സകല നീതികളിലും ഒന്നെപ്പറ്റും. ആദ്യഭാവം = അഭിപ്രായം.

115. അമിതഗുണമുത = വളരെ ഗുണങ്ങളുള്ള. നിജസമ്പാദ്യം സിദ്ധി = തന്റെ (സ്വാമിയായ) സർവ്വതത്ത്വസിദ്ധിയെന്ന നവനന്ദന്മാരുടെ അല്പം ഭൂമിക്ക് അധിനാഥൻ = രാജാവ്. നവനന്ദാധം നടന്ന കാലത്തു സർവ്വതത്ത്വസിദ്ധി മരിക്കാതെ കാട്ടിൽ തപസ്സു ചെയ്യുകയായിരുന്നു. അതിനാൽ ചന്ദ്രഗുപ്തനെ നിഗ്രഹിച്ച് വീണ്ടും സർവ്വതത്ത്വസിദ്ധിയെത്തന്നെ രാജാവായെന്നും എന്നായിരുന്നു രാക്ഷസന്റെ വിചാരം.

116. മഹായുഗ്ദ്ധപാനകാരം = ചന്ദ്രഗുപ്തനകാരം.

117. തവ ജനകൻ അധികരശത്രു (ആകുന്നു) എന്നോളം. ഏ

ഇതുകൊണ്ടെന്നാൽ സ്വതഃ ദുഷ്ടവനായ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ, അങ്ങയും അച്ഛൻ സഹായംകൊണ്ടാണ് നവനന്ദവധം സംഭവിച്ചത്. അതിനാൽ അദ്ദേഹം ഉജ്ജ്വലം ചന്ദ്രഗുപ്തനെ കൊന്ന രാജ്യം സമൃദ്ധിസമൃദ്ധിക്ക് കൊടുപ്പാൻ സാധിക്കുകയുണ്ടായി. അതുകൊണ്ട് മുഖിൽ അദ്ദേഹത്തെ കൊല്ലണം. എന്നു വിചാരിച്ചാണ് രാക്ഷസൻ അന്ന് അങ്ങനെ ചെയ്തത്. ഇപ്പോൾ സമൃദ്ധിസമൃദ്ധി കർമ്മിയാവട്ടെ മരിച്ചതിനാൽ രാക്ഷസന്റെ അന്നത്തെ ആഗ്രഹം സാധിച്ചത് തർക്കമില്ലാതെ വന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഇപ്പോൾ രാക്ഷസവധത്തിന്നു പരിഭ്രമിക്കേണ്ടതില്ല. എന്നു സാരം.

119. കാതുരഭരതം = (അ. ന. പ. എ) ആവശ്യത്തിന്റെ ഭാരം (മഹത്വം) അനുസരിച്ചു.

120. ഹിതജനം = ബന്ധുക്കൾ. ഹന്തവ്യൻ = കൊല്ലത്തക്കവൻ.

122. അപരം = അതിനുമേൽ. ശത്രുവധം മുഴുവൻ കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം. തവമനസി ദോഷം പ്രകാരം = അങ്ങയുടെ ഉള്ളിൽ തോന്നുന്ന പോലെ.

123. പ്രിയസഖിവൻ = വിശ്വമന്ത്രി. വിപുലനയമൊടു = വളരെ നീതിയാടുക.

124. അഥ = ഇതു കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം. ചണകസുത ചരരിൽ = ചണകുചാരത്തിൽ അരിയെന്നല്ലവനായ. ആദരം = ബഹുമാനപൂർവ്വം. ശത്രി = രാക്ഷസമാത്രൻ.

125. ചണകസുതമലവിഹിതപത്രം = ചണകുതന്റെ കള്ള എഴുത്തും. (മുഖ്യ ശക്തരായവന്റെ കൈപ്പടയിൽ എഴുതിയിട്ടുള്ള എഴുത്തും) മുദ്ര = രാക്ഷസമാത്രന്റെ മേൽതിരംകൊണ്ടുള്ള മുദ്ര. ചാതുര്യമോട് = ഭാഗ്യമായി.

126. കപടമതി = കള്ളസ്സത്രങ്ങളറിയാവുന്നവൻ. കംബളം = കയ്യിളി (കരിമ്പടം)

127. മുദ്ര = കുറ്റശിക്ഷയുടെ മുദ്ര.

128. കടകം = കൂടാരം. പാളി = പാഞ്ഞു.

129. അഥ സഖ്യം തുടങ്ങി = അന്നത്തരം അവൻ വേഗത്തിൽ. സിദ്ധാർത്ഥം = (അ. പ. ച. എ) സിദ്ധാർത്ഥം. അഞ്ചു സം = (അ. പ. വേഗത്തിൽ, ഉടനെ. കടൽ = കൂടാരം)

132. കരബലം = കരുത്വം. നിജസഖിവൻ = തന്റെ മന്ത്രി. (അഗ്രയണൻ)

136. സക്ഷാൽ അമാത്യന്റെ = രാക്ഷസമാത്രന്റെ, ഭൃതം = സന്ദേശം കൊണ്ടുപോകുന്ന ആൾ.

137. അദ്വ = (അ. പ. ഇപ്പോൾ.

൪. ഉററത്തിൽ=വലുതായിട്ടു .

139. അരിചതുരമതി=വളരെ ബുദ്ധിചാതുര്യമുള്ളവൻ. കാൽക്കരവം=കാൽത്തിരിന്റെ മഹത്വം (തിട്ടക്കം) വിപുലബലമുതയ=വളരെ ശക്തിയുള്ള.

140. ഗൃപശാസനം=രാജാവിന്റെ ആജ്ഞ- കാൽസ്യ=(അ, ന, ഷ, ഏ) കാൽത്തിരിന്റെ.

141. സ്ചിവം=(അ, ച, മി, ഏ) മന്ത്രിയോട്, കപടം=കുളവ്.

144. മമ കിമപി നഹി മാറപ്പിത്=മമ (എന്റെ) മാറപ്പിൻ കിമപി(ഒന്നും) നഹി (ഇല്ല.)

145. അതിരോഷം=വളരെ കോപം.

146. കരിനതരം (ക്രി. വി) അതികഠിനമായിട്ട്. അവർകളോട് (ഭദ്രന്മാരായ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു പറയുന്ന) തന്ധനം=അടി.

148. പ്രഹരിക്ക=അടിക്ക.

149. ലകടം=വടി.

150. ഭൃശം=അധികം. തഥിരോദം=ചോരവെള്ളം.

151. സപരി=ഉടനേ (അവ്യ)

152. ചണകസുതകപടകൃതപത്രം=ചാണക്യന്റെ കളവുകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഏഴ്ത്തൂ. പൊന്മണിമാല=സപണ്ണവും രത്നവുമെകൊണ്ടുള്ള മാല.

154. കഞ്ചനമാല=പൊന്മാല.

ഏഴ്ത്തൂതിലെ വചകം താഴെ പറയുന്നു:—

156. ഒരുവൻ ഏഴ്തീയ മുറി=(ഏഴ്ത്തൂ) ഏഴ്തീയ ആളുടെ പേർ പറയാത്തത്, ആളെ അന്വേഷ്യം അറിയാമെന്നുള്ള ഭാവത്തിലും അന്വന്മാര അറിയിക്കുന്നതിരപ്പൊന്നമേകുന്നു. കല്പിച്ചവണ്ണം=അരുളിച്ചെയ്ത പ്രകാരം.

157. മയി=(അസ്തത്. സ. ഏ) ഏന്റെ നേരേ. രിപുതംശത്വം (ഭേഷം) മൽപ്രസാദം=(അവ്യ) ഏന്റെ സന്തോഷത്തിന് വേണ്ടി.

159. സപാത്രയോനുലനംചെയ്ത് = തങ്ങളുടെ ആശ്രയത്തെ നശിപ്പിച്ചു.

160. അവ=(നിന്റെ) ചരണനളിനയുഗം=തൃക്കാലുകളെ. ആശ്രയിക്കുക=സവിഷകം താൽപര്യം ഉൾക്കൊണ്ടു് = ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി.

161. അരിനഗരം=ശത്രുവിന്റെ (മലയകേതുവിന്റെ) നഗരം പട്ടണം.

162. പ്രണയമൊഴ് = സ്നേഹത്തോടുകൂടി. മമ = എനിക്കു്. വലു = (അവ്യ) വാക്യാലങ്കാരം ഭവതദൃഷ്ടിഗ്രഹണം = അങ്ങയുടെ മുമ്പു് ആരേണാം. കൊടുത്തുതു = കൊടുത്തു + വിട്ടതു് = കൊടുത്തയച്ചതു്. ലഭിച്ചീടിനേൻ = എനിക്കു കിട്ടി.

163. കനകമണിശബളതരം = സപണ്ണവും രത്നവും ഇടകലർത്തി ചേർത്തുണ്ടാക്കിയതു്. കൊടുത്തുവിട്ടിട്ടുണ്ടു് = കൊടുത്തയച്ചിട്ടുണ്ടു്. (ഞാൻ എന്നു ചേർക്കണം.)

164. വിമലമണിഖചിതം = പ്രകാശമുള്ള രത്നം പതിച്ചതു്. മോതിരമുദ്ര = മുദ്രമോതിരം (പേരുകൊത്തിയ മോതിരം.) വിശ്വപസിച്ഛിതമാനായി (അങ്ങു്) എന്നു ചേർക്കണം.

165. ദൃഢഹൃദയൻ = ബുദ്ധിജ്വലമുള്ളവൻ. നിഭൃതതരം (കൃ. വി) വളരെ ശുദ്ധമായി.

166. നിതി നിരൂപിച്ചു് = ന്യായം ആലോചിച്ചു്.

168. മണികനകം ഇടസരികലനുള്ള = രത്നവും സപണ്ണവും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ചേർന്നതായ.

169. നിഖിലം = സകലം. സംശയം ക്ഷേവ നിഷ്ഠയിക്കാം = സംശയമെന്തെങ്കിലും തീർക്കാം.

170. നന്മയിൽ = നല്ലവണ്ണം. നിഗൂഢമായ് = ഒളിവാക്കി.

172. ഉഴറോടുകൂടി = പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി. (വേഗത്തിൽ)

174. അതികടില! = വലിയ കള്ള!

176. മുറി അറിവതിനു പണികൾ ഉണ്ടാകകൊണ്ടു് = എഴുത്തു് ആർക്കുള്ളതാണെന്നറിവാൻ പ്രയാസമുള്ളതുകൊണ്ടു്. മറ്റൊരു വർത്തമാനങ്ങൾ ചൊല്ലിട്ടു് = വർത്തമാനങ്ങൾ പറഞ്ഞിട്ടു് ഏതു കാര്യമാണു്?

177. അതും കിമപി നാരി നന്മി = അതു് ഒന്നുമില്ല. വർത്തമാനങ്ങളും മുറിപാലകം കണ്ടാൽ അറിഞ്ഞുകൂടേ = എഴുത്തിലെ വാചകം കണ്ടാൽ വർത്തമാനങ്ങളും അറിഞ്ഞുകൂടെ? (ഞാൻ പറയേണ്ടതുണ്ടോ?) എന്നു ഭൂതവാക്യം.

179. ഹൃദയഗതം = ഉൾ ലുള്ളതു്.

180. അതിരഭസമൊഴ് = അതിഭവഗത്തിൽ. ആർത്തി = വേദന.

186. അഭയം = രക്ഷ.

188. ഭയം ഇഹ കിമപി നാരി = ഒട്ടും പേടിക്കേണ്ട. സർവ്വദാ = എപ്പോഴും (അവ്യ). ചാറൻ അല്ലെ നീ = ചാരന്മാരെ ഉപദ്രവിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ലല്ലോ. അതുകൊണ്ടു നീ പേടിക്കേണ്ട എന്നു സാരം.

189. തുമയിൽ = നല്ലവണ്ണം (തെളിവാക്കി)

190. നയവിശേഷതി = നിതിശാസ്ത്രനിപുണൻ.

191. പ്രണയമൊഴ് = സ്നേഹത്തോടുകൂടി. ധരണിപതിമെയ്യനു

നൽകുവാൻ മലയും മുളയും പത്രവും പാവത്തിനാൽമാനങ്ങളും എങ്കൽ കൊടുത്തയച്ചു എന്നു പറയുകയുണ്ടു്.

192. (ഭൂപതേ! കലാനന്ദൻ ചാല്പവൻ കേളാപം) എന്നു മേല്പോട്ട് ഇനി പറവാൻപോകുന്നതിന്റെ ഉപക്രമം.

193. അധികതരബലമുതലുവളരെ ശക്തിയുള്ളു. കൌശലതരം ജനം=കൌശലതരജ്യത്തിന്റെ രക്ഷേപം. അന്യജ്ഞ=സ്നേഹമുള്ളു.

194. വിരുതതയു=സമത്വമുള്ള മലയപതി=മലയരഞ്ജിത്തിന്റെ രാജാവു്. ശത്രുവിധപംസനൻ=ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിക്കുന്നവൻ. അത്യന്തധീരൻ=വളരെ ധൈര്യമുള്ളവൻ.

195. കലശിഖരിസമൻ=മലിയാ പർവ്വതത്തിന്നു തുല്യൻ (എന്തു വന്നാലും യാതൊരു കലശവുമില്ലാത്തവൻ) അധികജീക്കുന്നൻ=വളരെ ജയകരൻ. കാശ്മീരനാഥൻ=കാശ്മീരത്തിലെ രാജാവു്.

196. ഉഭയം=സമുദ്രം. സിന്ധുഭാഗൻ=സിന്ധുരാജ്യത്തെ പാലിക്കുന്നവൻ.

197. പാരസീകേശൻ=പാരസീകരാജാവു്. (പാരസീകം=പേഷ്യ.)

198. പഞ്ചരാജാക്കൾ=അഞ്ചു രാജാക്കന്മാർ.

199. ശത്രുരാജ്യം=ശത്രു(മലയകേതുവിന്റെ രാജ്യം.

201. ശോഭനം=ശുഭം. ചിന്തിതം=വിചാരിച്ചതു്.

205. കത്തിതാഗത്യൻ=കത്തിതൻ (നിന്ദിതൻ) ആയ മന്ത്രി (രക്ഷിതൻ). സേവകന്മാർ=ഇഷ്ടന്മാർ.

206. നിജമനസി=(സ. ന. സ. ഏ) തന്റെ മനസ്സിൽ. വിവിധം ഇതി=പലരൂപവും ഇങ്ങനെ.

207. ചരനെ=ഭൂതനെ.

209. നികട്വദി=(ഉ. ബ്രി. സ. ഏ) സമീപത്തിൽ.

211. മനഗന്തുൺ=മനഗന്മാരും ഇതുസന്മാരും. മുഴുപറമ്പ്=മുഴുവറം.

212. വ്രപട്ടതൻ=മലയകേതുവിന്റെ ഭൃതൻ.

213. ധരണിദരചരൻ=രാജകീങ്കരൻ.

216. സന്നിധൗ=(ഇ. ബ്രി. സ. ഏ) സമീപത്തിൽ ചെല്ലുവോൾ. (ആരോണമില്ലാതിരിക്കുന്നതു ഭോഗിയല്ല. അന്നിനാൽ ആരോണം എടുത്തുകൊണ്ടുവത്രു എന്നുകൂടി വേണ്ടതാണു്) പണ്ടുനാം കൊണ്ടുള്ളു=നാം മുന്മാരികൾ വാങ്ങിയിട്ടുള്ളു. ആരോണത്രയം=മൂന്നു ആരോണങ്ങളും.

217. വിരയം=ദാഗ്ദ്ധത്തിൽ (ആ ആരോണത്രയത്തെ വിവരിക്കുന്നു)

218. വിവിധമണിഖചിതം=പലതരം രത്നങ്ങൾ പതിച്ചത്.

219. കനകകൃതവിമലതരകാഞ്ചിക=സ്വർണകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ശോഭയുള്ള അരഞ്ഞാൻ (പൊന്നുനൂൽ) കങ്കണപ്രാഭാണങ്ങൾ=വള മുതലായ ആഭരണങ്ങൾ. (ഇങ്ങനെ വിവരിച്ചുവന്നപ്പോൾ നാലുതരമായിരിക്കുന്നു. ആതിനൽ കങ്കണപ്രാഭാണങ്ങൾ മുനിയ്ക്കി വാങ്ങിയതിൽ പെട്ടവയല്ലെന്നു വിചാരിക്കണം. അതിനാൽ 'മറുത്തതും' എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്.)

223. രജസം=ചർമ്മം. പത്രമുദാഭികളെപ്പറ്റി ചോദിച്ചാനുള്ള തിടുക്കം.

224. മധുരതന്ത്രപതിനിരം=(മേ. സ്ത്രീ. ലി. ഏ) അതി ഭംഗിയിലുള്ള രാജാവിന്റെ വാക്കിനെ.

228. ഉറപ്പിച്ചുപോന്നം=ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

229. സച്ചനയജ്ഞൻ=നിതിശാസ്ത്രപണ്ഡിതന്മാരിൽ.

231. മലയപതിമുഖവൃപതിവിരം=മലയരാജാവു മുതലായ വിരന്മാർ.

233. ഇഴയ്ക്കു വെടിഞ്ഞു =ക്ഷമയില്ലായ്മയെ വിട്ട്. (ക്ഷമയോടെ) "അക്ഷാന്തരീക്ഷം" എന്നതും.

236. ഇഹ=ഇവിടെ (ഇവിടെനിന്ന്)

238. കറമില്ല=കറവില്ല.

239. ചരൽ=മൃതന്മാരിൽ. ലേഖനം=എഴുത്ത്. നൽപുരത്തിന്നു=കരുമപുരത്തിലേയ്ക്കു. തേന്നില മാനസേ=മനസ്സിൽ ഒർമ്മയില്ല.

243. കിം ഇദം ഇതി വദ സുമുഖ! സിലാത്ഥക! =സുമുഖ! സിലാത്ഥക! ഇദം കിം ഇതി=ഇത് എന്നെന്നു വദ=പറക. (ക്രിയ. ലോട്ട്. പരദൈവപദം. മ. പ. ഏ. വ) കല്യാണശീലൻ=സുശീലൻ.

244. നയനജലം=കണ്ണുനീർ വാത്ത്=ഒഴുകി.

246. തവ മനസി നിഹിതം അഖിലം=അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ.

ഇല്ലാമായി വച്ചിരുന്നതല്ലാം

247. അയിസുമുഖ! മമ മനസി കീടരം ചിന്തിതം=എന്റെ മനസ്സിലെ റിചാരം എങ്ങനെയുള്ളതാണ്?

248. വിവാശമോടു=പരവശതയോടുകൂടി.

249. കല്പിച്ചിരുന്നത്=(ബ്രഹ്മമാനത്തിൽ) എന്നോടു പറഞ്ഞിരുന്നത്.

250. ആത്മസചിവനെ=തന്റെ മന്ത്രിയെ (ഭ്രാതൃരായണനെ)

251. അധികമുറപ്പിച്ചതല്ലെന്നു=വളരെ പേടിയും വലിയ നാണവും. പേടി, അടിക്കൊണ്ടെങ്കിലോ എന്നു വിചാരിച്ചു;നാനും, അമര്യം

രാക്ഷസന്റെ കല്പനയെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു പുറത്താക്കണമെന്നു അറിച്ച്. (ഇതു മലയകേതു തെറ്റിയിരിക്കുന്നു.)

252. അവൻ = ഭാഗ്യരായണൻ.

253. നമ്പൂരിപ്പാട്ടേ! = (രാക്ഷസനോടുള്ള സംബന്ധം) നീ തിന്മയെക്കുറിച്ചുവെളിപ്പെടുത്തേ!

256. ചൊല്ലു = എന്നു രാക്ഷസൻ സിദ്ധാർഥകനോടു പറയുന്നത്. ഒക്കേ! = ഒർബദ്ധം!

257. അഹം = ഞാൻ (ചൊന്നേൻ എന്നതിന്റെ കർത്താവ്) അ മലസചിവ! = ഉത്തമമന്ത്രിയായുള്ളോവേ! ശ്രദ്ധ = (ലോട്ട്, പരസ്പരം, മധ്യമവൃത്തം എന്നിവയെ) കേട്ടാലും, (നീ എന്നു കർത്താവ്)

258. കഷ്ടം! അഗ്രതം (അസത്യം) ഇത് = ഇതു കളവാകുന്നു. (കഷ്ടം എന്നതു വിഷമമല്ലാതെ)

259. ഗിരിവൃത്തിപുത്രൻ = മലയകേതു.

261. അഖിലസചിവേശൻ = സകല മന്ത്രികളിൽ ശ്രേഷ്ഠൻ.

262. ചണകസുതകപടകൃതപത്രം = ചണക്യന്റെ കളവുകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഏഴ്ത്തൂ. ഇം = (ഇം ശബ്ദം, ന. പ്ര. ഏ) ഇത്.

263. ദൈവസ്തു = ഒരു സാധനം. കൊടുത്തയച്ചിട്ട് (ഉണ്ടു) അതു—

264. ചണകസുതകപടകൃതമോ? — എന്നു മലയകേതുവിന്റെ ചോദ്യം.

265. കനകമണിമലിതം = സ്വർണ്ണവും രത്നവുമെങ്കിലും മനോഹരം.

266. ആമോഹം = സന്തോഷം.

269. പ്രണയം = സ്നേഹം. വൃത്തിവരൻ = രാജാവിൻ (മലയകേതുവിൻ)

270. തരിക തവ സചിവരേ! ചെയ്തത് = ഹേ സചിവരേ! തവ തരിക(യാകുന്നു) ചെയ്തത് (എന്നു) അറിഞ്ഞാലും എന്നനാലും. താൻ അതു മേഘത്തിലണിയത്തെ മറ്റൊരാൾക്കു കൊടുക്കത്തക്കവിധം ചിന്തിക്കുന്നു ചെയ്താൻ വയ്യാത്തതേതാണ്? — (എല്ലാം ചെയ്യാം)

272. മനസി തവ പെരികെ ഒരു സന്തോഷകാരണമാണ് അങ്ങയ്ക്കു ഉള്ളിൽ വലുതായ സന്തോഷം മേന്മയായിട്ട് (ആ സന്തോഷമെന്തെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ — എന്നു വ്യംഗ്യം) ഇത് ഇപ്പോൾ മെഴുത്തു കൊടുക്കുന്നു എന്നുള്ളതു. വാസ്തവം = യുക്തം. ശരിയായി — എന്നു ഭാഗ്യരായണൻ ഒരു വാക്കിലിനെപ്പോലെ ചോദ്യംചെയ്ത കഷ്ടം വരുത്തുന്നു.

273. ഇതു ചണകസുതകപടവിരിതം (ആകുന്നു) എന്റെ കപടമല്ല — എന്നു രാക്ഷസൻ പറയുന്നു.

275. കപടമനവിഹിതം = കള്ളന്മാരായ ആളുകൾ ഉണ്ടാക്കിയ നാണ്. കള്ളന്മാർ = കള്ളന്മാർ. അവർക്ക് ഏതാനും താത്സര്യമായിട്ടുള്ളത് — എന്നു രാക്ഷസൻ അതിനെ അത്യാന്തരത്വം സംഭവിക്കുന്നു.

276. ശാങ്കരൻ = സംശയം കൂടാതെ. (ക്രി. വി)

277. സചിവൻ = അമാത്യരാക്ഷസൻ ഇഹ സകലം അപി ചെന്നതു നേരംകിൽ = അമാത്യൻ ഇവിടെ പറഞ്ഞതൊക്കെ സത്യമാണെങ്കിൽ ഈ ഏഴുതെഴുതിയപ്പോൾ ആരെന്നു സിദ്ധാർത്ഥക (നീ) പറക.

278. ദുഷ്ടിയും കീഴ്ചയോടു നേരംകിൽനിന്നിടിനാൻ = ഇതു കപടലക്ഷണം, അല്ലെങ്കിൽ തന്റെ സ്വാമിയായ അമാത്യരാക്ഷസന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു താനെന്തു പറയേണ്ട എന്നുള്ള അബദ്ധനാട്ടും.

279. വൃപസചിവൻ = ഭാഗ്യരായണൻ.

280. പ്രഹരഭയം = അടിയിലുള്ള പേടി.

282. മുറിയെഴുതിയതു ശകടനെങ്കിൽ ഞാൻതാൻതന്നെ = ശകടഭാസൻ എനിക്ക് എന്നെപ്പോലെ വിശ്വസ്തനാകയാൽ ഞാൻതന്നെ ഏഴുതിയതാണെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

284. വൃപസചിവൻ = ഭാഗ്യരായണൻ.

286. കഴിവു = നിവൃത്തിയോടും.

288. തെളിവിൽ = സ്പഷ്ടമായിട്ട്.

290. തുല്യം = സമം, അക്ഷരം = ഏഴുത്തു (ഏഴുത്തിന്റെ വടിവ് എന്നു സിദ്ധാന്തം). അമാത്യൻപക്കൽ = അമാത്യന്റെ വശം.

291. നിജമനസി = (സ. ന. സ. ഏ) തന്റെ മനസ്സിൽ. തിരളം = വലിക്കുന്നു.

292. ശകടകൃതലിപികൾ = ശകടഭാസനാൽ ഏഴുതെഴുത്തു ഏഴുത്തുകൾ. ഒരുമയോടു = സമ്യക്തോടുകൂടി (ഒരേ വടിവിൽ) ശങ്ക = സംശയം. നിയതം = നിശ്ചയം.

293. ശത്രുപക്ഷാന്തരം ചെല്ലിത്തോ = ഏതിർകക്ഷിയിൽ ചേർന്നു വോ ദൈവമേ! എന്നു വിഷാദാഭ്യാതകം.

294. പരപം = കഷ്ടകർമ്മം. (വിശ്വസിച്ച് വന്നെ ചരിക്കുക) സംശയിച്ച പ്രകാരത്തെ വിവരിക്കുന്നു.

295. സിദ്ധാർത്ഥകമിത്രം = സിദ്ധാർത്ഥന്റെ സ്നേഹിതൻ. (ചെന്നു നിശ്ചയംഗപ്രകാരം ശകടഭാസനെ കൊല്ലുവാൻ കൊണ്ടുപോയപ്പോൾ സിദ്ധാർത്ഥൻ രക്ഷിച്ചുവെന്നു മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു കൊണ്ട് പ്രാണരക്ഷ ചെയ്ത സിദ്ധാർത്ഥൻ ശകടഭാസന്റെ സ്നേഹിതനാണല്ലോ എന്നു സാരം)

296. അപരലിഖിതം = മറെറൊരാളുടെ ഏഴുത്തു. (അതും ചതിച്ചാൽ ശകടനും — എന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടു അതിനു കാരണം ഉൾക്കൊള്ളുന്നു)

297. ചണകസുതവടുവചനഭേദനംകൊണ്ടു് = ചണക്യവടുവിന്റെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടുള്ള ഭേദനം—യോജിച്ചു നില്ക്കുന്നവരെ തമ്മിൽ അകറ്റുക എന്ന മൂന്നാമത്തെ ഉപായം—ഭേദനമായിട്ട്. (അങ്ങനെയല്ലെങ്കിൽ ശങ്കഭാസൻ ഒരിക്കലും ഇച്ചതി ചെയ്യാനുള്ള ശ്രമങ്ങളോടു് = ചണക്യചന്ദ്രഗുപ്തന്മാരോടു് സന്ധിച്ചു് =യോജിച്ചു്.

299. വിവരം=പരവശതയോടെ.

301. വിവിധമണിഗണഖചിതം=പലവിധ രത്നങ്ങൾ പതിച്ചതു്. ഇരം=ഇതു് വക്രമതി=റാജാഞ്ഞ ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവൻ.

302. കൊണ്ടൻ=(ഞാൻ) വിലക്കുവാങ്ങി.

303. അധികതരരഭസഭം=(ക്രി. വി) വളരെ പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി.

304. ജനകസതതഗൃതം=അച്ഛനാൽ എപ്പോഴും ധരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു് (അച്ഛനണിഞ്ഞിരുന്നതു്) മെയ്യൻ=ചന്ദ്രഗുപ്തൻ. ഹസ്തഗതം=കൈയിലായതു്. (പദ്മതകരാജാവു് കസുമപുരത്തിൽവെച്ചു വിഷകന്യാകന്തിമിത്തം മരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തം അനുജനായ വൈശാകന്റെ അധീനത്തിലായി. ആ വൈശാകൻ പട്ടണപ്രവേശം സരത്തിൽ ആനപ്പറത്തുനിന്നു ഭാരവർദ്ധിന്റെ കൂടലുയോഗംകൊണ്ടു നിശ്വാസം പ്രാപിച്ചു. പദ്മതവൃന്തനായ തൻ (മലയകേതു) ഭയപ്പെട്ടു കസുമപുരത്തിൽനിന്നു് സല്പ്രസവം കൈവിട്ടോടിപ്പോയി. ഇതോടുകൂടി അവരടെ മുതലെല്ലാം ചന്ദ്രഗുപ്തനടങ്ങി—എന്നു വിവേകം.

305. ധരണിസുരൻ=ബ്രാഹ്മണൻ. കൊണ്ടു്=വിലക്കുവാങ്ങി. ചന്ദ്രഗുപ്തന്റെ കൈയിലിരുന്നിരുന്ന ആഭരണം ബ്രാഹ്മണൻ വില്ക്കാനവകാശമുണ്ടോ? ചക്രവർത്തിയായ ചന്ദ്രഗുപ്തൻ ആ ആഭരണം വിറ്റു വല്ല ലാഭവും സമ്പാദിക്കേണ്ടതുണ്ടോ?—ഇതെല്ലാം ഗുഹ്യമേ കളവുതന്നെ—എന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു.

307. ശരൻ=വക്രബുദ്ധി. കരിനഹ്വയൻ=കുരുബുദ്ധി.

308. അചല.....ഭഗവതരം=(അ. ന. സ. ഏ) പദ്മതരാജവൃന്തനായ മലയകേതുവിന്റെ വാക്കു കേട്ടപ്പോൾ. അന്ധനായൻ=ഞാൻ കഥയില്ലാത്തവനായിത്തീർന്നവല്ലെ ബ്രാഹ്മണരുടെ ആഭരണവിക്രയവും സിദ്ധാർത്ഥന്റെ ആഗമനവും കളവാണെന്നറിഞ്ഞില്ലല്ലോ.

309. അചല.....ഭൂഷണം=പദ്മതരാജാവിന്റെ നല്ല ആഭരണം.

310. ആയുഭോഷപ്രയാഗങ്ങൾ=ആയുന്റെ (ആയുചാനക്യന്റെ) ഭോഷപ്രയാഗങ്ങൾ (ദുഷ്ടപ്രയാഗങ്ങൾ). ആശ്ചര്യം=അത്ഭുതം. ഇവിടെ 'ആയുഭോഷപ്രയാഗങ്ങൾ' എന്നതിന്നു് 'ആയുഭോഷപ്രയാഗങ്ങൾ' എന്നർത്ഥമേ വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളവന്നു തോന്നുന്നു.

311. ലിഖിതകരാലഖ=എഴുതപ്പെട്ട കൈയെഴുത്തു്. എന്റെ അല്ലെന്ന്=ഞാൻ അയക്കുന്നതല്ലെന്ന്.

312. പ്രണയം അറുത്തുകുളഞ്ഞു് =സ്നേഹം കൈവിട്ടു്.

313. അഖില.....ചരണനാം=സകല രാജാക്കന്മാരും മറ്റും നമസ്കരിക്കപ്പെടുന്ന പാദങ്ങളോടു കൂടിയവൻ (ചക്രവർത്തി).

314. ശിരസി=(സ. ന. സ. ഏ) തലയിൽ, മമ=എന്റെ. ലിതം=എഴുതപ്പെട്ടതു്. ഇദം=ഇതു് (ഇതു് എന്റെ തലയിലെഴുത്താണ് എന്നതന്നെ പറയേണ്ടതുളളു്.)

315. അന്ധൻ=എന്തു ചെയ്യേണ്ടതാണു് അറിയാത്തവൻ.

316. ശൈലശപരഞ്ജൻ= മലയകേതു. “ആയുനോടാണു ചൊല്ലുന്ന” (ഞാൻ) എന്നു യോജ്യം. ഇവിടെ ‘ആയുൻ’ എന്നതു പുജകവിശേഷണമായിട്ടു പ്രയോഗിച്ചുവന്നിരുന്ന പതിവനുസരിച്ചു ചേർക്കപ്പെട്ടതാണ് “മഹാകലകലീനയ്യ സദ്യസജ്ജനസംധവഃ” എന്ന അഭിധാനപ്രകാരം ആയുശബ്ദത്തിനു പുജ്യൻ എന്നർത്ഥം സിദ്ധം.

317. ആയുനല്ലാ ഞാൻ അനായുനത്രേ ദ്രവം=ഇതുവരെ മുൻപറഞ്ഞ സംഗതികളെക്കൊണ്ടു ഞാൻ ‘ആയുൻ’ എന്ന വിശേഷണത്തിന്നു അർഹനല്ല—അനായുൻതന്നെ.

318. ക്ഷുദ്രമതേ!= (ഇ. പു. സം. പ്ര. ഏ) ദുർബ്ബലിയായുള്ളോവേ! സ്വാമിപുത്രൻ= സ്വാമി(രാജാവ്)യുടെ പുത്രൻ. നന്ദവംശരാജാവിന്റെ പരമ്പരയിലുണ്ടായവനാകകൊണ്ടിങ്ങനെ പറഞ്ഞതാകുന്നു മതേയുൻ=ചന്ദ്രഗുപ്തൻ.

319. ഡിപുതനയൻ= ശത്രുവിന്റെ പുത്രൻ (ചാർത്തകരാജാവ് നന്ദരാജാക്കന്മാരുടെ ശത്രുവും, രാക്ഷസൻ നന്ദപക്ഷക്കാരനായിരുന്നതിനാൽ ശത്രുത്വം നിദ്ദേശിച്ചു. ചന്ദ്രഗുപ്തൻ നന്ദശത്രുവാണെങ്കിലും, സ്വാമിസ്വാമിപുത്രപരമ്പരയിലുള്ളവനാകകൊണ്ടു ശത്രുത സാരമില്ലെന്ന് അഭിപ്രായം.) രോഷം=ഭേപഷം.

320. അഭിമതം=സമ്മതം. അധികതരവിത്തം=അനവധി ധനം. ആദരം=ബഹുമാനത്തോടെ. മന്ത്രിപദം=മന്ത്രിസ്ഥാനം.

321. മരുവമളവു് = വസിക്കുമ്പോൾ. മുറും അനായുൻ അത്രേ=നീചൻതന്നെ.

323. കന്യതികൾ=ഏഷണിപ്രയോഗങ്ങൾ. ഭവാനു് അത്രേ=അങ്ങക്കുതന്നെയാണ്. വിദ്വകം=സത്യാസത്യജ്ഞാനം.(അല്ലെങ്കിൽ ശത്രുമിത്രജ്ഞാനം.)

324. ഗിരിവ്രപതിതനയ!= ഹേ ചാർത്തരാജപുത്ര! വിധിവിജ്ഞിതം ഇക്കാരാജവേ=ഇക്കാരാജം ദൈവവിലാസംതന്നെ. ബന്ധുവിനെ ശത്രുവെന്നും ശത്രുവിനെ ബന്ധുവെന്നും ഇല്ലാത്ത സംഗതികളെ വാസ്തവമ

മന്നം ഉള്ളവയെ ഇല്ലത്തവയെന്നും തോന്നുവാനിടവന്നതും മറ്റും കൈവിലാസത്തന്ന, കെട്ടികിട്ടുവോക്കു പറയേണമോ ധൃമാപവദത്ത ചാണക്യന്റെ ദേശപരാനന്ദ പദയോണ്ടതില്ല. കേവലം ഒരു മനുഷ്യനായ ചാണക്യന്റെ കടലകർമ്മങ്ങൾക്ക് ഇത്രയും ഫലസിദ്ധിയുണ്ടാവാനെരിപ്പും താമില്ല. ഇത്തരം ദൈവത്തിന്റെ കളിയേന്ന്. അല്ലെങ്കിൽ അന്നാ ചാണക്യനെപ്പോലെതന്നെ പല നീതിതന്ത്രങ്ങളും പ്രയോഗിക്കുകയുണ്ടായില്ല അതല്ല, വിഫലമാവുകയും ചാണക്യൻ പ്രയാഗിച്ഛതല്ലം സഫലമാവുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു ദൈവാനുകൂല്യമില്ലാത്തതല്ല പക്ഷകരം സഫലമാകുന്നതല്ല എന്നുള്ള ആപ്ത പാണ്ഡിത്യത്തെത്തന്നെ രാജാസന്ദർശിപ്പിക്കുന്നു.

325. അതികവിതൻ = വളരെ കോപിച്ചവൻ. അത്രത്തരം ക്ഷൻ = അതി ക്രോദ്ധത്തോടു കൂടിയവൻ.

326. അലം അലം = (അവ്യ) മതി മതി. ഇതെക്കേവേ വിവിധസിതം (ആകുന്ദം? എന്ന് ആക്ഷേപം). ഭിന്നയരീതികൾ = ഭിന്നീകരണങ്ങളുടെ സ്വഭാവങ്ങൾ.

327. കൊടി = ഭയങ്കരമായ. കറന്തിപ്പറം = ശ്രീമാനായ.

328. കടലതരളമേ! ശ്രീ = വക്രബുദ്ധിയായ ഭൃഷ! കൂട് കൂട്ട് ഇരിക്കുന്ന കാലത്തു = സ്നേഹത്തോടെയിരിക്കുമ്പോൾ.

329. അരികളെഴു ചേൻകൊണ്ടു = വസ്ത്രപക്ഷത്തിലേക്കു യോജിച്ച് (അല്ലെങ്കിൽ ചിത്രവർമ്മികളായ പഞ്ചരാംഗങ്ങൾക്കോടു കൂടി)

330. ചവംകലൻ = ഭയത്തോടു കൂടി. അതിനസമം = പറ്റുക വധം ചെയ്തിച്ചതു ഞ്ഞാണെന്നും ഇപ്പോൾ അങ്ങയെ കൊല്ലാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നുവെന്നും ഉള്ളതിന്നു തുല്യം.

331. 'അഹേ! ക്രൂരിൽകരുവെന്നതുപോൽ പുനരിതം' എന്ന രക്ഷസന്റെ വിചാരം. ക്രൂരിൽ കരുപാലെ = പണ്ടുതന്നെയുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ദേഷ്ടത്തിന്റെ മേലെ പെട്ടെന്നുണ്ടായ വേദോപത്തും കൂടി. ഇതു മലയരേത്തിലും സംസ്കൃതത്തിലും നടപ്പുള്ള ഒരു ശൈലീപ്രയോഗമാണ്. "ഗണ്യസ്ത്രം പരിവിടുകേവി സംവൃത്തേ" എന്ന ശ്ലോകത്തും.

332. ഇതി മനസി വിവരമെടു = ഇങ്ങനെ മനസ്സിൽ പരമശയോടു കൂടി.

333. ആഹന്ത! = (അവ്യ) കഷ്ടം!. വിരശിഖമേണേ! = വിരന്ദരിൽ അഗ്രഗണ്യനായുള്ളവേ!

334. സകലഖലകലപ്പുക്കി = സകല ഭജനങ്ങളിലും വെച്ച് അഗ്രസരനായുള്ളവ!

335. വൃപതികലതിലക! = രാജശ്രേഷ്ഠ! തവ = (അങ്ങയുടെ)

വായു = (വായുനിന്) എതിർവാക്ക് (മറുത്തുള്ള മറുപടി). നിത്യൻ = നാശരഹിതൻ. കലത്രയസംക്ഷിയാണ ഇന്ദ്രശ്ചരൻ എന്ന് ആശയം.

336. ക്ഷപണൻ = ക്ഷപണകൻ; ക്ഷുദ്രൻ = നീചൻ. മിത്രം = സ്നേഹിതൻ.

337. അതു = മലയകേതുവിന്റെ ആ വാക്ക്. 'ക്ഷപണകനോടു ചോദിച്ചാലറിയാം' എന്ന വാക്ക് ഏറ്റവും കോണ്ടു. (തറച്ചു) വളം, പാഷാണം, നാരാചം മുതലായതുപോലെ അതു ദൃസ്സഹമായിത്തന്നെ വന്നു സാരം.

339. മമ ഏദയം അപി = എന്റെ ഏദയവുമുടി. ഒരു മനുഷ്യൻ ഏറ്റവും രഹസ്യമായിട്ടുള്ളതു ഏദയമെന്നല്ലാ, രിപുജനം = ശത്രുക്കൾ. കൊണ്ടുപോയിതോ? = അപഹരിച്ചുവോ? ക്ഷപണകനറിഞ്ഞതായി തന്റെ മനസ്സിൽ യാതൊന്നുമില്ല. ക്ഷപണകനെ ഏദയംപോലെ വിശ്വസിച്ചിരുന്നുവെന്നു സാരം.

340. ശിഖരസേനൻ = സേനാധിപൻ.

341. കലസചിവനോരുമയെട്ടു = രാക്ഷസമാത്രമോട്ടു യോജിച്ചു. സന്തതം വാഴുന്ന = എപ്പോഴും വസിക്കുന്ന. ഐവർ = അഞ്ചുപേർ.

342. അതിഭ്രംശം = അതിവേഗത്തിൽ.

343. അധികഖലൻ = മഹാ ദുഷ്ടൻ. അരിമിത്രം = അരിശത്രയുടെ മിത്രം (ബന്ധ). രാക്ഷസബന്ധവെന്നു സാരം.

344. മത്തൻ = ഗച്ഛിഷൻ. ധാത്രി = ഭൂമി.

347. അതിബലം ഉദയം = വളരെ ബലമുള്ള.

348. ഹസ്തിവരം (അ. പു. ല. ഏ. വ) = (എന്റെ) ആനയെ

350. കഠിനശാസനം = തീക്ഷ്ണമായ കല്പന.

351. ആശ്ചക്യം = അത്ഭുതം.

352. ശബ്ദം = ആയുധം.

353. അവകരുണം = ദയകൂടാതെ. (ക്രി. വി)

354. അതികരുണം = വളരെ സങ്കടത്തോടെ.

355. അവടം = കഴി. "ഗന്താലഭൈ ഭവശഃഭൂ" എന്നമരം, വീപ്പ = ശാസം.

356. പുനഃ ഇവർ = പിന്നെയുള്ള രണ്ടുപേർ. പച്ഛതാകാരൻ = മലപോലെയുള്ളവൻ. ഹസ്തി = ആന.

357. ഉദയം = വയറ്.

359. അക്ഷിമണി = കൺമിഴി.

360. രാക്ഷസൻ = രാക്ഷസജാതിയിലുള്ളവൻ, (രാക്ഷസന്മാർക്ക്

ഏതു ക്രൂരകർമ്മം ചെയ്യാനും മടിയില്ലല്ലോ, അതിനാൽ നീയും ഒരു രാക്ഷസൻതന്നെയെന്നു (ഋണസാമ്യത്താൽ) ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു എന്നു താൽപര്യം.

361. കടകം=കൂടാരം. അലങ്കാരം=ആഭരണം. അഞ്ജനം=വേഗത്തിൽ (അവ്യ).

362. ടുണ്യം=കപടതന്ത്രം.

364. ത്രക്ഷതയോട്ട് =ക്രൂരതയോടുകൂടി.

366. അഥ സഃ ലുപ്ത രാക്ഷസാഭയാത്മനഃ=അനന്തരം ആ രാക്ഷസാഭയംതന്നെക്കൂടി. കരവാളം=വാളം. വാളം കയ്യിലെടുത്തുകൊണ്ടു്.

367. ഗമനം ഒരുദിശി മനസി നിശ്ചയം കൂടാതെ=ഇന്ന ദിക്കിലേക്കുണ്ടു പോകേണ്ടതെന്നു മനസ്സിൽ യാതൊരു നിശ്ചയവും കൂടാതെ ക്ലേശിച്ച്=വ്യസനിച്ച്.

368. അമിതകരബലമുടയ=വളരെ കൈയുക്കളുള്ള. നിഹതർ=കൊല്ലപ്പെട്ടവർ.

369. അഖിലസുഹൃദഭക്തകൾ=എല്ലാ ബന്ധുക്കളുടേയും കഷ്ടമായ വധം.

370 കിമപി മയി കരുണ നഹി ദൈവത്തിനും=ഇശ്വരനും മയി (എന്നിൽ) കിമപി (ഒട്ടു്, അല്പംപോലും) കരുണ നഹി (ഇല്ലല്ലോ). മനുഷ്യക്കൾക്കും ഏതെങ്കിലും കരുണയില്ലാതായി പരമകരുണികനായ ദൈവത്തിനും കരുണയില്ലാതായല്ലോ, അല്ലെങ്കിൽ എന്നു ഇത്ര കഷ്ടാവസ്ഥകളെല്ലാം അനുഭവിപ്പാനായിട്ടു ജീവിച്ചിരുന്നതാതെ കഴിക്കാതിരുന്നില്ലേ എന്നു വ്യസനാധിക്യത്താൽ ആത്മോപാലംഭം ചെയ്യുന്നു.

371. അടവിതലം=കാഴ്ച. തപീക=തപസ്സുചെയ്ത. അന്തരം= (അവ്യ) മനസ്സിലെ. ദൈവം=ദേവക്ഷം. (ശത്രുക്കളോടുള്ളതു്) രാഗദേഷാദികളെ പ്രജിക്കാതെ മനഃശുദ്ധിയുണ്ടാകയില്ല. മനഃശുദ്ധിയില്ലാത്തവരുടെ തപസ്സും നിഷ്പലംതന്നെ. അതിനാൽ തപസ്സിനു ധ്യാനം ഇപ്പോൾ അർഹമല്ല എന്നു സാരം.

372. മമ=എന്റെ. ധരണിപതികളുടെ=രാജാക്കന്മാരുടെ. സഹഗമനം=അനുഗമനം=അതായതു മരണംതന്നെ, അതും ശരിയല്ലെന്നു പറയുന്നു= മുറുമുറികൾ=ശത്രുവാശം. ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ=ശത്രുവാശവിനാശം വരുത്താതെ സ്വാമൃഗഗമനം ഒരു ശൂന്യം ഉത്തമനുമായ സ്വാമിഭക്തനു വിഹിതമല്ല. അതു താഴെ പറയുന്നു

373. യുവാതിജനചരിതം 'ഇദം=ഇതു് സ്രീകൃഷ്ണ സ്വഭാവമാണു്, പുരുഷന്മാരിൽ ഒത്തത്തന്നെ യോജിച്ചതല്ല. എന്നാൽ യുദ്ധം ചെയ്തു കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചാലതിന്നു അർഹമല്ലെന്നു പറയുന്നു.

374. അന്തരം പാഞ്ഞാൽ=മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചാൽ=തന്റെ ആത്മമിത്രമായ ചന്ദനഭാസൻ താൻനിമിത്തം കാരാഗൃഹത്തിൽ കിടക്കുന്നതിനാൽ അയാളെ വിട്ടവിടാതെ യുദ്ധം ചെയ്തു മരിക്കാനും തരമില്ലാത്ത വിചാരങ്ങളെല്ലാം രക്ഷസമാത്മ്യന്റെ മഹാമനസ്സുതയെ പ്രത്യക്ഷമാക്കണം. അഴൽ=ഭ്രമം.

375. ആകുലചിത്തൻ=ആകുലം (പരവശം) ആയ ചിത്തത്തോടു കൂടിയവൻ.

376. ചണകസുതപരൻ=ചാണക്യന്റെ ഭൃതൻ. ഉന്മൂലകം=ഉന്മൂലകൻ എന്നു പേരുള്ളവൻ.

377. സചിവവരഗമനം=രക്ഷസമാത്മ്യന്റെ യാത്ര. താൽപര്യം=ആലം.

378. വിപുലബലം ഉടയ=വളരെ സൈന്യമുള്ള. പവ്വതപുത്രൻ=മലയകേതു. നാലംഗപ്പട=നാലംഗങ്ങളുള്ള സൈന്യം. നാലംഗങ്ങൾ=ആന, തേർ, കുതിര, കാലാൾ.

380. പടകുടുക=സൈന്യം ശേഖരിക്കുക. അന്തരം പാഞ്ഞാൽ മനസ്സിൽ ആലോചിച്ച്.

381. കുരി.....വിവിധകാലാൾ=ആന, കുതിര, തേർ, പലതരത്തിലുള്ള കാലാൾ.

383. ഗജ.....പത്തിപ്രവരന്മാർ=നാലുവിധമുള്ള സൈന്യങ്ങൾ. കാലപുരിപുഷ്ക=മരിച്ചു.

384. ഇളകിമണ്ടി=അണിവിട്ടോടി.

386. അരികിൽ=മലയകേതുവിന്റെ കൂടത്തന്നെ. അത്യുന്നതന്മാർ=വളരെ പരമകൃമികൾ. ഭദ്രഭാദികൾ=ഭദ്രഭക്തൻ, പുരുഷഭക്തൻ മുതലായ ചാണക്യചാരന്മാർ. ചാണക്യനോടു പിണങ്ങിപ്പോന്നവരാണെന്നു വ്യാജം നടിച്ചുവന്ന മലയകേതുവിനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടുള്ള വിവരം മുന്തിൽ അഞ്ചാം പാദത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളല്ലോ. അവർ-

387. രണശിരസി=(സ. ന. സ. ഏ) യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ. രാജസമീപം=രാജാവിന്റെ അരികിൽ. മരുത്=എന്തിന്റെ.

389. ജയപടരം=വെന്നിപ്പെരുമ്പറ (ജയഭേരി). പാകാക്കി=വശത്താക്കി.

390. ചണകസുതൻചെവചനഗൗരവം=ചാണക്യന്റെ കല്പനശക്തി.

393. വിപുലകാരാഗ്രഹം=വലിയ ജെയിൽ. നിക്ഷേപണംചെയ്തു്=ഇടയാക്കി കൊടുത്തു്.

395. വിപുല.....നിറുത്തുവരുവതു വരുവതു വിശേഷമായ നീതിസംമത്സരം. ഭദ്രഭാഗി.....ജനങ്ങൾ=ഭദ്രഭാഗം മുതലായ പ്രധാനപുരുഷന്മാർ.

396. അതിവിരുദ്ധതയ്ക്കു=അതിസാമത്യമുള്ള. (മലയകേതുവിന്റെ പാളയത്തിൽപ്പെട്ട് അടിക്കൊള്ളുക മുതലായ ഭണ്ഡങ്ങളോടു മലയകേതു രാക്ഷസന്മാരെ തമ്മിൽ ഭേദിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന അതിവിരുദ്ധത. ജീവസിദ്ധാശ്വൻ=ജീവസിദ്ധിയെന്നു പേരുള്ളവൻ.

397. മനസി= (സ. ന. സ. ഏ) മനസ്സിൽ. മതിവരും അളവു=തുല്യവരുവോളം.

398. കനകമണിഗണം=സപ്തർഷിണി.

399. അധികമുടം=(ഭ. സ്ത്രീ. ഭി. ഏ)=വളരെ സന്തോഷത്തെ. അകതളിരിൽ വെച്ചു=ഉള്ളിൽ വെച്ചു.

400. പ്രണയഭരതമേവമൊടു=മനസ്സിൽ അതി ഭക്തിയോടുകൂടി. മോദനം=സന്തോഷംകൊണ്ടു.

402. നീയതം=നിശ്ചയമായി (താൽപര്യത്തോടെ) ഉദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു=ഉദ്ദേശിക്കുന്ന ചാരനെ (മലയകേതുവിന്റെ പാളയത്തിൽനിന്നു പോയ അമാത്യരാക്ഷസനെ പിന്തുടർന്നു) പാർത്തിരുന്നാൽ=കാത്തിരുന്നു.

403. കേട്=ക്ഷിണം.

404. അമൃതരസമധ്യമൊഴി=അമൃതന്റെ രസംപോലെ മധുരമായ വാക്കോടു കൂടിയവർ. ആമോദമുൾക്കൊണ്ടു=സന്തോഷത്തോടെ.

രാക്ഷസവഞ്ചനം എന്ന

ഏഴാം പാദം കഴിഞ്ഞു.

എട്ടാം പാദം.

(കേകവൃത്തം)

1 പൈങ്കിളി=ചെറിയ തത്ത. തേൻമൊഴിയാൾ=തേൻപോലെയുള്ള (മധുരമായ) മൊഴിയോടു കൂടിയവർ.

3. പൈദാഹം=പൈയം (വിശപ്പാ) ദാഹവും. ഉള്ളം=മനസ്സ്. മനോരമം=മനസ്സിനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവർ. കഥാശേഷം=കഥയുടെ ശേഷം. കഥയ കഥയ്ക്കു=(കൃ. ലോ. പ. മ. പ. ഏ) പറക പറക. ("ചൊല്ലോടോ ശേഷം കഥ" എന്നു മുൻപറഞ്ഞതിനെത്തന്നെ ആവർത്തിക്കുന്നത്, കേകവൃത്തത്തിൽ ശബ്ദസൂത്രാലോകനം.)

5. മേല്പുൽ=മലമ്പുൽ, ഉപേക്ഷിതൻ=തള്ളപ്പെട്ടവൻ. മന്ത്രി വരൻ=രാജസാമാന്യൻ. പരിതാപാൽ=ഭയത്താൽ (അ. ന. പ. എ) ഖിന്നൻ=പീഡിതൻ.

6. ചാണക്യപ്രണിധി=ചാണക്യന്റെ ചരൻ, ഉന്മൂലകം=ഉന്മൂലകൻ എന്നു പേരുള്ളവൻ.

7. ജിഹ്വാദ്രാഗം=ചഴക്കുകൊണ്ടു നശിച്ചുകിടക്കുന്ന ഒരു പൂങ്കൊമ്പ്.

8. വിവേകം=വകതിരിവ് (ഗുണഭേദജ്ഞാനം).

9. സപാമിഷ്കം=നന്ദരാജാവിന്. പരാഭവം=തോൽവ്. വീണ്ടുകൊള്ളുവാൻ=വീട്ടുവാൻ (പകുതിക്കുവാൻ) വിളയാതുവിന്റെ ഭൂതം=വീണ്ടു.

11. തൽപുത്രൻ=അവന്റെ (പുത്രരാജന്റെ) പുത്രൻ. പുനരഹം=പുനഃ അഹം=പിന്നെ ഞാൻ. നിഷ്കലം=വ്യർത്ഥം. തത്സേവാഹലം=അവന്റെ സേവയുടെ ഫലം.

12. ഞാൻ ഒരു പുരുഷൻതാൻ=ഒരു ആണയിരിക്കുന്നു ഞാൻ. മാനവവീരന്മാർ=രാജാക്കന്മാർ.

13. ചെന്നത്താൻ കാണമെന്ന്=ഞാൻ അങ്ങോട്ടുചെന്നാശ്രയിക്കുമെന്ന്. തന്റെ ശത്രുവിനെ ആശ്രയിക്കുകയെന്ന കത്സിതകർമ്മം ഒരു പുരുഷനായ ഞാൻ ചെയ്യും എന്ന്. ഇതു വിചാരം രാക്ഷസന്റെ ആത്മാഭിമാനത്തെയും സാമീഭൂതിയേയും വ്യക്തമാക്കുന്നു. ദൈവത്തിൻ ബലമത്രേ=വിധിവൈഭവംതന്നെ.

14. ഉപഹതൻ=തള്ളപ്പെട്ടവൻ (നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ) ശൂഭം=നല്ലത് (ക്ഷേമം). ഹോ ഹന്ത! =കഷ്ടം കഷ്ടം.

16. മന്ത്രി സത്തമൻ=പ്രധാനമന്ത്രി.

17. കെട്ടിക്കിടക്കുക=സമയംനോക്കി കാത്തു കിടക്കുക.

18. പെരേന്മാർ=പട്ടണവാസികൾ.

19. പ്രേക്ഷകന്മാർ=കാഴ്ചക്കാർ (കാണാൻ നില്ക്കുന്നവർ) പുരം=(അഗ്ര) പണ്ടു.

20. പദവി=പ്രൊസ്ഥി. രാജാജ്ഞാകരൻ=രാജാവിന്റെ കല്പനകളെ നടത്തുന്നവൻ.

21. വിധിബലം=ദൈവശക്തി (യോഗം). പയ്യവേ=പതുക്കെ.

22. ഇക്കലം നിനക്ക് ഇതു=(സംഭവിക്കട്ടെ) എന്ന്. നിന്യാതിക്കം=കല്പിക്ക. (ദൈവകല്പന അലംഘ്യംതന്നെ)

23. മന്ദൻ=ബുദ്ധിയില്ലാത്തവൻ.

24. അതു്=ചന്ദനദാസപുത്താത്തം.

25. വിഷണ്ണൻ=ഖിന്നൻ.

31. കായനാശത്തെ ചെയ്താൽ=ദേഹത്യാഗം ചെയ്താനായിട്ട്.
32. കാണാതെ=നീ രക്ഷസ്സനെ കാണാത്തതുപോലെ.
34. കണ്ണത്തിൽ=ചെവിയിൽ.
37. മന്നവാജ്ഞയും=(ആ. സ്രീ, തു. ഏ) രാജാവിന്റെ കല്പന പ്രകാരം. ദിവ്യകീർത്തിവേഷത്തെപ്പറ്റി=ക്ഷിപ്രരക്ഷയുടെ വേഷത്തെ ധരിച്ചു - അതാൽ കലരാളികളുടെ വേഷമെന്നു താൽപര്യം.
40. കണ്ടു=കാഴ്ചനരമായ. ഭീഷണങ്ങൾ=ഭയങ്കരങ്ങൾ.
41. പാശം=കയറ്റ് ചാലാലാൽ=നീചന്മാർ.
42. കലനിലം=കൊല്ലുവാണുള്ള സ്ഥലം (അധികം ജനവാസമില്ലാത്ത സ്ഥലത്താണല്ലോ വധശിക്ഷ നടത്താറുള്ളത്)
43. ശ്രേഷ്ഠി=ചെട്ടി, കഡംബിനി=ഭായ്. ഭൃത്യർ=പരിചാരകന്മാർ.
45. വദ്യശാലം=കൊല്ലപ്പെടുവാനുള്ളവനെ ധരിപ്പിക്കുന്നമാല.
47. ഞാലുക=തൂങ്ങുക.
48. കിമിദം=കി; ഇദം=ഇത് എന്ത്?
50. ബന്ധനാശം=ബന്ധവിന്റെ നാശം.
51. അത്യുത്തമൻ=ഏറ്റവും നല്ലവൻ.
52. മിത്രനാശം=ബന്ധവിന്റെ നാശം. ഗതനാശം=ശരീരനാശം (ദേഹം ഉപേക്ഷിക്ക)
53. അന്തരംകൂടാതെ=വ്യത്യാസമില്ലാതെ. (സത്യമായിട്ട്)
55. സാമ്പ്രതം=ഇപ്പോൾ.
57. നിബ്ബന്ധിക്ക=ശാഠ്യം പിടിക്കുക.
61. സപണ്ണശ്രേഷ്ഠി=സപണ്ണക്കച്ചവടക്കാരനായ ചെട്ടി. അതം=ധനം.
65. വഹി=അഗ്നി. വൃംധികൾ=ഭോഗങ്ങൾ.
66. ക്ഷുദ്രൻ=പ്രഭുവൻ. ഉത്തമജനങ്ങളെ കൊന്നുപോക=അറിയാതെ ബ്രഹ്മഹത്യംഭി ചെയ്ത.
67. കാണാത്തതാൽ=ഭർത്താവല്ലാത്ത അന്യപുരുഷന്മാർക്കു കാണാൻ പാടില്ലാത്ത. കലസ്രീകൾ=പതിവ്രതാസ്രീകൾ.
68. സൽച്ചരങ്ങൾ=സജ്ജനങ്ങൾ.
69. അക്ഷമൻ=കാലതാമസം സമിക്കാൻ കഴിവില്ലാത്തവൻ വ്യാകലാഹര്യൻ=പരവശമായ മനസ്സോടു കൂടിയവൻ.
70. സുഹൃന്മാരണം=സ്നേഹിതന്റെ മരണം.
72. കിഞ്ചന=(അവ്യ) കറഞ്ഞാസ്.
75. മഹാധനം=വലിയായ ധനം.

78. സഗൽഗംഗംഗംഗംഗ (സന്ദർഭത്തിൽ) തത്ത്വമുദ്രി.
79. മിത്രസ്സഹം = ബന്ധുവിനെക്കുറിച്ചുള്ള സ്നേഹം.
80. അത്ഥമരണം = ധനം നിമിത്തം.
81. അത്ഥമരണം = (ആ. സ്രീ. തു. എ) ധനത്തെ കുറിച്ചുള്ള ആഗ്രഹം മേൽവായിട്ട്.
82. കാരണം = ഭർത്താവ്. നിജകാരണനിഗ്രഹം = തന്റെ ഭാര്യയെ കൊല്ലുക.
83. അത്ഥമരണം = ധനത്തിന്റെ മഹിമ. മിത്രമുലത്താൽ = ബന്ധുനിമിത്തം.
88. രാക്ഷസകുഡുംബം = രാക്ഷസന്റെ ഭാര്യപുത്രന്മാർ.
89. അത് = രാക്ഷസകുഡുംബം. ശരൻ = വാശിയുള്ളവൻ.
91. ഉരിയാടുക = പറയുക. (വിളയാടുക, പോരാടുക, ഇത്യാദി പോലെ).
96. വിരിഞ്ചൻ = ബ്രഹ്മാവ്. (സർവ്വപ്രപഞ്ചസൃഷ്ടികർത്താവ് എന്ന നിലയിലോ അല്ലെങ്കിൽ സർവ്വജ്ഞാൻ നിയോഗമായ വേദങ്ങളുടെ പ്രകാരകൻ എന്ന നിലയിലോ ബ്രഹ്മാവിന്റെ സർവ്വജ്ഞതയിൽ പ്രഥമനെന്നു ഗണിക്കാമല്ലോ.)
99. വിളംബരം = താമസിക്കൽ. തവ നിലക്കൾ കഴലിയെ = അങ്ങയുടെ ഭാര്യയെ
105. ദണ്ഡങ്ങൾ = പിടികൾ.
106. ആവേശം = ഏകാഗ്രമായ വിചാരം. രോഷാഗ്നി = കോപമാകുന്ന തീയ്ക്ക്.
107. കണ്ണിണമുവന്നിതു തെരിഞ്ഞു പുരികങ്ങൾ = എന്നുള്ളതു കോപാധികൃത്തിന്റെ അനുഭാവങ്ങളെന്നു കാണുക.
108. നിശ്ചയം മരിക്കേണ്ടാ — (നീ) എന്നു ആഖ്യാനം.
109. കൃഷ്ണവർമ്മാവിൽ = അഗ്നിയിൽ.
112. വീഴ്ചപുരുഷന്മാർ = വീഴ്ച (ശേഷം) ഉള്ള പുരുഷന്മാർ.
114. വധൻ = വധിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യൻ (ചന്ദനദാസൻ), മോതകന്മാർ = കൊലയ്ക്കുകൾ.
118. വധമുദ്ര = കൊല്ലുന്ന സ്ഥലത്തേക്ക്.
121. നിഷ്ഠിരം = ഭയങ്കരം.
125. മിത്രകാൽ = സ്നേഹിതന്റെ കാൽ.
126. മണികരൻ = രത്നവ്യപാരി.
128. ബാലൻ = ശിശു (ചെറിയ കുട്ടി)
132. ശരണം = രക്ഷ.

133. വാണിഭം=കച്ചവടം.
134. കലഭൈവം=തറവാടുപരദോതം (ഇതുകൊണ്ട് ആ സ്ത്രീയുടെ ഭർത്തൃസ്നേഹം, ധർമ്മനിഷ്ഠ, ഇശ്വരപരിശുദ്ധം മുതലായ ഗുണങ്ങൾ വ്യഞ്ജിക്കുന്നു).
137. ചേതസി=(സ. ന. സ. ഏ) മനസ്സിൽ.
140. കരകയും (ചെയ്തു) എന്ന് ആഖ്യാതം ചേർത്തുകൊൾക.
142. കുടിലന്മാർ=ചതിയന്മാർ.
143. ദണ്ഡപാണി=അന്തകൻ. ചണ്ഡാലന്മാർ=ഘാതകന്മാർ, ചണ്ഡാലവേഷം ധരിച്ചിരിക്കുന്നു.
145. ഉഴയിൽ ഇരുന്നാലും (നീ) എന്നുചെയ്ത യോജ്യം.
147. നിജഭാമിനി=തന്റെ ഭാര്യ.
150. ഇളയ്ക്കോരം=ഭരിയ്ക്കോരം.
152. ചുവത്തിയ=ചുവപ്പിച്ചു.
154. കിഞ്ചന കാലം=അല്പം സമയം. നെഞ്ചകം കളിത്തു് = (ഭയംകൊണ്ടു്) മനസ്സ് തണുത്തു.
155. മിത്രത്തെ ഉപേക്ഷിക്കായ്ക്കു് - (നീ) എന്നു ചേർക്കണം. ഇതു 'ചാവരു'ളായി പുത്രപദേശിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ചന്ദനദാസന്റെ ഹാമനസ്സുത പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു.
157. രാപചന്മാർ=ചണ്ഡാലന്മാർ. "ചണ്ഡാലപ്രവാതംഗം ദിവംകീർത്തിക്കുന്നുഗമാഃ നിഷ്കൾപചാവതേ വാസിചണ്ഡാല പുഷ്പസാദുഃ" എന്നഭിധാനം.
158. മൽപതേ!=(ഇ. പ. സം. ഏ) എന്റെ ഭർത്താവേ! താത!=(അ. പ. സം. ഏ) അച്ഛ! കരകയും പറകയും(ചെയ്തു) എന്നു ചേർക്കുക.
159. "ഞാനെന്തു്" - "പരിപാലിപ്പാൻ" - എന്നു പൂർവ്വവാക്യത്തോടു ചേർത്തുകൊൾക.
162. മന്ദൻ=മൃഗൻ. "മൃഗാലോപദനിർഗ്യാഃ മന്ദാഃ" എന്നു കോശം. ഈ നാലന്മാരും ഇവിടെ യോജിക്കും - മന്ദതയെത്തന്നെ തരേഴവിവരിക്കുന്നു.
164. പരാഭവങ്ങൾ=അവമാനങ്ങൾ.
167. ബന്ധുകായ്ക്കത്തിൻഫലം=ബന്ധുവായിരിക്കണവൻ ചെയ്യേണ്ടുന്ന കായ്ക്കത്തിന്റെ ഫലം. നിഷ്ഠലം=പാഴ്.
168. മിത്രത്തെ ചൊല്ലി=സ്നേഹിതനുവേണ്ടി. ചിത്രം=വിശേഷം. വിഷ്ണുപദം=വിഷ്ണുലോകം. (അതുകൊണ്ടു് എന്റെ സൽഗതിയെ തടസ്സം ചെയ്യരുതു് എന്ന് ആശയം.

170. ഏകദേശം=അല്പം. നിചരണസൻ=നിന്ദിച്ചുപിറായിട്ടുള്ളവൻ.

174. ചണകരമജലമെടുത്താൻ=ചണകൃന്മം ചന്ദ്രഗുപ്തനും (ചേരപൻ)

175. മരണസം=പുഞ്ചിരി. മരം=പതുക്കെ.

178. കണ്ണിതരാം=ചാരാശ്വം. ചണ്ഡാലസ്വരം=ചണ്ഡാലന്മാരുടെ സ്വരം (തീണ്ടൽ). ദൃഷിതൻ=അനുചാൻ.

179. വാങ്ങുക=വിനോദം വേകുക.

181. ചണ്ഡാലാകൃതി=ചണ്ഡാലവേഷം ധരിച്ചവർ.

183. വ്യാജനം=(അ. ന. തു. എ) കളവായിട്ട്. ചേവ=എഴുത്തു.

185. സന്ധി ചെയ്യുക=യോജിക്കുക.

186. കിഞ്ചന പോലും=കുടും. അഞ്ചിതമതേ=(ഇ. പു. സം. എ) സൽബുദ്ധേ!

187. കൊണ്ടുവരണം. ഭൂഷണത്രയം=മുസ് ആഭരണങ്ങൾ.

192. അധികാരസ്വരം=അധികാരചിഹ്നമായിട്ട്.

193. ശസ്ത്രം=ആയുധം (വാൾ) ആധികാരി=അൻ (യോഗ്യൻ)

194. യോഗ്യൻ=മന്ത്രിസ്ഥാനത്തിന് അൻ. ഭാഗ്യഹിനന്മാർ=ഭാഗ്യമില്ലാത്തവർ.

195. അത്രയും വേണ്ടില=അത്രമാത്രമല്ല.

199. കാൽക്കൽ സാധിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടാത്തു്=അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിലും ചന്ദ്രഗുപ്തൻ മന്ത്രിസ്ഥാനം വഹിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുദ്ദേശിച്ച കാൽക്കൽ സാധിപ്പിക്കുന്നതു്. ബന്ധുസ്ഥാനം=എന്നെ ബന്ധുവായ ചന്ദനദാസനെ രക്ഷിച്ചാനുള്ള വിചാരമെന്നു, വീഴ്ത്തിന്നു =അങ്ങനെയെങ്കിലും ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യത്തിന്നു.

201. കാൽസാധകരൻ= കാൽക്കൽ സാധിപ്പിക്കുന്നതിന്നു വേണ്ടുന്നതു ചെയ്യുന്നവൻ.

202. ബുദ്ധിവിലാസങ്ങൾ=ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യങ്ങൾ. വിചിത്രം=ആശ്ചര്യം. വിലാസം=പൊലിമ.

204. കേവലവ്രതൻ=മുഴുനായ രാജാവു.

206. സമ്മാനിക്കു=നല്ല വസ്തു മാനിക്ക.

208. സല്യം=(അവ്യ) ഏവ കാരവും. തവ മതത്തിന്നു =അങ്ങനെയെങ്കിലും അഭിപ്രായത്തിന്നു.

211. ആശ്രയം = അവലംബം. (എനിക്ക് എന്ന് അർത്ഥം)
ശബ്ദം).

212. കാര്യം ആകുന്നത് = അത് അങ്ങിനെതന്നെ ചെയ്യേണ്ട
താണ്.

214. മനവവീരൻ = രാജശ്രേഷ്ഠൻ.

215. ആശ്വന്മാർ = സജ്ജനങ്ങൾ.

216. ആഭരപ്പൂവും = (അവ്യ) മഹത്തരത്തോടുകൂടി. സർവ്വനഗര
കൈരളം = നഗരത്തിലുള്ള സകല ശ്രേഷ്ഠികളുടേയും തലവൻ എന്ന
സ്ഥാനം.

218. അന്തർമോദനം = (അ. ന. തു. ഏ) മനസ്സന്തോഷത്തോ
ടുകൂടി.

219. ഗുണവൈഭവങ്ങൾ = ഗുണാധികൃത്തർ. മന്ത്രിക്ക് = അമാ
ത്യാക്ഷസൻ.

220. ഘോരം = കഠിനം. (സാധിപ്പാൻ പ്രയാസമുള്ളത്) പ്രതി
ജ്ഞ = ശപഥം. (നന്ദന്മാരെ ഉന്മൂലനാശം ചെയ്ത് ഉന്മൂലനം നിറവേ
പ്പുനാശം ചെയ്തിട്ടുള്ള കടുമ കെട്ടുകയുള്ളിവെന്ന ശങ്കമം). സന്ധി
ഷ്ട് = പാലിഷ്ട്.

221. നിരശൻ = ആശയില്ലാത്തവൻ.

122. ഭൂമിനാമക.....കല്പേ! = രാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിൽ
ത്തിരിയ പ്രധാനരത്നം! (ചക്രവർത്തിമാരാജാവേ!)

123. ആശി = അനുഗ്രഹം. ദേശികൻ = ആചാര്യൻ.

224. ആശ്രമം = തപോവനം. തപസ്സു = കൃഷ്ണചാന്ദ്രായണം
ഭിപ്രതങ്ങളാകുന്ന ശരീരതപസ്സുകളും, യമനിയമപ്രാണായാമികളായ
മനസിക്തതപസ്സുകളും.

226. ധോമനായ = ദവങ്ങളുപോലെ. പിതൃഭ്രാതൃതന്മുടേ = അ
ച്ഛന്റേയും സഹോദരന്മാരുടേയും. പ്രതിക്രിയ = പ്രതികാരം. ചന്ദ്രഗുപ്ത
ന്റെ അച്ഛനെയും സഹോദരന്മാരെയും നന്ദന്മാർ കല്ലായിടച്ചു കൊന്ന
തിന്റെ വകരം.

227. അനുഭിനം = (അവ്യ) നിത്യവും.

228. ധർമ്മം = രാജാവിന്റെ മറ. സമ്മോദം = സന്തോഷം.

സ മ ാ പ്തം .

ശ്രീ ലിം .

